નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

દીઘનિકાયો

મહાવગ્ગપાળિ

૧. મહાપદાનસુત્તં

પુબ્બેનિવાસપટિસંયુત્તકથા

૧. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે કરેરિકુટિકાયં. અથ ખો સમ્બહુલાનં ભિક્ખૂનં પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તાનં કરેરિમણ્ડલમાળે સન્નિસિન્નાનં સન્નિપતિતાનં પુબ્બેનિવાસપટિસંયુત્તા ધમ્મી કથા ઉદપાદિ – ''ઇતિપિ પુબ્બેનિવાસો, ઇતિપિ પુબ્બેનિવાસો''તિ.

૨. અસ્સોસિ ખો ભગવા દિબ્બાય સોતધાતુયા વિસુદ્ધાય અતિક્કન્તમાનુસિકાય તેસં ભિક્ખૂનં ઇમં કથાસલ્લાપં. અથ ખો ભગવા ઉટ્ઠાયાસના યેન કરેરિમણ્ડલમાળો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ, નિસજ્જ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''કાયનુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના; કા ચ પન વો અન્તરાકથા વિપ્પકતા''તિ?

એવં વુત્તે તે ભિક્ખૂ ભગવન્તં એતદવોચું – ''ઇધ, ભન્તે, અમ્હાકં પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તાનં કરેરિમણ્ડલમાળે સન્નિસિન્નાનં સન્નિપતિતાનં પુબ્બેનિવાસપટિસંયુત્તા ધમ્મી કથા ઉદપાદિ – 'ઇતિપિ પુબ્બેનિવાસો ઇતિપિ પુબ્બેનિવાસો'તિ. અયં ખો નો, ભન્તે, અન્તરાકથા વિપ્પકતા. અથ ભગવા અનુપ્પત્તો''તિ.

૩. ''ઇચ્છેય્યાથ નો તુમ્હે, ભિક્ખવે, પુબ્બેનિવાસપટિસંયુત્તં ધમ્મિં કથં સોતુ''ન્તિ? ''એતસ્સ, ભગવા, કાલો; એતસ્સ, સુગત, કાલો; યં ભગવા પુબ્બેનિવાસપટિસંયુત્તં ધમ્મિં કથં કરેય્ય, ભગવતો સુત્વા [ભગવતો વચનં સુત્વા (સ્યા॰)] ભિક્ખૂ ધારેસ્સન્તી''તિ. ''તેન હિ, ભિક્ખવે, સુણાથ,સાધુકં મનસિ કરોથ, ભાસિસ્સામી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

૪. ''ઇતો સો, ભિક્ખવે, એકનવુતિકપ્પે યં [એકનવુતો કપ્પો (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ. ઇતો સો, ભિક્ખવે, એકતિંસે કપ્પે [એકતિં સકપ્પો (સી॰) એકતિં સો કપ્પો (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] યં સિખી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ. તસ્મિઞ્ઞેવ ખો, ભિક્ખવે, એકતિંસે કપ્પે વેસ્સભૂ ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ. ઇમસ્મિઞ્ઞેવ [ઇમસ્મિં (કત્થચી)] ખો, ભિક્ખવે, ભદ્દકપ્પે કકુસન્ધો ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ. ઇમસ્મિઞ્ઞેવ ખો, ભિક્ખવે, ભદ્દકપ્પે કોણાગમનો ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ. ઇમસ્મિઞ્ઞેવ ખો, ભિક્ખવે, ભદ્દકપ્પે કસ્સપો ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ. ઇમસ્મિઞ્ઞેવ ખો, ભિક્ખવે, ભદ્દકપ્પે અહં એતરહિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો.

૫. ‘‘વિપસ્સી, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ખત્તિયો જાતિયા અહોસિ, ખત્તિયકુલે ઉદપાદિ. સિખી, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ખત્તિયો જાતિયા અહોસિ, ખત્તિયકુલે ઉદપાદિ. વેસ્સભૂ, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ખત્તિયો જાતિયા અહોસિ, ખત્તિયકુલે ઉદપાદિ. કકુસન્ધો, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો બ્રાહ્મણો જાતિયા અહોસિ, બ્રાહ્મણકુલે ઉદપાદિ. કોણાગમનો, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો બ્રાહ્મણો જાતિયા અહોસિ, બ્રાહ્મણકુલે ઉદપાદિ. કસ્સપો, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો બ્રાહ્મણો જાતિયા અહોસિ, બ્રાહ્મણકુલે ઉદપાદિ. અહં, ભિક્ખવે, એતરહિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ખત્તિયો જાતિયા અહોસિં, ખત્તિયકુલે ઉપ્પન્નો.

૬. ‘‘વિપસ્સી , ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો કોણ્ડઞ્ઞો ગોત્તેન અહોસિ. સિખી, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો કોણ્ડઞ્ઞો ગોત્તેન અહોસિ. વેસ્સભૂ, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો કોણ્ડઞ્ઞો ગોત્તેન અહોસિ. કકુસન્ધો, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો કસ્સપો ગોત્તેન અહોસિ. કોણાગમનો, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો કસ્સપો ગોત્તેન અહોસિ. કસ્સપો, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો કસ્સપો ગોત્તેન અહોસિ. અહં, ભિક્ખવે, એતરહિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ગોતમો ગોત્તેન અહોસિં.

૭. ‘‘વિપસ્સિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અસીતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુપ્પમાણં અહોસિ. સિખિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સત્તતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુપ્પમાણં અહોસિ. વેસ્સભુસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સટ્ઠિવસ્સસહસ્સાનિ આયુપ્પમાણં અહોસિ. કકુસન્ધસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ચત્તાલીસવસ્સસહસ્સાનિ આયુપ્પમાણં અહોસિ. કોણાગમનસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ તિંસવસ્સસહસ્સાનિ આયુપ્પમાણં અહોસિ. કસ્સપસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ વીસતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુપ્પમાણં અહોસિ. મય્હં, ભિક્ખવે, એતરહિ અપ્પકં આયુપ્પમાણં પરિત્તં લહુકં; યો ચિરં જીવતિ, સો વસ્સસતં અપ્પં વા ભિય્યો.

૮. ‘‘વિપસ્સી, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો પાટલિયા મૂલે અભિસમ્બુદ્ધો. સિખી, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો પુણ્ડરીકસ્સ મૂલે અભિસમ્બુદ્ધો. વેસ્સભૂ, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો સાલસ્સ મૂલે અભિસમ્બુદ્ધો. કકુસન્ધો, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો સિરીસસ્સ મૂલે અભિસમ્બુદ્ધો. કોણાગમનો, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ઉદુમ્બરસ્સ મૂલે અભિસમ્બુદ્ધો. કસ્સપો, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો નિગ્રોધસ્સ મૂલે અભિસમ્બુદ્ધો. અહં, ભિક્ખવે, એતરહિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો અસ્સત્થસ્સ મૂલે અભિસમ્બુદ્ધો.

૯. ‘‘વિપસ્સિસ્સ , ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ખણ્ડતિસ્સં નામ સાવકયુગં અહોસિ અગ્ગં ભદ્દયુગં. સિખિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અભિભૂસમ્ભવં નામ સાવકયુગં અહોસિ અગ્ગં ભદ્દયુગં. વેસ્સભુસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સોણુત્તરં નામ સાવકયુગં અહોસિ અગ્ગં ભદ્દયુગં. કકુસન્ધસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ વિધુરસઞ્જીવં નામ સાવકયુગં અહોસિ અગ્ગં ભદ્દયુગં. કોણાગમનસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ભિય્યોસુત્તરં નામ સાવકયુગં અહોસિ અગ્ગં ભદ્દયુગં. કસ્સપસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ તિસ્સભારદ્વાજં નામ સાવકયુગં અહોસિ અગ્ગં ભદ્દયુગં. મય્હં, ભિક્ખવે, એતરહિ સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનં નામ સાવકયુગં અહોસિ અગ્ગં ભદ્દયુગં.

૧૦. ‘‘વિપસ્સિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ તયો સાવકાનં સન્નિપાતા અહેસું. એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સં, એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ ભિક્ખુસતસહસ્સં, એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ અસીતિભિક્ખુસહસ્સાનિ. વિપસ્સિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ઇમે તયો સાવકાનં સન્નિપાતા અહેસું સબ્બેસંયેવ ખીણાસવાનં.

‘‘સિખિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ તયો સાવકાનં સન્નિપાતા અહેસું. એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ ભિક્ખુસતસહસ્સં, એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ અસીતિભિક્ખુસહસ્સાનિ, એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ સત્તતિભિક્ખુસહસ્સાનિ. સિખિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ઇમે તયો સાવકાનં સન્નિપાતા અહેસું સબ્બેસંયેવ ખીણાસવાનં.

‘‘વેસ્સભુસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ તયો સાવકાનં સન્નિપાતા અહેસું. એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ અસીતિભિક્ખુસહસ્સાનિ, એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ સત્તતિભિક્ખુસહસ્સાનિ, એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ સટ્ઠિભિક્ખુસહસ્સાનિ. વેસ્સભુસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ઇમે તયો સાવકાનં સન્નિપાતા અહેસું સબ્બેસંયેવ ખીણાસવાનં.

‘‘કકુસન્ધસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ ચત્તાલીસભિક્ખુસહસ્સાનિ. કકુસન્ધસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અયં એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ સબ્બેસંયેવ ખીણાસવાનં.

‘‘કોણાગમનસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ તિંસભિક્ખુસહસ્સાનિ. કોણાગમનસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અયં એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ સબ્બેસંયેવ ખીણાસવાનં.

‘‘કસ્સપસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ વીસતિભિક્ખુસહસ્સાનિ. કસ્સપસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અયં એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ સબ્બેસંયેવ ખીણાસવાનં.

‘‘મય્હં, ભિક્ખવે, એતરહિ એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ અડ્ઢતેળસાનિ ભિક્ખુસતાનિ. મય્હં, ભિક્ખવે, અયં એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ સબ્બેસંયેવ ખીણાસવાનં.

૧૧. ‘‘વિપસ્સિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અસોકો નામ ભિક્ખુ ઉપટ્ઠાકો અહોસિ અગ્ગુપટ્ઠાકો. સિખિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ખેમઙ્કરો નામ ભિક્ખુ ઉપટ્ઠાકો અહોસિ અગ્ગુપટ્ઠાકો. વેસ્સભુસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ઉપસન્તો નામ ભિક્ખુ ઉપટ્ઠાકો અહોસિ અગ્ગુપટ્ઠાકો. કકુસન્ધસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ બુદ્ધિજો નામ ભિક્ખુ ઉપટ્ઠાકો અહોસિ અગ્ગુપટ્ઠાકો. કોણાગમનસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સોત્થિજો નામ ભિક્ખુ ઉપટ્ઠાકો અહોસિ અગ્ગુપટ્ઠાકો. કસ્સપસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સબ્બમિત્તો નામ ભિક્ખુ ઉપટ્ઠાકો અહોસિ અગ્ગુપટ્ઠાકો. મય્હં, ભિક્ખવે, એતરહિ આનન્દો નામ ભિક્ખુ ઉપટ્ઠાકો અહોસિ અગ્ગુપટ્ઠાકો.

૧૨. ‘‘વિપસ્સિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ બન્ધુમા નામ રાજા પિતા અહોસિ. બન્ધુમતી નામ દેવી માતા અહોસિ જનેત્તિ [જનેત્તી (સ્યા॰)]. બન્ધુમસ્સ રઞ્ઞો બન્ધુમતી નામ નગરં રાજધાની અહોસિ.

‘‘સિખિસ્સ , ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અરુણો નામ રાજા પિતા અહોસિ. પભાવતી નામ દેવી માતા અહોસિ જનેત્તિ. અરુણસ્સ રઞ્ઞો અરુણવતી નામ નગરં રાજધાની અહોસિ.

‘‘વેસ્સભુસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સુપ્પતિતો નામ [સુપ્પતીતો નામ (સ્યા॰)] રાજા પિતા અહોસિ. વસ્સવતી નામ [યસવતી નામ (સ્યા॰ પી॰)] દેવી માતા અહોસિ જનેત્તિ. સુપ્પતિતસ્સ રઞ્ઞો અનોમં નામ નગરં રાજધાની અહોસિ.

‘‘કકુસન્ધસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અગ્ગિદત્તો નામ બ્રાહ્મણો પિતા અહોસિ. વિસાખા નામ બ્રાહ્મણી માતા અહોસિ જનેત્તિ. તેન ખો પન, ભિક્ખવે, સમયેન ખેમો નામ રાજા અહોસિ. ખેમસ્સ રઞ્ઞો ખેમવતી નામ નગરં રાજધાની અહોસિ.

‘‘કોણાગમનસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ યઞ્ઞદત્તો નામ બ્રાહ્મણો પિતા અહોસિ. ઉત્તરા નામ બ્રાહ્મણી માતા અહોસિ જનેત્તિ. તેન ખો પન, ભિક્ખવે, સમયેન સોભો નામ રાજા અહોસિ. સોભસ્સ રઞ્ઞો સોભવતી નામ નગરં રાજધાની અહોસિ.

‘‘કસ્સપસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ બ્રહ્મદત્તો નામ બ્રાહ્મણો પિતા અહોસિ. ધનવતી નામ બ્રાહ્મણી માતા અહોસિ જનેત્તિ. તેન ખો પન, ભિક્ખવે, સમયેન કિકી નામ [કિં કી નામ (સ્યા॰)] રાજા અહોસિ. કિકિસ્સ રઞ્ઞો બારાણસી નામ નગરં રાજધાની અહોસિ.

‘‘મય્હં, ભિક્ખવે, એતરહિ સુદ્ધોદનો નામ રાજા પિતા અહોસિ. માયા નામ દેવી માતા અહોસિ જનેત્તિ. કપિલવત્થુ નામ નગરં રાજધાની અહોસી’’તિ. ઇદમવોચ ભગવા, ઇદં વત્વાન સુગતો ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પાવિસિ.

૧૩. અથ ખો તેસં ભિક્ખૂનં અચિરપક્કન્તસ્સ ભગવતો અયમન્તરાકથા ઉદપાદિ – ‘‘અચ્છરિયં, આવુસો, અબ્ભુતં, આવુસો, તથાગતસ્સ મહિદ્ધિકતા મહાનુભાવતા. યત્ર હિ નામ તથાગતો અતીતે બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે છિન્નપપઞ્ચે છિન્નવટુમે પરિયાદિન્નવટ્ટે સબ્બદુક્ખવીતિવત્તે જાતિતોપિ અનુસ્સરિસ્સતિ, નામતોપિ અનુસ્સરિસ્સતિ, ગોત્તતોપિ અનુસ્સરિસ્સતિ, આયુપ્પમાણતોપિ અનુસ્સરિસ્સતિ, સાવકયુગતોપિ અનુસ્સરિસ્સતિ, સાવકસન્નિપાતતોપિ અનુસ્સરિસ્સતિ – ‘એવંજચ્ચા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપિ, એવંનામા એવંગોત્તા એવંસીલા એવંધમ્મા એવંપઞ્ઞા એવંવિહારી એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપી’’’તિ.

‘‘કિં નુ ખો, આવુસો, તથાગતસ્સેવ નુ ખો એસા ધમ્મધાતુ સુપ્પટિવિદ્ધા, યસ્સા ધમ્મધાતુયા સુપ્પટિવિદ્ધત્તા તથાગતો અતીતે બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે છિન્નપપઞ્ચે છિન્નવટુમે પરિયાદિન્નવટ્ટે સબ્બદુક્ખવીતિવત્તે જાતિતોપિ અનુસ્સરતિ, નામતોપિ અનુસ્સરતિ, ગોત્તતોપિ અનુસ્સરતિ, આયુપ્પમાણતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકયુગતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકસન્નિપાતતોપિ અનુસ્સરતિ – ‘એવંજચ્ચા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપિ, એવંનામા એવંગોત્તા

એવંસીલા એવંધમ્મા એવંપઞ્ઞા એવંવિહારી એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપી'તિ, ઉદાહુ દેવતા તથાગતસ્સ એતમત્થં આરોચેસું, યેન તથાગતો અતીતે બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે છિન્નપપઞ્ચે છિન્નવટુમે પરિયાદિન્નવટ્ટે સબ્બદુક્ખવીતિવત્તે જાતિતોપિ અનુસ્સરતિ, નામતોપિ અનુસ્સરતિ, ગોત્તતોપિ અનુસ્સરતિ, આયુપ્પમાણતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકયુગતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકસન્નિપાતતોપિ અનુસ્સરતિ – 'એવંજચ્ચા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપિ, એવંનામા એવંગોત્તા એવંસીલા એવંધમ્મા એવંપઞ્ઞા એવંવિહારી એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપી'''તિ. અયઞ્ચ હિદં તેસં ભિક્ખૂનં અન્તરાકથા વિપ્પકતા હોતિ.

૧૪. અથ ખો ભગવા સાયન્હસમયં પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો યેન કરેરિમણ્ડલમાળો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. નિસજ્જ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''કાયનુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના; કા ચ પન વો અન્તરાકથા વિપ્પકતા''તિ?

એવં વુત્તે તે ભિક્ખૂ ભગવન્તં એતદવોચું – ''ઇધ, ભન્તે, અમ્હાકં અચિરપક્કન્તસ્સ ભગવતો અયં અન્તરાકથા ઉદપાદિ – 'અચ્છરિયં, આવુસો, અબ્ભુતં, આવુસો, તથાગતસ્સ મહિદ્ધિકતા મહાનુભાવતા, યત્ર હિ નામ તથાગતો અતીતે બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે છિન્નપપઞ્ચે છિન્નવટુમે પરિયાદિન્નવટ્ટે સબ્બદુક્ખવીતિવત્તે જાતિતોપિ અનુસ્સરિસ્સતિ, નામતોપિ અનુસ્સરિસ્સતિ, ગોત્તતોપિ અનુસ્સરિસ્સતિ, આયુપ્પમાણતોપિ અનુસ્સરિસ્સતિ, સાવકયુગતોપિ અનુસ્સરિસ્સતિ, સાવકસન્નિપાતતોપિ અનુસ્સરિસ્સતિ – ''એવંજચ્ચા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપિ , એવંનામા એવંગોત્તા એવંસીલા એવંધમ્મા એવંપઞ્ઞા એવંવિહારી એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપી''તિ. કિં નુ ખો, આવુસો, તથાગતસ્સેવ નુ ખો એસા ધમ્મધાતુ સુપ્પટિવિદ્ધા, યસ્સા ધમ્મધાતુયા સુપ્પટિવિદ્ધત્તા તથાગતો અતીતે બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે છિન્નપપઞ્ચે છિન્નવટુમે પરિયાદિન્નવટ્ટે સબ્બદુક્ખવીતિવત્તે જાતિતોપિ અનુસ્સરતિ, નામતોપિ અનુસ્સરતિ, ગોત્તતોપિ અનુસ્સરતિ, આયુપ્પમાણતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકયુગતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકસન્નિપાતતોપિ અનુસ્સરતિ – ''એવંજચ્ચા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપિ, એવંનામા એવંગોત્તા એવંસીલા એવંધમ્મા એવંપઞ્ઞા એવંવિહારી એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપી''તિ. ઉદાહુ દેવતા તથાગતસ્સ એતમત્થં આરોચેસું, યેન તથાગતો અતીતે બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે છિન્નપપઞ્ચે છિન્નવટુમે પરિયાદિન્નવટ્ટે સબ્બદુક્ખવીતિવત્તે જાતિતોપિ અનુસ્સરતિ, નામતોપિ અનુસ્સરતિ, ગોત્તતોપિ અનુસ્સરતિ, આયુપ્પમાણતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકયુગતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકસન્નિપાતતોપિ અનુસ્સરતિ – 'એવંજચ્ચા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપિ, એવંનામા એવંગોત્તા એવંસીલા એવંધમ્મા એવંપઞ્ઞા એવંવિહારી એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપી'તિ? અયં ખો નો, ભન્તે, અન્તરાકથા વિપ્પકતા, અથ ભગવા અનુપ્પત્તો''તિ.

૧૫. ''તથાગતસ્સેવેસા, ભિક્ખવે, ધમ્મધાતુ સુપ્પટિવિદ્ધા, યસ્સા ધમ્મધાતુયા સુપ્પટિવિદ્ધત્તા તથાગતો અતીતે બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે છિન્નપપઞ્ચે છિન્નવટુમે પરિયાદિન્નવટ્ટે સબ્બદુક્ખવીતિવત્તે જાતિતોપિ અનુસ્સરતિ, નામતોપિ અનુસ્સરતિ, ગોત્તતોપિ અનુસ્સરતિ, આયુપ્પમાણતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકયુગતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકસન્નિપાતતોપિ અનુસ્સરતિ – 'એવંજચ્ચા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપિ, એવંનામા એવંગોત્તા એવંસીલા એવંધમ્મા એવંપઞ્ઞા એવંવિહારી એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપી'તિ. દેવતાપિ તથાગતસ્સ એતમત્થં આરોચેસું, યેન તથાગતો અતીતે બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે છિન્નપપઞ્ચે છિન્નવટુમે પરિયાદિન્નવટ્ટે સબ્બદુક્ખવીતિવત્તે જાતિતોપિ અનુસ્સરતિ, નામતોપિ અનુસ્સરતિ, ગોત્તતોપિ અનુસ્સરતિ, આયુપ્પમાણતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકયુગતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકસન્નિપાતતોપિ અનુસ્સરતિ – 'એવંજચ્ચા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપિ, એવંનામા એવંગોત્તા એવંસીલા એવંધમ્મા એવંપઞ્ઞા એવંવિહારી એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપી'તિ.

‘‘ઇચ્છેય્યાથ નો તુમ્હે, ભિક્ખવે, ભિય્યોસોમત્તાય પુબ્બેનિવાસપટિસંયુત્તં ધમ્મિં કથં સોતુ’’ન્તિ? ‘‘એતસ્સ, ભગવા, કાલો; એતસ્સ, સુગત, કાલો; યં ભગવા ભિય્યોસોમત્તાય પુબ્બેનિવાસપટિસંયુત્તં ધમ્મિં કથં કરેય્ય, ભગવતો સુત્વા ભિક્ખૂ ધારેસ્સન્તી’’તિ. ‘‘તેન હિ, ભિક્ખવે , સુણાથ, સાધુકં મનસિ કરોથ, ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

૧૬. ‘‘ઇતો સો, ભિક્ખવે, એકનવુતિકપ્પે યં વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ. વિપસ્સી, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ખત્તિયો જાતિયા અહોસિ, ખત્તિયકુલે ઉદપાદિ. વિપસ્સી, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો કોણ્ડઞ્ઞો ગોત્તેન અહોસિ. વિપસ્સિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અસીતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુપ્પમાણં અહોસિ. વિપસ્સી, ભિક્ખવે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો પાટલિયા મૂલે અભિસમ્બુદ્ધો. વિપસ્સિસ્સ, ભિક્ખવે , ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ખણ્ડતિસ્સં નામ સાવકયુગં અહોસિ અગ્ગં ભદ્દયુગં. વિપસ્સિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ તયો સાવકાનં સન્નિપાતા અહેસું. એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સં, એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ ભિક્ખુસતસહસ્સં, એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ અસીતિભિક્ખુસહસ્સાનિ. વિપસ્સિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ઇમે તયો સાવકાનં સન્નિપાતા અહેસું સબ્બેસંયેવ ખીણાસવાનં. વિપસ્સિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અસોકો નામ ભિક્ખુ ઉપટ્ઠાકો અહોસિ અગ્ગુપટ્ઠાકો. વિપસ્સિસ્સ, ભિક્ખવે, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ બન્ધુમા નામ રાજા પિતા અહોસિ. બન્ધુમતી નામ દેવી માતા અહોસિ જનેત્તિ. બન્ધુમસ્સ રઞ્ઞો બન્ધુમતી નામ નગરં રાજધાની અહોસિ.

બોધિસત્તધમ્મતા

૧૭. ‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી બોધિસત્તો તુસિતા કાયા ચવિત્વા સતો સમ્પજાનો માતુકુચ્છિં ઓક્કમિ. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૧૮. ‘‘ધમ્મતા, એસા, ભિક્ખવે, યદા બોધિસત્તો તુસિતા કાયા ચવિત્વા માતુકુચ્છિં ઓક્કમતિ. અથ સદેવકે લોકે સમારકે સબ્રહ્મકે સસ્સમણબ્રાહ્મણિયા પજાય સદેવમનુસ્સાય અપ્પમાણો ઉળારો ઓભાસો પાતુભવતિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવં. યાપિ તા લોકન્તરિકા અઘા અસંવુતા અન્ધકારા અન્ધકારતિમિસા , યત્થ પિમે ચન્દિમસૂરિયા એવંમહિદ્ધિકા એવંમહાનુભાવા આભાય નાનુભોન્તિ, તત્થપિ અપ્પમાણો ઉળારો ઓભાસો પાતુભવતિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવં. યેપિ તત્થ સત્તા ઉપપન્ના, તેપિ તેનોભાસેન અઞ્ઞમઞ્ઞં સઞ્જાનન્તિ – ‘અઞ્ઞેપિ કિર, ભો, સન્તિ સત્તા ઇધૂપપન્ના’તિ. અયઞ્ચ દસસહસ્સી લોકધાતુ સઙ્કમ્પતિ સમ્પકમ્પતિ સમ્પવેધતિ. અપ્પમાણો ચ ઉળારો ઓભાસો લોકે પાતુભવતિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવં. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૧૯. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તો હોતિ, ચત્તારો નં દેવપુત્તા ચતુદ્દિસં [ચાતુદ્દિસં (સ્યા॰)] રક્ખાય ઉપગચ્છન્તિ – ‘મા નં બોધિસત્તં વા બોધિસત્તમાતરં વા મનુસ્સો વા અમનુસ્સો વા કોચિ વા વિહેઠેસી’તિ. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૨૦. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તો હોતિ, પકતિયા સીલવતી બોધિસત્તમાતા હોતિ, વિરતા પાણાતિપાતા, વિરતા અદિન્નાદાના, વિરતા કામેસુમિચ્છાચારા , વિરતા મુસાવાદા, વિરતા સુરામેરયમજ્જપ્પમાદટ્ઠાના. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૨૧. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તો હોતિ, ન બોધિસત્તમાતુ પુરિસેસુ માનસં ઉપ્પજ્જતિ કામગુણૂપસંહિતં, અનતિક્કમનીયા ચ બોધિસત્તમાતા હોતિ કેનચિ પુરિસેન રત્તચિત્તેન. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૨૨. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તો હોતિ, લાભિની બોધિસત્તમાતા હોતિ પઞ્ચન્નં કામગુણાનં. સા પઞ્ચહિ કામગુણેહિ સમપ્પિતા સમઙ્ગીભૂતા પરિચારેતિ. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૨૩. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તો હોતિ, ન બોધિસત્તમાતુ કોચિદેવ આબાધો ઉપ્પજ્જતિ. સુખિની બોધિસત્તમાતા હોતિ અકિલન્તકાયા, બોધિસત્તઞ્ચ બોધિસત્તમાતા તિરોકુચ્છિગતં પસ્સતિ સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગિં અહીનિન્દ્રિયં. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, મણિ વેળુરિયો સુભો જાતિમા અટ્ઠંસો સુપરિકમ્મકતો અચ્છો વિપ્પસન્નો અનાવિલો સબ્બાકારસમ્પન્નો. તત્રાસ્સ [તત્રસ્સ (સ્યા॰)] સુત્તં આવુતં નીલં વા પીતં વા લોહિતં વા ઓદાતં વા પણ્ડુસુત્તં વા. તમેનં ચક્ખુમા પુરિસો હત્થે કરિત્વા પચ્ચવેક્ખેય્ય – ‘અયં ખો મણિ વેળુરિયો સુભો જાતિમા અટ્ઠંસો સુપરિકમ્મકતો અચ્છો વિપ્પસન્નો અનાવિલો સબ્બાકારસમ્પન્નો. તત્રિદં સુત્તં આવુતં નીલં વા પીતં વા લોહિતં વા ઓદાતં વા પણ્ડુસુત્તં વા’તિ. એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તો હોતિ, ન બોધિસત્તમાતુ કોચિદેવ આબાધો ઉપ્પજ્જતિ, સુખિની બોધિસત્તમાતા હોતિ અકિલન્તકાયા , બોધિસત્તઞ્ચ બોધિસત્તમાતા તિરોકુચ્છિગતં પસ્સતિ સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગિં અહીનિન્દ્રિયં. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૨૪. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, સત્તાહજાતે બોધિસત્તે બોધિસત્તમાતા કાલઙ્કરોતિ તુસિતં કાયં ઉપપજ્જતિ. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૨૫. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, યથા અઞ્ઞા ઇત્થિકા નવ વા દસ વા માસે ગબ્ભં કુચ્છિના પરિહરિત્વા વિજાયન્તિ, ન હેવં બોધિસત્તં બોધિસત્તમાતા વિજાયતિ. દસેવ માસાનિ બોધિસત્તં બોધિસત્તમાતા કુચ્છિના પરિહરિત્વા વિજાયતિ. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૨૬. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, યથા અઞ્ઞા ઇત્થિકા નિસિન્ના વા નિપન્ના વા વિજાયન્તિ, ન હેવં બોધિસત્તં બોધિસત્તમાતા વિજાયતિ. ઠિતાવ બોધિસત્તં બોધિસત્તમાતા વિજાયતિ. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૨૭. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિમ્હા નિક્ખમતિ, દેવા પઠમં પટિગ્ગણ્હન્તિ, પચ્છા મનુસ્સા. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૨૮. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિમ્હા નિક્ખમતિ, અપ્પત્તોવ બોધિસત્તો પથવિં હોતિ, ચત્તારો નં દેવપુત્તા પટિગ્ગહેત્વા માતુ પુરતો ઠપેન્તિ – ‘અત્તમના, દેવિ, હોહિ; મહેસક્ખો તે પુત્તો ઉપ્પન્નો’તિ. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૨૯. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિમ્હા નિક્ખમતિ, વિસદોવ નિક્ખમતિ અમક્ખિતો ઉદેન [ઉદ્દેન (સ્યા॰), ઉદરેન (કત્થચિ)] અમક્ખિતો સેમ્હેન અમક્ખિતો રુહિરેન અમક્ખિતો કેનચિ અસુચિના સુદ્ધો [વિસુદ્ધો (સ્યા॰)] વિસદો. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, મણિરતનં કાસિકે વત્થે નિક્ખિત્તં નેવ મણિરતનં કાસિકં

વત્થં મક્ખેતિ, નાપિ કાસિકં વત્થં મણિરતનં મક્ખેતિ. તં કિસ્સ હેતુ? ઉભિન્નં સુદ્ધત્તા. એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિમ્હા નિક્ખમતિ, વિસદોવ નિક્ખમતિ અમક્ખિતો, ઉદેન અમક્ખિતો સેમ્હેન અમક્ખિતો રુહિરેન અમક્ખિતો કેનચિ અસુચિના સુદ્ધો વિસદો. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૩૦. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિમ્હા નિક્ખમતિ, દ્વે ઉદકસ્સ ધારા અન્તલિક્ખા પાતુભવન્તિ – એકા સીતસ્સ એકા ઉણ્હસ્સ યેન બોધિસત્તસ્સ ઉદકકિચ્ચં કરોન્તિ માતુ ચ. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૩૧. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, સમ્પતિજાતો બોધિસત્તો સમેહિ પાદેહિ પતિટ્ઠહિત્વા ઉત્તરાભિમુખો [ઉત્તરેનાભિમુખો (સ્યા॰) ઉત્તરેનમુખો (ક॰)] સત્તપદવીતિહારેન ગચ્છતિ સેતમ્હિ છત્તે અનુધારિયમાને, સબ્બા ચ દિસા અનુવિલોકેતિ, આસભિં વાચં ભાસતિ ‘અગ્ગોહમસ્મિ લોકસ્સ, જેટ્ઠોહમસ્મિ લોકસ્સ, સેટ્ઠોહમસ્મિ લોકસ્સ, અયમન્તિમા જાતિ, નત્થિદાનિ પુનબ્ભવો’તિ. અયમેત્થ ધમ્મતા.

૩૨. ‘‘ધમ્મતા એસા, ભિક્ખવે, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિમ્હા નિક્ખમતિ, અથ સદેવકે લોકે સમારકે સબ્રહ્મકે સસ્સમણબ્રાહ્મણિયા પજાય સદેવમનુસ્સાય અપ્પમાણો ઉળારો ઓભાસો પાતુભવતિ, અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવં. યાપિ તા લોકન્તરિકા અઘા અસંવુતા અન્ધકારા અન્ધકારતિમિસા, યત્થ પિમે ચન્દિમસૂરિયા એવંમહિદ્ધિકા એવંમહાનુભાવા આભાય નાનુભોન્તિ, તત્થપિ અપ્પમાણો ઉળારો ઓભાસો પાતુભવતિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવં. યેપિ તત્થ સત્તા ઉપપન્ના, તેપિ તેનોભાસેન અઞ્ઞમઞ્ઞં સઞ્જાનન્તિ – ‘અઞ્ઞેપિ કિર, ભો, સન્તિ સત્તા ઇધૂપપન્ના’તિ. અયઞ્ચ દસસહસ્સી લોકધાતુ સઙ્કમ્પતિ સમ્પકમ્પતિ સમ્પવેધતિ અપ્પમાણો ચ ઉળારો ઓભાસો લોકે પાતુભવતિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવં. અયમેત્થ ધમ્મતા.

દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણા

૩૩. ‘‘જાતે ખો પન, ભિક્ખવે, વિપસ્સિમ્હિ કુમારે બન્ધુમતો રઞ્ઞો પટિવેદેસું – ‘પુત્તો તે, દેવ [દેવ તે (ક॰)], જાતો, તં દેવો પસ્સતૂ’તિ. અદ્દસા ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમા રાજા વિપસ્સિં કુમારં, દિસ્વા નેમિત્તે બ્રાહ્મણે આમન્તાપેત્વા એતદવોચ – ‘પસ્સન્તુ ભોન્તો નેમિત્તા બ્રાહ્મણા કુમાર’ન્તિ. અદ્દસંસુ ખો, ભિક્ખવે, નેમિત્તા બ્રાહ્મણા વિપસ્સિં કુમારં, દિસ્વા બન્ધુમન્તં રાજાનં એતદવોચું – ‘અત્તમનો, દેવ, હોહિ, મહેસક્ખો તે પુત્તો ઉપ્પન્નો, લાભા તે, મહારાજ, સુલદ્ધં તે, મહારાજ, યસ્સ તે કુલે એવરૂપો પુત્તો ઉપ્પન્નો. અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણેહિ સમન્નાગતો, યેહિ સમન્નાગતસ્સ મહાપુરિસસ્સ દ્વેવ ગતિયો ભવન્તિ અનઞ્ઞા. સચે અગારં અજ્ઝાવસતિ, રાજા હોતિ ચક્કવત્તી ધમ્મિકો ધમ્મરાજા ચાતુરન્તો વિજિતાવી જનપદત્થાવરિયપ્પત્તો સત્તરતનસમન્નાગતો. તસ્સિમાનિ સત્તરતનાનિ ભવન્તિ. સેય્યથિદં – ચક્કરતનં હત્થિરતનં અસ્સરતનં મણિરતનં ઇત્થિરતનં ગહપતિરતનં પરિણાયકરતનમેવ સત્તમં. પરોસહસ્સં ખો પનસ્સ પુત્તા ભવન્તિ સૂરા વીરઙ્ગરૂપા પરસેનપ્પમદ્દના. સો ઇમં પથવિં સાગરપરિયન્તં અદણ્ડેન અસત્થેન ધમ્મેન અભિવિજિય અજ્ઝાવસતિ. સચે ખો પન અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજતિ, અરહં હોતિ સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે વિવટચ્છદો.

૩૪. ‘કતમેહિ ચાયં, દેવ, કુમારો દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણેહિ સમન્નાગતો, યેહિ સમન્નાગતસ્સ મહાપુરિસસ્સ દ્વેવ ગતિયો ભવન્તિ અનઞ્ઞા. સચે અગારં અજ્ઝાવસતિ, રાજા હોતિ ચક્કવત્તી ધમ્મિકો ધમ્મરાજા ચાતુરન્તો વિજિતાપી જનપદત્થાવરિયપ્પત્તો સત્તરતનસમન્નાગતો. તસ્સિમાનિ સત્તરતનાનિ ભવન્તિ . સેય્યથિદં – ચક્કરતનં હત્થિરતનં અસ્સરતનં મણિરતનં ઇત્થિરતનં ગહપતિરતનં પરિણાયકરતનમેવ સત્તમં. પરોસહસ્સં ખો

પનસ્સ પુત્તા ભવન્તિ સૂરા વીરઙ્ગરૂપા પરસેનપ્પમદ્દના. સો ઇમં પથવિં સાગરપરિયન્તં અદણ્ડેન અસત્થેન ધમ્મેન અભિવિજિય અજ્ઝાવસતિ. સચે ખો પન અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજતિ, અરહં હોતિ સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે વિવટચ્છદો.

૩૫. 'અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો સુપ્પતિટ્ઠિતપાદો. યં પાયં, દેવ, કુમારો સુપ્પતિટ્ઠિતપાદો. ઇદમ્પિસ્સ મહાપુરિસસ્સ મહાપુરિસલક્ખણં ભવતિ.

'ઇમસ્સ, દેવ [ઇમસ્સ હિ દેવ (?)], કુમારસ્સ હેટ્ઠા પાદતલેસુ ચક્કાનિ જાતાનિ સહસ્સારાનિ સનેમિકાનિ સનાભિકાનિ સબ્બાકારપરિપૂરાનિ. યમ્પિ, ઇમસ્સ દેવ, કુમારસ્સ હેટ્ઠા પાદતલેસુ ચક્કાનિ જાતાનિ સહસ્સારાનિ સનેમિકાનિ સનાભિકાનિ સબ્બાકારપરિપૂરાનિ, ઇદમ્પિસ્સ મહાપુરિસસ્સ મહાપુરિસલક્ખણં ભવતિ.

'અયઞ્હિ દેવ, કુમારો આયતપણ્હી...પે॰...

'અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો દીઘઙ્ગુલી...

'અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો મુદુતલુનહત્થપાદો...

'અયઞ્હિ, દેવ કુમારો જાલહત્થપાદો...

'અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો ઉસ્સઙ્ખપાદો...

'અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો એણિજઙ્ઘો...

'અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો ઠિતકોવ અનોનમન્તો ઉભોહિ પાણિતલેહિ જણ્ણુકાનિ પરિમસતિ [પરામસતિ (ક॰)] પરિમજ્જતિ...

'અયઞ્હિ , દેવ, કુમારો કોસોહિતવત્થગુય્હો...

'અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો સુવણ્ણવણ્ણો કઞ્ચનસન્નિભત્તચો...

'અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો સુખુમચ્છવી; સુખુમત્તા છવિયા રજોજલ્લં કાયે ન ઉપલિમ્પતિ [ઉપલિપ્પતિ (સ્યા॰)] ...

'અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો એકેકલોમો; એકેકાનિ લોમાનિ લોમકૂપેસુ જાતાનિ...

'અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો ઉદ્ધગ્ગલોમો; ઉદ્ધગ્ગાનિ લોમાનિ જાતાનિ નીલાનિ અઞ્જનવણ્ણાનિ કુણ્ડલાવટ્ટાનિ દક્ખિણાવટ્ટકજાતાનિ...

'અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો બ્રહ્મુજુગત્તો...

'અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો સત્તુસ્સદો...

‘અયઞ્હિ , દેવ, કુમારો સીહપુબ્બદ્ધકાયો…

‘અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો ચિતન્તરંસો [પિતન્તરંસો (સ્યા॰)] …

‘અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો નિગ્રોધપરિમણ્ડલો યાવતક્વસ્સ કાયો તાવતક્વસ્સ બ્યામો, યાવતક્વસ્સ બ્યામો, તાવતક્વસ્સ કાયો…

‘અયઞ્હિ , દેવ, કુમારો સમવટ્ટક્ખન્ધો…

‘અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો રસગ્ગસગ્ગી…

‘અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો સીહહનુ…

‘અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો ચત્તાલીસદન્તો…

‘અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો સમદન્તો…

‘અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો અવિરળદન્તો…

‘અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો સુસુક્કદાઠો…

‘અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો પહૂતજિવ્હો…

‘અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો બ્રહ્મસ્સરો કરવીકભાણી…

‘અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો અભિનીલનેત્તો…

‘અયઞ્હિ, દેવ, કુમારો ગોપખુમો…

ઇમસ્સ, દેવ, કુમારસ્સ ઉણ્ણા ભમુકન્તરે જાતા ઓદાતા મુદુતૂલસન્નિભા. યમ્પિ ઇમસ્સ દેવ કુમારસ્સ ઉણ્ણા ભમુકન્તરે જાતા ઓદાતા મુદુતૂલસન્નિભા, ઇદમ્પિમસ્સ મહાપુરિસસ્સ મહાપુરિસલક્ખણં ભવતિ.

‘અયઞ્હિ , દેવ, કુમારો ઉણ્હીસસીસો. યં પાયં, દેવ, કુમારો ઉણ્હીસસીસો, ઇદમ્પિસ્સ મહાપુરિસસ્સ મહાપુરિસલક્ખણં ભવતિ.

૩૬. ‘ઇમેહિ ખો અયં, દેવ, કુમારો દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણેહિ સમન્નાગતો, યેહિ સમન્નાગતસ્સ મહાપુરિસસ્સ દ્વેવ ગતિયો ભવન્તિ અનઞ્ઞા. સચે અગારં અજ્ઝાવસતિ, રાજા હોતિ ચક્કવત્તી ધમ્મિકો ધમ્મરાજા ચાતુરન્તો વિજિતાવી જનપદત્થાવરિયપ્પત્તો સત્તરતનસમન્નાગતો. તસ્સિમાનિ સત્તરતનાનિ ભવન્તિ. સેય્યથિદં – ચક્કરતનં હત્થિરતનં અસ્સરતનં મણિરતનં ઇત્થિરતનં ગહપતિરતનં પરિણાયકરતનમેવ સત્તમં. પરોસહસ્સં ખો પનસ્સ પુત્તા ભવન્તિ સૂરા વીરઙ્ગરૂપા પરસેનપ્પમદ્દના. સો ઇમં પથવિં સાગરપરિયન્તં અદણ્ડેન અસત્થેન

ધમ્મેન [ધમ્મેન સમેન (સ્યા॰)] અભિવિજિય અજ્ઝાવસતિ. સચે ખો પન અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજતિ, અરહં હોતિ સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે વિવટચ્છદો’તિ.

વિપસ્સીસમઞ્ઞા

૩૭. ‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમા રાજા નેમિત્તે બ્રાહ્મણે અહતેહિ વત્થેહિ અચ્છાદાપેત્વા [અચ્છાદેત્વા (સ્યા॰)] સબ્બકામેહિ સન્તપ્પેસિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમા રાજા વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ ધાતિયો ઉપટ્ઠાપેસિ. અઞ્ઞા ખીરં પાયેન્તિ, અઞ્ઞા ન્હાપેન્તિ, અઞ્ઞા ધારેન્તિ, અઞ્ઞા અઙ્કેન પરિહરન્તિ. જાતસ્સ ખો પન, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ સેતચ્છત્તં ધારયિત્થ દિવા ચેવ રત્તિઞ્ચ – ‘મા નં સીતં વા ઉણ્હં વા તિણં વા રજો વા ઉસ્સાવો વા બાધયિત્થા’તિ. જાતો ખો પન, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો બહુનો જનસ્સ પિયો અહોસિ મનાપો. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, ઉપ્પલં વા પદુમં વા પુણ્ડરીકં વા બહુનો જનસ્સ પિયં મનાપં; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો બહુનો જનસ્સ પિયો અહોસિ મનાપો. સ્વાસ્સુદં અઙ્કેનેવ અઙ્કં પરિહરિયતિ.

૩૮. ‘‘જાતો ખો પન, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો મઞ્જુસ્સરો ચ [કુમારો બ્રહ્મસ્સરો મઞ્જુસ્સરો ચ (સી॰ ક॰)] અહોસિ વગ્ગુસ્સરો ચ મધુરસ્સરો ચ પેમનિયસ્સરો ચ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, હિમવન્તે પબ્બતે કરવીકા નામ સકુણજાતિ મઞ્જુસ્સરા ચ વગ્ગુસ્સરા ચ મધુરસ્સરા ચ પેમનિયસ્સરા ચ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો મઞ્જુસ્સરો ચ અહોસિ વગ્ગુસ્સરો ચ મધુરસ્સરો ચ પેમનિયસ્સરો ચ.

૩૯. ‘‘જાતસ્સ ખો પન, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ કમ્મવિપાકજં દિબ્બચક્ખુ પાતુરહોસિ યેન સુદં [યેન દૂરં (સ્યા॰)] સમન્તા યોજનં પસ્સતિ દિવા ચેવ રત્તિઞ્ચ.

૪૦. ‘‘જાતો ખો પન, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો અનિમિસન્તો પેક્ખતિ સેય્યથાપિ દેવા તાવતિંસા. ‘અનિમિસન્તો કુમારો પેક્ખતી’તિ ખો, ભિક્ખવે [અનિમિસન્તો પેક્ખતિ, જાતસ્સ ખો પન ભિક્ખવે (ક॰)], વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ ‘વિપસ્સી વિપસ્સી’ ત્વેવ સમઞ્ઞા ઉદપાદિ.

૪૧. ‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમા રાજા અત્થકરણે [અટ્ટ કરણે (સ્યા॰)] નિસિન્નો વિપસ્સિં કુમારં અઙ્કે નિસીદાપેત્વા અત્થે અનુસાસતિ . તત્ર સુદં, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો પિતુઅઙ્કે નિસિન્નો વિચેય્ય વિચેય્ય અત્થે પનાયતિ ઞાયેન [અટ્ટે પનાયતિ ઞાણેન (સ્યા॰)]. વિચેય્ય વિચેય્ય કુમારો અત્થે પનાયતિ ઞાયેનાતિ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ ભિય્યોસોમત્તાય ‘વિપસ્સી વિપસ્સી’ ત્વેવ સમઞ્ઞા ઉદપાદિ.

૪૨. ‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમા રાજા વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ તયો પાસાદે કારાપેસિ, એકં વસ્સિકં એકં હેમન્તિકં એકં ગિમ્હિકં; પઞ્ચ કામગુણાનિ ઉપટ્ઠાપેસિ. તત્ર સુદં, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો વસ્સિકે પાસાદે ચત્તારો માસે [વસ્સિકે પાસાદે વસ્સિકે] નિપ્પુરિસેહિ તૂરિયેહિ પરિચારયમાનો ન હેટ્ઠાપાસાદં ઓરોહતી’’તિ.

પઠમભાણવારો.

જિણ્ણપુરિસો

૪૩. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો બહૂનં વસ્સાનં બહૂનં વસ્સસતાનં બહૂનં વસ્સસહસ્સાનં અચ્ચયેન સારથિં આમન્તેસિ – 'યોજેહિ, સમ્મ સારથિ, ભદ્દાનિ ભદ્દાનિ યાનાનિ ઉય્યાનભૂમિં ગચ્છામ સુભૂમિદસ્સનાયા'તિ. 'એવં, દેવા'તિ ખો, ભિક્ખવે, સારથિ વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ પટિસ્સુત્વા ભદ્દાનિ ભદ્દાનિ યાનાનિ યોજેત્વા વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ પટિવેદેસિ – 'યુત્તાનિ ખો તે, દેવ, ભદ્દાનિ ભદ્દાનિ યાનાનિ, યસ્સ દાનિ કાલં મઞ્ઞસી'તિ . અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો ભદ્દં ભદ્દં યાનં [ભદ્રં યાનં (સ્યા॰), ભદ્દં યાનં (પી॰) યત્તારો માસે (સી॰ પી॰)] અભિરુહિત્વા ભદ્દેહિ ભદ્દેહિ યાનેહિ ઉય્યાનભૂમિં નિય્યાસિ.

૪૪. ''અદ્દસા ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો ઉય્યાનભૂમિં નિય્યન્તો પુરિસં જિણ્ણં ગોપાનસિવઙ્કં ભોગ્ગં [ભગ્ગં (સ્યા॰)] દણ્ડપરાયનં પવેધમાનં ગચ્છન્તં આતુરં ગતયોબ્બનં. દિસ્વા સારથિં આમન્તેસિ – 'અયં પન, સમ્મ સારથિ, પુરિસો કિંકતો? કેસાપિસ્સ ન યથા અઞ્ઞેસં, કાયોપિસ્સ ન યથા અઞ્ઞેસ'ન્તિ. 'એસો ખો, દેવ, જિણ્ણો નામા'તિ. 'કિં પનેસો, સમ્મ સારથિ, જિણ્ણો નામા'તિ? 'એસો ખો, દેવ, જિણ્ણો નામ. ન દાનિ તેન ચિરં જીવિતબ્બં ભવિસ્સતી'તિ. 'કિં પન, સમ્મ સારથિ, અહમ્પિ જરાધમ્મો, જરં અનતીતો'તિ? 'ત્વઞ્ચ, દેવ, મયઞ્ચમ્હ સબ્બે જરાધમ્મા, જરં અનતીતા'તિ. 'તેન હિ, સમ્મ સારથિ, અલં દાનજ્જ ઉય્યાનભૂમિયા. ઇતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાહી'તિ. 'એવં, દેવા'તિ ખો, ભિક્ખવે, સારથિ વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ પટિસ્સુત્વા તતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાસિ. તત્ર સુદં, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો અન્તેપુરં ગતો દુક્ખી દુમ્મનો પજ્ઝાયતિ – 'ધિરત્થુ કિર, ભો, જાતિ નામ, યત્ર હિ નામ જાતસ્સ જરા પઞ્ઞાયિસ્સતી'તિ!

૪૫. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમા રાજા સારથિં આમન્તાપેત્વા એતદવોચ – 'કચ્ચિ, સમ્મ સારથિ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિયા અભિરમિત્થ? કચ્ચિ, સમ્મ સારથિ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિયા અત્તમનો અહોસી'તિ? 'ન ખો, દેવ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિયા અભિરમિત્થ, ન ખો, દેવ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિયા અત્તમનો અહોસી'તિ. 'કિં પન, સમ્મ સારથિ, અદ્દસ કુમારો ઉય્યાનભૂમિં નિય્યન્તો'તિ? 'અદ્દસા ખો, દેવ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિં નિય્યન્તો પુરિસં જિણ્ણં ગોપાનસિવઙ્કં ભોગ્ગં દણ્ડપરાયનં પવેધમાનં ગચ્છન્તં આતુરં ગતયોબ્બનં. દિસ્વા મં એતદવોચ – ''અયં પન, સમ્મ સારથિ, પુરિસો કિંકતો, કેસાપિસ્સ ન યથા અઞ્ઞેસં, કાયોપિસ્સ ન યથા અઞ્ઞેસ''ન્તિ? ''એસો ખો, દેવ, જિણ્ણો નામા''તિ. ''કિં પનેસો, સમ્મ સારથિ, જિણ્ણો નામા''તિ? ''એસો ખો, દેવ, જિણ્ણો નામ ન દાનિ તેન ચિરં જીવિતબ્બં ભવિસ્સતી''તિ. ''કિં પન, સમ્મ સારથિ, અહમ્પિ જરાધમ્મો, જરં અનતીતો''તિ? ''ત્વઞ્ચ, દેવ, મયઞ્ચમ્હ સબ્બે જરાધમ્મા, જરં અનતીતા''તિ.

'''તેન હિ, સમ્મ સારથિ, અલં દાનજ્જ ઉય્યાનભૂમિયા, ઇતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાહી'''તિ. ''એવં, દેવા''તિ ખો અહં, દેવ, વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ પટિસ્સુત્વા તતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાસિં. સો ખો, દેવ, કુમારો અન્તેપુરં ગતો દુક્ખી દુમ્મનો પજ્ઝાયતિ – ''ધિરત્થુ કિર ભો જાતિ નામ, યત્ર હિ નામ જાતસ્સ જરા પઞ્ઞાયિસ્સતી'''તિ.

બ્યાધિતપુરિસો

૪૬. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમસ્સ રઞ્ઞો એતદહોસિ –

'મા હેવ ખો વિપસ્સી કુમારો ન રજ્જં કારેસિ, મા હેવ વિપસ્સી કુમારો અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિ, મા હેવ નેમિત્તાનં બ્રાહ્મણાનં સચ્ચં અસ્સ વચન'ન્તિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમા રાજા વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ

ભિય્યોસોમત્તાય પઞ્ચ કામગુણાનિ ઉપટ્ઠાપેસિ – 'યથા વિપસ્સી કુમારો રજ્જં કરેય્ય, યથા વિપસ્સી કુમારો ન અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજેય્ય, યથા નેમિત્તાનં બ્રાહ્મણાનં મિચ્છા અસ્સ વચન'ન્તિ.

''તત્ર સુદં, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો પઞ્ચહિ કામગુણેહિ સમપ્પિતો સમઙ્ગીભૂતો પરિચારેતિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો બહૂનં વસ્સાનં...પે॰...

૪૭. ''અદ્દસા ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો ઉય્યાનભૂમિં નિય્યન્તો પુરિસં આબાધિકં દુક્ખિતં બાળ્હગિલાનં સકે મુત્તકરીસે પલિપન્નં સેમાનં [સયમાનં (સ્યા॰ ક॰)] અઞ્ઞેહિ વુટ્ઠાપિયમાનં અઞ્ઞેહિ સંવેસિયમાનં. દિસ્વા સારથિં આમન્તેસિ – 'અયં પન, સમ્મ સારથિ, પુરિસો કિંકતો? અક્ખીનિપિસ્સ ન યથા અઞ્ઞેસં, સરોપિસ્સ [સિરોપિસ્સ (સ્યા॰)] ન યથા અઞ્ઞેસ'ન્તિ? 'એસો ખો, દેવ, બ્યાધિતો નામા'તિ. 'કિં પનેસો, સમ્મ સારથિ, બ્યાધિતો નામા'તિ? 'એસો ખો, દેવ, બ્યાધિતો નામ અપ્પેવ નામ તમ્હા આબાધા વુટ્ઠહેય્યા'તિ. 'કિં પન, સમ્મ સારથિ, અહમ્પિ બ્યાધિધમ્મો, બ્યાધિં અનતીતો'તિ? 'ત્વઞ્ચ, દેવ, મયઞ્ચમ્હ સબ્બે બ્યાધિધમ્મા, બ્યાધિં અનતીતા'તિ. 'તેન હિ, સમ્મ સારથિ, અલં દાનજ્જ ઉય્યાનભૂમિયા, ઇતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાહી'તિ. 'એવં દેવા'તિ ખો, ભિક્ખવે, સારથિ વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ પટિસ્સુત્વા તતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાસિ. તત્ર સુદં, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો અન્તેપુરં ગતો દુક્ખી દુમ્મનો પજ્ઝાયતિ – 'ધિરત્થુ કિર ભો જાતિ નામ, યત્ર હિ નામ જાતસ્સ જરા પઞ્ઞાયિસ્સતિ, બ્યાધિ પઞ્ઞાયિસ્સતી'તિ.

૪૮. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમા રાજા સારથિં આમન્તાપેત્વા એતદવોચ – 'કચ્ચિ, સમ્મ સારથિ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિયા અભિરમિત્થ, કચ્ચિ, સમ્મ સારથિ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિયા અત્તમનો અહોસી'તિ? 'ન ખો, દેવ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિયા અભિરમિત્થ, ન ખો, દેવ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિયા અત્તમનો અહોસી'તિ. 'કિં પન, સમ્મ સારથિ, અદ્દસ કુમારો ઉય્યાનભૂમિં નિય્યન્તો'તિ? 'અદ્દસા ખો, દેવ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિં નિય્યન્તો પુરિસં આબાધિકં દુક્ખિતં બાળ્હગિલાનં સકે મુત્તકરીસે પલિપન્નં સેમાનં અઞ્ઞેહિ વુટ્ઠાપિયમાનં અઞ્ઞેહિ સંવેસિયમાનં. દિસ્વા મં એતદવોચ – ''અયં પન, સમ્મ સારથિ, પુરિસો કિંકતો, અક્ખીનિપિસ્સ ન યથા અઞ્ઞેસં, સરોપિસ્સ ન યથા અઞ્ઞેસ''ન્તિ? ''એસો ખો, દેવ, બ્યાધિતો નામા''તિ. ''કિં પનેસો, સમ્મ સારથિ, બ્યાધિતો નામા''તિ? ''એસો ખો, દેવ, બ્યાધિતો નામ અપ્પેવ નામ તમ્હા આબાધા વુટ્ઠહેય્યા''તિ. ''કિં પન, સમ્મ સારથિ, અહમ્પિ બ્યાધિધમ્મો, બ્યાધિં અનતીતો''તિ? ''ત્વઞ્ચ, દેવ, મયઞ્ચમ્હ સબ્બે બ્યાધિધમ્મા, બ્યાધિં અનતીતા''તિ. ''તેન હિ, સમ્મ સારથિ, અલં દાનજ્જ ઉય્યાનભૂમિયા, ઇતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાહી''તિ. ''એવં, દેવા''તિ ખો અહં, દેવ, વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ પટિસ્સુત્વા તતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાસિં. સો ખો, દેવ, કુમારો અન્તેપુરં ગતો દુક્ખી દુમ્મનો પજ્ઝાયતિ – '''ધિરત્થુ કિર ભો જાતિ નામ, યત્ર હિ નામ જાતસ્સ જરા પઞ્ઞાયિસ્સતિ, બ્યાધિ પઞ્ઞાયિસ્સતી'''તિ.

કાલઙ્કતપુરિસો

૪૯. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમસ્સ રઞ્ઞો એતદહોસિ – 'મા હેવ ખો વિપસ્સી કુમારો ન રજ્જં કારેસિ, મા હેવ વિપસ્સી કુમારો અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિ, મા હેવ નેમિત્તાનં બ્રાહ્મણાનં સચ્ચં અસ્સ વચન'ન્તિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમા રાજા વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ ભિય્યોસોમત્તાય પઞ્ચ કામગુણાનિ ઉપટ્ઠાપેસિ – 'યથા વિપસ્સી

કુમારો રજ્જં કરેય્ય, યથા વિપસ્સી કુમારો ન અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજેય્ય, યથા નેમિત્તાનં બ્રાહ્મણાનં મિચ્છા અસ્સ વચન’ન્તિ.

‘‘તત્ર સુદં, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો પઞ્ચહિ કામગુણેહિ સમપ્પિતો સમઙ્ગીભૂતો પરિચારેતિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો બહૂનં વસ્સાનં…પે॰…

૫૦. ‘‘અદ્દસા ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો ઉય્યાનભૂમિં નિય્યન્તો મહાજનકાયં સન્નિપતિતં નાનારત્તાનઞ્ચ દુસ્સાનં વિલાતં કયિરમાનં. દિસ્વા સારથિં આમન્તેસિ – ‘કિં નુ ખો, સો, સમ્મ સારથિ, મહાજનકાયો સન્નિપતિતો નાનારત્તાનઞ્ચ દુસ્સાનં વિલાતં કયિરતી’તિ? ‘એસો ખો, દેવ, કાલઙ્કતો નામા’તિ. ‘તેન હિ, સમ્મ સારથિ, યેન સો કાલઙ્કતો તેન રથં પેસેહી’તિ. ‘એવં, દેવા’તિ ખો, ભિક્ખવે, સારથિ વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ પટિસ્સુત્વા યેન સો કાલઙ્કતો તેન રથં પેસેસિ. અદ્દસા ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો પેતં કાલઙ્કતં, દિસ્વા સારથિં આમન્તેસિ – ‘કિં પનાયં, સમ્મ સારથિ, કાલઙ્કતો નામા’તિ? ‘એસો ખો, દેવ, કાલઙ્કતો નામ. ન દાનિ તં દક્ખન્તિ માતા વા પિતા વા અઞ્ઞે વા ઞાતિસાલોહિતા, સોપિ ન દક્ખિસ્સતિ માતરં વા પિતરં વા અઞ્ઞે વા ઞાતિસાલોહિતે’તિ. ‘કિં પન, સમ્મ સારથિ, અહમ્પિ મરણધમ્મો મરણં અનતીતો; મમ્પિ ન દક્ખન્તિ દેવો વા દેવી વા અઞ્ઞે વા ઞાતિસાલોહિતા; અહમ્પિ ન દક્ખિસ્સામિ દેવં વા દેવિં વા અઞ્ઞે વા ઞાતિસાલોહિતે’તિ? ‘ત્વઞ્ચ, દેવ, મયઞ્ચમ્હ સબ્બે મરણધમ્મા મરણં અનતીતા; તમ્પિ ન દક્ખન્તિ દેવો વા દેવી વા અઞ્ઞે વા ઞાતિસાલોહિતા; ત્વમ્પિ ન દક્ખિસ્સસિ દેવં વા દેવિં વા અઞ્ઞે વા ઞાતિસાલોહિતે’તિ. ‘તેન હિ, સમ્મ સારથિ, અલં દાનજ્જ ઉય્યાનભૂમિયા, ઇતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાહી’તિ. ‘એવં, દેવા’તિ ખો, ભિક્ખવે, સારથિ વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ પટિસ્સુત્વા તતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાસિ. તત્ર સુદં, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો અન્તેપુરં ગતો દુક્ખી દુમ્મનો પજ્ઝાયતિ – ‘ધિરત્થુ કિર, ભો, જાતિ નામ, યત્ર હિ નામ જાતસ્સ જરા પઞ્ઞાયિસ્સતિ, બ્યાધિ પઞ્ઞાયિસ્સતિ, મરણં પઞ્ઞાયિસ્સતી’તિ.

૫૧. ‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમા રાજા સારથિં આમન્તાપેત્વા એતદવોચ – ‘કચ્ચિ, સમ્મ સારથિ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિયા અભિરમિત્થ, કચ્ચિ, સમ્મ સારથિ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિયા અત્તમનો અહોસી’તિ? ‘ન ખો, દેવ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિયા અભિરમિત્થ, ન ખો, દેવ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિયા અત્તમનો અહોસી’તિ. ‘કિં પન, સમ્મ સારથિ, અદ્દસ કુમારો ઉય્યાનભૂમિં નિય્યન્તો’તિ? ‘અદ્દસા ખો, દેવ, કુમારો ઉય્યાનભૂમિં નિય્યન્તો મહાજનકાયં સન્નિપતિતં નાનારત્તાનઞ્ચ દુસ્સાનં વિલાતં કયિરમાનં. દિસ્વા મં એતદવોચ – ‘‘કિં નુ ખો, સો , સમ્મ સારથિ, મહાજનકાયો સન્નિપતિતો નાનારત્તાનઞ્ચ દુસ્સાનં વિલાતં કયિરતી’’તિ? ‘‘એસો ખો, દેવ, કાલઙ્કતો નામા’’તિ. ‘‘તેન હિ, સમ્મ સારથિ, યેન સો કાલઙ્કતો તેન રથં પેસેહી’’તિ. ‘‘એવં દેવા’’તિ ખો અહં, દેવ, વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ પટિસ્સુત્વા યેન સો કાલઙ્કતો તેન રથં પેસેસિં. અદ્દસા ખો, દેવ, કુમારો પેતં કાલઙ્કતં, દિસ્વા મં એતદવોચ – ‘‘કિં પનાયં, સમ્મ સારથિ, કાલઙ્કતો નામા’’તિ ? ‘‘એસો ખો, દેવ, કાલઙ્કતો નામ. ન દાનિ તં દક્ખન્તિ માતા વા પિતા વા અઞ્ઞે વા ઞાતિસાલોહિતા, સોપિ ન દક્ખિસ્સતિ માતરં વા પિતરં વા અઞ્ઞે વા ઞાતિસાલોહિતે’’તિ. ‘‘કિં પન, સમ્મ સારથિ, અહમ્પિ મરણધમ્મો મરણં અનતીતો; મમ્પિ ન દક્ખન્તિ દેવો વા દેવી વા અઞ્ઞે વા ઞાતિસાલોહિતા; અહમ્પિ ન દક્ખિસ્સામિ દેવં વા દેવિં વા અઞ્ઞે વા ઞાતિસાલોહિતે’’તિ? ‘‘ત્વઞ્ચ, દેવ, મયઞ્ચમ્હ સબ્બે મરણધમ્મા મરણં અનતીતા; તમ્પિ ન દક્ખન્તિ દેવો વા દેવી વા અઞ્ઞે વા ઞાતિસાલોહિતા, ત્વમ્પિ ન દક્ખિસ્સસિ દેવં વા દેવિં વા અઞ્ઞે વા ઞાતિસાલોહિતે’’તિ. ‘‘તેન હિ, સમ્મ સારથિ, અલં દાનજ્જ ઉય્યાનભૂમિયા, ઇતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાહી’તિ. ‘‘‘એવં, દેવા’’તિ ખો અહં, દેવ, વિપસ્સિસ્સ

કુમારસ્સ પટિસ્સુત્વા તતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાસિં. સો ખો, દેવ, કુમારો અન્તેપુરં ગતો દુક્ખી દુમ્મનો પજ્ઝાયતિ – ''ધિરત્થુ કિર ભો જાતિ નામ, યત્ર હિ નામ જાતસ્સ જરા પઞ્ઞાયિસ્સતિ, બ્યાધિ પઞ્ઞાયિસ્સતિ, મરણં પઞ્ઞાયિસ્સતી'''તિ.

પબ્બજિતો

૫૨. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમસ્સ રઞ્ઞો એતદહોસિ – 'મા હેવ ખો વિપસ્સી કુમારો ન રજ્જં કારેસિ, મા હેવ વિપસ્સી કુમારો અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિ, મા હેવ નેમિત્તાનં બ્રાહ્મણાનં સચ્ચં અસ્સ વચન'ન્તિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમા રાજા વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ ભિય્યોસોમત્તાય પઞ્ચ કામગુણાનિ ઉપટ્ઠાપેસિ – 'યથા વિપસ્સી કુમારો રજ્જં કરેય્ય, યથા વિપસ્સી કુમારો ન અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજેય્ય, યથા નેમિત્તાનં બ્રાહ્મણાનં મિચ્છા અસ્સ વચન'ન્તિ.

''તત્ર સુદં, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો પઞ્ચહિ કામગુણેહિ સમપ્પિતો સમઙ્ગીભૂતો પરિચારેતિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો બહૂનં વસ્સાનં બહૂનં વસ્સસતાનં બહૂનં વસ્સસહસ્સાનં અચ્ચયેન સારથિં આમન્તેસિ – 'યોજેહિ, સમ્મ સારથિ, ભદ્દાનિ ભદ્દાનિ યાનાનિ, ઉય્યાનભૂમિં ગચ્છામ સુભૂમિદસ્સનાયા'તિ. 'એવં, દેવા'તિ ખો, ભિક્ખવે, સારથિ વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ પટિસ્સુત્વા ભદ્દાનિ ભદ્દાનિ યાનાનિ યોજેત્વા વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ પટિવેદેસિ – 'યુત્તાનિ ખો તે, દેવ, ભદ્દાનિ ભદ્દાનિ યાનાનિ, યસ્સ દાનિ કાલં મઞ્ઞસી'તિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો ભદ્દં ભદ્દં યાનં અભિરુહિત્વા ભદ્દેહિ ભદ્દેહિ યાનેહિ ઉય્યાનભૂમિં નિય્યાસિ.

૫૩. ''અદ્દસા ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો ઉય્યાનભૂમિં નિય્યન્તો પુરિસં ભણ્ડું પબ્બજિતં કાસાયવસનં. દિસ્વા સારથિં આમન્તેસિ – 'અયં પન, સમ્મ સારથિ, પુરિસો કિંકતો? સીસંપિસ્સ ન યથા અઞ્ઞેસં, વત્થાનિપિસ્સ ન યથા અઞ્ઞેસ'ન્તિ? 'એસો ખો, દેવ, પબ્બજિતો નામા'તિ. 'કિં પનેસો, સમ્મ સારથિ, પબ્બજિતો નામા'તિ? 'એસો ખો, દેવ, પબ્બજિતો નામ સાધુ ધમ્મચરિયા સાધુ સમચરિયા [સમ્મચરિયા (ક॰)] સાધુ કુસલકિરિયા [કુસલચરિયા (સ્યા॰)] સાધુ પુઞ્ઞકિરિયા સાધુ અવિહિંસા સાધુ ભૂતાનુકમ્પા'તિ. 'સાધુ ખો સો, સમ્મ સારથિ, પબ્બજિતો નામ, સાધુ ધમ્મચરિયા સાધુ સમચરિયા સાધુ કુસલકિરિયા સાધુ પુઞ્ઞકિરિયા સાધુ અવિહિંસા સાધુ ભૂતાનુકમ્પા. તેન હિ, સમ્મ સારથિ, યેન સો પબ્બજિતો તેન રથં પેસેહી'તિ. 'એવં, દેવા'તિ ખો, ભિક્ખવે, સારથિ વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ પટિસ્સુત્વા યેન સો પબ્બજિતો તેન રથં પેસેસિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો તં પબ્બજિતં એતદવોચ – 'ત્વં પન, સમ્મ, કિંકતો, સીસમ્પિ તે ન યથા અઞ્ઞેસં, વત્થાનિપિ તે ન યથા અઞ્ઞેસ'ન્તિ? 'અહં ખો, દેવ, પબ્બજિતો નામા'તિ. 'કિં પન ત્વં, સમ્મ, પબ્બજિતો નામા'તિ? 'અહં ખો, દેવ, પબ્બજિતો નામ, સાધુ ધમ્મચરિયા સાધુ સમચરિયા સાધુ કુસલકિરિયા સાધુ પુઞ્ઞકિરિયા સાધુ અવિહિંસા સાધુ ભૂતાનુકમ્પા'તિ. 'સાધુ ખો ત્વં, સમ્મ, પબ્બજિતો નામ સાધુ ધમ્મચરિયા સાધુ સમચરિયા સાધુ કુસલકિરિયા સાધુ પુઞ્ઞકિરિયા સાધુ અવિહિંસા સાધુ ભૂતાનુકમ્પા'તિ.

બોધિસત્તપબ્બજ્જા

૫૪. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી કુમારો સારથિં આમન્તેસિ – 'તેન હિ, સમ્મ સારથિ, રથં આદાય ઇતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાહિ. અહં પન ઇધેવ કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામી'તિ. 'એવં, દેવા'તિ ખો, ભિક્ખવે, સારથિ વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ પટિસ્સુત્વા રથં આદાય

તતોવ અન્તેપુરં પચ્ચનિય્યાસિ. વિપસ્સી પન કુમારો તત્થેવ કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિ.

મહાજનકાયઅનુપબ્બજ્જા

૫૫. ‘‘અસ્સોસિ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમતિયા રાજધાનિયા મહાજનકાયો ચતુરાસીતિ પાણસહસ્સાનિ – ‘વિપસ્સી કિર કુમારો કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતો’તિ. સુત્વાન તેસં એતદહોસિ – ‘ન હિ નૂન સો ઓરકો ધમ્મવિનયો, ન સા ઓરકા [ઓરિકા (સી॰ સ્યા॰)] પબ્બજ્જા, યત્થ વિપસ્સી કુમારો કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતો. વિપસ્સીપિ નામ કુમારો કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સતિ, કિમઙ્ગં [કિમઙ્ગ (સી॰)] પન મય’ન્તિ.

‘‘અથ ખો, સો ભિક્ખવે, મહાજનકાયો [મહાજનકાયો (સ્યા॰)] ચતુરાસીતિ પાણસહસ્સાનિ કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા વિપસ્સિં બોધિસત્તં અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતં અનુપબ્બજિંસુ. તાય સુદં, ભિક્ખવે, પરિસાય પરિવુતો વિપસ્સી બોધિસત્તો ગામનિગમજનપદરાજધાનીસુ ચારિકં ચરતિ.

૫૬. ‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ રહોગતસ્સ પટિસલ્લીનસ્સ એવં ચેતસો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ – ‘ન ખો મેતં [ન ખો પનેતં (સ્યા॰)] પતિરૂપં યોહં આકિણ્ણો વિહરામિ, યંનૂનાહં એકો ગણમ્હા વૂપકટ્ઠો વિહરેય્ય’ન્તિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી બોધિસત્તો અપરેન સમયેન એકો ગણમ્હા વૂપકટ્ઠો વિહાસિ , અઞ્ઞેનેવ તાનિ ચતુરાસીતિ પબ્બજિતસહસ્સાનિ અગમંસુ, અઞ્ઞેન મગ્ગેન વિપસ્સી બોધિસત્તો.

બોધિસત્તઅભિનિવેસો

૫૭. ‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ વાસૂપગતસ્સ રહોગતસ્સ પટિસલ્લીનસ્સ એવં ચેતસો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ – ‘કિચ્છં વતાયં લોકો આપન્નો, જાયતિ ચ જીયતિ ચ મીયતિ ચ [જિય્યતિ ચ મિય્યતિ ચ (ક॰)] ચવતિ ચ ઉપપજ્જતિ ચ, અથ ચ પનિમસ્સ દુક્ખસ્સ નિસ્સરણં નપ્પજાનાતિ જરામરણસ્સ, કુદાસ્સુ નામ ઇમસ્સ દુક્ખસ્સ નિસ્સરણં પઞ્ઞાયિસ્સતિ જરામરણસ્સા’તિ?

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો સતિ જરામરણં હોતિ, કિંપચ્ચયા જરામરણ’ન્તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘જાતિયા ખો સતિ જરામરણં હોતિ, જાતિપચ્ચયા જરામરણ’ન્તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો સતિ જાતિ હોતિ, કિંપચ્ચયા જાતી’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘ભવે ખો સતિ જાતિ હોતિ, ભવપચ્ચયા જાતી’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો સતિ ભવો હોતિ, કિંપચ્ચયા ભવો’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘ઉપાદાને ખો સતિ ભવો હોતિ, ઉપાદાનપચ્ચયા ભવો’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો સતિ ઉપાદાનં હોતિ, કિંપચ્ચયા ઉપાદાન’ન્તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘તણ્હાય ખો સતિ ઉપાદાનં હોતિ, તણ્હાપચ્ચયા ઉપાદાન’ન્તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો સતિ તણ્હા હોતિ, કિંપચ્ચયા તણ્હા’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘વેદનાય ખો સતિ તણ્હા હોતિ, વેદનાપચ્ચયા તણ્હા’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો સતિ વેદના હોતિ, કિંપચ્ચયા વેદના’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘ફસ્સે ખો સતિ વેદના હોતિ, ફસ્સપચ્ચયા વેદના’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો સતિ ફસ્સો હોતિ, કિંપચ્ચયા ફસ્સો’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘સળાયતને ખો સતિ ફસ્સો હોતિ, સળાયતનપચ્ચયા ફસ્સો’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો સતિ સળાયતનં હોતિ, કિંપચ્ચયા સળાયતન’ન્તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘નામરૂપે ખો સતિ સળાયતનં હોતિ, નામરૂપપચ્ચયા સળાયતન’ન્તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો સતિ નામરૂપં હોતિ, કિંપચ્ચયા નામરૂપ’ન્તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘વિઞ્ઞાણે ખો સતિ નામરૂપં હોતિ, વિઞ્ઞાણપચ્ચયા નામરૂપ’ન્તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો સતિ વિઞ્ઞાણં હોતિ, કિંપચ્ચયા વિઞ્ઞાણ’ન્તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘નામરૂપે ખો સતિ વિઞ્ઞાણં હોતિ, નામરૂપપચ્ચયા વિઞ્ઞાણ’ન્તિ.

૫૮. ‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘પચ્ચુદાવત્તતિ ખો ઇદં વિઞ્ઞાણં નામરૂપમ્હા, નાપરં ગચ્છતિ. એત્તાવતા જાયેથ વા જિય્યેથ વા મિય્યેથ વા ચવેથ વા ઉપપજ્જેથ વા, યદિદં નામરૂપપચ્ચયા વિઞ્ઞાણં, વિઞ્ઞાણપચ્ચયા નામરૂપં, નામરૂપપચ્ચયા સળાયતનં, સળાયતનપચ્ચયા ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા વેદના, વેદનાપચ્ચયા તણ્હા , તણ્હાપચ્ચયા ઉપાદાનં, ઉપાદાનપચ્ચયા ભવો, ભવપચ્ચયા જાતિ, જાતિપચ્ચયા જરામરણં સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસા સમ્ભવન્તિ. એવમેતસ્સ કેવલસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ સમુદયો હોતિ’.

૫૯. ‘‘‘સમુદયો સમુદયો’તિ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ પુબ્બે અનનુસ્સુતેસુ ધમ્મેસુ ચક્ખું ઉદપાદિ, ઞાણં ઉદપાદિ, પઞ્ઞા ઉદપાદિ, વિજ્જા ઉદપાદિ, આલોકો ઉદપાદિ.

૬૦. ‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો અસતિ જરામરણં ન હોતિ, કિસ્સ નિરોધા જરામરણનિરોધો’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘જાતિયા ખો અસતિ જરામરણં ન હોતિ, જાતિનિરોધા જરામરણનિરોધો’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો અસતિ જાતિ ન હોતિ, કિસ્સ નિરોધા જાતિનિરોધો’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘ભવે ખો અસતિ જાતિ ન હોતિ, ભવનિરોધા જાતિનિરોધો’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો અસતિ ભવો ન હોતિ, કિસ્સ નિરોધા ભવનિરોધો’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘ઉપાદાને ખો અસતિ ભવો ન હોતિ, ઉપાદાનનિરોધા ભવનિરોધો’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો અસતિ ઉપાદાનં ન હોતિ, કિસ્સ નિરોધા ઉપાદાનનિરોધો’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘તણ્હાય ખો અસતિ ઉપાદાનં ન હોતિ, તણ્હાનિરોધા ઉપાદાનનિરોધો’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો અસતિ તણ્હા ન હોતિ, કિસ્સ નિરોધા તણ્હાનિરોધો’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘વેદનાય ખો અસતિ તણ્હા ન હોતિ, વેદનાનિરોધા તણ્હાનિરોધો’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો અસતિ વેદના ન હોતિ, કિસ્સ નિરોધા વેદનાનિરોધો’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘ફસ્સે ખો અસતિ વેદના ન હોતિ, ફસ્સનિરોધા વેદનાનિરોધો’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો અસતિ ફસ્સો ન હોતિ, કિસ્સ નિરોધા ફસ્સનિરોધો’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘સળાયતને ખો અસતિ ફસ્સો ન હોતિ, સળાયતનનિરોધા ફસ્સનિરોધો’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો અસતિ સળાયતનં ન હોતિ, કિસ્સ નિરોધા સળાયતનનિરોધો’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘નામરૂપે ખો અસતિ સળાયતનં ન હોતિ, નામરૂપનિરોધા સળાયતનનિરોધો’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો અસતિ નામરૂપં ન હોતિ, કિસ્સ નિરોધા નામરૂપનિરોધો’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘વિઞ્ઞાણે ખો અસતિ નામરૂપં ન હોતિ, વિઞ્ઞાણનિરોધા નામરૂપનિરોધો’તિ.

‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – ‘કિમ્હિ નુ ખો અસતિ વિઞ્ઞાણં ન હોતિ, કિસ્સ નિરોધા વિઞ્ઞાણનિરોધો’તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો – ‘નામરૂપે ખો અસતિ વિઞ્ઞાણં ન હોતિ, નામરૂપનિરોધા વિઞ્ઞાણનિરોધો’તિ.

૬૧. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ એતદહોસિ – 'અધિગતો ખો મ્યાયં મગ્ગો સમ્બોધાય યદિદં – નામરૂપનિરોધા વિઞ્ઞાણનિરોધો, વિઞ્ઞાણનિરોધા નામરૂપનિરોધો, નામરૂપનિરોધા સળાયતનનિરોધો, સળાયતનનિરોધા ફસ્સનિરોધો, ફસ્સનિરોધા વેદનાનિરોધો, વેદનાનિરોધા તણ્હાનિરોધો, તણ્હાનિરોધા ઉપાદાનનિરોધો, ઉપાદાનનિરોધા ભવનિરોધો, ભવનિરોધા જાતિનિરોધો, જાતિનિરોધા જરામરણં સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસા નિરુજ્ઝન્તિ. એવમેતસ્સ કેવલસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ નિરોધો હોતિ'.

૬૨. '''નિરોધો નિરોધો'તિ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ બોધિસત્તસ્સ પુબ્બે અનનુસ્સુતેસુ ધમ્મેસુ ચક્ખું ઉદપાદિ, ઞાણં ઉદપાદિ, પઞ્ઞા ઉદપાદિ, વિજ્જા ઉદપાદિ, આલોકો ઉદપાદિ.

૬૩. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી બોધિસત્તો અપરેન સમયેન પઞ્ચસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ ઉદયબ્બયાનુપસ્સી વિહાસિ – 'ઇતિ રૂપં, ઇતિ રૂપસ્સ સમુદયો, ઇતિ રૂપસ્સ અત્થઙ્ગમો; ઇતિ વેદના, ઇતિ વેદનાય સમુદયો, ઇતિ વેદનાય અત્થઙ્ગમો; ઇતિ સઞ્ઞા, ઇતિ સઞ્ઞાય સમુદયો, ઇતિ સઞ્ઞાય અત્થઙ્ગમો; ઇતિ સઙ્ખારા, ઇતિ સઙ્ખારાનં સમુદયો, ઇતિ સઙ્ખારાનં અત્થઙ્ગમો; ઇતિ વિઞ્ઞાણં, ઇતિ વિઞ્ઞાણસ્સ સમુદયો, ઇતિ વિઞ્ઞાણસ્સ અત્થઙ્ગમો'તિ, તસ્સ પઞ્ચસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ ઉદયબ્બયાનુપસ્સિનો વિહરતો ન ચિરસ્સેવ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુચ્ચી''તિ.

દુતિયભાણવારો.

બ્રહ્મયાચનકથા

૬૪. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ એતદહોસિ – 'યંનૂનાહં ધમ્મં દેસેય્ય'ન્તિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ એતદહોસિ – 'અધિગતો ખો મ્યાયં ધમ્મો ગમ્ભીરો દુદ્દસો દુરનુબોધો સન્તો પણીતો અતક્કાવચરો નિપુણો પણ્ડિતવેદનીયો. આલયરામા ખો પનાયં પજા આલયરતા આલયસમ્મુદિતા. આલયરામાય ખો પન પજાય આલયરતાય આલયસમ્મુદિતાય દુદ્દસં ઇદં ઠાનં યદિદં ઇદપ્પચ્ચયતાપટિચ્ચસમુપ્પાદો. ઇદમ્પિ ખો ઠાનં દુદ્દસં યદિદં સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હાક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં. અહઞ્ચેવ ખો પન ધમ્મં દેસેય્યં, પરે ચ મે ન આજાનેય્યું; સો મમસ્સ કિલમથો, સા મમસ્સ વિહેસા'તિ.

૬૫. ''અપિસ્સુ, ભિક્ખવે, વિપસ્સિં ભગવન્તં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં ઇમા અનચ્છરિયા ગાથાયો પટિભંસુ પુબ્બે અસ્સુતપુબ્બા –

'કિચ્છેન મે અધિગતં, હલં દાનિ પકાસિતું;
રાગદોસપરેતેહિ, નાયં ધમ્મો સુસમ્બુધો.

'પટિસોતગામિં નિપુણં, ગમ્ભીરં દુદ્દસં અણું;
રાગરત્તા ન દક્ખન્તિ, તમોખન્ધેન આવુટા'તિ.

''ઇતિહ , ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પટિસઞ્ચિક્ખતો અપ્પોસ્સુક્કતાય ચિત્તં નમિ, નો ધમ્મદેસનાય.

૬૬. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, અઞ્ઞતરસ્સ મહાબ્રહ્મુનો વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ચેતસા ચેતોપરિવિતક્કમઞ્ઞાય એતદહોસિ – 'નસ્સતિ વત ભો લોકો, વિનસ્સતિ વત ભો લોકો, યત્ર હિ નામ વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અપ્પોસ્સુક્કતાય ચિત્તં નમતિ [નમિ (સ્યા॰ ક॰), નમિસ્સતિ (?)], નો ધમ્મદેસનાયા'તિ. અથ ખો સો, ભિક્ખવે, મહાબ્રહ્મા સેય્યથાપિ નામ બલવા પુરિસો સમિઞ્જિતં વા બાહં પસારેય્ય, પસારિતં વા બાહં સમિઞ્જેય્ય; એવમેવ બ્રહ્મલોકે અન્તરહિતો વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પુરતો પાતુરહોસિ. અથ ખો સો, ભિક્ખવે, મહાબ્રહ્મા એકંસં ઉત્તરાસઙ્ગં કરિત્વા દક્ખિણં જાણુમણ્ડલં પથવિયં નિહન્ત્વા [નિદહન્તો (સ્યા॰)] યેન વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો તેનઞ્જલિં પણામેત્વા વિપસ્સિં ભગવન્તં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં એતદવોચ – 'દેસેતુ, ભન્તે, ભગવા ધમ્મં, દેસેતુ સુગતો ધમ્મં, સન્તિ [સન્તી (સ્યા॰)] સત્તા અપ્પરજક્ખજાતિકા; અસ્સવનતા ધમ્મસ્સ પરિહાયન્તિ, ભવિસ્સન્તિ ધમ્મસ્સ અઞ્ઞાતારો'તિ.

૬૭. ''એવં વુત્તે [અથ ખો (ક॰)], ભિક્ખવે, વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો તં મહાબ્રહ્માનં એતદવોચ – 'મય્હમ્પિ ખો, બ્રહ્મે, એતદહોસિ – ''યંનૂનાહં ધમ્મં દેસેય્ય''ન્તિ. તસ્સ મય્હં, બ્રહ્મે, એતદહોસિ – ''અધિગતો ખો મ્યાયં ધમ્મો ગમ્ભીરો દુદ્દસો દુરનુબોધો સન્તો પણીતો અતક્કાવચરો નિપુણો પણ્ડિતવેદનીયો. આલયરામા ખો પનાયં પજા આલયરતા આલયસમ્મુદિતા. આલયરામાય ખો પન પજાય આલયરતાય આલયસમ્મુદિતાય દુદ્દસં ઇદં ઠાનં યદિદં ઇદપ્પચ્ચયતાપટિચ્ચસમુપ્પાદો. ઇદમ્પિ ખો ઠાનં દુદ્દસં યદિદં સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હાક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં. અહઞ્ચેવ ખો પન ધમ્મં દેસેય્યં, પરે ચ મે ન આજાનેય્યું; સો મમસ્સ કિલમથો, સા મમસ્સ વિહેસા''તિ. અપિસ્સુ મં, બ્રહ્મે , ઇમા અનચ્છરિયા ગાથાયો પટિભંસુ પુબ્બે અસ્સુતપુબ્બા –

''કિચ્છેન મે અધિગતં, હલં દાનિ પકાસિતું;
રાગદોસપરેતેહિ, નાયં ધમ્મો સુસમ્બુધો.

''પટિસોતગામિં નિપુણં, ગમ્ભીરં દુદ્દસં અણું;
રાગરત્તા ન દક્ખન્તિ, તમોખન્ધેન આવુટા''તિ.

'ઇતિહ મે, બ્રહ્મે, પટિસઞ્ચિક્ખતો અપ્પોસ્સુક્કતાય ચિત્તં નમિ, નો ધમ્મદેસનાયા'તિ.

૬૮. ''દુતિયમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, સો મહાબ્રહ્મા...પે॰... તતિયમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, સો મહાબ્રહ્મા વિપસ્સિં ભગવન્તં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં એતદવોચ – 'દેસેતુ, ભન્તે, ભગવા ધમ્મં, દેસેતુ સુગતો ધમ્મં, સન્તિ સત્તા અપ્પરજક્ખજાતિકા, અસ્સવનતા ધમ્મસ્સ પરિહાયન્તિ, ભવિસ્સન્તિ ધમ્મસ્સ અઞ્ઞાતારો'તિ.

૬૯. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો બ્રહ્મુનો ચ અજ્ઝેસનં વિદિત્વા સત્તેસુ ચ કારુઞ્ઞતં પટિચ્ચ બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેસિ. અદ્દસા ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તો સત્તે અપ્પરજક્ખે મહારજક્ખે તિક્ખિન્દ્રિયે મુદિન્દ્રિયે સ્વાકારે દ્વાકારે સુવિઞ્ઞાપયે દુવિઞ્ઞાપયે [દુવિઞ્ઞાપયે ભબ્બે અભબ્બે (સ્યા॰)] અપ્પેકચ્ચે પરલોકવજ્જભયદસ્સાવિને [દસ્સાવિનો (સી॰ સ્યા॰ કં॰ ક॰)] વિહરન્તે, અપ્પેકચ્ચે ન પરલોકવજ્જભયદસ્સાવિને [દસ્સાવિનો (સી॰ સ્યા॰ કં॰ ક॰)] વિહરન્તે. સેય્યથાપિ નામ ઉપ્પલિનિયં વા પદુમિનિયં વા પુણ્ડરીકિનિયં વા અપ્પેકચ્ચાનિ ઉપ્પલાનિ વા પદુમાનિ વા

પુણ્ડરીકાનિ વા ઉદકે જાતાનિ ઉદકે સંવડ્ઢાનિ ઉદકાનુગ્ગતાનિ અન્તો નિમુગ્ગપોસીનિ. અપ્પેકચ્ચાનિ ઉપ્પલાનિ વા પદુમાનિ વા પુણ્ડરીકાનિ વા ઉદકે જાતાનિ ઉદકે સંવડ્ઢાનિ સમોદકં ઠિતાનિ. અપ્પેકચ્ચાનિ ઉપ્પલાનિ વા પદુમાનિ વા પુણ્ડરીકાનિ વા ઉદકે જાતાનિ ઉદકે સંવડ્ઢાનિ ઉદકા અચ્ચુગ્ગમ્મ ઠિતાનિ અનુપલિત્તાનિ ઉદકેન. એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તો અદ્દસ સત્તે અપ્પરજક્ખે મહારજક્ખે તિક્ખિન્દ્રિયે મુદિન્દ્રિયે સ્વાકારે દ્વાકારે સુવિઞ્ઞાપયે દુવિઞ્ઞાપયે અપ્પેકચ્ચે પરલોકવજ્જભયદસ્સાવિને વિહરન્તે, અપ્પેકચ્ચે ન પરલોકવજ્જભયદસ્સાવિને વિહરન્તે.

૭૦. ''અથ ખો સો, ભિક્ખવે, મહાબ્રહ્મા વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ચેતસા ચેતોપરિવિતક્કમઞ્ઞાય વિપસ્સિં ભગવન્તં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં ગાથાહિ અજ્ઝભાસિ –

'સેલે યથા પબ્બતમુદ્ધનિટ્ઠિતો, યથાપિ પસ્સે જનતં સમન્તતો;
તથૂપમં ધમ્મમયં સુમેધ, પાસાદમારુય્હ સમન્તચક્ખુ.

'સોકાવતિણ્ણં [સોકાવકિણ્ણં (સ્યા॰)] જનતમપેતસોકો,
અવેક્ખસ્સુ જાતિજરાભિભૂતં;
ઉટ્ઠેહિ વીર વિજિતસઙ્ગામ,
સત્થવાહ અણણ વિચર લોકે.
દેસસ્સુ [દેસેતુ (સ્યા॰ પી॰)] ભગવા ધમ્મં,
અઞ્ઞાતારો ભવિસ્સન્તી'તિ.

૭૧. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો તં મહાબ્રહ્માનં ગાથાય અજ્ઝભાસિ –

'અપારુતા તેસં અમતસ્સ દ્વારા,
યે સોતવન્તો પમુઞ્ચન્તુ સદ્ધં;
વિહિંસસઞ્ઞી પગુણં ન ભાસિં,
ધમ્મં પણીતં મનુજેસુ બ્રહ્મે'તિ.

''અથ ખો સો, ભિક્ખવે, મહાબ્રહ્મા 'કતાવકાસો ખોમ્હિ વિપસ્સિના ભગવતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન ધમ્મદેસનાયા'તિ વિપસ્સિં ભગવન્તં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા તત્થેવ અન્તરધાયિ.

અગ્ગસાવકયુગં

૭૨. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ એતદહોસિ – 'કસ્સ નુ ખો અહં પઠમં ધમ્મં દેસેય્યં, કો ઇમં ધમ્મં ખિપ્પમેવ આજાનિસ્સતી'તિ? અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ એતદહોસિ – 'અયં ખો ખણ્ડો ચ રાજપુત્તો તિસ્સો ચ પુરોહિતપુત્તો બન્ધુમતિયા રાજધાનિયા પટિવસન્તિ પણ્ડિતા વિયત્તા મેધાવિનો દીઘરત્તં અપ્પરજક્ખજાતિકા. યંનૂનાહં ખણ્ડસ્સ ચ રાજપુત્તસ્સ, તિસ્સસ્સ ચ પુરોહિતપુત્તસ્સ પઠમં ધમ્મં દેસેય્યં , તે ઇમં ધમ્મં ખિપ્પમેવ આજાનિસ્સન્તી'તિ.

७३. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો સેય્યથાપિ નામ બલવા પુરિસો સમિઞ્જિતં વા બાહં પસારેય્ય, પસારિતં વા બાહં સમિઞ્જેય્ય; એવમેવ બોધિરુક્ખમૂલે અન્તરહિતો બન્ધુમતિયા રાજધાનિયા ખેમે મિગદાયે પાતુરહોસિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો દાયપાલં [મિગદાયપાલં (સ્યા॰)] આમન્તેસિ – 'એહિ ત્વં, સમ્મ દાયપાલ, બન્ધુમતિં રાજધાનિં પવિસિત્વા ખણ્ડઞ્ચ રાજપુત્તં તિસ્સઞ્ચ પુરોહિતપુત્તં એવં વદેહિ – વિપસ્સી, ભન્તે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો બન્ધુમતિં રાજધાનિં અનુપ્પત્તો ખેમે મિગદાયે વિહરતિ, સો તુમ્હાકં દસ્સનકામો'તિ. 'એવં, ભન્તે'તિ ખો, ભિક્ખવે, દાયપાલો વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પટિસ્સુત્વા બન્ધુમતિં રાજધાનિં પવિસિત્વા ખણ્ડઞ્ચ રાજપુત્તં તિસ્સઞ્ચ પુરોહિતપુત્તં એતદવોચ – 'વિપસ્સી, ભન્તે, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો બન્ધુમતિં રાજધાનિં અનુપ્પત્તો ખેમે મિગદાયે વિહરતિ; સો તુમ્હાકં દસ્સનકામો'તિ.

७४. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, ખણ્ડો ચ રાજપુત્તો તિસ્સો ચ પુરોહિતપુત્તો ભદ્દાનિ ભદ્દાનિ યાનાનિ યોજાપેત્વા ભદ્દં ભદ્દં યાનં અભિરુહિત્વા ભદ્દેહિ ભદ્દેહિ યાનેહિ બન્ધુમતિયા રાજધાનિયા નિય્યિંસુ. યેન ખેમો મિગદાયો તેન પાયિંસુ. યાવતિકા યાનસ્સ ભૂમિ, યાનેન ગન્ત્વા યાના પચ્ચોરોહિત્વા પત્તિકાવ [પદિકાવ (સ્યા॰)] યેન વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો તેનુપસઙ્કમિંસુ. ઉપસઙ્કમિત્વા વિપસ્સિં ભગવન્તં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ.

७५. ''તેસં વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો અનુપુબ્બિં કથં [આનુપુબ્બિકથં (સી॰ પી॰)] કથેસિ, સેય્યથિદં – દાનકથં સીલકથં સગ્ગકથં કામાનં આદીનવં ઓકારં સંકિલેસં નેક્ખમ્મે આનિસંસં પકાસેસિ. યદા તે ભગવા અઞ્ઞાસિ કલ્લચિત્તે મુદુચિત્તે વિનીવરણચિત્તે ઉદગ્ગચિત્તે પસન્નચિત્તે, અથ યા બુદ્ધાનં સામુક્કંસિકા ધમ્મદેસના, તં પકાસેસિ – દુક્ખં સમુદયં નિરોધં મગ્ગં. સેય્યથાપિ નામ સુદ્ધં વત્થં અપગતકાળકં સમ્મદેવ રજનં પટિગ્ગણ્હેય્ય, એવમેવ ખણ્ડસ્સ ચ રાજપુત્તસ્સ તિસ્સસ્સ ચ પુરોહિતપુત્તસ્સ તસ્મિંયેવ આસને વિરજં વીતમલં ધમ્મચક્ખું ઉદપાદિ – 'યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં, સબ્બં તં નિરોધધમ્મ'ન્તિ.

७६. ''તે દિટ્ઠધમ્મા પત્તધમ્મા વિદિતધમ્મા પરિયોગાળ્હધમ્મા તિણ્ણવિચિકિચ્છા વિગતકથંકથા વેસારજ્જપ્પત્તા અપરપ્પચ્ચયા સત્થુસાસને વિપસ્સિં ભગવન્તં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં એતદવોચું – 'અભિક્કન્તં, ભન્તે, અભિક્કન્તં, ભન્તે. સેય્યથાપિ, ભન્તે, નિક્કુજ્જિતં વા ઉક્કુજ્જેય્ય, પટિચ્છન્નં વા વિવરેય્ય, મૂળ્હસ્સ વા મગ્ગં આચિક્ખેય્ય, અન્ધકારે વા તેલપજ્જોતં ધારેય્ય ''ચક્ખુમન્તો રૂપાનિ દક્ખન્તી''તિ. એવમેવં ભગવતા અનેકપરિયાયેન ધમ્મો પકાસિતો. એતે મયં, ભન્તે, ભગવન્તં સરણં ગચ્છામ ધમ્મઞ્ચ. લભેય્યામ મયં, ભન્તે, ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં, લભેય્યામ ઉપસમ્પદ'ન્તિ.

७७. ''અલત્થું ખો , ભિક્ખવે, ખણ્ડો ચ રાજપુત્તો, તિસ્સો ચ પુરોહિતપુત્તો વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સન્તિકે પબ્બજ્જં અલત્થું ઉપસમ્પદં. તે વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસિ સમાદપેસિ સમુત્તેજેસિ સમ્પહંસેસિ; સઙ્ખારાનં આદીનવં ઓકારં સંકિલેસં નિબ્બાને [નેક્ખમ્મે (સ્યા॰)] આનિસંસં પકાસેસિ. તેસં વિપસ્સિના ભગવતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સિયમાનાનં સમાદપિયમાનાનં સમુત્તેજિયમાનાનં સમ્પહંસિયમાનાનં નચિરસ્સેવ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસુ.

મહાજનકાયપબ્બજ્જા

૭૮. ''અસ્સોસિ ખો, ભિક્ખવે, બન્ધુમતિયા રાજધાનિયા મહાજનકાયો ચતુરાસીતિપાણસહસ્સાનિ – 'વિપસ્સી કિર ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો બન્ધુમતિં રાજધાનિં અનુપ્પત્તો ખેમે મિગદાયે વિહરતિ. ખણ્ડો ચ કિર રાજપુત્તો તિસ્સો ચ પુરોહિતપુત્તો વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સન્તિકે કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતા'તિ. સુત્વાન નેસં એતદહોસિ – 'ન હિ નૂન સો ઓરકો ધમ્મવિનયો, ન સા ઓરકા પબ્બજ્જા, યત્થ ખણ્ડો ચ રાજપુત્તો તિસ્સો ચ પુરોહિતપુત્તો કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતા. ખણ્ડો ચ રાજપુત્તો તિસ્સો ચ પુરોહિતપુત્તો કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સન્તિ, કિમઙ્ગં પન મય'ન્તિ. અથ ખો સો, ભિક્ખવે, મહાજનકાયો ચતુરાસીતિપાણસહસ્સાનિ બન્ધુમતિયા રાજધાનિયા નિક્ખમિત્વા યેન ખેમો મિગદાયો યેન વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા વિપસ્સિં ભગવન્તં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ.

૭૯. ''તેસં વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો અનુપુબ્બિં કથં કથેસિ. સેય્યથિદં – દાનકથં સીલકથં સગ્ગકથં કામાનં આદીનવં ઓકારં સંકિલેસં નેક્ખમ્મે આનિસંસં પકાસેસિ. યદા તે ભગવા અઞ્ઞાસિ કલ્લચિત્તે મુદુચિત્તે વિનીવરણચિત્તે ઉદગ્ગચિત્તે પસન્નચિત્તે , અથ યા બુદ્ધાનં સામુક્કંસિકા ધમ્મદેસના, તં પકાસેસિ – દુક્ખં સમુદયં નિરોધં મગ્ગં. સેય્યથાપિ નામ સુદ્ધં વત્થં અપગતકાળકં સમ્મદેવ રજનં પટિગ્ગણ્હેય્ય, એવમેવ તેસં ચતુરાસીતિપાણસહસ્સાનં તસ્મિંયેવ આસને વિરજં વીતમલં ધમ્મચક્ખું ઉદપાદિ – 'યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ'ન્તિ.

૮૦. ''તે દિટ્ઠધમ્મા પત્તધમ્મા વિદિતધમ્મા પરિયોગાળ્હધમ્મા તિણ્ણવિચિકિચ્છા વિગતકથંકથા વેસારજ્જપ્પત્તા અપરપ્પચ્ચયા સત્થુસાસને વિપસ્સિં ભગવન્તં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં એતદવોચું – 'અભિક્કન્તં, ભન્તે, અભિક્કન્તં, ભન્તે. સેય્યથાપિ, ભન્તે, નિક્કુજ્જિતં વા ઉક્કુજ્જેય્ય, પટિચ્છન્નં વા વિવરેય્ય, મૂળ્હસ્સ વા મગ્ગં આચિક્ખેય્ય, અન્ધકારે વા તેલપજ્જોતં ધારેય્ય ''ચક્ખુમન્તો રૂપાનિ દક્ખન્તી''તિ. એવમેવં ભગવતા અનેકપરિયાયેન ધમ્મો પકાસિતો. એતે મયં, ભન્તે, ભગવન્તં સરણં ગચ્છામ ધમ્મઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ [( ) નત્થિ અટ્ઠકથાયં, પાળિયં પન સબ્બત્થપિ દિસ્સતિ]. લભેય્યામ મયં, ભન્તે, ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં લભેય્યામ ઉપસમ્પદ''ન્તિ.

૮૧. ''અલત્થું ખો, ભિક્ખવે, તાનિ ચતુરાસીતિપાણસહસ્સાનિ વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સન્તિકે પબ્બજ્જં, અલત્થું ઉપસમ્પદં. તે વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસિ સમાદપેસિ સમુત્તેજેસિ સમ્પહંસેસિ; સઙ્ખારાનં આદીનવં ઓકારં સંકિલેસં નિબ્બાને આનિસંસં પકાસેસિ. તેસં વિપસ્સિના ભગવતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સિયમાનાનં સમાદપિયમાનાનં સમુત્તેજિયમાનાનં સમ્પહંસિયમાનાનં નચિરસ્સેવ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસુ.

પુરિમપબ્બજિતાનં ધમ્માભિસમયો

૮૨. ''અસ્સોસું ખો, ભિક્ખવે, તાનિ પુરિમાનિ ચતુરાસીતિપબ્બજિતસહસ્સાનિ – 'વિપસ્સી કિર ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો બન્ધુમતિં રાજધાનિં અનુપ્પત્તો ખેમે મિગદાયે વિહરતિ, ધમ્મઞ્ચ કિર દેસેતી'તિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, તાનિ ચતુરાસીતિપબ્બજિતસહસ્સાનિ યેન બન્ધુમતી રાજધાની યેન ખેમો મિગદાયો યેન વિપસ્સી ભગવા અરહં

સમ્માસમ્બુદ્ધો તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા વિપસ્સિં ભગવન્તં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ.

૮૩. ''તેસં વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો અનુપુબ્બિં કથં કથેસિ. સેય્યથિદં – દાનકથં સીલકથં સગ્ગકથં કામાનં આદીનવં ઓકારં સંકિલેસં નેક્ખમ્મે આનિસંસં પકાસેસિ. યદા તે ભગવા અઞ્ઞાસિ કલ્લચિત્તે મુદુચિત્તે વિનીવરણચિત્તે ઉદગ્ગચિત્તે પસન્નચિત્તે, અથ યા બુદ્ધાનં સામુક્કંસિકા ધમ્મદેસના, તં પકાસેસિ – દુક્ખં સમુદયં નિરોધં મગ્ગં. સેય્યથાપિ નામ સુદ્ધં વત્થં અપગતકાળકં સમ્મદેવ રજનં પટિગ્ગણ્હેય્ય, એવમેવ તેસં ચતુરાસીતિપબ્બજિતસહસ્સાનં તસ્મિંયેવ આસને વિરજં વીતમલં ધમ્મચક્ખું ઉદપાદિ – 'યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ'ન્તિ.

૮૪. ''તે દિટ્ઠધમ્મા પત્તધમ્મા વિદિતધમ્મા પરિયોગાળ્હધમ્મા તિણ્ણવિચિકિચ્છા વિગતકથંકથા વેસારજ્જપ્પત્તા અપરપ્પચ્ચયા સત્થુસાસને વિપસ્સિં ભગવન્તં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં એતદવોચું – 'અભિક્કન્તં , ભન્તે, અભિક્કન્તં, ભન્તે. સેય્યથાપિ, ભન્તે, નિક્કુજ્જિતં વા ઉક્કુજ્જેય્ય, પટિચ્છન્નં વા વિવરેય્ય, મૂળ્હસ્સ વા મગ્ગં આચિક્ખેય્ય, અન્ધકારે વા તેલપજ્જોતં ધારેય્ય ''ચક્ખુમન્તો રૂપાનિ દક્ખન્તી''તિ. એવમેવં ભગવતા અનેકપરિયાયેન ધમ્મો પકાસિતો. એતે મયં, ભન્તે, ભગવન્તં સરણં ગચ્છામ ધમ્મઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ. લભેય્યામ મયં, ભન્તે, ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં લભેય્યામ ઉપસમ્પદ''ન્તિ.

૮૫. ''અલત્થું ખો, ભિક્ખવે, તાનિ ચતુરાસીતિપબ્બજિતસહસ્સાનિ વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સન્તિકે પબ્બજ્જં અલત્થું ઉપસમ્પદં. તે વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસિ સમાદપેસિ સમુત્તેજેસિ સમ્પહંસેસિ; સઙ્ખારાનં આદીનવં ઓકારં સંકિલેસં નિબ્બાને આનિસંસં પકાસેસિ. તેસં વિપસ્સિના ભગવતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સિયમાનાનં સમાદપિયમાનાનં સમુત્તેજિયમાનાનં સમ્પહંસિયમાનાનં નચિરસ્સેવ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસુ.

ચારિકાઅનુજાનનં

૮૬. ''તેન ખો પન, ભિક્ખવે, સમયેન બન્ધુમતિયા રાજધાનિયા મહાભિક્ખુસઙ્ઘો પટિવસતિ અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સં. અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ રહોગતસ્સ પટિસલ્લીનસ્સ એવં ચેતસો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ – 'મહા ખો એતરહિ ભિક્ખુસઙ્ઘો બન્ધુમતિયા રાજધાનિયા પટિવસતિ અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સં, યંનૂનાહં ભિક્ખૂ અનુજાનેય્યં – 'ચરથ, ભિક્ખવે, ચારિકં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં; મા એકેન દ્વે અગમિત્થ; દેસેથ, ભિક્ખવે , ધમ્મં આદિકલ્યાણં મજ્ઝેકલ્યાણં પરિયોસાનકલ્યાણં સાત્થં સબ્યઞ્જનં કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં પકાસેથ. સન્તિ સત્તા અપ્પરજક્ખજાતિકા, અસ્સવનતા ધમ્મસ્સ પરિહાયન્તિ, ભવિસ્સન્તિ ધમ્મસ્સ અઞ્ઞાતારો. અપિ ચ છન્નં છન્નં વસ્સાનં અચ્ચયેન બન્ધુમતી રાજધાની ઉપસઙ્કમિતબ્બા પાતિમોક્ખુદ્દેસાયા'''તિ.

૮૭. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, અઞ્ઞતરો મહાબ્રહ્મા વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ચેતસા ચેતોપરિવિતક્કમઞ્ઞાય સેય્યથાપિ નામ બલવા પુરિસો સમિઞ્જિતં વા બાહં પસારેય્ય, પસારિતં વા બાહં સમિઞ્જેય્ય. એવમેવ બ્રહ્મલોકે અન્તરહિતો વિપસ્સિસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પુરતો પાતુરહોસિ. અથ ખો સો, ભિક્ખવે, મહાબ્રહ્મા એકંસં ઉત્તરાસઙ્ગં કરિત્વા યેન વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો તેનઞ્જલિં

પણામેત્વા વિપસ્સિં ભગવન્તં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં એતદવોચ – ‘એવમેતં, ભગવા, એવમેતં, સુગત. મહા ખો, ભન્તે, એતરહિ ભિક્ખુસઙ્ઘો બન્ધુમતિયા રાજધાનિયા પટિવસતિ અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સં, અનુજાનાતુ, ભન્તે, ભગવા ભિક્ખૂ – ‘‘ચરથ, ભિક્ખવે, ચારિકં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં; મા એકેન દ્વે અગમિત્થ; દેસેથ, ભિક્ખવે, ધમ્મં આદિકલ્યાણં મજ્ઝેકલ્યાણં પરિયોસાનકલ્યાણં સાત્થં સબ્યઞ્જનં કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં પકાસેથ. સન્તિ સત્તા અપ્પરજક્ખજાતિકા, અસ્સવનતા ધમ્મસ્સ પરિહાયન્તિ, ભવિસ્સન્તિ ધમ્મસ્સ અઞ્ઞાતારો’’તિ [અઞ્ઞાતારો (સ્સબ્બત્થ)]. અપિ ચ, ભન્તે, મયં તથા કરિસ્સામ યથા ભિક્ખૂ છન્નં છન્નં વસ્સાનં અચ્ચયેન બન્ધુમતિં રાજધાનિં ઉપસઙ્કમિસ્સન્તિ પાતિમોક્ખુદ્દેસાયા’તિ. ઇદમવોચ, ભિક્ખવે, સો મહાબ્રહ્મા, ઇદં વત્વા વિપસ્સિં ભગવન્તં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા તત્થેવ અન્તરધાયિ.

૮૮. ‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો સાયન્હસમયં પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘ઇધ મય્હં, ભિક્ખવે, રહોગતસ્સ પટિસલ્લીનસ્સ એવં ચેતસો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ – મહા ખો એતરહિ ભિક્ખુસઙ્ઘો બન્ધુમતિયા રાજધાનિયા પટિવસતિ અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સં . યંનૂનાહં ભિક્ખૂ અનુજાનેય્યં – ‘ચરથ, ભિક્ખવે, ચારિકં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં; મા એકેન દ્વે અગમિત્થ; દેસેથ, ભિક્ખવે, ધમ્મં આદિકલ્યાણં મજ્ઝેકલ્યાણં પરિયોસાનકલ્યાણં સાત્થં સબ્યઞ્જનં કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં પકાસેથ. સન્તિ સત્તા અપ્પરજક્ખજાતિકા, અસ્સવનતા ધમ્મસ્સ પરિહાયન્તિ, ભવિસ્સન્તિ ધમ્મસ્સ અઞ્ઞાતારો. અપિ ચ, છન્નં છન્નં વસ્સાનં અચ્ચયેન બન્ધુમતી રાજધાની ઉપસઙ્કમિતબ્બા પાતિમોક્ખુદ્દેસાયાતિ.

‘‘‘અથ ખો, ભિક્ખવે, અઞ્ઞતરો મહાબ્રહ્મા મમ ચેતસા ચેતોપરિવિતક્કમઞ્ઞાય સેય્યથાપિ નામ બલવા પુરિસો સમિઞ્જિતં વા બાહં પસારેય્ય, પસારિતં વા બાહં સમિઞ્જેય્ય, એવમેવ બ્રહ્મલોકે અન્તરહિતો મમ પુરતો પાતુરહોસિ. અથ ખો સો, ભિક્ખવે, મહાબ્રહ્મા એકંસં ઉત્તરાસઙ્ગં કરિત્વા યેનાહં તેનઞ્જલિં પણામેત્વા મં એતદવોચ – ‘‘એવમેતં, ભગવા, એવમેતં, સુગત. મહા ખો, ભન્તે, એતરહિ ભિક્ખુસઙ્ઘો બન્ધુમતિયા રાજધાનિયા પટિવસતિ અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સં. અનુજાનાતુ, ભન્તે, ભગવા ભિક્ખૂ – ‘ચરથ, ભિક્ખવે, ચારિકં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં; મા એકેન દ્વે અગમિત્થ; દેસેથ, ભિક્ખવે, ધમ્મં…પે॰… સન્તિ સત્તા અપ્પરજક્ખજાતિકા , અસ્સવનતા ધમ્મસ્સ પરિહાયન્તિ, ભવિસ્સન્તિ ધમ્મસ્સ અઞ્ઞાતારો’તિ. અપિ ચ, ભન્તે, મયં તથા કરિસ્સામ, યથા ભિક્ખૂ છન્નં છન્નં વસ્સાનં અચ્ચયેન બન્ધુમતિં રાજધાનિં ઉપસઙ્કમિસ્સન્તિ પાતિમોક્ખુદ્દેસાયા’’તિ. ઇદમવોચ, ભિક્ખવે, સો મહાબ્રહ્મા, ઇદં વત્વા મં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા તત્થેવ અન્તરધાયિ’.

‘‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ચરથ ચારિકં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં; મા એકેન દ્વે અગમિત્થ; દેસેથ, ભિક્ખવે, ધમ્મં આદિકલ્યાણં મજ્ઝેકલ્યાણં પરિયોસાનકલ્યાણં સાત્થં સબ્યઞ્જનં કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં પકાસેથ. સન્તિ સત્તા અપ્પરજક્ખજાતિકા, અસ્સવનતા ધમ્મસ્સ પરિહાયન્તિ, ભવિસ્સન્તિ ધમ્મસ્સ અઞ્ઞાતારો. અપિ ચ, ભિક્ખવે, છન્નં છન્નં વસ્સાનં અચ્ચયેન બન્ધુમતી રાજધાની ઉપસઙ્કમિતબ્બા પાતિમોક્ખુદ્દેસાયા’તિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ યેભુય્યેન એકાહેનેવ જનપદચારિકં પક્કમિંસુ.

८९. "तेन खो पन समयेन जम्बुदीपे चतुरासीति आवाससहस्सानि होन्ति. एकम्हि हि वस्से निक्खन्ते देवता सद्दमनुस्सावेसुं – 'निक्खन्तं खो, मारिसा, एकं वस्सं; पञ्च दानि वस्सानि सेसानि ; पञ्चन्नं वस्सानं अच्चयेन बन्धुमती राजधानी उपसङ्कमितब्बा पातिमोक्खुद्देसाया'ति. द्वीसु वस्सेसु निक्खन्तेसु... तीसु वस्सेसु निक्खन्तेसु... चतूसु वस्सेसु निक्खन्तेसु... पञ्चसु वस्सेसु निक्खन्तेसु देवता सद्दमनुस्सावेसुं – 'निक्खन्तानि खो , मारिसा, पञ्चवस्सानि; एकं दानि वस्सं सेसं; एकस्स वस्सस्स अच्चयेन बन्धुमती राजधानी उपसङ्कमितब्बा पातिमोक्खुद्देसाया'ति. छसु वस्सेसु निक्खन्तेसु देवता सद्दमनुस्सावेसुं – 'निक्खन्तानि खो, मारिसा, छब्बस्सानि, समयो दानि बन्धुमतिं राजधानिं उपसङ्कमितुं पातिमोक्खुद्देसाया'ति. अथ खो ते, भिक्खवे, भिक्खू अप्पेकच्चे सकेन इद्धानुभावेन अप्पेकच्चे देवतानं इद्धानुभावेन एकाहेनेव बन्धुमतिं राजधानिं उपसङ्कमिंसु पातिमोक्खुद्देसायाति [पातिमोक्खुद्देसाय (?)].

૯૦. "તત્ર સુદં, ભિક્ખવે, વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ભિક્ખુસઙ્ઘે એવં પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસતિ –

'ખન્તી પરમં તપો તિતિક્ખા,
નિબ્બાનં પરમં વદન્તિ બુદ્ધા;
ન હિ પબ્બજિતો પરૂપઘાતી,
ન સમણો [સમણો (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] હોતિ પરં વિહેઠયન્તો.

'સબ્બપાપસ્સ અકરણં, કુસલસ્સ ઉપસમ્પદા;
સચિત્તપરિયોદપનં, એતં બુદ્ધાનસાસનં.

'અનૂપવાદો અનૂપઘાતો [અનુપવાદો અનુપઘાતો (પી॰ ક॰)], પાતિમોક્ખે ચ સંવરો;
મત્તઞ્ઞુતા ચ ભત્તસ્મિં, પન્તઞ્ચ સયનાસનં;
અધિચિત્તે ચ આયોગો, એતં બુદ્ધાનસાસન'ન્તિ.

દેવતારોચનં

૯૧. "એકમિદાહં, ભિક્ખવે, સમયં ઉક્કટ્ઠાયં વિહરામિ સુભગવને સાલરાજમૂલે. તસ્સ મય્હં, ભિક્ખવે, રહોગતસ્સ પટિસલ્લીનસ્સ એવં ચેતસો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ – 'ન ખો સો સત્તાવાસો સુલભરૂપો, યો મયા અનાવુત્થપુબ્બો [અનજ્ઝાવુટ્ઠપુબ્બો (ક॰ સી॰ ક॰)] ઇમિના દીઘેન અદ્ધુના અઞ્ઞત્ર સુદ્ધાવાસેહિ દેવેહિ. યંનૂનાહં યેન સુદ્ધાવાસા દેવા તેનુપસઙ્કમેય્ય'ન્તિ. અથ ખ્વાહં, ભિક્ખવે, સેય્યથાપિ નામ બલવા પુરિસો સમિઞ્જિતં વા બાહં પસારેય્ય, પસારિતં વા બાહં સમિઞ્જેય્ય, એવમેવ ઉક્કટ્ઠાયં સુભગવને સાલરાજમૂલે અન્તરહિતો અવિહેસુ દેવેસુ પાતુરહોસિં . તસ્મિં, ભિક્ખવે, દેવનિકાયે અનેકાનિ દેવતાસહસ્સાનિ અનેકાનિ દેવતાસતસહસ્સાનિ [અનેકાનિ દેવતાસતાનિ અનેકાનિ દેવતાસહસ્સાનિ (સ્યા॰)] યેનાહં તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા મં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ. એકમન્તં ઠિતા ખો, ભિક્ખવે, તા દેવતા મં એતદવોચું – 'ઇતો સો, મારિસા, એકનવુતિકપ્પે યં વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ. વિપસ્સી, મારિસા, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ખત્તિયો જાતિયા અહોસિ, ખત્તિયકુલે ઉદપાદિ. વિપસ્સી, મારિસા, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો કોણ્ડઞ્ઞો ગોત્તેન અહોસિ . વિપસ્સિસ્સ, મારિસા, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અસીતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુપ્પમાણં અહોસિ. વિપસ્સી, મારિસા, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો પાટલિયા મૂલે અભિસમ્બુદ્ધો. વિપસ્સિસ્સ,

મારિસા, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ખણ્ડતિસ્સં નામ સાવકયુગં અહોસિ અગ્ગં ભદ્દયુગં. વિપસ્સિસ્સ, મારિસા, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ તયો સાવકાનં સન્નિપાતા અહેસું. એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સં. એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ ભિક્ખુસતસહસ્સં. એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ અસીતિભિક્ખુસહસ્સાનિ. વિપસ્સિસ્સ, મારિસા, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ઇમે તયો સાવકાનં સન્નિપાતા અહેસું સબ્બેસંયેવ ખીણાસવાનં. વિપસ્સિસ્સ, મારિસા, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અસોકો નામ ભિક્ખુ ઉપટ્ઠાકો અહોસિ અગ્ગુપટ્ઠાકો. વિપસ્સિસ્સ, મારિસ, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ બન્ધુમા નામ રાજા પિતા અહોસિ. બન્ધુમતી નામ દેવી માતા અહોસિ જનેત્તિ. બન્ધુમસ્સ રઞ્ઞો બન્ધુમતી નામ નગરં રાજધાની અહોસિ. વિપસ્સિસ્સ, મારિસા , ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ એવં અભિનિક્ખમનં અહોસિ એવં પબ્બજ્જા એવં પધાનં એવં અભિસમ્બોધિ એવં ધમ્મચક્કપ્પવત્તનં. તે મયં, મારિસા, વિપસ્સિમ્હિ ભગવતિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા કામેસુ કામચ્છન્દં વિરાજેત્વા ઇધૂપપન્ના'તિ ...પે॰...

''તસ્મિંયેવ ખો, ભિક્ખવે, દેવનિકાયે અનેકાનિ દેવતાસહસ્સાનિ અનેકાનિ દેવતાસતસહસ્સાનિ [અનેકાનિ દેવતાસતાનિ અનેકાનિ દેવતાસહસ્સાનિ (સ્યા॰ એવમુપરિપિ)] યેનાહં તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા મં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ. એકમન્તં ઠિતા ખો, ભિક્ખવે, તા દેવતા મં એતદવોચું – 'ઇમસ્મિંયેવ ખો, મારિસા, ભદ્દકપ્પે ભગવા એતરહિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો. ભગવા, મારિસા, ખત્તિયો જાતિયા ખત્તિયકુલે ઉપ્પન્નો. ભગવા, મારિસા, ગોતમો ગોત્તેન. ભગવતો, મારિસા, અપ્પકં આયુપ્પમાણં પરિત્તં લહુકં યો ચિરં જીવતિ, સો વસ્સસતં અપ્પં વા ભિય્યો. ભગવા, મારિસા, અસ્સત્થસ્સ મૂલે અભિસમ્બુદ્ધો. ભગવતો, મારિસા, સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનં નામ સાવકયુગં અહોસિ અગ્ગં ભદ્દયુગં . ભગવતો, મારિસા, એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ અડ્ઢતેળસાનિ ભિક્ખુસતાનિ. ભગવતો, મારિસા, અયં એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ સબ્બેસંયેવ ખીણાસવાનં. ભગવતો, મારિસા, આનન્દો નામ ભિક્ખુ ઉપટ્ઠાકો અહોસિ અગ્ગુપટ્ઠાકો. ભગવતો, મારિસા, સુદ્ધોદનો નામ રાજા પિતા અહોસિ. માયા નામ દેવી માતા અહોસિ જનેત્તિ. કપિલવત્થુ નામ નગરં રાજધાની અહોસિ. ભગવતો, મારિસા, એવં અભિનિક્ખમનં અહોસિ એવં પબ્બજ્જા એવં પધાનં એવં અભિસમ્બોધિ એવં ધમ્મચક્કપ્પવત્તનં. તે મયં, મારિસા, ભગવતિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા કામેસુ કામચ્છન્દં વિરાજેત્વા ઇધૂપપન્ના'તિ.

૯૨. ''અથ ખ્વાહં, ભિક્ખવે, અવિહેહિ દેવેહિ સદ્ધિં યેન અતપ્પા દેવા તેનુપસઙ્કમિં...પે॰... અથ ખ્વાહં, ભિક્ખવે, અવિહેહિ ચ દેવેહિ અતપ્પેહિ ચ દેવેહિ સદ્ધિં યેન સુદસ્સા દેવા તેનુપસઙ્કમિં. અથ ખ્વાહં, ભિક્ખવે, અવિહેહિ ચ દેવેહિ અતપ્પેહિ ચ દેવેહિ સુદસ્સેહિ ચ દેવેહિ સદ્ધિં યેન સુદસ્સી દેવા તેનુપસઙ્કમિં. અથ ખ્વાહં, ભિક્ખવે, અવિહેહિ ચ દેવેહિ અતપ્પેહિ ચ દેવેહિ સુદસ્સેહિ ચ દેવેહિ સુદસ્સીહિ ચ દેવેહિ સદ્ધિં યેન અકનિટ્ઠા દેવા તેનુપસઙ્કમિં. તસ્મિં, ભિક્ખવે, દેવનિકાયે અનેકાનિ દેવતાસહસ્સાનિ અનેકાનિ દેવતાસતસહસ્સાનિ યેનાહં તેનુપસઙ્કમિંસુ, ઉપસઙ્કમિત્વા મં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ .

''એકમન્તં ઠિતા ખો, ભિક્ખવે, તા દેવતા મં એતદવોચું – 'ઇતો સો, મારિસા, એકનવુતિકપ્પે યં વિપસ્સી ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ. વિપસ્સી, મારિસા, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ખત્તિયો જાતિયા અહોસિ. ખત્તિયકુલે ઉદપાદિ. વિપસ્સી, મારિસા, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો કોણ્ડઞ્ઞો ગોત્તેન અહોસિ. વિપસ્સિસ્સ, મારિસા, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અસીતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુપ્પમાણં અહોસિ. વિપસ્સી, મારિસા, ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો પાટલિયા મૂલે અભિસમ્બુદ્ધો. વિપસ્સિસ્સ, મારિસા, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ખણ્ડતિસ્સં નામ સાવકયુગં અહોસિ અગ્ગં ભદ્દયુગં. વિપસ્સિસ્સ, મારિસા, ભગવતો અરહતો

સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ તયો સાવકાનં સન્નિપાતા અહેસું. એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સં. એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ ભિક્ખુસતસહસ્સં. એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ અસીતિભિક્ખુસહસ્સાનિ. વિપસ્સિસ્સ, મારિસા, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ઇમે તયો સાવકાનં સન્નિપાતા અહેસું સબ્બેસંયેવ ખીણાસવાનં. વિપસ્સિસ્સ, મારિસા, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અસોકો નામ ભિક્ખુ ઉપટ્ઠાકો અહોસિ અગ્ગુપટ્ઠાકો. વિપસ્સિસ્સ, મારિસા, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ બન્ધુમા નામ રાજા પિતા અહોસિ બન્ધુમતી નામ દેવી માતા અહોસિ જનેત્તિ. બન્ધુમસ્સ રઞ્ઞો બન્ધુમતી નામ નગરં રાજધાની અહોસિ. વિપસ્સિસ્સ, મારિસા, ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ એવં અભિનિક્ખમનં અહોસિ એવં પબ્બજ્જા એવં પધાનં એવં અભિસમ્બોધિ, એવં ધમ્મચક્કપ્પવત્તનં. તે મયં, મારિસા, વિપસ્સિમ્હિ ભગવતિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા કામેસુ કામચ્છન્દં વિરાજેત્વા ઇધૂપપન્ના'તિ. તસ્મિંયેવ ખો, ભિક્ખવે, દેવનિકાયે અનેકાનિ દેવતાસહસ્સાનિ અનેકાનિ દેવતાસતસહસ્સાનિ યેનાહં તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા મં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ. એકમન્તં ઠિતા ખો, ભિક્ખવે, તા દેવતા મં એતદવોચું – 'ઇતો સો, મારિસા, એકતિંસે કપ્પે યં સિખી ભગવા...પે॰... તે મયં, મારિસા, સિખિમ્હિ ભગવતિ તસ્મિઞ્ઞેવ ખો મારિસા, એકતિંસે કપ્પે યં વેસ્સભૂ ભગવા...પે॰... તે મયં, મારિસા, વેસ્સભુમ્હિ ભગવતિ...પે॰... ઇમસ્મિંયેવ ખો, મારિસા, ભદ્દકપ્પે કકુસન્ધો કોણાગમનો કસ્સપો ભગવા...પે॰... તે મયં, મારિસા, કકુસન્ધમ્હિ કોણાગમનમ્હિ કસ્સપમ્હિ ભગવતિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા કામેસુ કામચ્છન્દં વિરાજેત્વા ઇધૂપપન્ના'તિ.

૯૩. ''તસ્મિંયેવ ખો, ભિક્ખવે, દેવનિકાયે અનેકાનિ દેવતાસહસ્સાનિ અનેકાનિ દેવતાસતસહસ્સાનિ યેનાહં તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા મં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ. એકમન્તં ઠિતા ખો, ભિક્ખવે, તા દેવતા મં એતદવોચું – 'ઇમસ્મિંયેવ ખો, મારિસા, ભદ્દકપ્પે ભગવા એતરહિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો. ભગવા, મારિસા, ખત્તિયો જાતિયા, ખત્તિયકુલે ઉપ્પન્નો. ભગવા, મારિસા, ગોતમો ગોત્તેન. ભગવતો, મારિસા, અપ્પકં આયુપ્પમાણં પરિત્તં લહુકં યો ચિરં જીવતિ, સો વસ્સસતં અપ્પં વા ભિય્યો. ભગવા, મારિસા, અસ્સત્થસ્સ મૂલે અભિસમ્બુદ્ધો. ભગવતો, મારિસા, સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનં નામ સાવકયુગં અહોસિ અગ્ગં ભદ્દયુગં. ભગવતો , મારિસા, એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ અડ્ઢતેળસાનિ ભિક્ખુસતાનિ. ભગવતો, મારિસા, અયં એકો સાવકાનં સન્નિપાતો અહોસિ સબ્બેસંયેવ ખીણાસવાનં. ભગવતો, મારિસા, આનન્દો નામ ભિક્ખુ ઉપટ્ઠાકો અગ્ગુપટ્ઠાકો અહોસિ. ભગવતો, મારિસા, સુદ્ધોદનો નામ રાજા પિતા અહોસિ. માયા નામ દેવી માતા અહોસિ જનેત્તિ. કપિલવત્થુ નામ નગરં રાજધાની અહોસિ. ભગવતો, મારિસા, એવં અભિનિક્ખમનં અહોસિ, એવં પબ્બજ્જા, એવં પધાનં, એવં અભિસમ્બોધિ, એવં ધમ્મચક્કપ્પવત્તનં. તે મયં, મારિસા, ભગવતિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા કામેસુ કામચ્છન્દં વિરાજેત્વા ઇધૂપપન્ના'તિ.

૯૪. ''ઇતિ ખો, ભિક્ખવે, તથાગતસ્સેવેસા ધમ્મધાતુ સુપ્પટિવિદ્ધા, યસ્સા ધમ્મધાતુયા સુપ્પટિવિદ્ધત્તા તથાગતો અતીતે બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે છિન્નપપઞ્ચે છિન્નવટુમે પરિયાદિન્નવટ્ટે સબ્બદુક્ખવીતિવત્તે જાતિતોપિ અનુસ્સરતિ, નામતોપિ અનુસ્સરતિ, ગોત્તતોપિ અનુસ્સરતિ, આયુપ્પમાણતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકયુગતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકસન્નિપાતતોપિ અનુસ્સરતિ 'એવંજચ્ચા તે ભગવન્તો અહેસું' ઇતિપિ. 'એવંનામા એવંગોત્તા એવંસીલા એવંધમ્મા એવંપઞ્ઞા એવંવિહારી એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો અહેસું' ઇતિપીતિ.

''દેવતાપિ તથાગતસ્સ એતમત્થં આરોચેસું, યેન તથાગતો અતીતે બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે છિન્નપપઞ્ચે છિન્નવટુમે પરિયાદિન્નવટ્ટે સબ્બદુક્ખવીતિવત્તે જાતિતોપિ અનુસ્સરતિ, નામતોપિ અનુસ્સરતિ, ગોત્તતોપિ અનુસ્સરતિ,

આયુપ્પમાણતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકયુગતોપિ અનુસ્સરતિ, સાવકસન્નિપાતતોપિ અનુસ્સરતિ ‘એવંજચ્ચા તે ભગવન્તો અહેસું’ ઇતિપિ. ‘એવંનામા એવંગોત્તા એવંસીલા એવંધમ્મા એવંપઞ્ઞા એવંવિહારી એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો અહેસું’ ઇતિપી’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

મહાપદાનસુત્તં નિટ્ઠિતં પઠમં.

૨. મહાનિદાનસુત્તં

પટિચ્ચસમુપ્પાદો

૯૫. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા કુરૂસુ વિહરતિ કમ્માસધમ્મં નામ [કમ્માસદમ્મં નામ (સ્યા॰)] કુરૂનં નિગમો. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ, ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''અચ્છરિયં, ભન્તે, અબ્ભુતં, ભન્તે! યાવ ગમ્ભીરો ચાયં, ભન્તે, પટિચ્ચસમુપ્પાદો ગમ્ભીરાવભાસો ચ, અથ ચ પન મે ઉત્તાનકુત્તાનકો વિય ખાયતી''તિ. ''મા હેવં, આનન્દ, અવચ, મા હેવં, આનન્દ, અવચ. ગમ્ભીરો ચાયં, આનન્દ, પટિચ્ચસમુપ્પાદો ગમ્ભીરાવભાસો ચ. એતસ્સ, આનન્દ, ધમ્મસ્સ અનનુબોધા અપ્પટિવેધા એવમયં પજા તન્તાકુલકજાતા કુલગણ્ઠિકજાતા [ગુલાગુણ્ઠિકજાતા (સી॰ પી॰), ગુણગણ્ઠિકજાતા (સ્યા॰)] મુઞ્જપબ્બજભૂતા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં સંસારં નાતિવત્તતિ.

૯૬. '''અત્થિ ઇદપ્પચ્ચયા જરામરણ'ન્તિ ઇતિ પુટ્ઠેન સતા, આનન્દ, અત્થીતિસ્સ વચનીયં. 'કિંપચ્ચયા જરામરણ'ન્તિ ઇતિ ચે વદેય્ય, 'જાતિપચ્ચયા જરામરણ'ન્તિ ઇચ્ચસ્સ વચનીયં.

'''અત્થિ ઇદપ્પચ્ચયા જાતી'તિ ઇતિ પુટ્ઠેન સતા, આનન્દ, અત્થીતિસ્સ વચનીયં. 'કિંપચ્ચયા જાતી'તિ ઇતિ ચે વદેય્ય, 'ભવપચ્ચયા જાતી'તિ ઇચ્ચસ્સ વચનીયં.

'''અત્થિ ઇદપ્પચ્ચયા ભવો'તિ ઇતિ પુટ્ઠેન સતા, આનન્દ, અત્થીતિસ્સ વચનીયં . 'કિંપચ્ચયા ભવો'તિ ઇતિ ચે વદેય્ય, 'ઉપાદાનપચ્ચયા ભવો'તિ ઇચ્ચસ્સ વચનીયં.

'''અત્થિ ઇદપ્પચ્ચયા ઉપાદાન'ન્તિ ઇતિ પુટ્ઠેન સતા, આનન્દ, અત્થીતિસ્સ વચનીયં. 'કિંપચ્ચયા ઉપાદાન'ન્તિ ઇતિ ચે વદેય્ય, 'તણ્હાપચ્ચયા ઉપાદાન'ન્તિ ઇચ્ચસ્સ વચનીયં.

'''અત્થિ ઇદપ્પચ્ચયા તણ્હા'તિ ઇતિ પુટ્ઠેન સતા, આનન્દ, અત્થીતિસ્સ વચનીયં. 'કિંપચ્ચયા તણ્હા'તિ ઇતિ ચે વદેય્ય, 'વેદનાપચ્ચયા તણ્હા'તિ ઇચ્ચસ્સ વચનીયં.

'''અત્થિ ઇદપ્પચ્ચયા વેદના'તિ ઇતિ પુટ્ઠેન સતા, આનન્દ, અત્થીતિસ્સ વચનીયં. 'કિંપચ્ચયા વેદના'તિ ઇતિ ચે વદેય્ય, 'ફસ્સપચ્ચયા વેદના'તિ ઇચ્ચસ્સ વચનીયં.

'''અત્થિ ઇદપ્પચ્ચયા ફસ્સો'તિ ઇતિ પુટ્ઠેન સતા, આનન્દ, અત્થીતિસ્સ વચનીયં. 'કિંપચ્ચયા ફસ્સો'તિ ઇતિ ચે વદેય્ય, 'નામરૂપપચ્ચયા ફસ્સો'તિ ઇચ્ચસ્સ વચનીયં.

'''અત્થિ ઇદપ્પચ્ચયા નામરૂપ'ન્તિ ઇતિ પુટ્ઠેન સતા, આનન્દ, અત્થીતિસ્સ વચનીયં. 'કિંપચ્ચયા નામરૂપ'ન્તિ ઇતિ ચે વદેય્ય, 'વિઞ્ઞાણપચ્ચયા નામરૂપ'ન્તિ ઇચ્ચસ્સ વચનીયં.

'''અત્થિ ઇદપ્પચ્ચયા વિઞ્ઞાણ'ન્તિ ઇતિ પુટ્ઠેન સતા, આનન્દ, અત્થીતિસ્સ વચનીયં. 'કિંપચ્ચયા વિઞ્ઞાણ'ન્તિ ઇતિ ચે વદેય્ય, 'નામરૂપપચ્ચયા વિઞ્ઞાણ'ન્તિ ઇચ્ચસ્સ વચનીયં.

૯૭. ''ઇતિ ખો, આનન્દ, નામરૂપપચ્ચયા વિઞ્ઞાણં, વિઞ્ઞાણપચ્ચયા નામરૂપં, નામરૂપપચ્ચયા ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા વેદના, વેદનાપચ્ચયા તણ્હા, તણ્હાપચ્ચયા ઉપાદાનં, ઉપાદાનપચ્ચયા ભવો, ભવપચ્ચયા જાતિ , જાતિપચ્ચયા જરામરણં સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસા સમ્ભવન્તિ. એવમેતસ્સ કેવલસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ સમુદયો હોતિ.

૯૮. '''જાતિપચ્ચયા જરામરણ'ન્તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા જાતિપચ્ચયા જરામરણં. જાતિ ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ, સેય્યથિદં – દેવાનં વા દેવત્તાય, ગન્ધબ્બાનં વા ગન્ધબ્બત્તાય, યક્ખાનં વા યક્ખત્તાય, ભૂતાનં વા ભૂતત્તાય, મનુસ્સાનં વા મનુસ્સત્તાય, ચતુપ્પદાનં વા ચતુપ્પદત્તાય, પક્ખીનં વા પક્ખિત્તાય, સરીસપાનં વા સરીસપત્તાય [સિરિંસપાનં સિરિંસપત્તાય (સી॰ સ્યા॰)], તેસં તેસઞ્ચ હિ, આનન્દ, સત્તાનં તદત્તાય જાતિ નાભવિસ્સ. સબ્બસો જાતિયા અસતિ જાતિનિરોધા અપિ નુ ખો જરામરણં પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો જરામરણસ્સ, યદિદં જાતિ''.

૯૯. '''ભવપચ્ચયા જાતી'તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા ભવપચ્ચયા જાતિ. ભવો ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ, સેય્યથિદં – કામભવો વા રૂપભવો વા અરૂપભવો વા, સબ્બસો ભવે અસતિ ભવનિરોધા અપિ નુ ખો જાતિ પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો જાતિયા, યદિદં ભવો''.

૧૦૦. '''ઉપાદાનપચ્ચયા ભવો'તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા ઉપાદાનપચ્ચયા ભવો. ઉપાદાનઞ્ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ , સેય્યથિદં – કામુપાદાનં વા દિટ્ઠુપાદાનં વા સીલબ્બતુપાદાનં વા અત્તવાદુપાદાનં વા, સબ્બસો ઉપાદાને અસતિ ઉપાદાનનિરોધા અપિ નુ ખો ભવો પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો ભવસ્સ, યદિદં ઉપાદાનં''.

૧૦૧. '''તણ્હાપચ્ચયા ઉપાદાન'ન્તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા તણ્હાપચ્ચયા ઉપાદાનં. તણ્હા ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ, સેય્યથિદં – રૂપતણ્હા સદ્દતણ્હા ગન્ધતણ્હા રસતણ્હા ફોટ્ઠબ્બતણ્હા ધમ્મતણ્હા, સબ્બસો તણ્હાય અસતિ તણ્હાનિરોધા અપિ નુ ખો ઉપાદાનં પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો ઉપાદાનસ્સ, યદિદં તણ્હા''.

૧૦૨. '''વેદનાપચ્ચયા તણ્હા'તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા વેદનાપચ્ચયા તણ્હા. વેદના ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ, સેય્યથિદં – ચક્ખુસમ્ફસ્સજા વેદના સોતસમ્ફસ્સજા વેદના ઘાનસમ્ફસ્સજા વેદના જિવ્હાસમ્ફસ્સજા વેદના કાયસમ્ફસ્સજા વેદના મનોસમ્ફસ્સજા વેદના, સબ્બસો વેદનાય અસતિ વેદનાનિરોધા અપિ નુ ખો તણ્હા પઞ્ઞાયેથા''તિ ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો તણ્હાય, યદિદં વેદના''.

૧૦૩. ''ઇતિ ખો પનેતં, આનન્દ, વેદનં પટિચ્ચ તણ્હા, તણ્હં પટિચ્ચ પરિયેસના, પરિયેસનં પટિચ્ચ લાભો, લાભં પટિચ્ચ વિનિચ્છયો, વિનિચ્છયં પટિચ્ચ છન્દરાગો, છન્દરાગં પટિચ્ચ અજ્ઝોસાનં, અજ્ઝોસાનં પટિચ્ચ પરિગ્ગહો, પરિગ્ગહં પટિચ્ચ મચ્છરિયં, મચ્છરિયં પટિચ્ચ આરક્ખો. આરક્ખાધિકરણં દણ્ડાદાનસત્થાદાનકલહવિગ્ગહવિવાદતુવંતુવંપેસુઞ્ઞમુસાવાદા અનેકે પાપકા અકુસલા ધમ્મા સમ્ભવન્તિ.

૧૦૪. '''આરક્ખાધિકરણં [આરક્ખં પટિચ્ચ આરક્ખાધિકરણં (સ્યા॰)] દણ્ડાદાનસત્થાદાનકલહવિગ્ગહવિવાદતુવંતુવંપેસુઞ્ઞમુસાવાદા અનેકે પાપકા અકુસલા ધમ્મા સમ્ભવન્તી'તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા આરક્ખાધિકરણં દણ્ડાદાનસત્થાદાનકલહવિગ્ગહવિવાદતુવંતુવંપેસુઞ્ઞમુસાવાદા અનેકે પાપકા અકુસલા ધમ્મા સમ્ભવન્તિ. આરક્ખો ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ, સબ્બસો આરક્ખે અસતિ આરક્ખનિરોધા અપિ નુ ખો દણ્ડાદાનસત્થાદાનકલહવિગ્ગહવિવાદતુવંતુવંપેસુઞ્ઞમુસાવાદા અનેકે પાપકા અકુસલા ધમ્મા સમ્ભવેય્યુ''ન્તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો દણ્ડાદાનસત્થાદાનકલહવિગ્ગહવિવાદતુવંતુવંપેસુઞ્ઞમુસાવાદાનં અનેકેસં પાપકાનં અકુસલાનં ધમ્માનં સમ્ભવાય યદિદં આરક્ખો.

૧૦૫. '''મચ્છરિયં પટિચ્ચ આરક્ખો'તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા મચ્છરિયં પટિચ્ચ આરક્ખો. મચ્છરિયઞ્ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ , સબ્બસો મચ્છરિયે અસતિ મચ્છરિયનિરોધા અપિ નુ ખો આરક્ખો પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો આરક્ખસ્સ, યદિદં મચ્છરિયં''.

૧૦૬. '''પરિગ્ગહં પટિચ્ચ મચ્છરિય'ન્તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા પરિગ્ગહં પટિચ્ચ મચ્છરિયં. પરિગ્ગહો ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ, સબ્બસો પરિગ્ગહે અસતિ પરિગ્ગહનિરોધા અપિ નુ ખો મચ્છરિયં પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો મચ્છરિયસ્સ, યદિદં પરિગ્ગહો''.

૧૦૭. '''અજ્ઝોસાનં પટિચ્ચ પરિગ્ગહો'તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા અજ્ઝોસાનં પટિચ્ચ પરિગ્ગહો. અજ્ઝોસાનઞ્ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ, સબ્બસો અજ્ઝોસાને અસતિ અજ્ઝોસાનનિરોધા અપિ નુ ખો પરિગ્ગહો પઞ્ઞાયેથા''તિ ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો પરિગ્ગહસ્સ – યદિદં અજ્ઝોસાનં''.

૧૦૮. '''છન્દરાગં પટિચ્ચ અજ્ઝોસાન'ન્તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા છન્દરાગં પટિચ્ચ અજ્ઝોસાનં. છન્દરાગો ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ, સબ્બસો છન્દરાગે અસતિ છન્દરાગનિરોધા અપિ નુ ખો અજ્ઝોસાનં પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો અજ્ઝોસાનસ્સ, યદિદં છન્દરાગો''.

૧૦૯. '''વિનિચ્છયં પટિચ્ચ છન્દરાગો'તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા વિનિચ્છયં પટિચ્ચ છન્દરાગો. વિનિચ્છયો ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ, સબ્બસો વિનિચ્છયે અસતિ વિનિચ્છયનિરોધા અપિ નુ ખો છન્દરાગો પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં , ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો છન્દરાગસ્સ, યદિદં વિનિચ્છયો''.

૧૧૦. '''લાભં પટિચ્ચ વિનિચ્છયો'તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા લાભં પટિચ્ચ વિનિચ્છયો. લાભો ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ, સબ્બસો લાભે અસતિ લાભનિરોધા અપિ નુ ખો વિનિચ્છયો પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો વિનિચ્છયસ્સ, યદિદં લાભો''.

૧૧૧. '''પરિયેસનં પટિચ્ચ લાભો'તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા પરિયેસનં પટિચ્ચ લાભો. પરિયેસના ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ, સબ્બસો પરિયેસનાય અસતિ પરિયેસનાનિરોધા અપિ નુ ખો લાભો પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો લાભસ્સ, યદિદં પરિયેસના''.

૧૧૨. '''તણ્હં પટિચ્ચ પરિયેસના'તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા તણ્હં પટિચ્ચ પરિયેસના. તણ્હા ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ, સેય્યથિદં – કામતણ્હા ભવતણ્હા વિભવતણ્હા, સબ્બસો તણ્હાય અસતિ તણ્હાનિરોધા અપિ નુ ખો પરિયેસના પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો પરિયેસનાય, યદિદં તણ્હા. ઇતિ ખો, આનન્દ, ઇમે દ્વે ધમ્મા [ઇમે ધમ્મા (ક॰)] દ્વયેન વેદનાય એકસમોસરણા ભવન્તિ''.

૧૧૩. '''ફસ્સપચ્ચયા વેદના'તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા 'ફસ્સપચ્ચયા વેદના. ફસ્સો ચ હિ, આનન્દ, નાભવિસ્સ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં કસ્સચિ કિમ્હિચિ, સેય્યથિદં – ચક્ખુસમ્ફસ્સો સોતસમ્ફસ્સો ઘાનસમ્ફસ્સો જિવ્હાસમ્ફસ્સો કાયસમ્ફસ્સો મનોસમ્ફસ્સો, સબ્બસો ફસ્સે અસતિ ફસ્સનિરોધા અપિ નુ ખો વેદના પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ , એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો વેદનાય, યદિદં ફસ્સો''.

૧૧૪. '''નામરૂપપચ્ચયા ફસ્સો'તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા નામરૂપપચ્ચયા ફસ્સો. યેહિ, આનન્દ, આકારેહિ યેહિ લિઙ્ગેહિ યેહિ નિમિત્તેહિ યેહિ ઉદ્દેસેહિ નામકાયસ્સ પઞ્ઞત્તિ હોતિ, તેસુ આકારેસુ તેસુ લિઙ્ગેસુ તેસુ નિમિત્તેસુ તેસુ ઉદ્દેસેસુ અસતિ અપિ નુ ખો રૂપકાયે અધિવચનસમ્ફસ્સો પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''યેહિ, આનન્દ, આકારેહિ યેહિ લિઙ્ગેહિ યેહિ નિમિત્તેહિ યેહિ ઉદ્દેસેહિ રૂપકાયસ્સ પઞ્ઞત્તિ હોતિ, તેસુ આકારેસુ...પે॰... તેસુ ઉદ્દેસેસુ અસતિ અપિ નુ ખો નામકાયે પટિઘસમ્ફસ્સો પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''યેહિ, આનન્દ, આકારેહિ...પે॰... યેહિ ઉદ્દેસેહિ નામકાયસ્સ ચ રૂપકાયસ્સ ચ પઞ્ઞત્તિ હોતિ , તેસુ આકારેસુ...પે॰... તેસુ ઉદ્દેસેસુ અસતિ અપિ નુ ખો અધિવચનસમ્ફસ્સો વા પટિઘસમ્ફસ્સો વા પઞ્ઞાયેથા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''યેહિ, આનન્દ, આકારેહિ...પે॰... યેહિ ઉદ્દેસેહિ નામરૂપસ્સ પઞ્ઞત્તિ હોતિ, તેસુ

આકારેસુ ...પે॰... તેસુ ઉદ્દેસેસુ અસતિ અપિ નુ ખો ફસ્સો પઞ્ઞાયેથા’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો ફસ્સસ્સ, યદિદં નામરૂપં’’.

૧૧૫. ‘‘‘વિઞ્ઞાણપચ્ચયા નામરૂપ’ન્તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા વિઞ્ઞાણપચ્ચયા નામરૂપં. વિઞ્ઞાણઞ્ચ હિ, આનન્દ, માતુકુચ્છિસ્મિં ન ઓક્કમિસ્સથ, અપિ નુ ખો નામરૂપં માતુકુચ્છિસ્મિં સમુચ્ચિસ્સથા’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘વિઞ્ઞાણઞ્ચ હિ, આનન્દ, માતુકુચ્છિસ્મિં ઓક્કમિત્વા વોક્કમિસ્સથ, અપિ નુ ખો નામરૂપં ઇત્થત્તાય અભિનિબ્બત્તિસ્સથા’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘વિઞ્ઞાણઞ્ચ હિ, આનન્દ, દહરસ્સેવ સતો વોચ્છિજ્જિસ્સથ કુમારકસ્સ વા કુમારિકાય વા, અપિ નુ ખો નામરૂપં વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં આપજ્જિસ્સથા’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો નામરૂપસ્સ – યદિદં વિઞ્ઞાણં’’.

૧૧૬. ‘‘‘નામરૂપપચ્ચયા વિઞ્ઞાણ’ન્તિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, તદાનન્દ, ઇમિનાપેતં પરિયાયેન વેદિતબ્બં, યથા નામરૂપપચ્ચયા વિઞ્ઞાણં. વિઞ્ઞાણઞ્ચ હિ, આનન્દ, નામરૂપે પતિટ્ઠં ન લભિસ્સથ, અપિ નુ ખો આયતિં જાતિજરામરણં દુક્ખસમુદયસમ્ભવો [જાતિજરામરણદુક્ખસમુદયસમ્ભવો (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] પઞ્ઞાયેથા’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તસ્માતિહાનન્દ, એસેવ હેતુ એતં નિદાનં એસ સમુદયો એસ પચ્ચયો વિઞ્ઞાણસ્સ યદિદં નામરૂપં. એત્તાવતા ખો, આનન્દ, જાયેથ વા જીયેથ [જિય્યેથ (ક॰)] વા મીયેથ [મિય્યેથ (ક॰)] વા ચવેથ વા ઉપપજ્જેથ વા. એત્તાવતા અધિવચનપથો, એત્તાવતા નિરુત્તિપથો, એત્તાવતા પઞ્ઞત્તિપથો, એત્તાવતા પઞ્ઞાવચરં, એત્તાવતા વટ્ટં વત્તતિ ઇત્થત્તં પઞ્ઞાપનાય યદિદં નામરૂપં સહ વિઞ્ઞાણેન અઞ્ઞમઞ્ઞપચ્ચયતા પવત્તતિ.

અત્તપઞ્ઞત્તિ

૧૧૭. ‘‘કિત્તાવતા ચ, આનન્દ, અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ? રૂપિં વા હિ, આનન્દ, પરિત્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ – ‘‘રૂપી મે પરિત્તો અત્તા’’તિ. રૂપિં વા હિ , આનન્દ, અનન્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ – ‘રૂપી મે અનન્તો અત્તા’તિ. અરૂપિં વા હિ, આનન્દ, પરિત્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ – ‘અરૂપી મે પરિત્તો અત્તા’તિ. અરૂપિં વા હિ, આનન્દ, અનન્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ – ‘અરૂપી મે અનન્તો અત્તા’તિ.

૧૧૮. ‘‘તત્રાનન્દ, યો સો રૂપિં પરિત્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ. એતરહિ વા સો રૂપિં પરિત્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ, તત્થ ભાવિં વા સો રૂપિં પરિત્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ, ‘અતથં વા પન સન્તં તથત્તાય ઉપકપ્પેસ્સામી’તિ ઇતિ વા પનસ્સ હોતિ. એવં સન્તં ખો, આનન્દ, રૂપિં [રૂપી (ક॰)] પરિત્તત્તાનુદિટ્ઠિ અનુસેતીતિ ઇચ્ચાલં વચનાય.

‘‘તત્રાનન્દ, યો સો રૂપિં અનન્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ. એતરહિ વા સો રૂપિં અનન્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ, તત્થ ભાવિં વા સો રૂપિં અનન્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ, ‘અતથં વા પન સન્તં તથત્તાય ઉપકપ્પેસ્સામી’તિ ઇતિ વા પનસ્સ હોતિ. એવં સન્તં ખો, આનન્દ, રૂપિં [રૂપી (ક॰)] અનન્તત્તાનુદિટ્ઠિ અનુસેતીતિ ઇચ્ચાલં વચનાય.

‘‘તત્રાનન્દ, યો સો અરૂપિં પરિત્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ. એતરહિ વા સો અરૂપિં પરિત્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ, તત્થ ભાવિં વા સો અરૂપિં પરિત્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ, ‘અતથં વા પન સન્તં તથત્તાય ઉપકપ્પેસ્સામી’તિ ઇતિ વા પનસ્સ હોતિ. એવં સન્તં ખો, આનન્દ, અરૂપિં [અરૂપી (ક॰)] પરિત્તત્તાનુદિટ્ઠિ અનુસેતીતિ ઇચ્ચાલં વચનાય.

‘‘તત્રાનન્દ, યો સો અરૂપિં અનન્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ. એતરહિ વા સો અરૂપિં અનન્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ, તત્થ ભાવિં વા સો અરૂપિં અનન્તં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ, ‘અતથં વા પન સન્તં તથત્તાય ઉપકપ્પેસ્સામી’તિ ઇતિ વા પનસ્સ હોતિ. એવં સન્તં ખો, આનન્દ, અરૂપિં [અરૂપી (ક॰)] અનન્તત્તાનુદિટ્ઠિ અનુસેતીતિ ઇચ્ચાલં વચનાય. એત્તાવતા ખો, આનન્દ, અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તો પઞ્ઞપેતિ.

નઅત્તપઞ્ઞત્તિ

૧૧૯. ‘‘કિત્તાવતા ચ, આનન્દ, અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ? રૂપિં વા હિ, આનન્દ, પરિત્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ – ‘રૂપી મે પરિત્તો અત્તા’તિ. રૂપિં વા હિ, આનન્દ, અનન્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ – ‘રૂપી મે અનન્તો અત્તા’તિ. અરૂપિં વા હિ, આનન્દ, પરિત્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ – ‘અરૂપી મે પરિત્તો અત્તા’તિ. અરૂપિં વા હિ, આનન્દ, અનન્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ – ‘અરૂપી મે અનન્તો અત્તા’તિ.

૧૨૦. ‘‘તત્રાનન્દ, યો સો રૂપિં પરિત્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ. એતરહિ વા સો રૂપિં પરિત્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ, તત્થ ભાવિં વા સો રૂપિં પરિત્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ, ‘અતથં વા પન સન્તં તથત્તાય ઉપકપ્પેસ્સામી’તિ ઇતિ વા પનસ્સ ન હોતિ. એવં સન્તં ખો, આનન્દ, રૂપિં પરિત્તત્તાનુદિટ્ઠિ નાનુસેતીતિ ઇચ્ચાલં વચનાય.

‘‘તત્રાનન્દ , યો સો રૂપિં અનન્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ. એતરહિ વા સો રૂપિં અનન્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ, તત્થ ભાવિં વા સો રૂપિં અનન્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ, ‘અતથં વા પન સન્તં તથત્તાય ઉપકપ્પેસ્સામી’તિ ઇતિ વા પનસ્સ ન હોતિ. એવં સન્તં ખો, આનન્દ, રૂપિં અનન્તત્તાનુદિટ્ઠિ નાનુસેતીતિ ઇચ્ચાલં વચનાય.

‘‘તત્રાનન્દ, યો સો અરૂપિં પરિત્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ. એતરહિ વા સો અરૂપિં પરિત્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ, તત્થ ભાવિં વા સો અરૂપિં પરિત્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ, ‘અતથં વા પન સન્તં તથત્તાય ઉપકપ્પેસ્સામી’તિ ઇતિ વા પનસ્સ ન હોતિ. એવં સન્તં ખો, આનન્દ, અરૂપિં પરિત્તત્તાનુદિટ્ઠિ નાનુસેતીતિ ઇચ્ચાલં વચનાય.

‘‘તત્રાનન્દ, યો સો અરૂપિં અનન્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ. એતરહિ વા સો અરૂપિં અનન્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ, તત્થ ભાવિં વા સો અરૂપિં અનન્તં અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ, ‘અતથં વા પન સન્તં તથત્તાય ઉપકપ્પેસ્સામી’તિ ઇતિ વા પનસ્સ ન હોતિ. એવં સન્તં ખો, આનન્દ, અરૂપિં અનન્તત્તાનુદિટ્ઠિ નાનુસેતીતિ ઇચ્ચાલં વચનાય. એત્તાવતા ખો, આનન્દ, અત્તાનં ન પઞ્ઞપેન્તો ન પઞ્ઞપેતિ.

અત્તસમનુપસ્સના

૧૨૧. ‘‘કિત્તાવતા ચ, આનન્દ, અત્તાનં સમનુપસ્સમાનો સમનુપસ્સતિ? વેદનં વા હિ, આનન્દ, અત્તાનં સમનુપસ્સમાનો સમનુપસ્સતિ – ‘વેદના મે અત્તા’તિ. ‘ન હેવ ખો મે વેદના અત્તા, અપ્પટિસંવેદનો મે અત્તા’તિ ઇતિ વા હિ, આનન્દ, અત્તાનં સમનુપસ્સમાનો સમનુપસ્સતિ. ‘ન હેવ ખો મે વેદના અત્તા, નોપિ અપ્પટિસંવેદનો મે અત્તા, અત્તા મે વેદિયતિ, વેદનાધમ્મો હિ મે અત્તા’તિ ઇતિ વા હિ, આનન્દ, અત્તાનં સમનુપસ્સમાનો સમનુપસ્સતિ.

૧૨૨. ‘‘તત્રાનન્દ, યો સો એવમાહ – ‘વેદના મે અત્તા’તિ, સો એવમસ્સ વચનીયો – ‘તિસ્સો ખો ઇમા, આવુસો, વેદના – સુખા વેદના દુક્ખા વેદના અદુક્ખમસુખા વેદના. ઇમાસં ખો ત્વં તિસ્સન્નં વેદનાનં કતમં અત્તતો સમનુપસ્સસી’તિ? યસ્મિં, આનન્દ, સમયે સુખં વેદનં વેદેતિ, નેવ તસ્મિં સમયે દુક્ખં વેદનં વેદેતિ, ન અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદેતિ; સુખંયેવ તસ્મિં સમયે વેદનં વેદેતિ. યસ્મિં, આનન્દ, સમયે દુક્ખં વેદનં વેદેતિ, નેવ તસ્મિં સમયે સુખં વેદનં વેદેતિ, ન અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદેતિ; દુક્ખંયેવ તસ્મિં સમયે વેદનં વેદેતિ. યસ્મિં, આનન્દ, સમયે અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદેતિ, નેવ તસ્મિં સમયે સુખં વેદનં વેદેતિ, ન દુક્ખં વેદનં વેદેતિ; અદુક્ખમસુખંયેવ તસ્મિં સમયે વેદનં વેદેતિ.

૧૨૩. ‘‘સુખાપિ ખો, આનન્દ, વેદના અનિચ્ચા સઙ્ખતા પટિચ્ચસમુપ્પન્ના ખયધમ્મા વયધમ્મા વિરાગધમ્મા નિરોધધમ્મા. દુક્ખાપિ ખો, આનન્દ, વેદના અનિચ્ચા સઙ્ખતા પટિચ્ચસમુપ્પન્ના ખયધમ્મા વયધમ્મા વિરાગધમ્મા નિરોધધમ્મા. અદુક્ખમસુખાપિ ખો, આનન્દ, વેદના અનિચ્ચા સઙ્ખતા પટિચ્ચસમુપ્પન્ના ખયધમ્મા વયધમ્મા વિરાગધમ્મા નિરોધધમ્મા. તસ્સ સુખં વેદનં વેદિયમાનસ્સ ‘એસો મે અત્તા’તિ હોતિ. તસ્સાયેવ સુખાય વેદનાય નિરોધા ‘બ્યગા [બ્યગ્ગા (સી॰ ક॰)] મે અત્તા’તિ હોતિ. દુક્ખં વેદનં વેદિયમાનસ્સ ‘એસો મે અત્તા’તિ હોતિ. તસ્સાયેવ દુક્ખાય વેદનાય નિરોધા ‘બ્યગા મે અત્તા’તિ હોતિ. અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદિયમાનસ્સ ‘એસો મે અત્તા’તિ હોતિ. તસ્સાયેવ અદુક્ખમસુખાય વેદનાય નિરોધા ‘બ્યગા મે અત્તા’તિ હોતિ. ઇતિ સો દિટ્ઠેવ ધમ્મે અનિચ્ચસુખદુક્ખવોકિણ્ણં ઉપ્પાદવયધમ્મં અત્તાનં સમનુપસ્સમાનો સમનુપસ્સતિ, યો સો એવમાહ – ‘વેદના મે અત્તા’તિ. તસ્માતિહાનન્દ, એતેન પેતં નક્ખમતિ – ‘વેદના મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સિતું.

૧૨૪. ‘‘તત્રાનન્દ , યો સો એવમાહ – ‘ન હેવ ખો મે વેદના અત્તા, અપ્પટિસંવેદનો મે અત્તા’તિ, સો એવમસ્સ વચનીયો – ‘યત્થ પનાવુસો, સબ્બસો વેદયિતં નત્થિ અપિ નુ ખો, તત્થ ‘‘અયમહમસ્મી’’તિ સિયા’’’તિ ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તસ્માતિહાનન્દ, એતેન પેતં નક્ખમતિ – ‘ન હેવ ખો મે વેદના અત્તા, અપ્પટિસંવેદનો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સિતું.

૧૨૫. ‘‘તત્રાનન્દ , યો સો એવમાહ – ‘ન હેવ ખો મે વેદના અત્તા, નોપિ અપ્પટિસંવેદનો મે અત્તા, અત્તા મે વેદિયતિ, વેદનાધમ્મો હિ મે અત્તા’તિ. સો એવમસ્સ વચનીયો – વેદના ચ હિ, આવુસો, સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં અપરિસેસા નિરુજ્ઝેય્યું. સબ્બસો વેદનાય અસતિ વેદનાનિરોધા અપિ નુ ખો તત્થ ‘અયમહમસ્મી’તિ સિયા’’તિ? ‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તસ્માતિહાનન્દ, એતેન પેતં નક્ખમતિ – ‘‘ન હેવ ખો મે વેદના અત્તા, નોપિ અપ્પટિસંવેદનો મે અત્તા, અત્તા મે વેદિયતિ, વેદનાધમ્મો હિ મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સિતું.

१२६. ''યતો ખો, આનન્દ, ભિક્ખુ નેવ વેદનં અત્તાનં સમનુપસ્સતિ, નોપિ અપ્પટિસંવેદનં અત્તાનં સમનુપસ્સતિ, નોપિ 'અત્તા મે વેદિયતિ, વેદનાધમ્મો હિ મે અત્તા'તિ સમનુપસ્સતિ. સો એવં ન સમનુપસ્સન્તો ન ચ કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતિ, અનુપાદિયં ન પરિતસ્સતિ, અપરિતસ્સં [અપરિતસ્સનં (ક॰)] પચ્ચત્તઞ્ઞેવ પરિનિબ્બાયતિ, 'ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા'તિ પજાનાતિ. એવં વિમુત્તચિત્તં ખો, આનન્દ, ભિક્ખું યો એવં વદેય્ય – 'હોતિ તથાગતો પરં મરણા ઇતિસ્સ [ઇતિ સા (અટ્ઠકથાયં પાઠન્તરં)] દિટ્ઠી'તિ, તદકલ્લં. 'ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા ઇતિસ્સ દિટ્ઠી'તિ, તદકલ્લં. 'હોતિ ચ ન ચ હોતિ તથાગતો પરં મરણા ઇતિસ્સ દિટ્ઠી'તિ, તદકલ્લં. 'નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા ઇતિસ્સ દિટ્ઠી'તિ, તદકલ્લં. તં કિસ્સ હેતુ? યાવતા, આનન્દ, અધિવચનં યાવતા અધિવચનપથો, યાવતા નિરુત્તિ યાવતા નિરુત્તિપથો, યાવતા પઞ્ઞત્તિ યાવતા પઞ્ઞત્તિપથો, યાવતા પઞ્ઞા યાવતા પઞ્ઞાવચરં, યાવતા વટ્ટં [યાવતા વટ્ટં વટ્ટતિ (ક॰ સી॰)], યાવતા વટ્ટતિ [યાવતા વટ્ટં વટ્ટતિ (ક॰ સી॰)], તદભિઞ્ઞાવિમુત્તો ભિક્ખુ, તદભિઞ્ઞાવિમુત્તં ભિક્ખું 'ન જાનાતિ ન પસ્સતિ ઇતિસ્સ દિટ્ઠી'તિ, તદકલ્લં.

સત્ત વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિ

१२७. ''સત્ત ખો, આનન્દ [સત્ત ખો ઇમા આનન્દ (ક॰ સી॰ સ્યા॰)], વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો, દ્વે આયતનાનિ. કતમા સત્ત? સન્તાનન્દ, સત્તા નાનત્તકાયા નાનત્તસઞ્ઞિનો, સેય્યથાપિ મનુસ્સા , એકચ્ચે ચ દેવા, એકચ્ચે ચ વિનિપાતિકા. અયં પઠમા વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિ. સન્તાનન્દ, સત્તા નાનત્તકાયા એકત્તસઞ્ઞિનો, સેય્યથાપિ દેવા બ્રહ્મકાયિકા પઠમાભિનિબ્બત્તા. અયં દુતિયા વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિ. સન્તાનન્દ, સત્તા એકત્તકાયા નાનત્તસઞ્ઞિનો, સેય્યથાપિ દેવા આભસ્સરા. અયં તતિયા વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિ. સન્તાનન્દ, સત્તા એકત્તકાયા એકત્તસઞ્ઞિનો, સેય્યથાપિ દેવા સુભકિણ્હા. અયં ચતુત્થી વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિ. સન્તાનન્દ, સત્તા સબ્બસો રૂપસઞ્ઞાનં સમતિક્કમા પટિઘસઞ્ઞાનં અત્થઙ્ગમા નાનત્તસઞ્ઞાનં અમનસિકારા 'અનન્તો આકાસો'તિ આકાસાનઞ્ચાયતનૂપગા. અયં પઞ્ચમી વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિ . સન્તાનન્દ, સત્તા સબ્બસો આકાસાનઞ્ચાયતનં સમતિક્કમ્મ 'અનન્તં વિઞ્ઞાણ'ન્તિ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનૂપગા. અયં છટ્ઠી વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિ. સન્તાનન્દ, સત્તા સબ્બસો વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં સમતિક્કમ્મ 'નત્થિ કિઞ્ચી'તિ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનૂપગા. અયં સત્તમી વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિ. અસઞ્ઞસત્તાયતનં નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનમેવ દુતિયં.

१२८. ''તત્રાનન્દ, યાયં પઠમા વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિ નાનત્તકાયા નાનત્તસઞ્ઞિનો, સેય્યથાપિ મનુસ્સા, એકચ્ચે ચ દેવા, એકચ્ચે ચ વિનિપાતિકા. યો નુ ખો, આનન્દ, તઞ્ચ પજાનાતિ, તસ્સા ચ સમુદયં પજાનાતિ, તસ્સા ચ અત્થઙ્ગમં પજાનાતિ, તસ્સા ચ અસ્સાદં પજાનાતિ, તસ્સા ચ આદીનવં પજાનાતિ, તસ્સા ચ નિસ્સરણં પજાનાતિ, કલ્લં નુ તેન તદભિનન્દિતુ''ન્તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''…પે॰… ''તત્રાનન્દ, યમિદં અસઞ્ઞસત્તાયતનં. યો નુ ખો, આનન્દ, તઞ્ચ પજાનાતિ, તસ્સ ચ સમુદયં પજાનાતિ, તસ્સ ચ અત્થઙ્ગમં પજાનાતિ, તસ્સ ચ અસ્સાદં પજાનાતિ, તસ્સ ચ આદીનવં પજાનાતિ, તસ્સ ચ નિસ્સરણં પજાનાતિ, કલ્લં નુ તેન તદભિનન્દિતુ''ન્તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તત્રાનન્દ, યમિદં નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં. યો નુ ખો, આનન્દ, તઞ્ચ પજાનાતિ, તસ્સ ચ સમુદયં પજાનાતિ, તસ્સ ચ અત્થઙ્ગમં પજાનાતિ, તસ્સ ચ અસ્સાદં પજાનાતિ, તસ્સ ચ આદીનવં પજાનાતિ, તસ્સ ચ નિસ્સરણં પજાનાતિ, કલ્લં નુ તેન તદભિનન્દિતુ''ન્તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. યતો ખો, આનન્દ, ભિક્ખુ ઇમાસઞ્ચ સત્તન્નં વિઞ્ઞાણટ્ઠિતીનં ઇમેસઞ્ચ દ્વિન્નં આયતનાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ યથાભૂતં વિદિત્વા અનુપાદા વિમુત્તો હોતિ, અયં વુચ્ચતાનન્દ, ભિક્ખુ પઞ્ઞાવિમુત્તો.

અટ્ઠ વિમોક્ખા

૧૨૯. ''અટ્ઠ ખો ઇમે, આનન્દ, વિમોક્ખા. કતમે અટ્ઠ? રૂપી રૂપાનિ પસ્સતિ અયં પઠમો વિમોક્ખો. અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ, અયં દુતિયો વિમોક્ખો. સુભન્તેવ અધિમુત્તો હોતિ, અયં તતિયો વિમોક્ખો. સબ્બસો રૂપસઞ્ઞાનં સમતિક્કમા પટિઘસઞ્ઞાનં અત્થઙ્ગમા નાનત્તસઞ્ઞાનં અમનસિકારા 'અનન્તો આકાસો'તિ આકાસાનઞ્ચાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, અયં ચતુત્થો વિમોક્ખો. સબ્બસો આકાસાનઞ્ચાયતનં સમતિક્કમ્મ 'અનન્તં વિઞ્ઞાણ'ન્તિ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, અયં પઞ્ચમો વિમોક્ખો. સબ્બસો વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં સમતિક્કમ્મ 'નત્થિ કિઞ્ચી'તિ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, અયં છટ્ઠો વિમોક્ખો. સબ્બસો આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમતિક્કમ્મ 'નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞા'યતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, અયં સત્તમો વિમોક્ખો. સબ્બસો નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમતિક્કમ્મ સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, અયં અટ્ઠમો વિમોક્ખો. ઇમે ખો, આનન્દ, અટ્ઠ વિમોક્ખા.

૧૩૦. ''યતો ખો, આનન્દ, ભિક્ખુ ઇમે અટ્ઠ વિમોક્ખે અનુલોમમ્પિ સમાપજ્જતિ, પટિલોમમ્પિ સમાપજ્જતિ, અનુલોમપટિલોમમ્પિ સમાપજ્જતિ, યત્થિચ્છકં યદિચ્છકં યાવતિચ્છકં સમાપજ્જતિપિ વુટ્ઠાતિપિ. આસવાનઞ્ચ ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, અયં વુચ્ચતાનન્દ, ભિક્ખુ ઉભતોભાગવિમુત્તો. ઇમાય ચ આનન્દ ઉભતોભાગવિમુત્તિયા અઞ્ઞા ઉભતોભાગવિમુત્તિ ઉત્તરિતરા વા પણીતતરા વા નત્થી''તિ. ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

મહાનિદાનસુત્તં નિટ્ઠિતં દુતિયં.

૩. મહાપરિનિબ્બાનસુત્તં

૧૩૧. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા રાજગહે વિહરતિ ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે. તેન ખો પન સમયેન રાજા માગધો અજાતસત્તુ વેદેહિપુત્તો વજ્જી અભિયાતુકામો હોતિ. સો એવમાહ – ‘‘અહં હિમે વજ્જી એવંમહિદ્ધિકે એવંમહાનુભાવે ઉચ્છેચ્છામિ [ઉચ્છેજ્જામિ (સ્યા॰ પી॰), ઉચ્છિજ્જામિ (ક॰)] વજ્જી, વિનાસેસ્સામિ વજ્જી, અનયબ્યસનં આપાદેસ્સામિ વજ્જી’’તિ [આપાદેસ્સામિ વજ્જીતિ (સબ્બત્થ) અ॰ નિ॰ ૭.૨૨ પસ્સિતબ્બં].

૧૩૨. અથ ખો રાજા માગધો અજાતસત્તુ વેદેહિપુત્તો વસ્સકારં બ્રાહ્મણં મગધમહામત્તં આમન્તેસિ – ‘‘એહિ ત્વં, બ્રાહ્મણ, યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમ; ઉપસઙ્કમિત્વા મમ વચનેન ભગવતો પાદે સિરસા વન્દાહિ, અપ્પાબાધં અપ્પાતઙ્કં લહુટ્ઠાનં બલં ફાસુવિહારં પુચ્છ – ‘રાજા, ભન્તે, માગધો અજાતસત્તુ વેદેહિપુત્તો ભગવતો પાદે સિરસા વન્દતિ, અપ્પાબાધં અપ્પાતઙ્કં લહુટ્ઠાનં બલં ફાસુવિહારં પુચ્છતી’તિ. એવઞ્ચ વદેહિ – ‘રાજા, ભન્તે, માગધો અજાતસત્તુ વેદેહિપુત્તો વજ્જી અભિયાતુકામો. સો એવમાહ – ‘‘અહં હિમે વજ્જી એવંમહિદ્ધિકે એવંમહાનુભાવે ઉચ્છેચ્છામિ વજ્જી, વિનાસેસ્સામિ વજ્જી, અનયબ્યસનં આપાદેસ્સામી’’’તિ. યથા તે ભગવા બ્યાકરોતિ, તં સાધુકં ઉગ્ગહેત્વા મમ આરોચેય્યાસિ. ન હિ તથાગતા વિતથં ભણન્તી’’તિ.

વસ્સકારબ્રાહ્મણો

૧૩૩. ‘‘એવં, ભો’’તિ ખો વસ્સકારો બ્રાહ્મણો મગધમહામત્તો રઞ્ઞો માગધસ્સ અજાતસત્તુસ્સ વેદેહિપુત્તસ્સ પટિસ્સુત્વા ભદ્દાનિ ભદ્દાનિ યાનાનિ યોજેત્વા ભદ્દં ભદ્દં યાનં અભિરુહિત્વા ભદ્દેહિ ભદ્દેહિ યાનેહિ રાજગહમ્હા નિય્યાસિ, યેન ગિજ્ઝકૂટો પબ્બતો તેન પાયાસિ. યાવતિકા યાનસ્સ ભૂમિ, યાનેન ગન્ત્વા, યાના પચ્ચોરોહિત્વા પત્તિકોવ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવતા સદ્ધિં સમ્મોદિ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો વસ્સકારો બ્રાહ્મણો મગધમહામત્તો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘રાજા, ભો ગોતમ, માગધો અજાતસત્તુ વેદેહિપુત્તો ભોતો ગોતમસ્સ પાદે સિરસા વન્દતિ, અપ્પાબાધં અપ્પાતઙ્કં લહુટ્ઠાનં બલં ફાસુવિહારં પુચ્છતિ. રાજા [એવઞ્ચ વદેતિ રાજા (ક॰)], ભો ગોતમ, માગધો અજાતસત્તુ વેદેહિપુત્તો વજ્જી અભિયાતુકામો. સો એવમાહ – ‘અહં હિમે વજ્જી એવંમહિદ્ધિકે એવંમહાનુભાવે ઉચ્છેચ્છામિ વજ્જી, વિનાસેસ્સામિ વજ્જી, અનયબ્યસનં આપાદેસ્સામી’’’તિ.

રાજઅપરિહાનિયધમ્મા

૧૩૪. તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પિટ્ઠિતો ઠિતો હોતિ ભગવન્તં બીજયમાનો [વીજયમાનો (સી॰), વીજિયમાનો (સ્યા॰)]. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘કિન્તિ તે, આનન્દ, સુતં, ‘વજ્જી અભિણ્હં સન્નિપાતા સન્નિપાતબહુલા’તિ? ‘‘સુતં મેતં, ભન્તે – ‘વજ્જી અભિણ્હં સન્નિપાતા સન્નિપાતબહુલા’’તિ. ‘‘યાવકીવઞ્ચ, આનન્દ, વજ્જી અભિણ્હં સન્નિપાતા સન્નિપાતબહુલા ભવિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, આનન્દ, વજ્જીનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

‘‘કિન્તિ તે, આનન્દ, સુતં , ‘વજ્જી સમગ્ગા સન્નિપતન્તિ, સમગ્ગા વુટ્ઠહન્તિ, સમગ્ગા વજ્જિકરણીયાનિ કરોન્તી’તિ? ‘‘સુતં મેતં, ભન્તે – ‘વજ્જી સમગ્ગા સન્નિપતન્તિ, સમગ્ગા વુટ્ઠહન્તિ, સમગ્ગા વજ્જિકરણીયાનિ

કરોન્તી''તિ. ''યાવકીવઞ્ચ, આનન્દ, વજ્જી સમગ્ગા સન્નિપતિસ્સન્તિ, સમગ્ગા વુટ્ઠહિસ્સન્તિ, સમગ્ગા વજ્જિકરણીયાનિ કરિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, આનન્દ, વજ્જીનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''કિન્તિ તે, આનન્દ, સુતં, 'વજ્જી અપઞ્ઞત્તં ન પઞ્ઞપેન્તિ, પઞ્ઞત્તં ન સમુચ્છિન્દન્તિ, યથાપઞ્ઞત્તે પોરાણે વજ્જિધમ્મે સમાદાય વત્તન્તી'''તિ? ''સુતં મેતં, ભન્તે – 'વજ્જી અપઞ્ઞત્તં ન પઞ્ઞપેન્તિ, પઞ્ઞત્તં ન સમુચ્છિન્દન્તિ, યથાપઞ્ઞત્તે પોરાણે વજ્જિધમ્મે સમાદાય વત્તન્તી'''તિ. ''યાવકીવઞ્ચ, આનન્દ, ''વજ્જી અપઞ્ઞત્તં ન પઞ્ઞપેસ્સન્તિ, પઞ્ઞત્તં ન સમુચ્છિન્દિસ્સન્તિ, યથાપઞ્ઞત્તે પોરાણે વજ્જિધમ્મે સમાદાય વત્તિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, આનન્દ, વજ્જીનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''કિન્તિ તે, આનન્દ, સુતં, 'વજ્જી યે તે વજ્જીનં વજ્જિમહલ્લકા, તે સક્કરોન્તિ ગરું કરોન્તિ [ગરુકરોન્તિ (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] માનેન્તિ પૂજેન્તિ, તેસઞ્ચ સોતબ્બં મઞ્ઞન્તી'''તિ? ''સુતં મેતં, ભન્તે – 'વજ્જી યે તે વજ્જીનં વજ્જિમહલ્લકા, તે સક્કરોન્તિ ગરું કરોન્તિ માનેન્તિ પૂજેન્તિ, તેસઞ્ચ સોતબ્બં મઞ્ઞન્તી'''તિ. ''યાવકીવઞ્ચ, આનન્દ, વજ્જી યે તે વજ્જીનં વજ્જિમહલ્લકા , તે સક્કરિસ્સન્તિ ગરું કરિસ્સન્તિ માનેસ્સન્તિ પૂજેસ્સન્તિ, તેસઞ્ચ સોતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, આનન્દ, વજ્જીનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''કિન્તિ તે, આનન્દ, સુતં, 'વજ્જી યા તા કુલિત્થિયો કુલકુમારિયો, તા ન ઓક્કસ્સ પસય્હ વાસેન્તી'''તિ? ''સુતં મેતં, ભન્તે – 'વજ્જી યા તા કુલિત્થિયો કુલકુમારિયો તા ન ઓક્કસ્સ પસય્હ વાસેન્તી'''તિ. ''યાવકીવઞ્ચ, આનન્દ, વજ્જી યા તા કુલિત્થિયો કુલકુમારિયો, તા ન ઓક્કસ્સ પસય્હ વાસેસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, આનન્દ, વજ્જીનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''કિન્તિ તે, આનન્દ, સુતં, 'વજ્જી યાનિ તાનિ

વજ્જીનં વજ્જિચેતિયાનિ અબ્ભન્તરાનિ ચેવ બાહિરાનિ ચ, તાનિ સક્કરોન્તિ ગરું કરોન્તિ માનેન્તિ પૂજેન્તિ, તેસઞ્ચ દિન્નપુબ્બં કતપુબ્બં ધમ્મિકં બલિં નો પરિહાપેન્તી'''તિ? ''સુતં મેતં, ભન્તે – 'વજ્જી યાનિ તાનિ વજ્જીનં વજ્જિચેતિયાનિ અબ્ભન્તરાનિ ચેવ બાહિરાનિ ચ, તાનિ સક્કરોન્તિ ગરું કરોન્તિ માનેન્તિ પૂજેન્તિ તેસઞ્ચ દિન્નપુબ્બં કતપુબ્બં ધમ્મિકં બલિં નો પરિહાપેન્તી'''તિ. ''યાવકીવઞ્ચ, આનન્દ, વજ્જી યાનિ તાનિ વજ્જીનં વજ્જિચેતિયાનિ અબ્ભન્તરાનિ ચેવ બાહિરાનિ ચ, તાનિ સક્કરિસ્સન્તિ ગરું કરિસ્સન્તિ માનેસ્સન્તિ પૂજેસ્સન્તિ, તેસઞ્ચ દિન્નપુબ્બં કતપુબ્બં ધમ્મિકં બલિં નો પરિહાપેસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, આનન્દ, વજ્જીનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''કિન્તિ તે, આનન્દ, સુતં, 'વજ્જીનં અરહન્તેસુ ધમ્મિકા રક્ખાવરણગુત્તિ સુસંવિહિતા, કિન્તિ અનાગતા ચ અરહન્તો વિજિતં આગચ્છેય્યું, આગતા ચ અરહન્તો વિજિતે ફાસુ વિહરેય્યુ'''ન્તિ? ''સુતં મેતં, ભન્તે 'વજ્જીનં અરહન્તેસુ ધમ્મિકા રક્ખાવરણગુત્તિ સુસંવિહિતા કિન્તિ અનાગતા ચ અરહન્તો વિજિતં આગચ્છેય્યું, આગતા ચ અરહન્તો વિજિતે ફાસુ વિહરેય્યુ'''ન્તિ. ''યાવકીવઞ્ચ, આનન્દ, વજ્જીનં અરહન્તેસુ ધમ્મિકા રક્ખાવરણગુત્તિ સુસંવિહિતા ભવિસ્સતિ, કિન્તિ અનાગતા ચ અરહન્તો વિજિતં આગચ્છેય્યું, આગતા ચ અરહન્તો વિજિતે ફાસુ વિહરેય્યુન્તિ. વુદ્ધિયેવ, આનન્દ, વજ્જીનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાની''તિ.

૧૩૫. અથ ખો ભગવા વસ્સકારં બ્રાહ્મણં મગધમહામત્તં આમન્તેસિ – ''એકમિદાહં, બ્રાહ્મણ, સમયં વેસાલિયં વિહરામિ સારન્દદે [સાનન્દરે (ક॰)] ચેતિયે. તત્રાહં વજ્જીનં ઇમે સત્ત અપરિહાનિયે ધમ્મે દેસેસિં. યાવકીવઞ્ચ,

બ્રાહ્મણ, ઇમે સત્ત અપરિહાનિયા ધમ્મા વજ્જીસુ ઠસ્સન્તિ, ઇમેસુ ચ સત્તસુ અપરિહાનિયેસુ ધમ્મેસુ વજ્જી સન્દિસ્સિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, બ્રાહ્મણ, વજ્જીનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાની''તિ.

એવં વુત્તે, વસ્સકારો બ્રાહ્મણો મગધમહામત્તો ભગવન્તં એતદવોચ – ''એકમેકેનપિ, ભો ગોતમ, અપરિહાનિયેન ધમ્મેન સમન્નાગતાનં વજ્જીનં વુદ્ધિયેવ પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ . કો પન વાદો સત્તહિ અપરિહાનિયેહિ ધમ્મેહિ. અકરણીયાવ [અકરણીયા ચ (સ્યા॰ ક॰)], ભો ગોતમ, વજ્જી [વજ્જીનં (ક॰)] રઞ્ઞા માગધેન અજાતસત્તુના વેદેહિપુત્તેન યદિદં યુદ્ધસ્સ, અઞ્ઞત્ર ઉપલાપનાય અઞ્ઞત્ર મિથુભેદા. હન્દ ચ દાનિ મયં, ભો ગોતમ, ગચ્છામ , બહુકિચ્ચા મયં બહુકરણીયા''તિ. ''યસ્સદાનિ ત્વં, બ્રાહ્મણ, કાલં મઞ્ઞસી''તિ. અથ ખો વસ્સકારો બ્રાહ્મણો મગધમહામત્તો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ.

ભિક્ખુઅપરિહાનિયધમ્મા

૧૩૬. અથ ખો ભગવા અચિરપક્કન્તે વસ્સકારે બ્રાહ્મણે મગધમહામત્તે આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''ગચ્છ ત્વં, આનન્દ, યાવતિકા ભિક્ખૂ રાજગહં ઉપનિસ્સાય વિહરન્તિ, તે સબ્બે ઉપટ્ઠાનસાલાયં સન્નિપાતેહી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પટિસ્સુત્વા યાવતિકા ભિક્ખૂ રાજગહં ઉપનિસ્સાય વિહરન્તિ, તે સબ્બે ઉપટ્ઠાનસાલાયં સન્નિપાતેત્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતો ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''સન્નિપતિતો, ભન્તે, ભિક્ખુસઙ્ઘો, યસ્સદાનિ, ભન્તે, ભગવા કાલં મઞ્ઞતી''તિ.

અથ ખો ભગવા ઉટ્ઠાયાસના યેન ઉપટ્ઠાનસાલા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. નિસજ્જ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''સત્ત વો, ભિક્ખવે, અપરિહાનિયે ધમ્મે દેસેસ્સામિ, તં સુણાથ, સાધુકં મનસિકરોથ, ભાસિસ્સામી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

''યાવકીવઞ્ચ , ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ અભિણ્હં સન્નિપાતા સન્નિપાતબહુલા ભવિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ સમગ્ગા સન્નિપતિસ્સન્તિ, સમગ્ગા વુટ્ઠહિસ્સન્તિ, સમગ્ગા સઙ્ઘકરણીયાનિ કરિસ્સન્તિ , વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ અપઞ્ઞત્તં ન પઞ્ઞપેસ્સન્તિ, પઞ્ઞત્તં ન સમુચ્છિન્દિસ્સન્તિ, યથાપઞ્ઞત્તેસુ સિક્ખાપદેસુ સમાદાય વત્તિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ યે તે ભિક્ખૂ થેરા રત્તઞ્ઞૂ ચિરપબ્બજિતા સઙ્ઘપિતરો સઙ્ઘપરિણાયકા, તે સક્કરિસ્સન્તિ ગરું કરિસ્સન્તિ માનેસ્સન્તિ પૂજેસ્સન્તિ, તેસઞ્ચ સોતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઉપ્પન્નાય તણ્હાય પોનોબ્ભવિકાય ન વસં ગચ્છિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

“યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ આરઞ્ઞકેસુ સેનાસનેસુ સાપેક્ખા ભવિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

“યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ પચ્ચત્તઞ્ઞેવ સતિં ઉપટ્ઠપેસ્સન્તિ – ‘કિન્તિ અનાગતા ચ પેસલા સબ્રહ્મચારી આગચ્છેય્યું, આગતા ચ પેસલા સબ્રહ્મચારી ફાસુ [ફાસું (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] વિહરેય્યુ’ન્તિ. વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

“યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ઇમે સત્ત અપરિહાનિયા ધમ્મા ભિક્ખૂસુ ઠસ્સન્તિ, ઇમેસુ ચ સત્તસુ અપરિહાનિયેસુ ધમ્મેસુ ભિક્ખૂ સન્દિસ્સિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

૧૩૭. “અપરેપિ વો, ભિક્ખવે, સત્ત અપરિહાનિયે ધમ્મે દેસેસ્સામિ, તં સુણાથ, સાધુકં મનસિકરોથ, ભાસિસ્સામી”તિ. “એવં, ભન્તે”તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

“યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ન કમ્મારામા ભવિસ્સન્તિ ન કમ્મરતા ન કમ્મારામતમનુયુત્તા, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

“યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ન ભસ્સારામા ભવિસ્સન્તિ ન ભસ્સરતા ન ભસ્સારામતમનુયુત્તા, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

“યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ન નિદ્દારામા ભવિસ્સન્તિ ન નિદ્દારતા ન નિદ્દારામતમનુયુત્તા, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

“યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ન સઙ્ગણિકારામા ભવિસ્સન્તિ ન સઙ્ગણિકરતા ન સઙ્ગણિકારામતમનુયુત્તા, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

“યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ન પાપિચ્છા ભવિસ્સન્તિ ન પાપિકાનં ઇચ્છાનં વસં ગતા, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

“યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ન પાપમિત્તા ભવિસ્સન્તિ ન પાપસહાયા ન પાપસમ્પવઙ્કા, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

“યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ન ઓરમત્તકેન વિસેસાધિગમેન અન્તરાવોસાનં આપજ્જિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

“યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ઇમે સત્ત અપરિહાનિયા ધમ્મા ભિક્ખૂસુ ઠસ્સન્તિ, ઇમેસુ ચ સત્તસુ અપરિહાનિયેસુ ધમ્મેસુ ભિક્ખૂ સન્દિસ્સિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

૧૩૮. “અપરેપિ વો, ભિક્ખવે, સત્ત અપરિહાનિયે ધમ્મે દેસેસ્સામિ...પે॰... “યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ સદ્ધા ભવિસ્સન્તિ...પે॰... હિરિમના ભવિસ્સન્તિ... ઓત્તપ્પી ભવિસ્સન્તિ... બહુસ્સુતા ભવિસ્સન્તિ... આરદ્ધવીરિયા ભવિસ્સન્તિ... ઉપટ્ઠિતસ્સતી ભવિસ્સન્તિ... પઞ્ઞવન્તો ભવિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો

પરિહાનિ. યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ઇમે સત્ત અપરિહાનિયા ધમ્મા ભિક્ખૂસુ ઠસ્સન્તિ, ઇમેસુ ચ સત્તસુ અપરિહાનિયેસુ ધમ્મેસુ ભિક્ખૂ સન્દિસ્સિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

૧૩૯. ''અપરેપિ વો, ભિક્ખવે, સત્ત અપરિહાનિયે ધમ્મે દેસેસ્સામિ, તં સુણાથ, સાધુકં મનસિકરોથ, ભાસિસ્સામી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

''યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેસ્સન્તિ...પે॰... ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેસ્સન્તિ... વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેસ્સન્તિ... પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેસ્સન્તિ... પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેસ્સન્તિ... સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેસ્સન્તિ... ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ , ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ઇમે સત્ત અપરિહાનિયા ધમ્મા ભિક્ખૂસુ ઠસ્સન્તિ, ઇમેસુ ચ સત્તસુ અપરિહાનિયેસુ ધમ્મેસુ ભિક્ખૂ સન્દિસ્સિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા નો પરિહાનિ.

૧૪૦. ''અપરેપિ વો, ભિક્ખવે, સત્ત અપરિહાનિયે ધમ્મે દેસેસ્સામિ, તં સુણાથ, સાધુકં મનસિકરોથ, ભાસિસ્સામી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

''યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ અનિચ્ચસઞ્ઞં ભાવેસ્સન્તિ...પે॰... અનત્તસઞ્ઞં ભાવેસ્સન્તિ... અસુભસઞ્ઞં ભાવેસ્સન્તિ... આદીનવસઞ્ઞં ભાવેસ્સન્તિ... પહાનસઞ્ઞં ભાવેસ્સન્તિ... વિરાગસઞ્ઞં ભાવેસ્સન્તિ... નિરોધસઞ્ઞં ભાવેસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''યાવકીવઞ્ચ , ભિક્ખવે, ઇમે સત્ત અપરિહાનિયા ધમ્મા ભિક્ખૂસુ ઠસ્સન્તિ, ઇમેસુ ચ સત્તસુ અપરિહાનિયેસુ ધમ્મેસુ ભિક્ખૂ સન્દિસ્સિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

૧૪૧. ''છ, વો ભિક્ખવે, અપરિહાનિયે ધમ્મે દેસેસ્સામિ, તં સુણાથ, સાધુકં મનસિકરોથ, ભાસિસ્સામી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

''યાવકીવઞ્ચ , ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ મેત્તં કાયકમ્મં પચ્ચુપટ્ઠાપેસ્સન્તિ સબ્રહ્મચારીસુ આવિ ચેવ રહો ચ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ મેત્તં વચીકમ્મં પચ્ચુપટ્ઠાપેસ્સન્તિ ...પે॰... મેત્તં મનોકમ્મં પચ્ચુપટ્ઠાપેસ્સન્તિ સબ્રહ્મચારીસુ આવિ ચેવ રહો ચ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ, યે તે લાભા ધમ્મિકા ધમ્મલદ્ધા અન્તમસો પત્તપરિયાપન્નમત્તમ્પિ તથારૂપેહિ લાભેહિ અપ્પટિવિભત્તભોગી ભવિસ્સન્તિ સીલવન્તેહિ સબ્રહ્મચારીહિ સાધારણભોગી, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

''યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ યાનિ કાનિ સીલાનિ અખણ્ડાનિ અચ્છિદ્દાનિ અસબલાનિ અકમ્માસાનિ ભુજિસ્સાનિ વિઞ્ઞૂપસત્થાનિ [વિઞ્ઞુપ્પસત્થાનિ (સી॰)] અપરામટ્ઠાનિ સમાધિસંવત્તનિકાનિ તથારૂપેસુ સીલેસુ

સીલસામઞ્ઞગતા વિહરિસ્સન્તિ સબ્રહ્મચારીહિ આવિ ચેવ રહો ચ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

‘‘યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ યાયં દિટ્ઠિ અરિયા નિય્યાનિકા, નિય્યાતિ તક્કરસ્સ સમ્મા દુક્ખક્ખયાય, તથારૂપાય દિટ્ઠિયા દિટ્ઠિસામઞ્ઞગતા વિહરિસ્સન્તિ સબ્રહ્મચારીહિ આવિ ચેવ રહો ચ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનિ.

‘‘યાવકીવઞ્ચ , ભિક્ખવે, ઇમે છ અપરિહાનિયા ધમ્મા ભિક્ખૂસુ ઠસ્સન્તિ, ઇમેસુ ચ છસુ અપરિહાનિયેસુ ધમ્મેસુ ભિક્ખૂ સન્દિસ્સિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાની’’તિ.

૧૪૨. તત્ર સુદં ભગવા રાજગહે વિહરન્તો ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે એતદેવ બહુલં ભિક્ખૂનં ધમ્મિં કથં કરોતિ – ‘‘ઇતિ સીલં, ઇતિ સમાધિ, ઇતિ પઞ્ઞા. સીલપરિભાવિતો સમાધિ મહપ્ફલો હોતિ મહાનિસંસો. સમાધિપરિભાવિતા પઞ્ઞા મહપ્ફલા હોતિ મહાનિસંસા. પઞ્ઞાપરિભાવિતં ચિત્તં સમ્મદેવ આસવેહિ વિમુચ્ચતિ, સેય્યથિદં – કામાસવા, ભવાસવા, અવિજ્જાસવા’’તિ.

૧૪૩. અથ ખો ભગવા રાજગહે યથાભિરન્તં વિહરિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘આયામાનન્દ, યેન અમ્બલટ્ઠિકા તેનુપસઙ્કમિસ્સામા’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો ભગવા મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં યેન અમ્બલટ્ઠિકા તદવસરિ. તત્ર સુદં ભગવા અમ્બલટ્ઠિકાયં વિહરતિ રાજાગારકે. તત્રાપિ સુદં ભગવા અમ્બલટ્ઠિકાયં વિહરન્તો રાજાગારકે એતદેવ બહુલં ભિક્ખૂનં ધમ્મિં કથં કરોતિ – ‘‘ઇતિ સીલં ઇતિ સમાધિ ઇતિ પઞ્ઞા. સીલપરિભાવિતો સમાધિ મહપ્ફલો હોતિ મહાનિસંસો. સમાધિપરિભાવિતા પઞ્ઞા મહપ્ફલા હોતિ મહાનિસંસા. પઞ્ઞાપરિભાવિતં ચિત્તં સમ્મદેવ આસવેહિ વિમુચ્ચતિ, સેય્યથિદં – કામાસવા, ભવાસવા, અવિજ્જાસવા’’તિ.

૧૪૪. અથ ખો ભગવા અમ્બલટ્ઠિકાયં યથાભિરન્તં વિહરિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘આયામાનન્દ, યેન નાળન્દા તેનુપસઙ્કમિસ્સામા’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો ભગવા મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં યેન નાળન્દા તદવસરિ, તત્ર સુદં ભગવા નાળન્દાયં વિહરતિ પાવારિકમ્બવને .

સારિપુત્તસીહનાદો

૧૪૫. અથ ખો આયસ્મા સારિપુત્તો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા સારિપુત્તો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘એવં પસન્નો અહં, ભન્તે, ભગવતિ; ન ચાહુ ન ચ ભવિસ્સતિ ન ચેતરહિ વિજ્જતિ અઞ્ઞો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા ભગવતા ભિય્યોભિઞ્ઞતરો યદિદં સમ્બોધિય’’ન્તિ. ‘‘ઉળારા ખો તે અયં, સારિપુત્ત, આસભી વાચા [આસભિવાચા (સ્યા॰)] ભાસિતા, એકંસો ગહિતો, સીહનાદો નદિતો – ‘એવંપસન્નો અહં, ભન્તે, ભગવતિ; ન ચાહુ ન ચ ભવિસ્સતિ ન ચેતરહિ વિજ્જતિ અઞ્ઞો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા ભગવતા ભિય્યોભિઞ્ઞતરો યદિદં સમ્બોધિય’ન્તિ.

“કિં તે [કિં નુ (સ્યા॰ પી॰ ક॰)], સારિપુત્ત, યે તે અહેસું અતીતમદ્ધાનં અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા, સબ્બે તે ભગવન્તો ચેતસા ચેતો પરિચ્ચ વિદિતા – ‘એવંસીલા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપિ, એવંધમ્મા એવંપઞ્ઞા એવંવિહારી એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપી’”તિ? “નો હેતં, ભન્તે”.

“કિં પન તે [કિં પન (સ્યા॰ પી॰ ક॰)], સારિપુત્ત, યે તે ભવિસ્સન્તિ અનાગતમદ્ધાનં અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા, સબ્બે તે ભગવન્તો ચેતસા ચેતો પરિચ્ચ વિદિતા – ‘એવંસીલા તે ભગવન્તો ભવિસ્સન્તિ ઇતિપિ, એવંધમ્મા એવંપઞ્ઞા એવંવિહારી એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો ભવિસ્સન્તિ ઇતિપી’”તિ? “નો હેતં, ભન્તે”.

“કિં પન તે, સારિપુત્ત, અહં એતરહિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ચેતસા ચેતો પરિચ્ચ વિદિતો – ‘‘એવંસીલો ભગવા ઇતિપિ , એવંધમ્મો એવંપઞ્ઞો એવંવિહારી એવંવિમુત્તો ભગવા ઇતિપી’”તિ? “નો હેતં, ભન્તે”.

“એત્થ ચ હિ તે, સારિપુત્ત, અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નેસુ અરહન્તેસુ સમ્માસમ્બુદ્ધેસુ ચેતોપરિયઞાણં [ચેતોપરિઞ્ઞાયઞાણં (સ્યા॰), ચેતસા ચેતોપરિયાયઞાણં (ક॰)] નત્થિ. અથ કિઞ્ચરહિ તે અયં, સારિપુત્ત, ઉળારા આસભી વાચા ભાસિતા, એકંસો ગહિતો, સીહનાદો નદિતો – ‘એવંપસન્નો અહં, ભન્તે, ભગવતિ; ન ચાહુ ન ચ ભવિસ્સતિ ન ચેતરહિ વિજ્જતિ અઞ્ઞો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા ભગવતા ભિય્યોભિઞ્ઞતરો યદિદં સમ્બોધિય’”ન્તિ?

૧૪૬. “ન ખો મે, ભન્તે, અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નેસુ અરહન્તેસુ સમ્માસમ્બુદ્ધેસુ ચેતોપરિયઞાણં અત્થિ, અપિ ચ મે ધમ્મન્વયો વિદિતો. સેય્યથાપિ, ભન્તે, રઞ્ઞો પચ્ચન્તિમં નગરં દળ્હુદ્ધાપં દળ્હપાકારતોરણં એકદ્વારં, તત્રસ્સ દોવારિકો પણ્ડિતો વિયત્તો મેધાવી અઞ્ઞાતાનં નિવારેતા ઞાતાનં પવેસેતા. સો તસ્સ નગરસ્સ સમન્તા અનુપરિયાયપથં [અનુચરિયાયપથં (સ્યા॰)] અનુક્કમમાનો ન પસ્સેય્ય પાકારસન્ધિં વા પાકારવિવરં વા, અન્તમસો બિળારનિક્ખમનમત્તમ્પિ. તસ્સ એવમસ્સ [ન પસ્સેય્ય તસ્સ એવમસ્સ (સ્યા॰)] – ‘યે ખો કેચિ ઓળારિકા પાણા ઇમં નગરં પવિસન્તિ વા નિક્ખમન્તિ વા, સબ્બે તે ઇમિનાવ દ્વારેન પવિસન્તિ વા નિક્ખમન્તિ વા’તિ. એવમેવ ખો મે, ભન્તે, ધમ્મન્વયો વિદિતો – ‘યે તે, ભન્તે, અહેસું અતીતમદ્ધાનં અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા , સબ્બે તે ભગવન્તો પઞ્ચ નીવરણે પહાય ચેતસો ઉપક્કિલેસે પઞ્ઞાય દુબ્બલીકરણે ચતૂસુ સતિપટ્ઠાનેસુ સુપતિટ્ઠિતચિત્તા સત્તબોજ્ઝઙ્ગે યથાભૂતં ભાવેત્વા અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝિંસુ. યેપિ તે, ભન્તે, ભવિસ્સન્તિ અનાગતમદ્ધાનં અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા , સબ્બે તે ભગવન્તો પઞ્ચ નીવરણે પહાય ચેતસો ઉપક્કિલેસે પઞ્ઞાય દુબ્બલીકરણે ચતૂસુ સતિપટ્ઠાનેસુ સુપતિટ્ઠિતચિત્તા સત્ત બોજ્ઝઙ્ગે યથાભૂતં ભાવેત્વા અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝિસ્સન્તિ. ભગવાપિ, ભન્તે, એતરહિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો પઞ્ચ નીવરણે પહાય ચેતસો ઉપક્કિલેસે પઞ્ઞાય દુબ્બલીકરણે ચતૂસુ સતિપટ્ઠાનેસુ સુપતિટ્ઠિતચિત્તો સત્ત બોજ્ઝઙ્ગે યથાભૂતં ભાવેત્વા અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધો’”તિ.

૧૪૭. તત્રપિ સુદં ભગવા નાળન્દાયં વિહરન્તો પાવારિકમ્બવને એતદેવ બહુલં ભિક્ખૂનં ધમ્મિં કથં કરોતિ – “ઇતિ સીલં, ઇતિ સમાધિ, ઇતિ પઞ્ઞા. સીલપરિભાવિતો સમાધિ મહપ્ફલો હોતિ મહાનિસંસો. સમાધિપરિભાવિતા પઞ્ઞા મહપ્ફલા હોતિ મહાનિસંસા. પઞ્ઞાપરિભાવિતં ચિત્તં સમ્મદેવ આસવેહિ વિમુચ્ચતિ, સેય્યથિદં – કામાસવા, ભવાસવા, અવિજ્જાસવા”તિ.

દુસ્સીલઆદીનવા

૧૪૮. અથ ખો ભગવા નાળન્દાયં યથાભિરન્તં વિહરિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘આયામાનન્દ, યેન પાટલિગામો તેનુપસઙ્કમિસ્સામા’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ . અથ ખો ભગવા મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં યેન પાટલિગામો તદવસરિ. અસ્સોસું ખો પાટલિગામિકા ઉપાસકા – ‘‘ભગવા કિર પાટલિગામં અનુપ્પત્તો’’તિ. અથ ખો પાટલિગામિકા ઉપાસકા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્ના ખો પાટલિગામિકા ઉપાસકા ભગવન્તં એતદવોચું – ‘‘અધિવાસેતુ નો, ભન્તે, ભગવા આવસથાગાર’’ન્તિ. અધિવાસેસિ ભગવા તુણ્હીભાવેન. અથ ખો પાટલિગામિકા ઉપાસકા ભગવતો અધિવાસનં વિદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા યેન આવસથાગારં તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા સબ્બસન્થરિં [સબ્બસન્થરિતં સત્થતં (સ્યા॰), સબ્બસન્થરિં સન્થતં (ક॰)] આવસથાગારં સન્થરિત્વા આસનાનિ પઞ્ઞપેત્વા ઉદકમણિકં પતિટ્ઠાપેત્વા તેલપદીપં આરોપેત્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ, ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ. એકમન્તં ઠિતા ખો પાટલિગામિકા ઉપાસકા ભગવન્તં એતદવોચું – ‘‘સબ્બસન્થરિસન્થતં [સબ્બસન્થરિં સન્થતં (સી॰ સ્યા॰ પી॰ ક॰)], ભન્તે, આવસથાગારં, આસનાનિ પઞ્ઞત્તાનિ, ઉદકમણિકો પતિટ્ઠાપિતો, તેલપદીપો આરોપિતો; યસ્સદાનિ, ભન્તે, ભગવા કાલં મઞ્ઞતી’’તિ. અથ ખો ભગવા સાયન્હસમયં [ઇદં પદં વિનયમહાવગ્ગ ન દિસ્સતિ]. નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન યેન આવસથાગારં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પાદે પક્ખાલેત્વા આવસથાગારં પવિસિત્વા મજ્ઝિમં થમ્ભં નિસ્સાય પુરત્થાભિમુખો [પુરત્થિમાભિમુખો (ક॰)] નિસીદિ. ભિક્ખુસઙ્ઘોપિ ખો પાદે પક્ખાલેત્વા આવસથાગારં પવિસિત્વા પચ્છિમં ભિત્તિં નિસ્સાય પુરત્થાભિમુખો નિસીદિ ભગવન્તમેવ પુરક્ખત્વા. પાટલિગામિકાપિ ખો ઉપાસકા પાદે પક્ખાલેત્વા આવસથાગારં પવિસિત્વા પુરત્થિમં ભિત્તિં નિસ્સાય પચ્છિમાભિમુખા નિસીદિંસુ ભગવન્તમેવ પુરક્ખત્વા.

૧૪૯. અથ ખો ભગવા પાટલિગામિકે ઉપાસકે આમન્તેસિ – ‘‘પઞ્ચિમે, ગહપતયો, આદીનવા દુસ્સીલસ્સ સીલવિપત્તિયા. કતમે પઞ્ચ? ઇધ, ગહપતયો, દુસ્સીલો સીલવિપન્નો પમાદાધિકરણં મહતિં ભોગજાનિં નિગચ્છતિ. અયં પઠમો આદીનવો દુસ્સીલસ્સ સીલવિપત્તિયા.

‘‘પુન ચપરં, ગહપતયો, દુસ્સીલસ્સ સીલવિપન્નસ્સ પાપકો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગચ્છતિ. અયં દુતિયો આદીનવો દુસ્સીલસ્સ સીલવિપત્તિયા.

‘‘પુન ચપરં, ગહપતયો, દુસ્સીલો સીલવિપન્નો યઞ્ઞદેવ પરિસં ઉપસઙ્કમતિ – યદિ ખત્તિયપરિસં યદિ બ્રાહ્મણપરિસં યદિ ગહપતિપરિસં યદિ સમણપરિસં – અવિસારદો ઉપસઙ્કમતિ મઙ્કુભૂતો. અયં તતિયો આદીનવો દુસ્સીલસ્સ સીલવિપત્તિયા.

‘‘પુન ચપરં, ગહપતયો, દુસ્સીલો સીલવિપન્નો સમ્મૂળ્હો કાલઙ્કરોતિ. અયં ચતુત્થો આદીનવો દુસ્સીલસ્સ સીલવિપત્તિયા.

‘‘પુન ચપરં, ગહપતયો, દુસ્સીલો સીલવિપન્નો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. અયં પઞ્ચમો આદીનવો દુસ્સીલસ્સ સીલવિપત્તિયા. ઇમે ખો, ગહપતયો, પઞ્ચ આદીનવા દુસ્સીલસ્સ સીલવિપત્તિયા.

સીલવન્તઆનિસંસા

૧૫૦. ‘‘પઞ્ચિમે , ગહપતયો, આનિસંસા સીલવતો સીલસમ્પદાય. કતમે પઞ્ચ? ઇધ, ગહપતયો, સીલવા સીલસમ્પન્નો અપ્પમાદાધિકરણં મહન્તં ભોગક્ખન્ધં અધિગચ્છતિ. અયં પઠમો આનિસંસો સીલવતો સીલસમ્પદાય.

‘‘પુન ચપરં, ગહપતયો, સીલવતો સીલસમ્પન્નસ્સ કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગચ્છતિ. અયં દુતિયો આનિસંસો સીલવતો સીલસમ્પદાય.

‘‘પુન ચપરં, ગહપતયો, સીલવા સીલસમ્પન્નો યઞ્ઞદેવ પરિસં ઉપસઙ્કમતિ – યદિ ખત્તિયપરિસં યદિ બ્રાહ્મણપરિસં યદિ ગહપતિપરિસં યદિ સમણપરિસં વિસારદો ઉપસઙ્કમતિ અમઙ્કુભૂતો. અયં તતિયો આનિસંસો સીલવતો સીલસમ્પદાય.

‘‘પુન ચપરં, ગહપતયો, સીલવા સીલસમ્પન્નો અસમ્મૂળ્હો કાલઙ્કરોતિ. અયં ચતુત્થો આનિસંસો સીલવતો સીલસમ્પદાય.

‘‘પુન ચપરં, ગહપતયો, સીલવા સીલસમ્પન્નો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. અયં પઞ્ચમો આનિસંસો સીલવતો સીલસમ્પદાય. ઇમે ખો, ગહપતયો, પઞ્ચ આનિસંસા સીલવતો સીલસમ્પદાયા’’તિ.

૧૫૧. અથ ખો ભગવા પાટલિગામિકે ઉપાસકે બહુદેવ રત્તિં ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેત્વા સમાદપેત્વા સમુત્તેજેત્વા સમ્પહંસેત્વા ઉય્યોજેસિ – ‘‘અભિક્કન્તા ખો, ગહપતયો, રત્તિ, યસ્સદાનિ તુમ્હે કાલં મઞ્ઞથા’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો પાટલિગામિકા ઉપાસકા ભગવતો પટિસ્સુત્વા ઉટ્ઠાયાસના ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કમિંસુ. અથ ખો ભગવા અચિરપક્કન્તેસુ પાટલિગામિકેસુ ઉપાસકેસુ સુઞ્ઞાગારં પાવિસિ.

પાટલિપુત્તનગરમાપનં

૧૫૨. તેન ખો પન સમયેન સુનિધવસ્સકારા [સુનીધવસ્સકારા (સ્યા॰ ક॰)] મગધમહામત્તા પાટલિગામે નગરં માપેન્તિ વજ્જીનં પટિબાહાય. તેન સમયેન સમ્બહુલા દેવતાયો સહસ્સેવ [સહસ્સસ્સેવ (સી॰ પી॰ ક॰), સહસ્સસેવ (ટીકાયં પાઠન્તરં), સહસ્સસહસ્સેવ (ઉદાનટ્ઠકથા)] પાટલિગામે વત્થૂનિ પરિગ્ગણ્હન્તિ. યસ્મિં પદેસે મહેસક્ખા દેવતા વત્થૂનિ પરિગ્ગણ્હન્તિ, મહેસક્ખાનં તત્થ રઞ્ઞં રાજમહામત્તાનં ચિત્તાનિ નમન્તિ નિવેસનાનિ માપેતું. યસ્મિં પદેસે મજ્ઝિમા દેવતા વત્થૂનિ પરિગ્ગણ્હન્તિ, મજ્ઝિમાનં તત્થ રઞ્ઞં રાજમહામત્તાનં ચિત્તાનિ નમન્તિ નિવેસનાનિ માપેતું. યસ્મિં પદેસે નીચા દેવતા વત્થૂનિ પરિગ્ગણ્હન્તિ, નીચાનં તત્થ રઞ્ઞં રાજમહામત્તાનં ચિત્તાનિ નમન્તિ નિવેસનાનિ માપેતું. અદ્દસા ખો ભગવા દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન તા દેવતાયો સહસ્સેવ પાટલિગામે વત્થૂનિ પરિગ્ગણ્હન્તિયો. અથ ખો ભગવા રત્તિયા પચ્ચૂસસમયં પચ્ચુટ્ઠાય આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘કે નુ ખો [કો નુ ખો (સી॰ સ્યા॰ પી॰ ક॰)], આનન્દ, પાટલિગામે નગરં માપેન્તી’’તિ [માપેતીતિ (સી॰ સ્યા॰ પી॰ ક॰)]? ‘‘સુનિધવસ્સકારા, ભન્તે, મગધમહામત્તા પાટલિગામે નગરં માપેન્તિ વજ્જીનં પટિબાહાયા’’તિ. ‘‘સેય્યથાપિ, આનન્દ, દેવેહિ તાવતિંસેહિ સદ્ધિં મન્તેત્વા, એવમેવ ખો, આનન્દ, સુનિધવસ્સકારા મગધમહામત્તા પાટલિગામે નગરં માપેન્તિ વજ્જીનં પટિબાહાય. ઇધાહં, આનન્દ, અદ્દસં દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સમ્બહુલા દેવતાયો સહસ્સેવ પાટલિગામે વત્થૂનિ

પરિગ્ગણ્હન્તિયો. યસ્મિં , આનન્દ, પદેસે મહેસક્ખા દેવતા વત્થૂનિ પરિગ્ગણ્હન્તિ, મહેસક્ખાનં તત્થ રઞ્ઞં રાજમહામત્તાનં ચિત્તાનિ નમન્તિ નિવેસનાનિ માપેતું. યસ્મિં પદેસે મજ્ઝિમા દેવતા વત્થૂનિ પરિગ્ગણ્હન્તિ, મજ્ઝિમાનં તત્થ રઞ્ઞં રાજમહામત્તાનં ચિત્તાનિ નમન્તિ નિવેસનાનિ માપેતું. યસ્મિં પદેસે નીચા દેવતા વત્થૂનિ પરિગ્ગણ્હન્તિ, નીચાનં તત્થ રઞ્ઞં રાજમહામત્તાનં ચિત્તાનિ નમન્તિ નિવેસનાનિ માપેતું. યાવતા, આનન્દ, અરિયં આયતનં યાવતા વણિપ્પથો ઇદં અગ્ગનગરં ભવિસ્સતિ પાટલિપુત્તં પુટભેદનં . પાટલિપુત્તસ્સ ખો, આનન્દ, તયો અન્તરાયા ભવિસ્સન્તિ – અગ્ગિતો વા ઉદકતો વા મિથુભેદા વા''તિ.

૧૫૩. અથ ખો સુનિધવસ્સકારા મગધમહામત્તા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવતા સદ્ધિં સમ્મોદિંસુ, સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ, એકમન્તં ઠિતા ખો સુનિધવસ્સકારા મગધમહામત્તા ભગવન્તં એતદવોચું – ''અધિવાસેતુ નો ભવં ગોતમો અજ્જતનાય ભત્તં સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેના''તિ. અધિવાસેસિ ભગવા તુણ્હીભાવેન. અથ ખો સુનિધવસ્સકારા મગધમહામત્તા ભગવતો અધિવાસનં વિદિત્વા યેન સકો આવસથો તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા સકે આવસથે પણીતં ખાદનીયં ભોજનીયં પટિયાદાપેત્વા ભગવતો કાલં આરોચાપેસું – ''કાલો, ભો ગોતમ, નિટ્ઠિતં ભત્ત''ન્તિ.

અથ ખો ભગવા પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન યેન સુનિધવસ્સકારાનં મગધમહામત્તાનં આવસથો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. અથ ખો સુનિધવસ્સકારા મગધમહામત્તા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પણીતેન ખાદનીયેન ભોજનીયેન સહત્થા સન્તપ્પેસું સમ્પવારેસું. અથ ખો સુનિધવસ્સકારા મગધમહામત્તા ભગવન્તં ભુત્તાવિં ઓનીતપત્તપાણિં અઞ્ઞતરં નીચં આસનં ગહેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્ને ખો સુનિધવસ્સકારે મગધમહામત્તે ભગવા ઇમાહિ ગાથાહિ અનુમોદિ –

''યસ્મિં પદેસે કપ્પેતિ, વાસં પણ્ડિતજાતિયો;
સીલવન્તેત્થ ભોજેત્વા, સઞ્ઞતે બ્રહ્મચારયો [બ્રહ્મચારિનો (સ્યા॰)].

''યા તત્થ દેવતા આસું, તાસં દક્ખિણમાદિસે;
તા પૂજિતા પૂજયન્તિ [પૂજિતા પૂજયન્તિ નં (ક॰)], માનિતા માનયન્તિ નં.

''તતો નં અનુકમ્પન્તિ, માતા પુત્તંવ ઓરસં;
દેવતાનુકમ્પિતો પોસો, સદા ભદ્રાનિ પસ્સતી''તિ.

અથ ખો ભગવા સુનિધવસ્સકારે મગધમહામત્તે ઇમાહિ ગાથાહિ અનુમોદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ.

૧૫૪. તેન ખો પન સમયેન સુનિધવસ્સકારા મગધમહામત્તા ભગવન્તં પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધા હોન્તિ – ''યેનજ્જ સમણો ગોતમો દ્વારેન નિક્ખમિસ્સતિ, તં ગોતમદ્વારં નામ ભવિસ્સતિ. યેન તિત્થેન ગઙ્ગં નદિં તરિસ્સતિ, તં ગોતમતિત્થં નામ ભવિસ્સતી''તિ. અથ ખો ભગવા યેન દ્વારેન નિક્ખમિ , તં ગોતમદ્વારં નામ અહોસિ. અથ ખો ભગવા યેન ગઙ્ગા નદી તેનુપસઙ્કમિ. તેન ખો પન સમયેન ગઙ્ગા નદી પૂરા હોતિ સમતિત્તિકા કાકપેય્યા. અપ્પેકચ્ચે મનુસ્સા નાવં પરિયેસન્તિ, અપ્પેકચ્ચે ઉળુમ્પં પરિયેસન્તિ, અપ્પેકચ્ચે કુલ્લં બન્ધન્તિ અપારા [પારા (સી॰ સ્યા॰ ક॰), ઓરા (વિ॰ મહાવગ્ગ)], પારં ગન્તુકામા. અથ ખો ભગવા – સેય્યથાપિ નામ બલવા પુરિસો સમિઞ્જિતં વા બાહં પસારેય્ય, પસારિતં વા બાહં સમિઞ્જેય્ય, એવમેવ – ગઙ્ગાય નદિયા ઓરિમતીરે અન્તરહિતો

પારિમતીરે પચ્ચુટ્ઠાસિ સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન. અદ્દસા ખો ભગવા તે મનુસ્સે અપ્પેકચ્ચે નાવં પરિયેસન્તે અપ્પેકચ્ચે ઉળુમ્પં પરિયેસન્તે અપ્પેકચ્ચે કુલ્લં બન્ધન્તે અપારા પારં ગન્તુકામે. અથ ખો ભગવા એતમત્થં વિદિત્વા તાયં વેલાયં ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ –

“યે તરન્તિ અણ્ણવં સરં, સેતું કત્વાન વિસજ્જ પલ્લલાનિ;
કુલ્લઞ્હિ જનો બન્ધતિ [કુલ્લં જનો ચ બન્ધતિ (સ્યા॰), કુલ્લં હિ જનો પબન્ધતિ (સી॰ પી॰ ક॰)],
તિણ્ણા [નિતિણ્ણા, ન તિણ્ણા (ક॰)] મેધાવિનો જના”તિ.

પઠમભાણવારો.

અરિયસચ્ચકથા

૧૫૫. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – “આયામાનન્દ, યેન કોટિગામો તેનુપસઙ્કમિસ્સામા”તિ. “એવં, ભન્તે”તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો ભગવા મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં યેન કોટિગામો તદવસરિ. તત્ર સુદં ભગવા કોટિગામે વિહરતિ. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ –

“ચતુન્નં , ભિક્ખવે, અરિયસચ્ચાનં અનનુબોધા અપ્પટિવેધા એવમિદં દીઘમદ્ધાનં સન્ધાવિતં સંસરિતં મમઞ્ચેવ તુમ્હાકઞ્ચ. કતમેસં ચતુન્નં? દુક્ખસ્સ, ભિક્ખવે, અરિયસચ્ચસ્સ અનનુબોધા અપ્પટિવેધા એવમિદં દીઘમદ્ધાનં સન્ધાવિતં સંસરિતં મમઞ્ચેવ તુમ્હાકઞ્ચ. દુક્ખસમુદયસ્સ, ભિક્ખવે, અરિયસચ્ચસ્સ અનનુબોધા અપ્પટિવેધા એવમિદં દીઘમદ્ધાનં સન્ધાવિતં સંસરિતં મમઞ્ચેવ તુમ્હાકઞ્ચ. દુક્ખનિરોધસ્સ, ભિક્ખવે, અરિયસચ્ચસ્સ અનનુબોધા અપ્પટિવેધા એવમિદં દીઘમદ્ધાનં સન્ધાવિતં સંસરિતં મમઞ્ચેવ તુમ્હાકઞ્ચ. દુક્ખનિરોધગામિનિયા પટિપદાય, ભિક્ખવે, અરિયસચ્ચસ્સ અનનુબોધા અપ્પટિવેધા એવમિદં દીઘમદ્ધાનં સન્ધાવિતં સંસરિતં મમઞ્ચેવ તુમ્હાકઞ્ચ. તયિદં, ભિક્ખવે, દુક્ખં અરિયસચ્ચં અનુબુદ્ધં પટિવિદ્ધં, દુક્ખસમુદયં [દુક્ખસમુદયો (સ્યા॰)] અરિયસચ્ચં અનુબુદ્ધં પટિવિદ્ધં, દુક્ખનિરોધં [દુક્ખનિરોધો (સ્યા॰)] અરિયસચ્ચં અનુબુદ્ધં પટિવિદ્ધં, દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા અરિયસચ્ચં અનુબુદ્ધં પટિવિદ્ધં, ઉચ્છિન્ના ભવતણ્હા, ખીણા ભવનેત્તિ, નત્થિદાનિ પુનબ્ભવો”તિ. ઇદમવોચ ભગવા. ઇદં વત્વાન સુગતો અથાપરં એતદવોચ સત્થા –

“ચતુન્નં અરિયસચ્ચાનં, યથાભૂતં અદસ્સના;
સંસિતં દીઘમદ્ધાનં, તાસુ તાસ્વેવ જાતિસુ.

તાનિ એતાનિ દિટ્ઠાનિ, ભવનેત્તિ સમૂહતા;
ઉચ્છિન્નં મૂલં દુક્ખસ્સ, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો”તિ.

તત્રપિ સુદં ભગવા કોટિગામે વિહરન્તો એતદેવ બહુલં ભિક્ખૂનં ધમ્મિં કથં કરોતિ – “ઇતિ સીલં, ઇતિ સમાધિ, ઇતિ પઞ્ઞા. સીલપરિભાવિતો સમાધિ મહપ્ફલો હોતિ મહાનિસંસો. સમાધિપરિભાવિતા પઞ્ઞા મહપ્ફલા હોતિ મહાનિસંસા. પઞ્ઞાપરિભાવિતં ચિત્તં સમ્મદેવ આસવેહિ વિમુચ્ચતિ, સેય્યથિદં – કામાસવા, ભવાસવા, અવિજ્જાસવા”તિ.

અનાવત્તિધમ્મસમ્બોધિપરાયણા

૧૫૬. અથ ખો ભગવા કોટિગામે યથાભિરન્તં વિહરિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘આયામાનન્દ, યેન નાતિકા [નાદિકા (સ્યા॰ પી॰)] તેનુપઙ્કમિસ્સામા’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો ભગવા મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં યેન નાતિકા તદવસરિ. તત્રપિ સુદં ભગવા નાતિકે વિહરતિ ગિઞ્જકાવસથે. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘સાળ્હો નામ, ભન્તે, ભિક્ખુ નાતિકે કાલઙ્કતો, તસ્સ કા ગતિ, કો અભિસમ્પરાયો? નન્દા નામ, ભન્તે, ભિક્ખુની નાતિકે કાલઙ્કતા, તસ્સા કા ગતિ, કો અભિસમ્પરાયો? સુદત્તો નામ, ભન્તે, ઉપાસકો નાતિકે કાલઙ્કતો, તસ્સ કા ગતિ, કો અભિસમ્પરાયો? સુજાતા નામ, ભન્તે, ઉપાસિકા નાતિકે કાલઙ્કતા, તસ્સા કા ગતિ , કો અભિસમ્પરાયો? કુક્કુટો [કકુધો (સ્યા॰)] નામ, ભન્તે, ઉપાસકો નાતિકે કાલઙ્કતો, તસ્સ કા ગતિ, કો અભિસમ્પરાયો? કાળિમ્બો [કાલિઙ્ગો (પી॰), કારળિમ્બો (સ્યા॰)] નામ, ભન્તે, ઉપાસકો…પે॰… નિકટો નામ, ભન્તે, ઉપાસકો… કટિસ્સહો [કટિસ્સભો (સી॰ પી॰)] નામ, ભન્તે, ઉપાસકો… તુટ્ઠો નામ, ભન્તે, ઉપાસકો… સન્તુટ્ઠો નામ, ભન્તે, ઉપાસકો… ભદ્દો [ભટો (સ્યા॰)] નામ, ભન્તે, ઉપાસકો… સુભદ્દો [સુભટો (સ્યા॰)] નામ, ભન્તે, ઉપાસકો નાતિકે કાલઙ્કતો, તસ્સ કા ગતિ, કો અભિસમ્પરાયો’’તિ?

૧૫૭. ‘‘સાળ્હો, આનન્દ, ભિક્ખુ આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહાસિ. નન્દા, આનન્દ, ભિક્ખુની પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પરિક્ખયા ઓપપાતિકા તત્થ પરિનિબ્બાયિની અનાવત્તિધમ્મા તસ્મા લોકા. સુદત્તો, આનન્દ, ઉપાસકો તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા રાગદોસમોહાનં તનુત્તા સકદાગામી સકિદેવ ઇમં લોકં આગન્ત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સતિ. સુજાતા, આનન્દ, ઉપાસિકા તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા સોતાપન્ના અવિનિપાતધમ્મા નિયતા સમ્બોધિપરાયણા [પરાયના (સી॰ સ્યા॰ પી॰ ક॰)]. કુક્કુટો, આનન્દ, ઉપાસકો પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પરિક્ખયા ઓપપાતિકો તત્થ પરિનિબ્બાયી અનાવત્તિધમ્મો તસ્મા લોકા. કાળિમ્બો, આનન્દ, ઉપાસકો…પે॰… નિકટો, આનન્દ, ઉપાસકો… કટિસ્સહો , આનન્દ, ઉપાસકો… તુટ્ઠો, આનન્દ, ઉપાસકો … સન્તુટ્ઠો, આનન્દ, ઉપાસકો… ભદ્દો, આનન્દ, ઉપાસકો… સુભદ્દો, આનન્દ, ઉપાસકો પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પરિક્ખયા ઓપપાતિકો તત્થ પરિનિબ્બાયી અનાવત્તિધમ્મો તસ્મા લોકા . પરોપઞ્ઞાસં, આનન્દ, નાતિકે ઉપાસકા કાલઙ્કતા, પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પરિક્ખયા ઓપપાતિકા તત્થ પરિનિબ્બાયિનો અનાવત્તિધમ્મા તસ્મા લોકા. સાધિકા નવુતિ [છાધિકા નવુતિ (સ્યા॰)], આનન્દ, નાતિકે ઉપાસકા કાલઙ્કતા તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા રાગદોસમોહાનં તનુત્તા સકદાગામિનો સકિદેવ ઇમં લોકં આગન્ત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સન્તિ. સાતિરેકાનિ [દસાતિરેકાનિ (સ્યા॰)], આનન્દ, પઞ્ચસતાનિ નાતિકે ઉપાસકા કાલઙ્કતા, તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા સોતાપન્ના અવિનિપાતધમ્મા નિયતા સમ્બોધિપરાયણા.

ધમ્માદાસધમ્મપરિયાયા

૧૫૮. ‘‘અનચ્છરિયં ખો પનેતં, આનન્દ, યં મનુસ્સભૂતો કાલઙ્કરેય્ય. તસ્મિંયેવ [તસ્મિં તસ્મિં ચે (સી॰ પી॰), તસ્મિં તસ્મિં ખો (સ્યા॰)] કાલઙ્કતે તથાગતં ઉપસઙ્કમિત્વા એતમત્થં પુચ્છિસ્સથ, વિહેસા હેસા, આનન્દ, તથાગતસ્સ. તસ્માતિહાનન્દ, ધમ્માદાસં નામ ધમ્મપરિયાયં દેસેસ્સામિ, યેન સમન્નાગતો અરિયસાવકો

આકઙ્ખમાનો અત્તનાવ અત્તાનં બ્યાકરેય્ય – ‘ખીણનિરયોમ્હિ ખીણતિરચ્છાનયોનિ ખીણપેત્તિવિસયો ખીણાપાયદુગ્ગતિવિનિપાતો, સોતાપન્નોહમસ્મિ અવિનિપાતધમ્મો નિયતો સમ્બોધિપરાયણો’તિ.

૧૫૯. ‘‘કતમો ચ સો, આનન્દ, ધમ્માદાસો ધમ્મપરિયાયો, યેન સમન્નાગતો અરિયસાવકો આકઙ્ખમાનો અત્તનાવ અત્તાનં બ્યાકરેય્ય – ‘ખીણનિરયોમ્હિ ખીણતિરચ્છાનયોનિ ખીણપેત્તિવિસયો ખીણાપાયદુગ્ગતિવિનિપાતો, સોતાપન્નોહમસ્મિ અવિનિપાતધમ્મો નિયતો સમ્બોધિપરાયણો’તિ?

‘‘ઇધાનન્દ , અરિયસાવકો બુદ્ધે અવેચ્ચપ્પસાદેન સમન્નાગતો હોતિ – ‘ઇતિપિ સો ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો વિજ્જાચરણસમ્પન્નો સુગતો લોકવિદૂ અનુત્તરો પુરિસદમ્મસારથિ સત્થા દેવમનુસ્સાનં બુદ્ધો ભગવા’તિ.

‘‘ધમ્મે અવેચ્ચપ્પસાદેન સમન્નાગતો હોતિ – ‘સ્વાક્ખાતો ભગવતા ધમ્મો સન્દિટ્ઠિકો અકાલિકો એહિપસ્સિકો ઓપનેય્યિકો પચ્ચત્તં વેદિતબ્બો વિઞ્ઞૂહી’તિ.

‘‘સઙ્ઘે અવેચ્ચપ્પસાદેન સમન્નાગતો હોતિ – ‘સુપ્પટિપન્નો ભગવતો સાવકસઙ્ઘો, ઉજુપ્પટિપન્નો ભગવતો સાવકસઙ્ઘો, ઞાયપ્પટિપન્નો ભગવતો સાવકસઙ્ઘો, સામીચિપ્પટિપન્નો ભગવતો સાવકસઙ્ઘો યદિદં ચત્તારિ પુરિસયુગાનિ અટ્ઠ પુરિસપુગ્ગલા, એસ ભગવતો સાવકસઙ્ઘો આહુનેય્યો પાહુનેય્યો દક્ખિણેય્યો અઞ્જલિકરણીયો અનુત્તરં પુઞ્ઞક્ખેત્તં લોકસ્સા’તિ.

‘‘અરિયકન્તેહિ સીલેહિ સમન્નાગતો હોતિ અખણ્ડેહિ અચ્છિદ્દેહિ અસબલેહિ અકમ્માસેહિ ભુજિસ્સેહિ વિઞ્ઞૂપસત્થેહિ અપરામટ્ઠેહિ સમાધિસંવત્તનિકેહિ.

‘‘અયં ખો સો, આનન્દ, ધમ્માદાસો ધમ્મપરિયાયો, યેન સમન્નાગતો અરિયસાવકો આકઙ્ખમાનો અત્તનાવ અત્તાનં બ્યાકરેય્ય – ‘ખીણનિરયોમ્હિ ખીણતિરચ્છાનયોનિ ખીણપેત્તિવિસયો ખીણાપાયદુગ્ગતિવિનિપાતો, સોતાપન્નોહમસ્મિ અવિનિપાતધમ્મો નિયતો સમ્બોધિપરાયણો’’’તિ.

તત્રપિ સુદં ભગવા નાતિકે વિહરન્તો ગિઞ્જકાવસથે એતદેવ બહુલં ભિક્ખૂનં ધમ્મિં કથં કરોતિ –

‘‘ઇતિ સીલં ઇતિ સમાધિ ઇતિ પઞ્ઞા. સીલપરિભાવિતો સમાધિ મહપ્ફલો હોતિ મહાનિસંસો. સમાધિપરિભાવિતા પઞ્ઞા મહપ્ફલા હોતિ મહાનિસંસા. પઞ્ઞાપરિભાવિતં ચિત્તં સમ્મદેવ આસવેહિ વિમુચ્ચતિ, સેય્યથિદં – કામાસવા, ભવાસવા, અવિજ્જાસવા’’તિ.

૧૬૦. અથ ખો ભગવા નાતિકે યથાભિરન્તં વિહરિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘આયામાનન્દ, યેન વેસાલી તેનુપસઙ્કમિસ્સામા’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો ભગવા મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં યેન વેસાલી તદવસરિ. તત્ર સુદં ભગવા વેસાલિયં વિહરતિ અમ્બપાલિવને. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ –

‘‘સતો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિહરેય્ય સમ્પજાનો, અયં વો અમ્હાકં અનુસાસની. કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સતો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે

અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી...પે॰... ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી...પે॰... ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સતો હોતિ.

''કથઞ્ચ , ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સમ્પજાનો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અભિક્કન્તે પટિક્કન્તે સમ્પજાનકારી હોતિ, આલોકિતે વિલોકિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, સમિઞ્જિતે પસારિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, સઙ્ઘાટિપત્તચીવરધારણે સમ્પજાનકારી હોતિ, અસિતે પીતે ખાયિતે સાયિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, ઉચ્ચારપસ્સાવકમ્મે સમ્પજાનકારી હોતિ, ગતે ઠિતે નિસિન્ને સુત્તે જાગરિતે ભાસિતે તુણ્હીભાવે સમ્પજાનકારી હોતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સમ્પજાનો હોતિ. સતો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિહરેય્ય સમ્પજાનો, અયં વો અમ્હાકં અનુસાસની''તિ.

અમ્બપાલીગણિકા

૧૬૧. અસ્સોસિ ખો અમ્બપાલી ગણિકા – ''ભગવા કિર વેસાલિં અનુપ્પત્તો વેસાલિયં વિહરતિ મય્હં અમ્બવને''તિ. અથ ખો અમ્બપાલી ગણિકા ભદ્દાનિ ભદ્દાનિ યાનાનિ યોજાપેત્વા ભદ્દં ભદ્દં યાનં અભિરુહિત્વા ભદ્દેહિ ભદ્દેહિ યાનેહિ વેસાલિયા નિય્યાસિ. યેન સકો આરામો તેન પાયાસિ. યાવતિકા યાનસ્સ ભૂમિ, યાનેન ગન્ત્વા, યાના પચ્ચોરોહિત્વા પત્તિકાવ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નં ખો અમ્બપાલિં ગણિકં ભગવા ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસિ સમાદપેસિ સમુત્તેજેસિ સમ્પહંસેસિ. અથ ખો અમ્બપાલી ગણિકા ભગવતા ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સિતા સમાદપિતા સમુત્તેજિતા સમ્પહંસિતા ભગવન્તં એતદવોચ – ''અધિવાસેતુ મે, ભન્તે, ભગવા સ્વાતનાય ભત્તં સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેના''તિ. અધિવાસેસિ ભગવા તુણ્હીભાવેન. અથ ખો અમ્બપાલી ગણિકા ભગવતો અધિવાસનં વિદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કામિ.

અસ્સોસું ખો વેસાલિકા લિચ્છવી – ''ભગવા કિર વેસાલિં અનુપ્પત્તો વેસાલિયં વિહરતિ અમ્બપાલિવને''તિ. અથ ખો તે લિચ્છવી ભદ્દાનિ ભદ્દાનિ યાનાનિ યોજાપેત્વા ભદ્દં ભદ્દં યાનં અભિરુહિત્વા ભદ્દેહિ ભદ્દેહિ યાનેહિ વેસાલિયા નિય્યિંસુ. તત્ર એકચ્ચે લિચ્છવી નીલા હોન્તિ નીલવણ્ણા નીલવત્થા નીલાલઙ્કારા, એકચ્ચે લિચ્છવી પીતા હોન્તિ પીતવણ્ણા પીતવત્થા પીતાલઙ્કારા, એકચ્ચે લિચ્છવી લોહિતા હોન્તિ લોહિતવણ્ણા લોહિતવત્થા લોહિતાલઙ્કારા, એકચ્ચે લિચ્છવી ઓદાતા હોન્તિ ઓદાતવણ્ણા ઓદાતવત્થા ઓદાતાલઙ્કારા. અથ ખો અમ્બપાલી ગણિકા દહરાનં દહરાનં લિચ્છવીનં અક્ખેન અક્ખં ચક્કેન ચક્કં યુગેન યુગં પટિવટ્ટેસિ [પરિવત્તેસિ (વિ॰ મહાવગ્ગ)]. અથ ખો તે લિચ્છવી અમ્બપાલિં ગણિકં એતદવોચું – ''કિં, જે અમ્બપાલિ , દહરાનં દહરાનં લિચ્છવીનં અક્ખેન અક્ખં ચક્કેન ચક્કં યુગેન યુગં પટિવટ્ટેસી''તિ? ''તથા હિ પન મે, અય્યપુત્તા, ભગવા નિમન્તિતો સ્વાતનાય ભત્તં સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેના''તિ. ''દેહિ, જે અમ્બપાલિ, એતં [એકં (ક॰)] ભત્તં સતસહસ્સેના''તિ. ''સચેપિ મે, અય્યપુત્તા, વેસાલિં સાહારં દસ્સથ [દજ્જેય્યાથ (વિ॰ મહાવગ્ગ)], એવમહં તં [એવમ્પિ મહન્તં (સ્યા॰), એવં મહન્તં (સી॰ પી॰)] ભત્તં ન દસ્સામી''તિ [નેવ દજ્જાહં તં ભત્તન્તિ (વિ॰ મહાવગ્ગ)]. અથ ખો તે લિચ્છવી અઙ્ગુલિં ફોટેસું – ''જિતમ્હ [જિતમ્હા (બહૂસુ)] વત ભો અમ્બકાય, જિતમ્હ વત ભો અમ્બકાયા''તિ [''જિતમ્હા વત ભો અમ્બપાલિકાય વઞ્ચિતમ્હા વત ભો અમ્બપાલિકાયા''તિ (સ્યા॰)].

અથ ખો તે લિચ્છવી યેન અમ્બપાલિવનં તેન પાયિંસુ. અદ્દસા ખો ભગવા તે લિચ્છવી દૂરતોવ આગચ્છન્તે. દિસ્વાન ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''યેસં [યેહિ (વિ॰ મહાવગ્ગ)], ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં દેવા તાવતિંસા અદિટ્ઠપુબ્બા,

ઓલોકેથ, ભિક્ખવે, લિચ્છવિપરિસં; અપલોકેથ, ભિક્ખવે , લિચ્છવિપરિસં; ઉપસંહરથ, ભિક્ખવે, લિચ્છવિપરિસં – તાવતિંસસદિસ''ન્તિ. અથ ખો તે લિચ્છવી યાવતિકા યાનસ્સ ભૂમિ, યાનેન ગન્ત્વા, યાના પચ્ચોરોહિત્વા પત્તિકાવ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્ને ખો તે લિચ્છવી ભગવા ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસિ સમાદપેસિ સમુત્તેજેસિ સમ્પહંસેસિ. અથ ખો તે લિચ્છવી ભગવતા ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સિતા સમાદપિતા સમુત્તેજિતા સમ્પહંસિતા ભગવન્તં એતદવોચું – ''અધિવાસેતુ નો, ભન્તે, ભગવા સ્વાતનાય ભત્તં સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેના''તિ. અથ ખો ભગવા તે લિચ્છવી એતદવોચ – ''અધિવુત્થં [અધિવાસિતં (સ્યા॰)] ખો મે, લિચ્છવી, સ્વાતનાય અમ્બપાલિયા ગણિકાય ભત્ત''ન્તિ. અથ ખો તે લિચ્છવી અઙ્ગુલિં ફોટેસું – ''જિતમ્હ વત ભો અમ્બકાય, જિતમ્હ વત ભો અમ્બકાયા''તિ. અથ ખો તે લિચ્છવી ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કમિંસુ.

૧૬૨. અથ ખો અમ્બપાલી ગણિકા તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન સકે આરામે પણીતં ખાદનીયં ભોજનીયં પટિયાદાપેત્વા ભગવતો કાલં આરોચાપેસિ – ''કાલો, ભન્તે, નિટ્ઠિતં ભત્ત''ન્તિ. અથ ખો ભગવા પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન યેન અમ્બપાલિયા ગણિકાય નિવેસનં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. અથ ખો અમ્બપાલી ગણિકા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પણીતેન ખાદનીયેન ભોજનીયેન સહત્થા સન્તપ્પેસિ સમ્પવારેસિ. અથ ખો અમ્બપાલી ગણિકા ભગવન્તં ભુત્તાવિં ઓનીતપત્તપાણિં અઞ્ઞતરં નીચં આસનં ગહેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્ના ખો અમ્બપાલી ગણિકા ભગવન્તં એતદવોચ – ''ઇમાહં, ભન્તે, આરામં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દમ્મી''તિ. પટિગ્ગહેસિ ભગવા આરામં. અથ ખો ભગવા અમ્બપાલિં ગણિકં ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેત્વા સમાદપેત્વા સમુત્તેજેત્વા સમ્પહંસેત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ. તત્રપિ સુદં ભગવા વેસાલિયં વિહરન્તો અમ્બપાલિવને એતદેવ બહુલં ભિક્ખૂનં ધમ્મિં કથં કરોતિ – ''ઇતિ સીલં, ઇતિ સમાધિ, ઇતિ પઞ્ઞા. સીલપરિભાવિતો સમાધિ મહપ્ફલો હોતિ મહાનિસંસો. સમાધિપરિભાવિતા પઞ્ઞા મહપ્ફલા હોતિ મહાનિસંસા. પઞ્ઞાપરિભાવિતં ચિત્તં સમ્મદેવ આસવેહિ વિમુચ્ચતિ, સેય્યથિદં – કામાસવા, ભવાસવા, અવિજ્જાસવા''તિ.

વેળુવગામવસ્સૂપગમનં

૧૬૩. અથ ખો ભગવા અમ્બપાલિવને યથાભિરન્તં વિહરિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''આયામાનન્દ, યેન વેળુવગામકો [બેળુવગામકો (સી॰ પી॰)] તેનુપસઙ્કમિસ્સામા''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો ભગવા મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં યેન વેળુવગામકો તદવસરિ. તત્ર સુદં ભગવા વેળુવગામકે વિહરતિ. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''એથ તુમ્હે, ભિક્ખવે, સમન્તા વેસાલિં યથામિત્તં યથાસન્દિટ્ઠં યથાસમ્ભત્તં વસ્સં ઉપેથ [ઉપગચ્છથ (સ્યા॰)]. અહં પન ઇધેવ વેળુવગામકે વસ્સં ઉપગચ્છામી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પટિસ્સુત્વા સમન્તા વેસાલિં યથામિત્તં યથાસન્દિટ્ઠં યથાસમ્ભત્તં વસ્સં ઉપગચ્છિંસુ. ભગવા પન તત્થેવ વેળુવગામકે વસ્સં ઉપગચ્છિ.

૧૬૪. અથ ખો ભગવતો વસ્સૂપગતસ્સ ખરો આબાધો ઉપ્પજ્જિ, બાળ્હા વેદના વત્તન્તિ મારણન્તિકા. તા સુદં ભગવા સતો સમ્પજાનો અધિવાસેસિ અવિહઞ્ઞમાનો. અથ ખો ભગવતો એતદહોસિ – ''ન ખો મેતં પતિરૂપં, ય્વાહં અનામન્તેત્વા ઉપટ્ઠાકે અનપલોકેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિનિબ્બાયેય્યં. યંનૂનાહં ઇમં આબાધં વીરિયેન પટિપણામેત્વા જીવિતસઙ્ખારં અધિટ્ઠાય વિહરેય્ય''ન્તિ. અથ ખો ભગવા તં આબાધં વીરિયેન પટિપણામેત્વા

જીવિતસઙ્ખારં અધિટ્ઠાય વિહાસિ. અથ ખો ભગવતો સો આબાધો પટિપસ્સમ્ભિ. અથ ખો ભગવા ગિલાના વુટ્ઠિતો [ગિલાનવુટ્ઠિતો (સદ્દનીતિ)] અચિરવુટ્ઠિતો ગેલઞ્ઞા વિહારા નિક્ખમ્મ વિહારપચ્છાયાયં પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''દિટ્ઠો મે, ભન્તે, ભગવતો ફાસુ; દિટ્ઠં મે, ભન્તે, ભગવતો ખમનીયં, અપિ ચ મે, ભન્તે, મધુરકજાતો વિય કાયો. દિસાપિ મે ન પક્ખાયન્તિ; ધમ્માપિ મં ન પટિભન્તિ ભગવતો ગેલઞ્ઞેન, અપિ ચ મે, ભન્તે, અહોસિ કાચિદેવ અસ્સાસમત્તા – 'ન તાવ ભગવા પરિનિબ્બાયિસ્સતિ, ન યાવ ભગવા ભિક્ખુસઙ્ઘં આરબ્ભ કિઞ્ચિદેવ ઉદાહરતી'''તિ.

૧૬૫. ''કિં પનાનન્દ, ભિક્ખુસઙ્ઘો મયિ પચ્ચાસીસતિ [પચ્ચાસિંસતિ (સી॰ સ્યા॰)]? દેસિતો, આનન્દ, મયા ધમ્મો અનન્તરં અબાહિરં કરિત્વા. નત્થાનન્દ, તથાગતસ્સ ધમ્મેસુ આચરિયમુટ્ઠિ. યસ્સ નૂન, આનન્દ, એવમસ્સ – 'અહં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિહરિસ્સામી'તિ વા 'મમુદ્દેસિકો ભિક્ખુસઙ્ઘો'તિ વા, સો નૂન, આનન્દ, ભિક્ખુસઙ્ઘં આરબ્ભ કિઞ્ચિદેવ ઉદાહરેય્ય. તથાગતસ્સ ખો, આનન્દ, ન એવં હોતિ – 'અહં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિહરિસ્સામી'તિ વા 'મમુદ્દેસિકો ભિક્ખુસઙ્ઘો'તિ વા. સકિં [કિં (સી॰ પી॰)], આનન્દ, તથાગતો ભિક્ખુસઙ્ઘં આરબ્ભ કિઞ્ચિદેવ ઉદાહરિસ્સતિ. અહં ખો પનાનન્દ, એતરહિ જિણ્ણો વુદ્ધો મહલ્લકો અદ્ધગતો વયોઅનુપ્પત્તો. આસીતિકો મે વયો વત્તતિ. સેય્યથાપિ, આનન્દ, જજ્જરસકટં વેઠમિસ્સકેન [વેળુમિસ્સકેન (સ્યા॰), વેધમિસ્સકેન (પી॰), વેધમિસ્સકેન, વેખમિસ્સકેન (ક॰)] યાપેતિ, એવમેવ ખો, આનન્દ, વેઠમિસ્સકેન મઞ્ઞે તથાગતસ્સ કાયો યાપેતિ. યસ્મિં, આનન્દ, સમયે તથાગતો સબ્બનિમિત્તાનં અમનસિકારા એકચ્ચાનં વેદનાનં નિરોધા અનિમિત્તં ચેતોસમાધિં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, ફાસુતરો, આનન્દ, તસ્મિં સમયે તથાગતસ્સ કાયો હોતિ. તસ્માતિહાનન્દ, અત્તદીપા વિહરથ અત્તસરણા અનઞ્ઞસરણા, ધમ્મદીપા ધમ્મસરણા અનઞ્ઞસરણા. કથઞ્ચાનન્દ, ભિક્ખુ અત્તદીપો વિહરતિ અત્તસરણો અનઞ્ઞસરણો, ધમ્મદીપો ધમ્મસરણો અનઞ્ઞસરણો? ઇધાનન્દ, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ અતાપી સમ્પજાનો સતિમા, વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. વેદનાસુ…પે॰… ચિત્તે…પે॰… ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા, વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. એવં ખો, આનન્દ, ભિક્ખુ અત્તદીપો વિહરતિ અત્તસરણો અનઞ્ઞસરણો, ધમ્મદીપો ધમ્મસરણો અનઞ્ઞસરણો . યે હિ કેચિ, આનન્દ, એતરહિ વા મમ વા અચ્ચયેન અત્તદીપા વિહરિસ્સન્તિ અત્તસરણા અનઞ્ઞસરણા, ધમ્મદીપા ધમ્મસરણા અનઞ્ઞસરણા, તમતગ્ગે મે તે, આનન્દ, ભિક્ખૂ ભવિસ્સન્તિ યે કેચિ સિક્ખાકામા''તિ.

દુતિયભાણવારો.

નિમિત્તોભાસકથા

૧૬૬. અથ ખો ભગવા પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય વેસાલિં પિણ્ડાય પાવિસિ. વેસાલિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''ગણ્હાહિ, આનન્દ, નિસીદનં, યેન ચાપાલં ચેતિયં [પાવાલં (ચેતિયં (સ્યા॰)] તેનુપસઙ્કમિસ્સામ દિવા વિહારાયા''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પટિસ્સુત્વા નિસીદનં આદાય ભગવન્તં પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધિ. અથ ખો ભગવા યેન ચાપાલં ચેતિયં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. આયસ્માપિ ખો આનન્દો ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ.

૧૬૭. એકમન્તં નિસિન્નં ખો આયસ્મન્તં આનન્દં ભગવા એતદવોચ – ‘‘રમણીયા, આનન્દ, વેસાલી, રમણીયં ઉદેનં ચેતિયં, રમણીયં ગોતમકં ચેતિયં, રમણીયં સત્તમ્બં [સત્તમ્બકં (પી॰)] ચેતિયં, રમણીયં બહુપુત્તં ચેતિયં, રમણીયં સારન્દદં ચેતિયં, રમણીયં ચાપાલં ચેતિયં. યસ્સ કસ્સચિ, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા, સો આકઙ્ખમાનો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા. તથાગતસ્સ ખો, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા, સો આકઙ્ખમાનો [આકઙ્ખમાનો (?)], આનન્દ, તથાગતો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા’’તિ. એવમ્પિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતા ઓળારિકે નિમિત્તે કયિરમાને ઓળારિકે ઓભાસે કયિરમાને નાસક્ખિ પટિવિજ્ઝિતું; ન ભગવન્તં યાચિ – ‘‘તિટ્ઠતુ, ભન્તે, ભગવા કપ્પં, તિટ્ઠતુ સુગતો કપ્પં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન’’ન્તિ, યથા તં મારેન પરિયુટ્ઠિતચિત્તો. દુતિયમ્પિ ખો ભગવા...પે॰... તતિયમ્પિ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘રમણીયા, આનન્દ, વેસાલી, રમણીયં ઉદેનં ચેતિયં, રમણીયં ગોતમકં ચેતિયં, રમણીયં સત્તમ્બં ચેતિયં, રમણીયં બહુપુત્તં ચેતિયં, રમણીયં સારન્દદં ચેતિયં, રમણીયં ચાપાલં ચેતિયં. યસ્સ કસ્સચિ, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા, સો આકઙ્ખમાનો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા. તથાગતસ્સ ખો, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા, સો આકઙ્ખમાનો, આનન્દ, તથાગતો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા’’તિ. એવમ્પિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતા ઓળારિકે નિમિત્તે કયિરમાને ઓળારિકે ઓભાસે કયિરમાને નાસક્ખિ પટિવિજ્ઝિતું ; ન ભગવન્તં યાચિ – ‘‘તિટ્ઠતુ , ભન્તે, ભગવા કપ્પં, તિટ્ઠતુ સુગતો કપ્પં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન’’ન્તિ, યથા તં મારેન પરિયુટ્ઠિતચિત્તો. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘ગચ્છ ત્વં, આનન્દ, યસ્સદાનિ કાલં મઞ્ઞસી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પટિસ્સુત્વા ઉટ્ઠાયાસના ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા અવિદૂરે અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસીદિ.

મારયાચનકથા

૧૬૮. અથ ખો મારો પાપિમા અચિરપક્કન્તે આયસ્મન્તે આનન્દે યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતો ખો મારો પાપિમા ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘પરિનિબ્બાતુદાનિ, ભન્તે, ભગવા, પરિનિબ્બાતુ સુગતો, પરિનિબ્બાનકાલો દાનિ, ભન્તે, ભગવતો. ભાસિતા ખો પનેસા, ભન્તે, ભગવતા વાચા – ‘ન તાવાહં, પાપિમ, પરિનિબ્બાયિસ્સામિ, યાવ મે ભિક્ખૂ ન સાવકા ભવિસ્સન્તિ વિયત્તા વિનીતા વિસારદા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્ના સામીચિપ્પટિપન્ના અનુધમ્મચારિનો, સકં આચરિયકં ઉગ્ગહેત્વા આચિક્ખિસ્સન્તિ દેસેસ્સન્તિ પઞ્ઞપેસ્સન્તિ પટ્ઠપેસ્સન્તિ વિવરિસ્સન્તિ વિભજિસ્સન્તિ ઉત્તાની [ઉત્તાનિં (ક॰), ઉત્તાનિ (સી॰ પી॰)] કરિસ્સન્તિ, ઉપ્પન્નં પરપ્પવાદં સહધમ્મેન સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગહેત્વા સપ્પાટિહારિયં ધમ્મં દેસેસ્સન્તી’તિ . એતરહિ ખો પન, ભન્તે, ભિક્ખૂ ભગવતો સાવકા વિયત્તા વિનીતા વિસારદા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્ના સામીચિપ્પટિપન્ના અનુધમ્મચારિનો, સકં આચરિયકં ઉગ્ગહેત્વા આચિક્ખન્તિ દેસેન્તિ પઞ્ઞપેન્તિ પટ્ઠપેન્તિ વિવરન્તિ વિભજન્તિ ઉત્તાનીકરોન્તિ, ઉપ્પન્નં પરપ્પવાદં સહધમ્મેન સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગહેત્વા સપ્પાટિહારિયં ધમ્મં દેસેન્તિ. પરિનિબ્બાતુદાનિ, ભન્તે, ભગવા, પરિનિબ્બાતુ સુગતો, પરિનિબ્બાનકાલોદાનિ, ભન્તે, ભગવતો.

“ભાસિતા ખો પનેસા, ભન્તે, ભગવતા વાચા – ‘ન તાવાહં, પાપિમ, પરિનિબ્બાયિસ્સામિ, યાવ મે ભિક્ખુનિયો ન સાવિકા ભવિસ્સન્તિ વિયત્તા વિનીતા વિસારદા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્ના સામીચિપ્પટિપન્ના અનુધમ્મચારિનિયો, સકં આચરિયકં ઉગ્ગહેત્વા આચિક્ખિસ્સન્તિ દેસેસ્સન્તિ પઞ્ઞપેસ્સન્તિ પટ્ઠપેસ્સન્તિ વિવરિસ્સન્તિ વિભજિસ્સન્તિ ઉત્તાનીકરિસ્સન્તિ, ઉપ્પન્નં પરપ્પવાદં સહધમ્મેન સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગહેત્વા સપ્પાટિહારિયં ધમ્મં દેસેસ્સન્તી’તિ . એતરહિ ખો પન, ભન્તે, ભિક્ખુનિયો ભગવતો સાવિકા વિયત્તા વિનીતા વિસારદા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્ના સામીચિપ્પટિપન્ના અનુધમ્મચારિનિયો , સકં આચરિયકં ઉગ્ગહેત્વા આચિક્ખન્તિ દેસેન્તિ પઞ્ઞપેન્તિ પટ્ઠપેન્તિ વિવરન્તિ વિભજન્તિ ઉત્તાનીકરોન્તિ, ઉપ્પન્નં પરપ્પવાદં સહધમ્મેન સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગહેત્વા સપ્પાટિહારિયં ધમ્મં દેસેન્તિ. પરિનિબ્બાતુદાનિ, ભન્તે, ભગવા, પરિનિબ્બાતુ સુગતો, પરિનિબ્બાનકાલોદાનિ, ભન્તે, ભગવતો.

“ભાસિતા ખો પનેસા, ભન્તે, ભગવતા વાચા – ‘ન તાવાહં, પાપિમ, પરિનિબ્બાયિસ્સામિ, યાવ મે ઉપાસકા ન સાવકા ભવિસ્સન્તિ વિયત્તા વિનીતા વિસારદા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્ના સામીચિપ્પટિપન્ના અનુધમ્મચારિનો, સકં આચરિયકં ઉગ્ગહેત્વા આચિક્ખિસ્સન્તિ દેસેસ્સન્તિ પઞ્ઞપેસ્સન્તિ પટ્ઠપેસ્સન્તિ વિવરિસ્સન્તિ વિભજિસ્સન્તિ ઉત્તાનીકરિસ્સન્તિ, ઉપ્પન્નં પરપ્પવાદં સહધમ્મેન સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગહેત્વા સપ્પાટિહારિયં ધમ્મં દેસેસ્સન્તી’તિ. એતરહિ ખો પન, ભન્તે, ઉપાસકા ભગવતો સાવકા વિયત્તા વિનીતા વિસારદા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્ના સામીચિપ્પટિપન્ના અનુધમ્મચારિનો, સકં આચરિયકં ઉગ્ગહેત્વા આચિક્ખન્તિ દેસેન્તિ પઞ્ઞપેન્તિ પટ્ઠપેન્તિ વિવરન્તિ વિભજન્તિ ઉત્તાનીકરોન્તિ, ઉપ્પન્નં પરપ્પવાદં સહધમ્મેન સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગહેત્વા સપ્પાટિહારિયં ધમ્મં દેસેન્તિ. પરિનિબ્બાતુદાનિ , ભન્તે, ભગવા, પરિનિબ્બાતુ સુગતો, પરિનિબ્બાનકાલોદાનિ , ભન્તે, ભગવતો.

“ભાસિતા ખો પનેસા, ભન્તે, ભગવતા વાચા – ‘ન તાવાહં, પાપિમ પરિનિબ્બાયિસ્સામિ, યાવ મે ઉપાસિકા ન સાવિકા ભવિસ્સન્તિ વિયત્તા વિનીતા વિસારદા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્ના સામીચિપ્પટિપન્ના અનુધમ્મચારિનિયો, સકં આચરિયકં ઉગ્ગહેત્વા આચિક્ખિસ્સન્તિ દેસેસ્સન્તિ પઞ્ઞપેસ્સન્તિ પટ્ઠપેસ્સન્તિ વિવરિસ્સન્તિ વિભજિસ્સન્તિ ઉત્તાનીકરિસ્સન્તિ, ઉપ્પન્નં પરપ્પવાદં સહધમ્મેન સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગહેત્વા સપ્પાટિહારિયં ધમ્મં દેસેસ્સન્તી’તિ. એતરહિ ખો પન, ભન્તે, ઉપાસિકા ભગવતો સાવિકા વિયત્તા વિનીતા વિસારદા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્ના સામીચિપ્પટિપન્ના અનુધમ્મચારિનિયો, સકં આચરિયકં ઉગ્ગહેત્વા આચિક્ખન્તિ દેસેન્તિ પઞ્ઞપેન્તિ પટ્ઠપેન્તિ વિવરન્તિ વિભજન્તિ ઉત્તાનીકરોન્તિ, ઉપ્પન્નં પરપ્પવાદં સહધમ્મેન સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગહેત્વા સપ્પાટિહારિયં ધમ્મં દેસેન્તિ. પરિનિબ્બાતુદાનિ, ભન્તે, ભગવા, પરિનિબ્બાતુ સુગતો, પરિનિબ્બાનકાલોદાનિ, ભન્તે, ભગવતો.

“ભાસિતા ખો પનેસા, ભન્તે, ભગવતા વાચા – ‘ન તાવાહં, પાપિમ, પરિનિબ્બાયિસ્સામિ , યાવ મે ઇદં બ્રહ્મચરિયં ન ઇદ્ધં ચેવ ભવિસ્સતિ ફીતઞ્ચ વિત્થારિકં બાહુજઞ્ઞં પુથુભૂતં યાવ દેવમનુસ્સેહિ સુપ્પકાસિત’ન્તિ. એતરહિ ખો પન, ભન્તે, ભગવતો બ્રહ્મચરિયં ઇદ્ધં ચેવ ફીતઞ્ચ વિત્થારિકં બાહુજઞ્ઞં પુથુભૂતં, યાવ દેવમનુસ્સેહિ સુપ્પકાસિતં. પરિનિબ્બાતુદાનિ, ભન્તે, ભગવા, પરિનિબ્બાતુ સુગતો, પરિનિબ્બાનકાલોદાનિ, ભન્તે, ભગવતો”તિ .

એવં વુત્તે ભગવા મારં પાપિમન્તં એતદવોચ – ‘‘અપ્પોસ્સુક્કો ત્વં, પાપિમ, હોહિ, ન ચિરં તથાગતસ્સ પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ. ઇતો તિણ્ણં માસાનં અચ્ચયેન તથાગતો પરિનિબ્બાયિસ્સતી’’તિ.

આયુસઙ્ખારઓસ્સજ્જનં

૧૬૯. અથ ખો ભગવા ચાપાલે ચેતિયે સતો સમ્પજાનો આયુસઙ્ખારં ઓસ્સજિ. ઓસ્સટ્ઠે ચ ભગવતા આયુસઙ્ખારે મહાભૂમિચાલો અહોસિ ભિંસનકો સલોમહંસો [લોમહંસો (સ્યા॰)], દેવદુન્દુભિયો [દેવદુદ્રભિયો (ક॰)] ચ ફલિંસુ . અથ ખો ભગવા એતમત્થં વિદિત્વા તાયં વેલાયં ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ –

‘‘તુલમતુલઞ્ચ સમ્ભવં, ભવસઙ્ખારમવસ્સજિ મુનિ;
અજ્ઝત્તરતો સમાહિતો, અભિન્દિ કવચમિવત્તસમ્ભવ’’ન્તિ.

મહાભૂમિચાલહેતુ

૧૭૦. અથ ખો આયસ્મતો આનન્દસ્સ એતદહોસિ – ‘‘અચ્છરિયં વત ભો, અબ્ભુતં વત ભો, મહા વતાયં ભૂમિચાલો; સુમહા વતાયં ભૂમિચાલો ભિંસનકો સલોમહંસો; દેવદુન્દુભિયો ચ ફલિંસુ. કો નુ ખો હેતુ કો પચ્ચયો મહતો ભૂમિચાલસ્સ પાતુભાવાયા’’તિ?

અથ ખો આયસ્મા આનન્દો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ, ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ, એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘અચ્છરિયં, ભન્તે, અબ્ભુતં, ભન્તે, મહા વતાયં, ભન્તે, ભૂમિચાલો; સુમહા વતાયં , ભન્તે, ભૂમિચાલો ભિંસનકો સલોમહંસો; દેવદુન્દુભિયો ચ ફલિંસુ. કો નુ ખો, ભન્તે , હેતુ કો પચ્ચયો મહતો ભૂમિચાલસ્સ પાતુભાવાયા’’તિ?

૧૭૧. ‘‘અટ્ઠ ખો ઇમે, આનન્દ, હેતૂ, અટ્ઠ પચ્ચયા મહતો ભૂમિચાલસ્સ પાતુભાવાય. કતમે અટ્ઠ? અયં, આનન્દ, મહાપથવી ઉદકે પતિટ્ઠિતા, ઉદકં વાતે પતિટ્ઠિતં, વાતો આકાસટ્ઠો. હોતિ ખો સો, આનન્દ, સમયો, યં મહાવાતા વાયન્તિ. મહાવાતા વાયન્તા ઉદકં કમ્પેન્તિ. ઉદકં કમ્પિતં પથવિં કમ્પેતિ. અયં પઠમો હેતુ પઠમો પચ્ચયો મહતો ભૂમિચાલસ્સ પાતુભાવાય.

‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, સમણો વા હોતિ બ્રાહ્મણો વા ઇદ્ધિમા ચેતોવસિપ્પત્તો, દેવો વા મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો, તસ્સ પરિત્તા પથવીસઞ્ઞા ભાવિતા હોતિ, અપ્પમાણા આપોસઞ્ઞા. સો ઇમં પથવિં કમ્પેતિ સઙ્કમ્પેતિ સમ્પકમ્પેતિ સમ્પવેધેતિ. અયં દુતિયો હેતુ દુતિયો પચ્ચયો મહતો ભૂમિચાલસ્સ પાતુભાવાય.

‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, યદા બોધિસત્તો તુસિતકાયા ચવિત્વા સતો સમ્પજાનો માતુકુચ્છિં ઓક્કમતિ, તદાયં પથવી કમ્પતિ સઙ્કમ્પતિ સમ્પકમ્પતિ સમ્પવેધતિ. અયં તતિયો હેતુ તતિયો પચ્ચયો મહતો ભૂમિચાલસ્સ પાતુભાવાય.

‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, યદા બોધિસત્તો સતો સમ્પજાનો માતુકુચ્છિસ્મા નિક્ખમતિ, તદાયં પથવી કમ્પતિ સઙ્કમ્પતિ સમ્પકમ્પતિ સમ્પવેધતિ. અયં ચતુત્થો હેતુ ચતુત્થો પચ્ચયો મહતો ભૂમિચાલસ્સ પાતુભાવાય.

“પુન ચપરં, આનન્દ, યદા તથાગતો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝતિ, તદાયં પથવી કમ્પતિ સઙ્કમ્પતિ સમ્પકમ્પતિ સમ્પવેધતિ. અયં પઞ્ચમો હેતુ પઞ્ચમો પચ્ચયો મહતો ભૂમિચાલસ્સ પાતુભાવાય.

“પુન ચપરં, આનન્દ, યદા તથાગતો અનુત્તરં ધમ્મચક્કં પવત્તેતિ, તદાયં પથવી કમ્પતિ સઙ્કમ્પતિ સમ્પકમ્પતિ સમ્પવેધતિ. અયં છટ્ઠો હેતુ છટ્ઠો પચ્ચયો મહતો ભૂમિચાલસ્સ પાતુભાવાય.

“પુન ચપરં, આનન્દ, યદા તથાગતો સતો સમ્પજાનો આયુસઙ્ખારં ઓસ્સજ્જતિ, તદાયં પથવી કમ્પતિ સઙ્કમ્પતિ સમ્પકમ્પતિ સમ્પવેધતિ. અયં સત્તમો હેતુ સત્તમો પચ્ચયો મહતો ભૂમિચાલસ્સ પાતુભાવાય.

“પુન ચપરં, આનન્દ, યદા તથાગતો અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયતિ, તદાયં પથવી કમ્પતિ સઙ્કમ્પતિ સમ્પકમ્પતિ સમ્પવેધતિ. અયં અટ્ઠમો હેતુ અટ્ઠમો પચ્ચયો મહતો ભૂમિચાલસ્સ પાતુભાવાય. ઇમે ખો, આનન્દ, અટ્ઠ હેતૂ, અટ્ઠ પચ્ચયા મહતો ભૂમિચાલસ્સ પાતુભાવાયા”તિ.

અટ્ઠ પરિસા

૧૭૨. “અટ્ઠ ખો ઇમા, આનન્દ, પરિસા. કતમા અટ્ઠ? ખત્તિયપરિસા, બ્રાહ્મણપરિસા, ગહપતિપરિસા, સમણપરિસા, ચાતુમહારાજિકપરિસા [ચાતુમ્મહારાજિકપરિસા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)], તાવતિંસપરિસા, મારપરિસા, બ્રહ્મપરિસા. અભિજાનામિ ખો પનાહં, આનન્દ , અનેકસતં ખત્તિયપરિસં ઉપસઙ્કમિતા. તત્રપિ મયા સન્નિસિન્નપુબ્બં ચેવ સલ્લપિતપુબ્બઞ્ચ સાકચ્છા ચ સમાપજ્જિતપુબ્બા . તત્થ યાદિસકો તેસં વણ્ણો હોતિ, તાદિસકો મય્હં વણ્ણો હોતિ. યાદિસકો તેસં સરો હોતિ, તાદિસકો મય્હં સરો હોતિ. ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેમિ સમાદપેમિ સમુત્તેજેમિ સમ્પહંસેમિ. ભાસમાનઞ્ચ મં ન જાનન્તિ – ‘કો નુ ખો અયં ભાસતિ દેવો વા મનુસ્સો વા’તિ? ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેત્વા સમાદપેત્વા સમુત્તેજેત્વા સમ્પહંસેત્વા અન્તરધાયામિ. અન્તરહિતઞ્ચ મં ન જાનન્તિ – ‘કો નુ ખો અયં અન્તરહિતો દેવો વા મનુસ્સો વા’તિ? અભિજાનામિ ખો પનાહં, આનન્દ, અનેકસતં બ્રાહ્મણપરિસં…પે॰… ગહપતિપરિસં… સમણપરિસં… ચાતુમહારાજિકપરિસં… તાવતિંસપરિસં… મારપરિસં… બ્રહ્મપરિસં ઉપસઙ્કમિતા. તત્રપિ મયા સન્નિસિન્નપુબ્બં ચેવ સલ્લપિતપુબ્બઞ્ચ સાકચ્છા ચ સમાપજ્જિતપુબ્બા. તત્થ યાદિસકો તેસં વણ્ણો હોતિ, તાદિસકો મય્હં વણ્ણો હોતિ. યાદિસકો તેસં સરો હોતિ, તાદિસકો મય્હં સરો હોતિ. ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેમિ સમાદપેમિ સમુત્તેજેમિ સમ્પહંસેમિ. ભાસમાનઞ્ચ મં ન જાનન્તિ – ‘કો નુ ખો અયં ભાસતિ દેવો વા મનુસ્સો વા’તિ? ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેત્વા સમાદપેત્વા સમુત્તેજેત્વા સમ્પહંસેત્વા અન્તરધાયામિ. અન્તરહિતઞ્ચ મં ન જાનન્તિ – ‘કો નુ ખો અયં અન્તરહિતો દેવો વા મનુસ્સો વા’તિ? ઇમા ખો, આનન્દ, અટ્ઠ પરિસા.

અટ્ઠ અભિભાયતનાનિ

૧૭૩. “અટ્ઠ ખો ઇમાનિ, આનન્દ, અભિભાયતનાનિ. કતમાનિ અટ્ઠ ? અજ્ઝત્તં રૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ પરિત્તાનિ સુવણ્ણદુબ્બણ્ણાનિ. ‘તાનિ અભિભુય્ય જાનામિ પસ્સામી’તિ એવંસઞ્ઞી હોતિ. ઇદં પઠમં અભિભાયતનં.

‘‘અજ્ઝત્તં રૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ અપ્પમાણાનિ સુવણ્ણદુબ્બણ્ણાનિ. ‘તાનિ અભિભુય્ય જાનામિ પસ્સામી’તિ એવંસઞ્ઞી હોતિ. ઇદં દુતિયં અભિભાયતનં.

‘‘અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ પરિત્તાનિ સુવણ્ણદુબ્બણ્ણાનિ. ‘તાનિ અભિભુય્ય જાનામિ પસ્સામી’તિ એવંસઞ્ઞી હોતિ. ઇદં તતિયં અભિભાયતનં.

‘‘અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ અપ્પમાણાનિ સુવણ્ણદુબ્બણ્ણાનિ. ‘તાનિ અભિભુય્ય જાનામિ પસ્સામી’તિ એવંસઞ્ઞી હોતિ. ઇદં ચતુત્થં અભિભાયતનં.

‘‘અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ નીલાનિ નીલવણ્ણાનિ નીલનિદસ્સનાનિ નીલનિભાસાનિ. સેય્યથાપિ નામ ઉમાપુપ્ફં નીલં નીલવણ્ણં નીલનિદસ્સનં નીલનિભાસં. સેય્યથા વા પન તં વત્થં બારાણસેય્યકં ઉભતોભાગવિમટ્ઠં નીલં નીલવણ્ણં નીલનિદસ્સનં નીલનિભાસં. એવમેવ અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ નીલાનિ નીલવણ્ણાનિ નીલનિદસ્સનાનિ નીલનિભાસાનિ. ‘તાનિ અભિભુય્ય જાનામિ પસ્સામી’તિ એવંસઞ્ઞી હોતિ. ઇદં પઞ્ચમં અભિભાયતનં.

‘‘અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ પીતાનિ પીતવણ્ણાનિ પીતનિદસ્સનાનિ પીતનિભાસાનિ. સેય્યથાપિ નામ કણિકારપુપ્ફં પીતં પીતવણ્ણં પીતનિદસ્સનં પીતનિભાસં. સેય્યથા વા પન તં વત્થં બારાણસેય્યકં ઉભતોભાગવિમટ્ઠં પીતં પીતવણ્ણં પીતનિદસ્સનં પીતનિભાસં. એવમેવ અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ પીતાનિ પીતવણ્ણાનિ પીતનિદસ્સનાનિ પીતનિભાસાનિ. ‘તાનિ અભિભુય્ય જાનામિ પસ્સામી’તિ એવંસઞ્ઞી હોતિ. ઇદં છટ્ઠં અભિભાયતનં.

‘‘અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ લોહિતકાનિ લોહિતકવણ્ણાનિ લોહિતકનિદસ્સનાનિ લોહિતકનિભાસાનિ. સેય્યથાપિ નામ બન્ધુજીવકપુપ્ફં લોહિતકં લોહિતકવણ્ણં લોહિતકનિદસ્સનં લોહિતકનિભાસં. સેય્યથા વા પન તં વત્થં બારાણસેય્યકં ઉભતોભાગવિમટ્ઠં લોહિતકં લોહિતકવણ્ણં લોહિતકનિદસ્સનં લોહિતકનિભાસં. એવમેવ અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ લોહિતકાનિ લોહિતકવણ્ણાનિ લોહિતકનિદસ્સનાનિ લોહિતકનિભાસાનિ. ‘તાનિ અભિભુય્ય જાનામિ પસ્સામી’તિ એવંસઞ્ઞી હોતિ. ઇદં સત્તમં અભિભાયતનં.

‘‘અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ ઓદાતાનિ ઓદાતવણ્ણાનિ ઓદાતનિદસ્સનાનિ ઓદાતનિભાસાનિ. સેય્યથાપિ નામ ઓસધિતારકા ઓદાતા ઓદાતવણ્ણા ઓદાતનિદસ્સના ઓદાતનિભાસા. સેય્યથા વા પન તં વત્થં બારાણસેય્યકં ઉભતોભાગવિમટ્ઠં ઓદાતં ઓદાતવણ્ણં ઓદાતનિદસ્સનં ઓદાતનિભાસં. એવમેવ અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ ઓદાતાનિ ઓદાતવણ્ણાનિ ઓદાતનિદસ્સનાનિ ઓદાતનિભાસાનિ. ‘તાનિ અભિભુય્ય જાનામિ પસ્સામી’તિ એવંસઞ્ઞી હોતિ. ઇદં અટ્ઠમં અભિભાયતનં . ઇમાનિ ખો, આનન્દ, અટ્ઠ અભિભાયતનાનિ.

અટ્ઠ વિમોક્ખા

૧૭૪. ''અટ્ઠ ખો ઇમે, આનન્દ, વિમોક્ખા. કતમે અટ્ઠ? રૂપી રૂપાનિ પસ્સતિ, અયં પઠમો વિમોક્ખો. અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ, અયં દુતિયો વિમોક્ખો. સુભન્તેવ અધિમુત્તો હોતિ, અયં તતિયો વિમોક્ખો. સબ્બસો રૂપસઞ્ઞાનં સમતિક્કમા પટિઘસઞ્ઞાનં અત્થઙ્ગમા નાનત્તસઞ્ઞાનં અમનસિકારા 'અનન્તો આકાસો'તિ આકાસાનઞ્ચાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, અયં ચતુત્થો વિમોક્ખો. સબ્બસો આકાસાનઞ્ચાયતનં સમતિક્કમ્મ 'અનન્તં વિઞ્ઞાણ'ન્તિ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, અયં પઞ્ચમો વિમોક્ખો. સબ્બસો વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં સમતિક્કમ્મ 'નત્થિ કિઞ્ચી'તિ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, અયં છટ્ઠો વિમોક્ખો. સબ્બસો આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમતિક્કમ્મ નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. અયં સત્તમો વિમોક્ખો. સબ્બસો નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમતિક્કમ્મ સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, અયં અટ્ઠમો વિમોક્ખો. ઇમે ખો, આનન્દ, અટ્ઠ વિમોક્ખા.

૧૭૫. ''એકમિદાહં , આનન્દ, સમયં ઉરુવેલાયં વિહરામિ નજ્જા નેરઞ્જરાય તીરે અજપાલનિગ્રોધે પઠમાભિસમ્બુદ્ધો. અથ ખો, આનન્દ, મારો પાપિમા યેનાહં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતો ખો, આનન્દ, મારો પાપિમા મં એતદવોચ – 'પરિનિબ્બાતુદાનિ, ભન્તે, ભગવા; પરિનિબ્બાતુ સુગતો, પરિનિબ્બાનકાલોદાનિ, ભન્તે, ભગવતો'તિ. એવં વુત્તે અહં, આનન્દ, મારં પાપિમન્તં એતદવોચં –

'''ન તાવાહં, પાપિમ, પરિનિબ્બાયિસ્સામિ, યાવ મે ભિક્ખૂ ન સાવકા ભવિસ્સન્તિ વિયત્તા વિનીતા વિસારદા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્ના સામીચિપ્પટિપન્ના અનુધમ્મચારિનો, સકં આચરિયકં ઉગ્ગહેત્વા આચિક્ખિસ્સન્તિ દેસેસ્સન્તિ પઞ્ઞપેસ્સન્તિ પટ્ઠપેસ્સન્તિ વિવરિસ્સન્તિ વિભજિસ્સન્તિ ઉત્તાનીકરિસ્સન્તિ, ઉપ્પન્નં પરપ્પવાદં સહધમ્મેન સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગહેત્વા સપ્પાટિહારિયં ધમ્મં દેસેસ્સન્તિ.

'''ન તાવાહં, પાપિમ, પરિનિબ્બાયિસ્સામિ, યાવ મે ભિક્ખુનિયો ન સાવિકા ભવિસ્સન્તિ વિયત્તા વિનીતા વિસારદા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્ના સામીચિપ્પટિપન્ના અનુધમ્મચારિનિયો, સકં આચરિયકં ઉગ્ગહેત્વા આચિક્ખિસ્સન્તિ દેસેસ્સન્તિ પઞ્ઞપેસ્સન્તિ પટ્ઠપેસ્સન્તિ વિવરિસ્સન્તિ વિભજિસ્સન્તિ ઉત્તાનીકરિસ્સન્તિ, ઉપ્પન્નં પરપ્પવાદં સહધમ્મેન સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગહેત્વા સપ્પાટિહારિયં ધમ્મં દેસેસ્સન્તિ.

'''ન તાવાહં, પાપિમ, પરિનિબ્બાયિસ્સામિ, યાવ મે ઉપાસકા ન સાવકા ભવિસ્સન્તિ વિયત્તા વિનીતા વિસારદા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્ના સામીચિપ્પટિપન્ના અનુધમ્મચારિનો, સકં આચરિયકં ઉગ્ગહેત્વા આચિક્ખિસ્સન્તિ દેસેસ્સન્તિ પઞ્ઞપેસ્સન્તિ પટ્ઠપેસ્સન્તિ વિવરિસ્સન્તિ વિભજિસ્સન્તિ ઉત્તાનીકરિસ્સન્તિ, ઉપ્પન્નં પરપ્પવાદં સહધમ્મેન સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગહેત્વા સપ્પાટિહારિયં ધમ્મં દેસેસ્સન્તિ.

'''ન તાવાહં, પાપિમ, પરિનિબ્બાયિસ્સામિ, યાવ મે ઉપાસિકા ન સાવિકા ભવિસ્સન્તિ વિયત્તા વિનીતા વિસારદા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્ના સામીચિપ્પટિપન્ના અનુધમ્મચારિનિયો, સકં આચરિયકં ઉગ્ગહેત્વા આચિક્ખિસ્સન્તિ દેસેસ્સન્તિ પઞ્ઞપેસ્સન્તિ પટ્ઠપેસ્સન્તિ વિવરિસ્સન્તિ વિભજિસ્સન્તિ ઉત્તાનીકરિસ્સન્તિ, ઉપ્પન્નં પરપ્પવાદં સહધમ્મેન સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગહેત્વા સપ્પાટિહારિયં ધમ્મં દેસેસ્સન્તિ.

'''ન તાવાહં, પાપિમ, પરિનિબ્બાયિસ્સામિ, યાવ મે ઇદં બ્રહ્મચરિયં ન ઇદ્ધઞ્ચેવ ભવિસ્સતિ ફીતઞ્ચ વિત્થારિકં બાહુજઞ્ઞં પુથુભૂતં યાવ દેવમનુસ્સેહિ સુપ્પકાસિત'ન્તિ.

૧૭૬. ''ઇદાનેવ ખો, આનન્દ, અજ્જ ચાપાલે ચેતિયે મારો પાપિમા યેનાહં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતો ખો, આનન્દ, મારો પાપિમા મં એતદવોચ – 'પરિનિબ્બાતુદાનિ, ભન્તે, ભગવા, પરિનિબ્બાતુ સુગતો, પરિનિબ્બાનકાલોદાનિ, ભન્તે, ભગવતો. ભાસિતા ખો પનેસા, ભન્તે, ભગવતા વાચા – ''ન તાવાહં, પાપિમ , પરિનિબ્બાયિસ્સામિ , યાવ મે ભિક્ખૂ ન સાવકા ભવિસ્સન્તિ...પે॰... યાવ મે ભિક્ખુનિયો ન સાવિકા ભવિસ્સન્તિ...પે॰... યાવ મે ઉપાસકા ન સાવકા ભવિસ્સન્તિ...પે॰... યાવ મે ઉપાસિકા ન સાવિકા ભવિસ્સન્તિ...પે॰... યાવ મે ઇદં બ્રહ્મચરિયં ન ઇદ્ધઞ્ચેવ ભવિસ્સતિ ફીતઞ્ચ વિત્થારિકં બાહુજઞ્ઞં પુથુભૂતં, યાવ દેવમનુસ્સેહિ સુપ્પકાસિત''ન્તિ. એતરહિ ખો પન, ભન્તે, ભગવતો બ્રહ્મચરિયં ઇદ્ધઞ્ચેવ ફીતઞ્ચ વિત્થારિકં બાહુજઞ્ઞં પુથુભૂતં, યાવ દેવમનુસ્સેહિ સુપ્પકાસિતં. પરિનિબ્બાતુદાનિ, ભન્તે, ભગવા, પરિનિબ્બાતુ સુગતો, પરિનિબ્બાનકાલોદાનિ, ભન્તે, ભગવતો'તિ.

૧૭૭. ''એવં વુત્તે, અહં, આનન્દ, મારં પાપિમન્તં એતદવોચં – 'અપ્પોસ્સુક્કો ત્વં, પાપિમ, હોહિ, નચિરં તથાગતસ્સ પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ. ઇતો તિણ્ણં માસાનં અચ્ચયેન તથાગતો પરિનિબ્બાયિસ્સતી'તિ. ઇદાનેવ ખો, આનન્દ, અજ્જ ચાપાલે ચેતિયે તથાગતેન સતેન સમ્પજાનેન આયુસઙ્ખારો ઓસ્સટ્ઠો''તિ.

આનન્દયાચનકથા

૧૭૮. એવં વુત્તે આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''તિટ્ઠતુ, ભન્તે, ભગવા કપ્પં, તિટ્ઠતુ સુગતો કપ્પં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન''ન્તિ.

''અલંદાનિ, આનન્દ. મા તથાગતં યાચિ, અકાલોદાનિ, આનન્દ, તથાગતં યાચનાયા''તિ. દુતિયમ્પિ ખો આયસ્મા આનન્દો...પે॰... તતિયમ્પિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''તિટ્ઠતુ, ભન્તે, ભગવા કપ્પં, તિટ્ઠતુ સુગતો કપ્પં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન''ન્તિ.

''સદ્દહસિ ત્વં, આનન્દ, તથાગતસ્સ બોધિ''ન્તિ? ''એવં, ભન્તે''. ''અથ કિઞ્ચરહિ ત્વં, આનન્દ, તથાગતં યાવતતિયકં અભિનિપ્પીળેસી''તિ? ''સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'યસ્સ કસ્સચિ, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા, સો આકઙ્ખમાનો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા. તથાગતસ્સ ખો, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા. સો આકઙ્ખમાનો, આનન્દ, તથાગતો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા'''તિ. ''સદ્દહસિ ત્વં, આનન્દા''તિ? ''એવં, ભન્તે''. ''તસ્માતિહાનન્દ, તુય્હેવેતં દુક્કટં, તુય્હેવેતં અપરદ્ધં, યં ત્વં તથાગતેન એવં ઓળારિકે નિમિત્તે કયિરમાને ઓળારિકે ઓભાસે કયિરમાને નાસક્ખિ પટિવિજ્ઝિતું, ન તથાગતં યાચિ – 'તિટ્ઠતુ, ભન્તે, ભગવા કપ્પં, તિટ્ઠતુ સુગતો કપ્પં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન''ન્તિ. સચે ત્વં, આનન્દ, તથાગતં યાચેય્યાસિ, દ્વેવ તે વાચા તથાગતો પટિક્ખિપેય્ય, અથ તતિયકં અધિવાસેય્ય. તસ્માતિહાનન્દ, તુય્હેવેતં દુક્કટં, તુય્હેવેતં અપરદ્ધં.

૧૭૯. ''એકમિદાહં, આનન્દ, સમયં રાજગહે વિહરામિ ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે. તત્રાપિ ખો તાહં, આનન્દ, આમન્તેસિં – 'રમણીયં, આનન્દ, રાજગહં, રમણીયો, આનન્દ, ગિજ્ઝકૂટો પબ્બતો. યસ્સ કસ્સચિ, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા, સો આકઙ્ખમાનો કપ્પં

વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા. તથાગતસ્સ ખો, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા, સો આકઙ્ખમાનો, આનન્દ, તથાગતો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા'તિ. એવમ્પિ ખો ત્વં, આનન્દ, તથાગતેન ઓળારિકે નિમિત્તે કયિરમાને ઓળારિકે ઓભાસે કયિરમાને નાસક્ખિ પટિવિજ્ઝિતું, ન તથાગતં યાચિ – 'તિટ્ઠતુ, ભન્તે, ભગવા કપ્પં, તિટ્ઠતુ સુગતો કપ્પં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન'ન્તિ. સચે ત્વં, આનન્દ, તથાગતં યાચેય્યાસિ, દ્વે તે વાચા તથાગતો પટિક્ખિપેય્ય, અથ તતિયકં અધિવાસેય્ય. તસ્માતિહાનન્દ, તુય્હેવેતં દુક્કટં, તુય્હેવેતં અપરદ્ધં.

૧૮૦. ''એકમિદાહં, આનન્દ, સમયં તત્થેવ રાજગહે વિહરામિ ગોતમનિગ્રોધે...પે॰... તત્થેવ રાજગહે વિહરામિ ચોરપપાતે... તત્થેવ રાજગહે વિહરામિ વેભારપસ્સે સત્તપણ્ણિગુહાયં... તત્થેવ રાજગહે વિહરામિ ઇસિગિલિપસ્સે કાળસિલાયં... તત્થેવ રાજગહે વિહરામિ સીતવને સપ્પસોણ્ડિકપબ્ભારે... તત્થેવ રાજગહે વિહરામિ તપોદારામે... તત્થેવ રાજગહે વિહરામિ વેળુવને કલન્દકનિવાપે... તત્થેવ રાજગહે વિહરામિ જીવકમ્બવને... તત્થેવ રાજગહે વિહરામિ મદ્દકુચ્છિસ્મિં મિગદાયે તત્રાપિ ખો તાહં, આનન્દ, આમન્તેસિં – 'રમણીયં, આનન્દ, રાજગહં, રમણીયો ગિજ્ઝકૂટો પબ્બતો, રમણીયો ગોતમનિગ્રોધો, રમણીયો ચોરપપાતો, રમણીયા વેભારપસ્સે સત્તપણ્ણિગુહા, રમણીયા ઇસિગિલિપસ્સે કાળસિલા, રમણીયો સીતવને સપ્પસોણ્ડિકપબ્ભારો , રમણીયો તપોદારામો, રમણીયો વેળુવને કલન્દકનિવાપો, રમણીયં જીવકમ્બવનં, રમણીયો મદ્દકુચ્છિસ્મિં મિગદાયો. યસ્સ કસ્સચિ, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા...પે॰... આકઙ્ખમાનો, આનન્દ, તથાગતો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા'તિ. એવમ્પિ ખો ત્વં, આનન્દ, તથાગતેન ઓળારિકે નિમિત્તે કયિરમાને ઓળારિકે ઓભાસે કયિરમાને નાસક્ખિ પટિવિજ્ઝિતું, ન તથાગતં યાચિ – 'તિટ્ઠતુ, ભન્તે, ભગવા કપ્પં, તિટ્ઠતુ સુગતો કપ્પં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન'ન્તિ. સચે ત્વં, આનન્દ, તથાગતં યાચેય્યાસિ, દ્વેવ તે વાચા તથાગતો પટિક્ખિપેય્ય, અથ તતિયકં અધિવાસેય્ય. તસ્માતિહાનન્દ, તુય્હેવેતં દુક્કટં, તુય્હેવેતં અપરદ્ધં.

૧૮૧. ''એકમિદાહં, આનન્દ, સમયં ઇધેવ વેસાલિયં વિહરામિ ઉદેને ચેતિયે. તત્રાપિ ખો તાહં, આનન્દ, આમન્તેસિં – 'રમણીયા, આનન્દ, વેસાલી, રમણીયં ઉદેનં ચેતિયં. યસ્સ કસ્સચિ, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા, સો આકઙ્ખમાનો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા. તથાગતસ્સ ખો, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા, સો આકઙ્ખમાનો, આનન્દ, તથાગતો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા'તિ. એવમ્પિ ખો ત્વં, આનન્દ, તથાગતેન ઓળારિકે નિમિત્તે કયિરમાને ઓળારિકે ઓભાસે કયિરમાને નાસક્ખિ પટિવિજ્ઝિતું, ન તથાગતં યાચિ – 'તિટ્ઠતુ, ભન્તે, ભગવા કપ્પં, તિટ્ઠતુ સુગતો કપ્પં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન'ન્તિ. સચે ત્વં, આનન્દ, તથાગતં યાચેય્યાસિ, દ્વેવ તે વાચા તથાગતો પટિક્ખિપેય્ય, અથ તતિયકં અધિવાસેય્ય, તસ્માતિહાનન્દ, તુય્હેવેતં દુક્કટં, તુય્હેવેતં અપરદ્ધં.

૧૮૨. ''એકમિદાહં , આનન્દ, સમયં ઇધેવ વેસાલિયં વિહરામિ ગોતમકે ચેતિયે ...પે॰... ઇધેવ વેસાલિયં વિહરામિ સત્તમ્બે ચેતિયે... ઇધેવ વેસાલિયં વિહરામિ બહુપુત્તે ચેતિયે... ઇધેવ વેસાલિયં વિહરામિ સારન્દદે ચેતિયે... ઇદાનેવ ખો તાહં, આનન્દ, અજ્જ ચાપાલે ચેતિયે આમન્તેસિં – 'રમણીયા, આનન્દ, વેસાલી, રમણીયં ઉદેનં ચેતિયં, રમણીયં ગોતમકં ચેતિયં, રમણીયં સત્તમ્બં ચેતિયં, રમણીયં બહુપુત્તં ચેતિયં, રમણીયં સારન્દદં

ચેતિયં, રમણીયં ચાપાલં ચેતિયં. યસ્સ કસ્સચિ, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા, સો આકઙ્ખમાનો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા. તથાગતસ્સ ખો, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા, સો આકઙ્ખમાનો, આનન્દ, તથાગતો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા'તિ. એવમ્પિ ખો ત્વં, આનન્દ, તથાગતેન ઓળારિકે નિમિત્તે કયિરમાને ઓળારિકે ઓભાસે કયિરમાને નાસક્ખિ પટિવિજ્ઝિતું, ન તથાગતં યાચિ – 'તિટ્ઠતુ ભગવા કપ્પં, તિટ્ઠતુ સુગતો કપ્પં બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન'ન્તિ. સચે ત્વં, આનન્દ, તથાગતં યાચેય્યાસિ, દ્વેવ તે વાચા તથાગતો પટિક્ખિપેય્ય, અથ તતિયકં અધિવાસેય્ય. તસ્માતિહાનન્દ, તુય્હેવેતં દુક્કટં, તુય્હેવેતં અપરદ્ધં.

૧૮૩. ''નનુ એતં [એવં (સ્યા॰ પી॰)], આનન્દ, મયા પટિકચ્ચેવ [પટિગચ્ચેવ (સી॰ પી॰)] અક્ખાતં – 'સબ્બેહેવ પિયેહિ મનાપેહિ નાનાભાવો વિનાભાવો અઞ્ઞથાભાવો. તં કુતેત્થ, આનન્દ, લબ્ભા, યં તં જાતં ભૂતં સઙ્ખતં પલોકધમ્મં, તં વત મા પલુજ્જીતિ નેતં ઠાનં વિજ્જતિ'. યં ખો પનેતં, આનન્દ, તથાગતેન ચત્તં વન્તં મુત્તં પહીનં પટિનિસ્સટ્ઠં ઓસ્સટ્ઠો આયુસઙ્ખારો, એકંસેન વાચા ભાસિતા – 'ન ચિરં તથાગતસ્સ પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ. ઇતો તિણ્ણં માસાનં અચ્ચયેન તથાગતો પરિનિબ્બાયિસ્સતી'તિ. તઞ્ચ [તં વચનં (સી॰)] તથાગતો જીવિતહેતુ પુન પચ્ચાવમિસ્સતીતિ [પચ્ચાગમિસ્સતીતિ (સ્યા॰ ક॰)] નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. આયામાનન્દ, યેન મહાવનં કૂટાગારસાલા તેનુપસઙ્કમિસ્સામા''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ.

અથ ખો ભગવા આયસ્મતા આનન્દેન સદ્ધિં યેન મહાવનં કૂટાગારસાલા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''ગચ્છ ત્વં, આનન્દ, યાવતિકા ભિક્ખૂ વેસાલિં ઉપનિસ્સાય વિહરન્તિ, તે સબ્બે ઉપટ્ઠાનસાલાયં સન્નિપાતેહી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પટિસ્સુત્વા યાવતિકા ભિક્ખૂ વેસાલિં ઉપનિસ્સાય વિહરન્તિ, તે સબ્બે ઉપટ્ઠાનસાલાયં સન્નિપાતેત્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતો ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''સન્નિપતિતો, ભન્તે, ભિક્ખુસઙ્ઘો, યસ્સદાનિ, ભન્તે, ભગવા કાલં મઞ્ઞતી''તિ.

૧૮૪. અથ ખો ભગવા યેનુપટ્ઠાનસાલા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. નિસજ્જ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, યે તે મયા ધમ્મા અભિઞ્ઞા દેસિતા, તે વો સાધુકં ઉગ્ગહેત્વા આસેવિતબ્બા ભાવેતબ્બા બહુલીકાતબ્બા, યથયિદં બ્રહ્મચરિયં અદ્ધનિયં અસ્સ ચિરટ્ઠિતિકં, તદસ્સ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં. કતમે ચ તે, ભિક્ખવે, ધમ્મા મયા અભિઞ્ઞા દેસિતા, યે વો સાધુકં ઉગ્ગહેત્વા આસેવિતબ્બા ભાવેતબ્બા બહુલીકાતબ્બા, યથયિદં બ્રહ્મચરિયં અદ્ધનિયં અસ્સ ચિરટ્ઠિતિકં, તદસ્સ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં. સેય્યથિદં – ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ચત્તારો સમ્મપ્પધાના ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ પઞ્ચ બલાનિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો. ઇમે ખો તે, ભિક્ખવે, ધમ્મા મયા અભિઞ્ઞા દેસિતા, યે વો સાધુકં ઉગ્ગહેત્વા આસેવિતબ્બા ભાવેતબ્બા બહુલીકાતબ્બા, યથયિદં બ્રહ્મચરિયં અદ્ધનિયં અસ્સ ચિરટ્ઠિતિકં, તદસ્સ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન''ન્તિ.

૧૮૫. અથ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''હન્દદાનિ, ભિક્ખવે, આમન્તયામિ વો, વયધમ્મા સઙ્ખારા, અપ્પમાદેન સમ્પાદેથ. નચિરં તથાગતસ્સ પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ. ઇતો તિણ્ણં માસાનં અચ્ચયેન તથાગતો

પરિનિબ્બાયિસ્સતી''તિ. ઇદમવોચ ભગવા, ઇદં વત્વાન સુગતો અથાપરં એતદવોચ સત્થા [ઇતો પરં સ્યામપોત્થકે એવંપિ પાઠો દિસ્સતિ –§દહરાપિ ચ યે વુદ્ધા, યે બાલા યે ચ પણ્ડિતા.§અડ્ઢાચેવ દલિદ્દા ચ, સબ્બે મચ્ચુપરાયના.§યથાપિ કુમ્ભકારસ્સ, કતં મત્તિકભાજનં.§ખુદ્દકઞ્ચ મહન્તઞ્ચ, યઞ્ચ પક્કં યઞ્ચ આમકં.§સબ્બં ભેદપરિયન્તં, એવં મચ્ચાન જીવિતં.§અથાપરં એતદવોચ સત્થા]. –

''પરિપક્કો વયો મય્હં, પરિત્તં મમ જીવિતં;
પહાય વો ગમિસ્સામિ, કતં મે સરણમત્તનો.

''અપ્પમત્તા સતીમન્તો, સુસીલા હોથ ભિક્ખવો;
સુસમાહિતસઙ્કપ્પા, સચિત્તમનુરક્ખથ.

''યો ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે, અપ્પમત્તો વિહસ્સતિ;
પહાય જાતિસંસારં, દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સતી''તિ [વિહરિસ્સતિ (સ્યા॰), વિહેસ્સતિ (સી॰)].

તતિયો ભાણવારો.

નાગાપલોકિતં

૧૮૬. અથ ખો ભગવા પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય વેસાલિં પિણ્ડાય પાવિસિ. વેસાલિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપ્પટિક્કન્તો નાગાપલોકિતં વેસાલિં અપલોકેત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''ઇદં પચ્છિમકં, આનન્દ, તથાગતસ્સ વેસાલિયા દસ્સનં ભવિસ્સતિ. આયામાનન્દ, યેન ભણ્ડગામો [ભણ્ડુગામો (ક॰)] તેનુપસઙ્કમિસ્સામા''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ.

અથ ખો ભગવા મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં યેન ભણ્ડગામો તદવસરિ. તત્ર સુદં ભગવા ભણ્ડગામે વિહરતિ. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''ચતુન્નં, ભિક્ખવે, ધમ્માનં અનનુબોધા અપ્પટિવેધા એવમિદં દીઘમદ્ધાનં સન્ધાવિતં સંસરિતં મમઞ્ચેવ તુમ્હાકઞ્ચ. કતમેસં ચતુન્નં? અરિયસ્સ, ભિક્ખવે, સીલસ્સ અનનુબોધા અપ્પટિવેધા એવમિદં દીઘમદ્ધાનં સન્ધાવિતં સંસરિતં મમં ચેવ તુમ્હાકઞ્ચ. અરિયસ્સ, ભિક્ખવે, સમાધિસ્સ અનનુબોધા અપ્પટિવેધા એવમિદં દીઘમદ્ધાનં સન્ધાવિતં સંસરિતં મમં ચેવ તુમ્હાકઞ્ચ. અરિયાય, ભિક્ખવે, પઞ્ઞાય અનનુબોધા અપ્પટિવેધા એવમિદં દીઘમદ્ધાનં સન્ધાવિતં સંસરિતં મમં ચેવ તુમ્હાકઞ્ચ. અરિયાય, ભિક્ખવે, વિમુત્તિયા અનનુબોધા અપ્પટિવેધા એવમિદં દીઘમદ્ધાનં સન્ધાવિતં સંસરિતં મમં ચેવ તુમ્હાકઞ્ચ. તયિદં, ભિક્ખવે, અરિયં સીલં અનુબુદ્ધં પટિવિદ્ધં, અરિયો સમાધિ અનુબુદ્ધો પટિવિદ્ધો, અરિયા પઞ્ઞા અનુબુદ્ધા પટિવિદ્ધા, અરિયા વિમુત્તિ અનુબુદ્ધા પટિવિદ્ધા, ઉચ્છિન્ના ભવતણ્હા, ખીણા ભવનેત્તિ, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો''તિ. ઇદમવોચ ભગવા, ઇદં વત્વાન સુગતો અથાપરં એતદવોચ સત્થા –

''સીલં સમાધિ પઞ્ઞા ચ, વિમુત્તિ ચ અનુત્તરા;
અનુબુદ્ધા ઇમે ધમ્મા, ગોતમેન યસસ્સિના.

''ઇતિ બુદ્ધો અભિઞ્ઞાય, ધમ્મમક્ખાસિ ભિક્ખુનં;
દુક્ખસ્સન્તકરો સત્થા, ચક્ખુમા પરિનિબ્બુતો''તિ.

તત્રાપિ સુદં ભગવા ભણ્ડગામે વિહરન્તો એતદેવ બહુલં ભિક્ખૂનં ધમ્મિં કથં કરોતિ – ''ઇતિ સીલં, ઇતિ સમાધિ, ઇતિ પઞ્ઞા. સીલપરિભાવિતો સમાધિ મહપ્ફલો હોતિ મહાનિસંસો. સમાધિપરિભાવિતા પઞ્ઞા મહપ્ફલા હોતિ મહાનિસંસા. પઞ્ઞાપરિભાવિતં ચિત્તં સમ્મદેવ આસવેહિ વિમુચ્ચતિ, સેય્યથિદં – કામાસવા, ભવાસવા, અવિજ્જાસવા''તિ.

ચતુમહાપદેસકથા

૧૮૭. અથ ખો ભગવા ભણ્ડગામે યથાભિરન્તં વિહરિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''આયામાનન્દ, યેન હત્થિગામો, યેન અમ્બગામો, યેન જમ્બુગામો, યેન ભોગનગરં તેનુપસઙ્કમિસ્સામા''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો ભગવા મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં યેન ભોગનગરં તદવસરિ. તત્ર સુદં ભગવા ભોગનગરે વિહરતિ આનન્દે [સાનન્દરે (ક॰)] ચેતિયે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, મહાપદેસે દેસેસ્સામિ, તં સુણાથ, સાધુકં મનસિકરોથ, ભાસિસ્સામી''તિ. ''એવં , ભન્તે''તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

૧૮૮. ''ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવં વદેય્ય – 'સમ્મુખા મેતં, આવુસો, ભગવતો સુતં સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં, અયં ધમ્મો અયં વિનયો ઇદં સત્થુસાસન'ન્તિ. તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ભાસિતં નેવ અભિનન્દિતબ્બં નપ્પટિક્કોસિતબ્બં. અનભિનન્દિત્વા અપ્પટિક્કોસિત્વા તાનિ પદબ્યઞ્જનાનિ સાધુકં ઉગ્ગહેત્વા સુત્તે ઓસારેતબ્બાનિ [ઓતારેતબ્બાનિ], વિનયે સન્દસ્સેતબ્બાનિ. તાનિ ચે સુત્તે ઓસારિયમાનાનિ [ઓતારિયમાનાનિ] વિનયે સન્દસ્સિયમાનાનિ ન ચેવ સુત્તે ઓસરન્તિ [ઓતરન્તિ (સી॰ પી॰ અ॰ નિ॰ ૪.૧૮૦], ન ચ વિનયે સન્દિસ્સન્તિ, નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં – 'અદ્ધા, ઇદં ન ચેવ તસ્સ ભગવતો વચનં; ઇમસ્સ ચ ભિક્ખુનો દુગ્ગહિત'ન્તિ. ઇતિહેતં, ભિક્ખવે, છડ્ડેય્યાથ. તાનિ ચે સુત્તે ઓસારિયમાનાનિ વિનયે સન્દસ્સિયમાનાનિ સુત્તે ચેવ ઓસરન્તિ, વિનયે ચ સન્દિસ્સન્તિ, નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં – 'અદ્ધા, ઇદં તસ્સ ભગવતો વચનં; ઇમસ્સ ચ ભિક્ખુનો સુગ્ગહિત'ન્તિ. ઇદં, ભિક્ખવે, પઠમં મહાપદેસં ધારેય્યાથ.

''ઇધ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવં વદેય્ય – 'અમુકસ્મિં નામ આવાસે સઙ્ઘો વિહરતિ સથેરો સપામોક્ખો. તસ્સ મે સઙ્ઘસ્સ સમ્મુખા સુતં સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં, અયં ધમ્મો અયં વિનયો ઇદં સત્થુસાસન'ન્તિ. તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ભાસિતં નેવ અભિનન્દિતબ્બં નપ્પટિક્કોસિતબ્બં. અનભિનન્દિત્વા અપ્પટિક્કોસિત્વા તાનિ પદબ્યઞ્જનાનિ સાધુકં ઉગ્ગહેત્વા સુત્તે ઓસારેતબ્બાનિ, વિનયે સન્દસ્સેતબ્બાનિ. તાનિ ચે સુત્તે ઓસારિયમાનાનિ વિનયે સન્દસ્સિયમાનાનિ ન ચેવ સુત્તે ઓસરન્તિ, ન ચ વિનયે સન્દિસ્સન્તિ, નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં – 'અદ્ધા, ઇદં ન ચેવ તસ્સ ભગવતો વચનં; તસ્સ ચ સઙ્ઘસ્સ દુગ્ગહિત'ન્તિ. ઇતિહેતં, ભિક્ખવે, છડ્ડેય્યાથ. તાનિ ચે સુત્તે ઓસારિયમાનાનિ વિનયે સન્દસ્સિયમાનાનિ સુત્તે ચેવ ઓસરન્તિ વિનયે ચ સન્દિસ્સન્તિ, નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં – 'અદ્ધા , ઇદં તસ્સ ભગવતો વચનં; તસ્સ ચ સઙ્ઘસ્સ સુગ્ગહિત'ન્તિ. ઇદં, ભિક્ખવે, દુતિયં મહાપદેસં ધારેય્યાથ.

''ઇધ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવં વદેય્ય – 'અમુકસ્મિં નામ આવાસે સમ્બહુલા થેરા ભિક્ખૂ વિહરન્તિ બહુસ્સુતા આગતાગમા ધમ્મધરા વિનયધરા માતિકાધરા. તેસં મે થેરાનં સમ્મુખા સુતં સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – અયં ધમ્મો અયં વિનયો ઇદં સત્થુસાસન'ન્તિ. તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ભાસિતં નેવ અભિનન્દિતબ્બં...પે॰... ન ચ વિનયે સન્દિસ્સન્તિ, નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં – 'અદ્ધા, ઇદં ન ચેવ તસ્સ ભગવતો વચનં; તેસઞ્ચ થેરાનં

દુગ્ગહિત’ન્તિ. ઇતિહેતં, ભિક્ખવે, છડ્ડેય્યાથ. તાનિ ચે સુત્તે ઓસારિયમાનાનિ…પે॰… વિનયે ચ સન્દિસ્સન્તિ, નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં – ‘અદ્ધા, ઇદં તસ્સ ભગવતો વચનં; તેસઞ્ચ થેરાનં સુગ્ગહિત’ન્તિ. ઇદં, ભિક્ખવે, તતિયં મહાપદેસં ધારેય્યાથ.

‘‘ઇધ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવં વદેય્ય – ‘અમુકસ્મિં નામ આવાસે એકો થેરો ભિક્ખુ વિહરતિ બહુસ્સુતો આગતાગમો ધમ્મધરો વિનયધરો માતિકાધરો. તસ્સ મે થેરસ્સ સમ્મુખા સુતં સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – અયં ધમ્મો અયં વિનયો ઇદં સત્થુસાસન’ન્તિ. તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ભાસિતં નેવ અભિનન્દિતબ્બં નપ્પટિક્કોસિતબ્બં. અનભિનન્દિત્વા અપ્પટિક્કોસિત્વા તાનિ પદબ્યઞ્જનાનિ સાધુકં ઉગ્ગહેત્વા સુત્તે ઓસારિતબ્બાનિ, વિનયે સન્દસ્સેતબ્બાનિ. તાનિ ચે સુત્તે ઓસારિયમાનાનિ વિનયે સન્દસ્સિયમાનાનિ ન ચેવ સુત્તે ઓસરન્તિ, ન ચ વિનયે સન્દિસ્સન્તિ, નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં – ‘અદ્ધા, ઇદં ન ચેવ તસ્સ ભગવતો વચનં; તસ્સ ચ થેરસ્સ દુગ્ગહિત’ન્તિ. ઇતિહેતં, ભિક્ખવે, છડ્ડેય્યાથ. તાનિ ચ સુત્તે ઓસારિયમાનાનિ વિનયે સન્દસ્સિયમાનાનિ સુત્તે ચેવ ઓસરન્તિ, વિનયે ચ સન્દિસ્સન્તિ , નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં – ‘અદ્ધા , ઇદં તસ્સ ભગવતો વચનં; તસ્સ ચ થેરસ્સ સુગ્ગહિત’ન્તિ. ઇદં, ભિક્ખવે, ચતુત્થં મહાપદેસં ધારેય્યાથ. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, ચત્તારો મહાપદેસે ધારેય્યાથા’’તિ.

તત્રપિ સુદં ભગવા ભોગનગરે વિહરન્તો આનન્દે ચેતિયે એતદેવ બહુલં ભિક્ખૂનં ધમ્મિં કથં કરોતિ – ‘‘ઇતિ સીલં, ઇતિ સમાધિ, ઇતિ પઞ્ઞા. સીલપરિભાવિતો સમાધિ મહપ્ફલો હોતિ મહાનિસંસો . સમાધિપરિભાવિતા પઞ્ઞા મહપ્ફલા હોતિ મહાનિસંસા. પઞ્ઞાપરિભાવિતં ચિત્તં સમ્મદેવ આસવેહિ વિમુચ્ચતિ, સેય્યથિદં – કામાસવા, ભવાસવા, અવિજ્જાસવા’’તિ.

કમ્મારપુત્તચુન્દવત્થુ

૧૮૯. અથ ખો ભગવા ભોગનગરે યથાભિરન્તં વિહરિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘આયામાનન્દ, યેન પાવા તેનુપસઙ્કમિસ્સામા’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો ભગવા મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં યેન પાવા તદવસરિ. તત્ર સુદં ભગવા પાવાયં વિહરતિ ચુન્દસ્સ કમ્મારપુત્તસ્સ અમ્બવને. અસ્સોસિ ખો ચુન્દો કમ્મારપુત્તો – ‘‘ભગવા કિર પાવં અનુપ્પત્તો, પાવાયં વિહરતિ મય્હં અમ્બવને’’તિ. અથ ખો ચુન્દો કમ્મારપુત્તો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નં ખો ચુન્દં કમ્મારપુત્તં ભગવા ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસિ સમાદપેસિ સમુત્તેજેસિ સમ્પહંસેસિ. અથ ખો ચુન્દો કમ્મારપુત્તો ભગવતા ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સિતો સમાદપિતો સમુત્તેજિતો સમ્પહંસિતો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘અધિવાસેતુ મે, ભન્તે, ભગવા સ્વાતનાય ભત્તં સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેના’’તિ. અધિવાસેસિ ભગવા તુણ્હીભાવેન. અથ ખો ચુન્દો કમ્મારપુત્તો ભગવતો અધિવાસનં વિદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કામિ.

અથ ખો ચુન્દો કમ્મારપુત્તો તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન સકે નિવેસને પણીતં ખાદનીયં ભોજનીયં પટિયાદાપેત્વા પહૂતઞ્ચ સૂકરમદ્દવં ભગવતો કાલં આરોચાપેસિ – ‘‘કાલો, ભન્તે, નિટ્ઠિતં ભત્ત’’ન્તિ. અથ ખો ભગવા પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન યેન ચુન્દસ્સ કમ્મારપુત્તસ્સ નિવેસનં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. નિસજ્જ ખો ભગવા ચુન્દં કમ્મારપુત્તં આમન્તેસિ – ‘‘યં તે, ચુન્દ, સૂકરમદ્દવં પટિયત્તં, તેન મં પરિવિસ. યં પનઞ્ઞં ખાદનીયં ભોજનીયં પટિયત્તં, તેન ભિક્ખુસઙ્ઘં

પરિવિસા’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો ચુન્દો કમ્મારપુત્તો ભગવતો પટિસ્સુત્વા યં અહોસિ સૂકરમદ્દવં પટિયત્તં, તેન ભગવન્તં પરિવિસિ. યં પનઞ્ઞં ખાદનીયં ભોજનીયં પટિયત્તં , તેન ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિ. અથ ખો ભગવા ચુન્દં કમ્મારપુત્તં આમન્તેસિ – ‘‘યં તે, ચુન્દ, સૂકરમદ્દવં અવસિટ્ઠં, તં સોબ્ભે નિખણાહિ. નાહં તં, ચુન્દ, પસ્સામિ સદેવકે લોકે સમારકે સબ્રહ્મકે સસ્સમણબ્રાહ્મણિયા પજાય સદેવમનુસ્સાય, યસ્સ તં પરિભુત્તં સમ્મા પરિણામં ગચ્છેય્ય અઞ્ઞત્ર તથાગતસ્સા’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો ચુન્દો કમ્મારપુત્તો ભગવતો પટિસ્સુત્વા યં અહોસિ સૂકરમદ્દવં અવસિટ્ઠં, તં સોબ્ભે નિખણિત્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નં ખો ચુન્દં કમ્મારપુત્તં ભગવા ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેત્વા સમાદપેત્વા સમુત્તેજેત્વા સમ્પહંસેત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ.

૧૯૦. અથ ખો ભગવતો ચુન્દસ્સ કમ્મારપુત્તસ્સ ભત્તં ભુત્તાવિસ્સ ખરો આબાધો ઉપ્પજ્જિ, લોહિતપક્ખન્દિકા પબાળ્હા વેદના વત્તન્તિ મારણન્તિકા. તા સુદં ભગવા સતો સમ્પજાનો અધિવાસેસિ અવિહઞ્ઞમાનો. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘આયામાનન્દ, યેન કુસિનારા તેનુપસઙ્કમિસ્સામા’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ.

ચુન્દસ્સ ભત્તં ભુઞ્જિત્વા, કમ્મારસ્સાતિ મે સુતં;
આબાધં સમ્ફુસી ધીરો, પબાળ્હં મારણન્તિકં.

ભુત્તસ્સ ચ સૂકરમદ્દવેન,
બ્યાધિપ્પબાળ્હો ઉદપાદિ સત્થુનો;
વિરેચમાનો [વિરિચ્ચમાનો (સી॰ સ્યા॰ ક॰), વિરિઞ્ચમાનો (?)] ભગવા અવોચ,
ગચ્છામહં કુસિનારં નગરન્તિ.

પાનીયાહરણં

૧૯૧. અથ ખો ભગવા મગ્ગા ઓક્કમ્મ યેન અઞ્ઞતરં રુક્ખમૂલં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘ઇઙ્ઘ મે ત્વં, આનન્દ, ચતુગ્ગુણં સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞપેહિ, કિલન્તોસ્મિ, આનન્દ, નિસીદિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પટિસ્સુત્વા ચતુગ્ગુણં સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞપેસિ. નિસીદિ ભગવા પઞ્ઞત્તે આસને. નિસજ્જ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘ઇઙ્ઘ મે ત્વં, આનન્દ, પાનીયં આહર, પિપાસિતોસ્મિ, આનન્દ, પિવિસ્સામી’’તિ. એવં વુત્તે આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘ઇદાનિ, ભન્તે, પઞ્ચમત્તાનિ સકટસતાનિ અતિક્કન્તાનિ, તં ચક્કચ્છિન્નં ઉદકં પરિત્તં લુળિતં આવિલં સન્દતિ. અયં, ભન્તે, કકુધા [કકુથા (સી॰ પી॰)] નદી અવિદૂરે અચ્છોદકા સાતોદકા સીતોદકા સેતોદકા [સેતકા (સી॰)] સુપ્પતિત્થા રમણીયા. એત્થ ભગવા પાનીયઞ્ચ પિવિસ્સતિ, ગત્તાનિ ચ સીતી [સીતં (સી॰ પી॰ ક॰)] કરિસ્સતી’’તિ.

દુતિયમ્પિ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘ઇઙ્ઘ મે ત્વં, આનન્દ, પાનીયં આહર, પિપાસિતોસ્મિ, આનન્દ, પિવિસ્સામી’’તિ. દુતિયમ્પિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘ઇદાનિ, ભન્તે, પઞ્ચમત્તાનિ સકટસતાનિ અતિક્કન્તાનિ, તં ચક્કચ્છિન્નં ઉદકં પરિત્તં લુળિતં આવિલં સન્દતિ. અયં, ભન્તે,

કકુધા નદી અવિદૂરે અચ્છોદકા સાતોદકા સીતોદકા સેતોદકા સુપ્પતિત્થા રમણીયા. એત્થ ભગવા પાનીયઞ્ચ પિવિસ્સતિ, ગત્તાનિ ચ સીતીકરિસ્સતી''તિ.

તતિયમ્પિ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''ઇઙ્ઘ મે ત્વં, આનન્દ, પાનીયં આહર, પિપાસિતોસ્મિ, આનન્દ, પિવિસ્સામી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પટિસ્સુત્વા પત્તં ગહેત્વા યેન સા નદિકા તેનુપસઙ્કમિ. અથ ખો સા નદિકા ચક્કચ્છિન્ના પરિત્તા લુળિતા આવિલા સન્દમાના, આયસ્મન્તે આનન્દે ઉપસઙ્કમન્તે અચ્છા વિપ્પસન્ના અનાવિલા સન્દિત્થ [સન્દતિ (સ્યા॰)]. અથ ખો આયસ્મતો આનન્દસ્સ એતદહોસિ – ''અચ્છરિયં વત, ભો, અબ્ભુતં વત, ભો, તથાગતસ્સ મહિદ્ધિકતા મહાનુભાવતા. અયઞ્હિ સા નદિકા ચક્કચ્છિન્ના પરિત્તા લુળિતા આવિલા સન્દમાના મયિ ઉપસઙ્કમન્તે અચ્છા વિપ્પસન્ના અનાવિલા સન્દતી''તિ. પત્તેન પાનીયં આદાય યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં એતદવોચ – ''અચ્છરિયં, ભન્તે, અબ્ભુતં, ભન્તે, તથાગતસ્સ મહિદ્ધિકતા મહાનુભાવતા. ઇદાનિ સા ભન્તે નદિકા ચક્કચ્છિન્ના પરિત્તા લુળિતા આવિલા સન્દમાના મયિ ઉપસઙ્કમન્તે અચ્છા વિપ્પસન્ના અનાવિલા સન્દિત્થ. પિવતુ ભગવા પાનીયં પિવતુ સુગતો પાનીય''ન્તિ. અથ ખો ભગવા પાનીયં અપાયિ.

પુક્કુસમલ્લપુત્તવત્થુ

૧૯૨. તેન રોખો પન સમયેન પુક્કુસો મલ્લપુત્તો આળારસ્સ કાલામસ્સ સાવકો કુસિનારાય પાવં અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપ્પન્નો હોતિ. અદ્દસા ખો પુક્કુસો મલ્લપુત્તો ભગવન્તં અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસિન્નં. દિસ્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો પુક્કુસો મલ્લપુત્તો ભગવન્તં એતદવોચ – ''અચ્છરિયં, ભન્તે, અબ્ભુતં, ભન્તે, સન્તેન વત, ભન્તે, પબ્બજિતા વિહારેન વિહરન્તિ. ભૂતપુબ્બં, ભન્તે , આળારો કાલામો અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપ્પન્નો મગ્ગા ઓક્કમ્મ અવિદૂરે અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે દિવાવિહારં નિસીદિ. અથ ખો, ભન્તે, પઞ્ચમત્તાનિ સકટસતાનિ આળારં કાલામં નિસ્સાય નિસ્સાય અતિક્કમિંસુ. અથ ખો, ભન્તે, અઞ્ઞતરો પુરિસો તસ્સ સકટસત્થસ્સ [સકટસતસ્સ (ક॰)] પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો આગચ્છન્તો યેન આળારો કાલામો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આળારં કાલામં એતદવોચ – 'અપિ, ભન્તે, પઞ્ચમત્તાનિ સકટસતાનિ અતિક્કન્તાનિ અદ્દસા'તિ? 'ન ખો અહં, આવુસો, અદ્દસ'ન્તિ. 'કિં પન, ભન્તે, સદ્દં અસ્સોસી'તિ? 'ન ખો અહં, આવુસો, સદ્દં અસ્સોસિ'ન્તિ. 'કિં પન, ભન્તે, સુત્તો અહોસી'તિ? 'ન ખો અહં, આવુસો, સુત્તો અહોસિ'ન્તિ. 'કિં પન, ભન્તે, સઞ્ઞી અહોસી'તિ? 'એવમાવુસો'તિ. 'સો ત્વં, ભન્તે, સઞ્ઞી સમાનો જાગરો પઞ્ચમત્તાનિ સકટસતાનિ નિસ્સાય નિસ્સાય અતિક્કન્તાનિ નેવ અદ્દસ, ન પન સદ્દં અસ્સોસિ; અપિસુ [અપિ હિ (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] તે, ભન્તે, સઙ્ઘાટિ રજેન ઓકિણ્ણા'તિ? 'એવમાવુસો'તિ. અથ ખો, ભન્તે, તસ્સ પુરિસસ્સ એતદહોસિ – 'અચ્છરિયં વત ભો, અબ્ભુતં વત ભો, સન્તેન વત ભો પબ્બજિતા વિહારેન વિહરન્તિ. યત્ર હિ નામ સઞ્ઞી સમાનો જાગરો પઞ્ચમત્તાનિ સકટસતાનિ નિસ્સાય નિસ્સાય અતિક્કન્તાનિ નેવ દક્ખતિ, ન પન સદ્દં સોસ્સતી'તિ! આળારે કાલામે ઉળારં પસાદં પવેદેત્વા પક્કામી''તિ.

૧૯૩. ''તં કિં મઞ્ઞસિ, પુક્કુસ, કતમં નુ ખો દુક્કરતરં વા દુરભિસમ્ભવતરં વા – યો વા સઞ્ઞી સમાનો જાગરો પઞ્ચમત્તાનિ સકટસતાનિ નિસ્સાય નિસ્સાય અતિક્કન્તાનિ નેવ પસ્સેય્ય, ન પન સદ્દં સુણેય્ય; યો વા સઞ્ઞી સમાનો જાગરો દેવે વસ્સન્તે દેવે ગળગળાયન્તે વિજ્જુલ્લતાસુ [વિજ્જુતાસુ (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] નિચ્છરન્તીસુ અસનિયા ફલન્તિયા નેવ પસ્સેય્ય, ન પન સદ્દં સુણેય્યા''તિ? ''કિઞ્હિ, ભન્તે, કરિસ્સન્તિ પઞ્ચ વા

સકટસતાનિ છ વા સકટસતાનિ સત્ત વા સકટસતાનિ અટ્ઠ વા સકટસતાનિ નવ વા સકટસતાનિ [નવ વા સકટસતાનિ દસ વા સકટસતાનિ (સી॰)], સકટસહસ્સં વા સકટસતસહસ્સં વા. અથ ખો એતદેવ દુક્કરતરં ચેવ દુરભિસમ્ભવતરઞ્ચ યો સઞ્ઞી સમાનો જાગરો દેવે વસ્સન્તે દેવે ગળગળાયન્તે વિજ્જુલ્લતાસુ નિચ્છરન્તીસુ અસનિયા ફલન્તિયા નેવ પસ્સેય્ય, ન પન સદ્દં સુણેય્યા''તિ.

''એકમિદાહં, પુક્કુસ, સમયં આતુમાયં વિહરામિ ભુસાગારે. તેન ખો પન સમયેન દેવે વસ્સન્તે દેવે ગળગળાયન્તે વિજ્જુલ્લતાસુ નિચ્છરન્તીસુ અસનિયા ફલન્તિયા અવિદૂરે ભુસાગારસ્સ દ્વે કસ્સકા ભાતરો હતા ચત્તારો ચ બલિબદ્દા [બલિબદ્દા (સી॰ પી॰)]. અથ ખો, પુક્કુસ, આતુમાય મહાજનકાયો નિક્ખમિત્વા યેન તે દ્વે કસ્સકા ભાતરો હતા ચત્તારો ચ બલિબદ્દા તેનુપસઙ્કમિ. તેન ખો પનાહં, પુક્કુસ, સમયેન ભુસાગારા નિક્ખમિત્વા ભુસાગારદ્વારે અબ્ભોકાસે ચઙ્કમામિ. અથ ખો, પુક્કુસ, અઞ્ઞતરો પુરિસો તમ્હા મહાજનકાયા યેનાહં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા મં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતં ખો અહં, પુક્કુસ, તં પુરિસં એતદવોચં – 'કિં નુ ખો એસો, આવુસો, મહાજનકાયો સન્નિપતિતો'તિ? 'ઇદાનિ , ભન્તે, દેવે વસ્સન્તે દેવે ગળગળાયન્તે વિજ્જુલ્લતાસુ નિચ્છરન્તીસુ અસનિયા ફલન્તિયા દ્વે કસ્સકા ભાતરો હતા ચત્તારો ચ બલિબદ્દા. એત્થેસો મહાજનકાયો સન્નિપતિતો. ત્વં પન, ભન્તે, ક્વ અહોસી'તિ? 'ઇધેવ ખો અહં, આવુસો, અહોસિ'ન્તિ. 'કિં પન, ભન્તે, અદ્દસા'તિ? 'ન ખો અહં, આવુસો, અદ્દસ'ન્તિ. 'કિં પન, ભન્તે, સદ્દં અસ્સોસી'તિ? 'ન ખો અહં, આવુસો, સદ્દં અસ્સોસિ'ન્તિ. 'કિં પન, ભન્તે, સુત્તો અહોસી'તિ? 'ન ખો અહં, આવુસો, સુત્તો અહોસિ'ન્તિ. 'કિં પન, ભન્તે, સઞ્ઞી અહોસી'તિ? 'એવમાવુસો'તિ. 'સો ત્વં, ભન્તે, સઞ્ઞી સમાનો જાગરો દેવે વસ્સન્તે દેવે ગળગળાયન્તે વિજ્જુલ્લતાસુ નિચ્છરન્તીસુ અસનિયા ફલન્તિયા નેવ અદ્દસ, ન પન સદ્દં અસ્સોસી'તિ? ''એવમાવુસો''તિ?

''અથ ખો, પુક્કુસ, પુરિસસ્સ એતદહોસિ – 'અચ્છરિયં વત ભો, અબ્ભુતં વત ભો, સન્તેન વત ભો પબ્બજિતા વિહારેન વિહરન્તિ. યત્ર હિ નામ સઞ્ઞી સમાનો જાગરો દેવે વસ્સન્તે દેવે ગળગળાયન્તે વિજ્જુલ્લતાસુ નિચ્છરન્તીસુ અસનિયા ફલન્તિયા નેવ દક્ખતિ, ન પન સદ્દં સોસ્સતી'તિ [સુણિસ્સતિ (સ્યા॰)]. મયિ ઉળારં પસાદં પવેદેત્વા મં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કામી''તિ.

એવં વુત્તે પુક્કુસો મલ્લપુત્તો ભગવન્તં એતદવોચ – ''એસાહં, ભન્તે, યો મે આળારે કાલામે પસાદો તં મહાવાતે વા ઓફુણામિ સીઘસોતાય [સિઙ્ઘસોતાય (ક॰)] વા નદિયા પવાહેમિ. અભિક્કન્તં, ભન્તે, અભિક્કન્તં, ભન્તે! સેય્યથાપિ, ભન્તે, નિક્કુજ્જિતં વા ઉક્કુજ્જેય્ય, પટિચ્છન્નં વા વિવરેય્ય, મૂળ્હસ્સ વા મગ્ગં આચિક્ખેય્ય, અન્ધકારે વા તેલપજ્જોતં ધારેય્ય 'ચક્ખુમન્તો રૂપાનિ દક્ખન્તી'તિ; એવમેવં ભગવતા અનેકપરિયાયેન ધમ્મો પકાસિતો. એસાહં, ભન્તે, ભગવન્તં સરણં ગચ્છામિ ધમ્મઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ. ઉપાસકં મં ભગવા ધારેતુ અજ્જતગ્ગે પાણુપેતં સરણં ગત''ન્તિ.

૧૯૪. અથ ખો પુક્કુસો મલ્લપુત્તો અઞ્ઞતરં પુરિસં આમન્તેસિ – ''ઇઙ્ઘ મે ત્વં, ભણે, સિઙ્ગીવણ્ણં યુગમટ્ઠં ધારણીયં આહરા''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો સો પુરિસો પુક્કુસસ્સ મલ્લપુત્તસ્સ પટિસ્સુત્વા તં સિઙ્ગીવણ્ણં યુગમટ્ઠં ધારણીયં આહરિ [આહરસિ (ક॰)]. અથ ખો પુક્કુસો મલ્લપુત્તો તં સિઙ્ગીવણ્ણં યુગમટ્ઠં ધારણીયં ભગવતો ઉપનામેસિ – ''ઇદં, ભન્તે, સિઙ્ગીવણ્ણં યુગમટ્ઠં ધારણીયં, તં મે ભગવા પટિગ્ગણ્હાતુ અનુકમ્પં ઉપાદાયા''તિ. ''તેન હિ, પુક્કુસ, એકેન મં અચ્છાદેહિ, એકેન આનન્દ''ન્તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો પુક્કુસો મલ્લપુત્તો ભગવતો પટિસ્સુત્વા એકેન ભગવન્તં અચ્છાદેતિ, એકેન આયસ્મન્તં આનન્દં. અથ ખો ભગવા પુક્કુસં મલ્લપુત્તં ધમ્મિયા

કથાય સન્દસ્સેસિ સમાદપેસિ સમુત્તેજેસિ સમ્પહંસેસિ. અથ ખો પુક્કુસો મલ્લપુત્તો ભગવતા ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સિતો સમાદપિતો સમુત્તેજિતો સમ્પહંસિતો ઉટ્ઠાયાસના ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કામિ.

૧૯૫. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો અચિરપક્કન્તે પુક્કુસે મલ્લપુત્તે તં સિઙ્ગીવણ્ણં યુગમટ્ઠં ધારણીયં ભગવતો કાયં ઉપનામેસિ. તં ભગવતો કાયં ઉપનામિતં હતચ્ચિકં વિય [વીતચ્ચિકંવિય (સી॰ પી॰)] ખાયતિ. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘અચ્છરિયં, ભન્તે, અબ્ભુતં, ભન્તે, યાવ પરિસુદ્ધો, ભન્તે, તથાગતસ્સ છવિવણ્ણો પરિયોદાતો. ઇદં, ભન્તે, સિઙ્ગીવણ્ણં યુગમટ્ઠં ધારણીયં ભગવતો કાયં ઉપનામિતં હતચ્ચિકં વિય ખાયતી’’તિ. ‘‘એવમેતં, આનન્દ, એવમેતં, આનન્દ દ્વીસુ કાલેસુ અતિવિય તથાગતસ્સ કાયો પરિસુદ્ધો હોતિ છવિવણ્ણો પરિયોદાતો. કતમેસુ દ્વીસુ? યઞ્ચ, આનન્દ, રત્તિં તથાગતો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝતિ, યઞ્ચ રત્તિં અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયતિ. ઇમેસુ ખો, આનન્દ, દ્વીસુ કાલેસુ અતિવિય તથાગતસ્સ કાયો પરિસુદ્ધો હોતિ છવિવણ્ણો પરિયોદાતો. ‘‘અજ્જ ખો, પનાનન્દ, રત્તિયા પચ્છિમે યામે કુસિનારાયં ઉપવત્તને મલ્લાનં સાલવને અન્તરેન [અન્તરે (સ્યા॰)] યમકસાલાનં તથાગતસ્સ પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ [ભવિસ્સતીતિ (ક॰)]. આયામાનન્દ, યેન કકુધા નદી તેનુપસઙ્કમિસ્સામા’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ.

સિઙ્ગીવણ્ણં યુગમટ્ઠં, પુક્કુસો અભિહારયિ;
તેન અચ્છાદિતો સત્થા, હેમવણ્ણો અસોભથાતિ.

૧૯૬. અથ ખો ભગવા મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં યેન કકુધા નદી તેનુપસઙ્કમિ ; ઉપસઙ્કમિત્વા કકુધં નદિં અજ્ઝોગાહેત્વા ન્હત્વા ચ પિવિત્વા ચ પચ્ચુત્તરિત્વા યેન અમ્બવનં તેનુપસઙ્કમિ. ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં ચુન્દકં આમન્તેસિ – ‘‘ઇઙ્ઘ મે ત્વં, ચુન્દક, ચતુગ્ગુણં સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞપેહિ, કિલન્તોસ્મિ, ચુન્દક, નિપજ્જિસ્સામી’’તિ.

‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા ચુન્દકો ભગવતો પટિસ્સુત્વા ચતુગ્ગુણં સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞપેસિ. અથ ખો ભગવા દક્ખિણેન પસ્સેન સીહસેય્યં કપ્પેસિ પાદે પાદં અચ્ચાધાય સતો સમ્પજાનો ઉટ્ઠાનસઞ્ઞં મનસિકરિત્વા. આયસ્મા પન ચુન્દકો તત્થેવ ભગવતો પુરતો નિસીદિ.

ગન્ત્વાન બુદ્ધો નદિકં કકુધં,
અચ્છોદકં સાતુદકં વિપ્પસન્નં;
ઓગાહિ સત્થા અકિલન્તરૂપો [સુકિલન્તરૂપો (સી॰ પી॰)],
તથાગતો અપ્પટિમો ચ [અપ્પટિમોધ (પી॰)] લોકે.

ન્હત્વા ચ પિવિત્વા ચુદતારિ સત્થા [પિવિત્વા ચુન્દકેન, પિવિત્વા ચ ઉત્તરિ (ક॰)],
પુરક્ખતો ભિક્ખુગણસ્સ મજ્ઝે;
વત્તા [સત્થા (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] પવત્તા ભગવા ઇધ ધમ્મે,
ઉપાગમિ અમ્બવનં મહેસિ.

આમન્તયિ ચુન્દકં નામ ભિક્ખું,
ચતુગ્ગુણં સન્થર મે નિપજ્જં;

સો ચોદિતો ભાવિતત્તેન ચુન્દો,
ચતુગ્ગુણં સન્થરિ ખિપ્પમેવ.

નિપજ્જિ સત્થા અકિલન્તરૂપો,
ચુન્દોપિ તત્થ પમુખે [સમુખે (ક॰)] નિસીદીતિ.

૧૯૭. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''સિયા ખો [યો ખો (ક॰)], પનાનન્દ, ચુન્દસ્સ કમ્મારપુત્તસ્સ કોચિ વિપ્પટિસારં ઉપ્પાદેય્ય – 'તસ્સ તે, આવુસો ચુન્દ, અલાભા તસ્સ તે દુલ્લદ્ધં, યસ્સ તે તથાગતો પચ્છિમં પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા પરિનિબ્બુતો'તિ. ચુન્દસ્સ, આનન્દ, કમ્મારપુત્તસ્સ એવં વિપ્પટિસારો પટિવિનેતબ્બો – 'તસ્સ તે, આવુસો ચુન્દ, લાભા તસ્સ તે સુલદ્ધં, યસ્સ તે તથાગતો પચ્છિમં પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા પરિનિબ્બુતો. સમ્મુખા મેતં, આવુસો ચુન્દ, ભગવતો સુતં સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – દ્વે મે પિણ્ડપાતા સમસમફલા [સમા સમફલા (ક॰)] સમવિપાકા [સમસમવિપાકા (સી॰ સ્યા॰ પી॰)], અતિવિય અઞ્ઞેહિ પિણ્ડપાતેહિ મહપ્ફલતરા ચ મહાનિસંસતરા ચ. કતમે દ્વે? યઞ્ચ પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા તથાગતો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝતિ, યઞ્ચ પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા તથાગતો અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયતિ. ઇમે દ્વે પિણ્ડપાતા સમસમફલા સમવિપાકા , અતિવિય અઞ્ઞેહિ પિણ્ડપાતેહિ મહપ્ફલતરા ચ મહાનિસંસતરા ચ. આયુસંવત્તનિકં આયસ્મતા ચુન્દેન કમ્મારપુત્તેન કમ્મં ઉપચિતં, વણ્ણસંવત્તનિકં આયસ્મતા ચુન્દેન કમ્મારપુત્તેન કમ્મં ઉપચિતં, સુખસંવત્તનિકં આયસ્મતા ચુન્દેન કમ્મારપુત્તેન કમ્મં ઉપચિતં, યસસંવત્તનિકં આયસ્મતા ચુન્દેન કમ્મારપુત્તેન કમ્મં ઉપચિતં, સગ્ગસંવત્તનિકં આયસ્મતા ચુન્દેન કમ્મારપુત્તેન કમ્મં ઉપચિતં, આધિપતેય્યસંવત્તનિકં આયસ્મતા ચુન્દેન કમ્મારપુત્તેન કમ્મં ઉપચિત'ન્તિ. ચુન્દસ્સ, આનન્દ, કમ્મારપુત્તસ્સ એવં વિપ્પટિસારો પટિવિનેતબ્બો''તિ. અથ ખો ભગવા એતમત્થં વિદિત્વા તાયં વેલાયં ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ –

''દદતો પુઞ્ઞં પવડ્ઢતિ,
સંયમતો વેરં ન ચીયતિ;
કુસલો ચ જહાતિ પાપકં,
રાગદોસમોહક્ખયા સનિબ્બુતો''તિ.

ચતુત્થો ભાણવારો.

યમકસાલા

૧૯૮. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''આયામાનન્દ, યેન હિરઞ્ઞવતિયા નદિયા પારિમં તીરં, યેન કુસિનારા ઉપવત્તનં મલ્લાનં સાલવનં તેનુપસઙ્કમિસ્સામા''તિ . ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો ભગવા મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં યેન હિરઞ્ઞવતિયા નદિયા પારિમં તીરં, યેન કુસિનારા ઉપવત્તનં મલ્લાનં સાલવનં તેનુપસઙ્કમિ. ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''ઇઙ્ઘ મે ત્વં, આનન્દ, અન્તરેન યમકસાલાનં ઉત્તરસીસકં મઞ્ચકં પઞ્ઞપેહિ, કિલન્તોસ્મિ, આનન્દ, નિપજ્જિસ્સામી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પટિસ્સુત્વા અન્તરેન યમકસાલાનં

ઉત્તરસીસકં મઞ્ચકં પઞ્ઞપેસિ. અથ ખો ભગવા દક્ખિણેન પસ્સેન સીહસેય્યં કપ્પેસિ પાદે પાદં અચ્ચાધાય સતો સમ્પજાનો.

તેન ખો પન સમયેન યમકસાલા સબ્બફાલિફુલ્લા હોન્તિ અકાલપુપ્ફેહિ. તે તથાગતસ્સ સરીરં ઓકિરન્તિ અજ્ઝોકિરન્તિ અભિપ્પકિરન્તિ તથાગતસ્સ પૂજાય. દિબ્બાનિપિ મન્દારવપુપ્ફાનિ અન્તલિક્ખા પપતન્તિ, તાનિ તથાગતસ્સ સરીરં ઓકિરન્તિ અજ્ઝોકિરન્તિ અભિપ્પકિરન્તિ તથાગતસ્સ પૂજાય. દિબ્બાનિપિ ચન્દનચુણ્ણાનિ અન્તલિક્ખા પપતન્તિ, તાનિ તથાગતસ્સ સરીરં ઓકિરન્તિ અજ્ઝોકિરન્તિ અભિપ્પકિરન્તિ તથાગતસ્સ પૂજાય. દિબ્બાનિપિ તૂરિયાનિ અન્તલિક્ખે વજ્જન્તિ તથાગતસ્સ પૂજાય. દિબ્બાનિપિ સઙ્ગીતાનિ અન્તલિક્ખે વત્તન્તિ તથાગતસ્સ પૂજાય.

૧૯૯. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''સબ્બફાલિફુલ્લા ખો, આનન્દ, યમકસાલા અકાલપુપ્ફેહિ. તે તથાગતસ્સ સરીરં ઓકિરન્તિ અજ્ઝોકિરન્તિ અભિપ્પકિરન્તિ તથાગતસ્સ પૂજાય. દિબ્બાનિપિ મન્દારવપુપ્ફાનિ અન્તલિક્ખા પપતન્તિ, તાનિ તથાગતસ્સ સરીરં ઓકિરન્તિ અજ્ઝોકિરન્તિ અભિપ્પકિરન્તિ તથાગતસ્સ પૂજાય. દિબ્બાનિપિ ચન્દનચુણ્ણાનિ અન્તલિક્ખા પપતન્તિ, તાનિ તથાગતસ્સ સરીરં ઓકિરન્તિ અજ્ઝોકિરન્તિ અભિપ્પકિરન્તિ તથાગતસ્સ પૂજાય. દિબ્બાનિપિ તૂરિયાનિ અન્તલિક્ખે વજ્જન્તિ તથાગતસ્સ પૂજાય. દિબ્બાનિપિ સઙ્ગીતાનિ અન્તલિક્ખે વત્તન્તિ તથાગતસ્સ પૂજાય. ન ખો, આનન્દ, એત્તાવતા તથાગતો સક્કતો વા હોતિ ગરુકતો વા માનિતો વા પૂજિતો વા અપચિતો વા. યો ખો, આનન્દ, ભિક્ખુ વા ભિક્ખુની વા ઉપાસકો વા ઉપાસિકા વા ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો વિહરતિ સામીચિપ્પટિપન્નો અનુધમ્મચારી, સો તથાગતં સક્કરોતિ ગરું કરોતિ માનેતિ પૂજેતિ અપચિયતિ [ઇદં પદં સીસ્યાઇપોત્થકેસુ ન દિસ્સતિ], પરમાય પૂજાય. તસ્માતિહાનન્દ, ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્ના વિહરિસ્સામ સામીચિપ્પટિપન્ના અનુધમ્મચારિનોતિ. એવઞ્હિ વો, આનન્દ, સિક્ખિતબ્બ''ન્તિ.

ઉપવાણત્થેરો

૨૦૦. તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા ઉપવાણો ભગવતો પુરતો ઠિતો હોતિ ભગવન્તં બીજયમાનો. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં ઉપવાણં અપસારેસિ – ''અપેહિ, ભિક્ખુ, મા મે પુરતો અટ્ઠાસી''તિ. અથ ખો આયસ્મતો આનન્દસ્સ એતદહોસિ – ''અયં ખો આયસ્મા ઉપવાણો દીઘરત્તં ભગવતો ઉપટ્ઠાકો સન્તિકાવચરો સમીપચારી. અથ ચ પન ભગવા પચ્છિમે કાલે આયસ્મન્તં ઉપવાણં અપસારેતિ – 'અપેહિ ભિક્ખુ, મા મે પુરતો અટ્ઠાસી'તિ. કો નુ ખો હેતુ, કો પચ્ચયો, યં ભગવા આયસ્મન્તં ઉપવાણં અપસારેતિ – 'અપેહિ, ભિક્ખુ, મા મે પુરતો અટ્ઠાસી'તિ? અથ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – 'અયં, ભન્તે, આયસ્મા ઉપવાણો દીઘરત્તં ભગવતો ઉપટ્ઠાકો સન્તિકાવચરો સમીપચારી. અથ ચ પન ભગવા પચ્છિમે કાલે આયસ્મન્તં ઉપવાણં અપસારેતિ – ''અપેહિ, ભિક્ખુ, મા મે પુરતો અટ્ઠાસી''તિ. કો નુ ખો, ભન્તે, હેતુ, કો પચ્ચયો, યં ભગવા આયસ્મન્તં ઉપવાણં અપસારેતિ – ''અપેહિ, ભિક્ખુ, મા મે પુરતો અટ્ઠાસી''તિ? ''યેભુય્યેન, આનન્દ, દસસુ લોકધાતૂસુ દેવતા સન્નિપતિતા તથાગતં દસ્સનાય. યાવતા, આનન્દ, કુસિનારા ઉપવત્તનં મલ્લાનં સાલવનં સમન્તતો દ્વાદસ યોજનાનિ, નત્થિ સો પદેસો વાલગ્ગકોટિનિતુદનમત્તોપિ મહેસક્ખાહિ દેવતાહિ અપ્ફુટો. દેવતા, આનન્દ, ઉજ્ઝાયન્તિ – 'દૂરા ચ વતમ્હ આગતા તથાગતં દસ્સનાય. કદાચિ કરહચિ તથાગતા લોકે ઉપ્પજ્જન્તિ

અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા. અજ્જેવ રત્તિયા પચ્છિમે યામે તથાગતસ્સ પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ. અયઞ્ચ મહેસક્ખો ભિક્ખુ ભગવતો પુરતો ઠિતો ઓવારેન્તો, ન મયં લભામ પચ્છિમે કાલે તથાગતં દસ્સનાયા’’’તિ.

૨૦૧. ‘‘કથંભૂતા પન, ભન્તે, ભગવા દેવતા મનસિકરોતી’’તિ [મનસિ કરોન્તીતિ (સ્યા॰ ક॰)]? ‘‘સન્તાનન્દ, દેવતા આકાસે પથવીસઞ્ઞિનિયો કેસે પકિરિય કન્દન્તિ, બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તિ, છિન્નપાતં પપતન્તિ [છિન્નંપાદંવિય પપતન્તિ (સ્યા॰)], આવટ્ટન્તિ, વિવટ્ટન્તિ – ‘અતિખિપ્પં ભગવા પરિનિબ્બાયિસ્સતિ, અતિખિપ્પં સુગતો પરિનિબ્બાયિસ્સતિ, અતિખિપ્પં ચક્ખું [ચક્ખુમા (સ્યા॰ ક॰)] લોકે અન્તરધંઆયિસ્સતી’તિ.

‘‘સન્તાનન્દ, દેવતા પથવિયં પથવીસઞ્ઞિનિયો કેસે પકિરિય કન્દન્તિ, બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તિ, છિન્નપાતં પપતન્તિ, આવટ્ટન્તિ, વિવટ્ટન્તિ – ‘અતિખિપ્પં ભગવા પરિનિબ્બાયિસ્સતિ, અતિખિપ્પં સુગતો પરિનિબ્બાયિસ્સતિ, અતિખિપ્પં ચક્ખું લોકે અન્તરધાયિસ્સતી’’’તિ.

‘‘યા પન તા દેવતા વીતરાગા, તા સતા સમ્પજાના અધિવાસેન્તિ – ‘અનિચ્ચા સઙ્ખારા, તં કુતેત્થ લબ્ભા’તિ.

ચતુસંવેજનીયટ્ઠાનાનિ

૨૦૨. ‘‘પુબ્બે , ભન્તે, દિસાસુ વસ્સં વુટ્ઠા [વસ્સંવુત્થા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ભિક્ખૂ આગચ્છન્તિ તથાગતં દસ્સનાય. તે મયં લભામ મનોભાવનીયે ભિક્ખૂ દસ્સનાય, લભામ પયિરુપાસનાય. ભગવતો પન મયં, ભન્તે, અચ્ચયેન ન લભિસ્સામ મનોભાવનીયે ભિક્ખૂ દસ્સનાય, ન લભિસ્સામ પયિરુપાસનાયા’’તિ.

‘‘ચત્તારિમાનિ, આનન્દ, સદ્ધસ્સ કુલપુત્તસ્સ દસ્સનીયાનિ સંવેજનીયાનિ ઠાનાનિ. કતમાનિ ચત્તારિ? ‘ઇધ તથાગતો જાતો’તિ, આનન્દ, સદ્ધસ્સ કુલપુત્તસ્સ દસ્સનીયં સંવેજનીયં ઠાનં. ‘ઇધ તથાગતો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધો’તિ, આનન્દ, સદ્ધસ્સ કુલપુત્તસ્સ દસ્સનીયં સંવેજનીયં ઠાનં. ‘ઇધ તથાગતેન અનુત્તરં ધમ્મચક્કં પવત્તિત’ન્તિ, આનન્દ, સદ્ધસ્સ કુલપુત્તસ્સ દસ્સનીયં સંવેજનીયં ઠાનં. ‘ઇધ તથાગતો અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બુતો’તિ, આનન્દ, સદ્ધસ્સ કુલપુત્તસ્સ દસ્સનીયં સંવેજનીયં ઠાનં. ઇમાનિ ખો , આનન્દ, ચત્તારિ સદ્ધસ્સ કુલપુત્તસ્સ દસ્સનીયાનિ સંવેજનીયાનિ ઠાનાનિ.

‘‘આગમિસ્સન્તિ ખો, આનન્દ, સદ્ધા ભિક્ખૂ ભિક્ખુનિયો ઉપાસકા ઉપાસિકાયો – ‘ઇધ તથાગતો જાતો’તિપિ, ‘ઇધ તથાગતો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધો’તિપિ, ‘ઇધ તથાગતેન અનુત્તરં ધમ્મચક્કં પવત્તિત’ન્તિપિ, ‘ઇધ તથાગતો અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બુતો’તિપિ. યે હિ કેચિ, આનન્દ, ચેતિયચારિકં આહિણ્ડન્તા પસન્નચિત્તા કાલઙ્કરિસ્સન્તિ, સબ્બે તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જિસ્સન્તી’’તિ.

આનન્દપુચ્છાકથા

૨૦૩. ‘‘કથં મયં, ભન્તે, માતુગામે પટિપજ્જામા’’તિ? ‘‘અદસ્સનં, આનન્દા’’તિ. ‘‘દસ્સને, ભગવા, સતિ કથં પટિપજ્જિતબ્બ’’ન્તિ? ‘‘અનાલાપો, આનન્દા’’તિ . ‘‘આલપન્તેન પન, ભન્તે, કથં પટિપજ્જિતબ્બ’’ન્તિ? ‘‘સતિ, આનન્દ, ઉપટ્ઠાપેતબ્બા’’તિ.

૨૦૪. ‘‘કથં મયં, ભન્તે, તથાગતસ્સ સરીરે પટિપજ્જામા’’તિ? ‘‘અબ્યાવટા તુમ્હે, આનન્દ, હોથ તથાગતસ્સ સરીરપૂજાય. ઇઙ્ઘ તુમ્હે, આનન્દ, સારત્થે ઘટથ અનુયુઞ્જથ [સદત્થે અનુયુઞ્જથ (સી॰ સ્યા॰), સદત્થં અનુયુઞ્જથ (પી॰), સારત્થે અનુયુઞ્જથ (ક॰)], સારત્થે અપ્પમત્તા આતાપિનો પહિતત્તા વિહરથ. સન્તાનન્દ, ખત્તિયપણ્ડિતાપિ બ્રાહ્મણપણ્ડિતાપિ ગહપતિપણ્ડિતાપિ તથાગતે અભિપ્પસન્ના, તે તથાગતસ્સ સરીરપૂજં કરિસ્સન્તી’’તિ.

૨૦૫. ‘‘કથં પન, ભન્તે, તથાગતસ્સ સરીરે પટિપજ્જિતબ્બ’’ન્તિ? ‘‘યથા ખો, આનન્દ, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ સરીરે પટિપજ્જન્તિ, એવં તથાગતસ્સ સરીરે પટિપજ્જિતબ્બ’’ન્તિ. ‘‘કથં પન, ભન્તે, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ સરીરે પટિપજ્જન્તી’’તિ? ‘‘રઞ્ઞો, આનન્દ, ચક્કવત્તિસ્સ સરીરં અહતેન વત્થેન વેઠેન્તિ, અહતેન વત્થેન વેઠેત્વા વિહતેન કપ્પાસેન વેઠેન્તિ, વિહતેન કપ્પાસેન વેઠેત્વા અહતેન વત્થેન વેઠેન્તિ. એતેનુપાયેન પઞ્ચહિ યુગસતેહિ રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ સરીરં [સરીરે (સ્યા॰ ક॰)] વેઠેત્વા આયસાય તેલદોણિયા પક્ખિપિત્વા અઞ્ઞિસ્સા આયસાય દોણિયા પટિકુજ્જિત્વા સબ્બગન્ધાનં ચિતકં કરિત્વા રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ સરીરં ઝાપેન્તિ. ચાતુમહાપથે [ચાતુમ્મહાપથે (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ થૂપં કરોન્તિ . એવં ખો, આનન્દ, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ સરીરે પટિપજ્જન્તિ. યથા ખો, આનન્દ, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ સરીરે પટિપજ્જન્તિ, એવં તથાગતસ્સ સરીરે પટિપજ્જિતબ્બં. ચાતુમહાપથે તથાગતસ્સ થૂપો કાતબ્બો. તત્થ યે માલં વા ગન્ધં વા ચુણ્ણકં [વણ્ણકં (સી॰ પી॰)] વા આરોપેસ્સન્તિ વા અભિવાદેસ્સન્તિ વા ચિત્તં વા પસાદેસ્સન્તિ તેસં તં ભવિસ્સતિ દીઘરત્તં હિતાય સુખાય.

થૂપારહપુગ્ગલો

૨૦૬. ‘‘ચત્તારોમે, આનન્દ, થૂપારહા. કતમે ચત્તારો? તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો થૂપારહો, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો થૂપારહો, તથાગતસ્સ સાવકો થૂપારહો, રાજા ચક્કવત્તી [ચક્કવત્તિ (સ્યા॰ ક॰)] થૂપારહોતિ.

‘‘કિઞ્ચાનન્દ , અત્થવસં પટિચ્ચ તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો થૂપારહો? ‘અયં તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ થૂપો’તિ, આનન્દ, બહુજના ચિત્તં પસાદેન્તિ. તે તત્થ ચિત્તં પસાદેત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જન્તિ. ઇદં ખો, આનન્દ, અત્થવસં પટિચ્ચ તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો થૂપારહો.

‘‘કિઞ્ચાનન્દ, અત્થવસં પટિચ્ચ પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો થૂપારહો? ‘અયં તસ્સ ભગવતો પચ્ચેકસમ્બુદ્ધસ્સ થૂપો’તિ, આનન્દ, બહુજના ચિત્તં પસાદેન્તિ. તે તત્થ ચિત્તં પસાદેત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જન્તિ. ઇદં ખો, આનન્દ, અત્થવસં પટિચ્ચ પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો થૂપારહો.

‘‘કિઞ્ચાનન્દ, અત્થવસં પટિચ્ચ તથાગતસ્સ સાવકો થૂપારહો? ‘અયં તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સાવકસ્સ થૂપો’તિ આનન્દ, બહુજના ચિત્તં પસાદેન્તિ. તે તત્થ ચિત્તં પસાદેત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જન્તિ. ઇદં ખો, આનન્દ, અત્થવસં પટિચ્ચ તથાગતસ્સ સાવકો થૂપારહો.

‘‘કિઞ્ચાનન્દ, અત્થવસં પટિચ્ચ રાજા ચક્કવત્તી થૂપારહો? ‘અયં તસ્સ ધમ્મિકસ્સ ધમ્મરઞ્ઞો થૂપો’તિ, આનન્દ, બહુજના ચિત્તં પસાદેન્તિ. તે તત્થ ચિત્તં પસાદેત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં

ઉપપજ્જન્તિ. ઇદં ખો, આનન્દ, અત્થવસં પટિચ્ચ રાજા ચક્કવત્તી થૂપારહો. ઇમે ખો, આનન્દ ચત્તારો થૂપારહા''તિ.

આનન્દઅચ્છરિયધમ્મો

૨૦૭. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો વિહારં પવિસિત્વા કપિસીસં આલમ્બિત્વા રોદમાનો અટ્ઠાસિ – ''અહઞ્ચ વતમ્હિ સેખો સકરણીયો, સત્થુ ચ મે પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ, યો મમ અનુકમ્પકો''તિ. અથ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''કહં નુ ખો, ભિક્ખવે, આનન્દો''તિ? ''એસો, ભન્તે, આયસ્મા આનન્દો વિહારં પવિસિત્વા કપિસીસં આલમ્બિત્વા રોદમાનો ઠિતો – 'અહઞ્ચ વતમ્હિ સેખો સકરણીયો, સત્થુ ચ મે પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ, યો મમ અનુકમ્પકો'''તિ. અથ ખો ભગવા અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આમન્તેસિ – ''એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, મમ વચનેન આનન્દં આમન્તેહિ – 'સત્થા તં, આવુસો આનન્દ, આમન્તેતી'''તિ. ''એવં , ભન્તે''તિ ખો સો ભિક્ખુ ભગવતો પટિસ્સુત્વા યેનાયસ્મા આનન્દો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં એતદવોચ – ''સત્થા તં, આવુસો આનન્દ, આમન્તેતી''તિ. ''એવમાવુસો''તિ ખો આયસ્મા આનન્દો તસ્સ ભિક્ખુનો પટિસ્સુત્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નં ખો આયસ્મન્તં આનન્દં ભગવા એતદવોચ – ''અલં, આનન્દ, મા સોચિ મા પરિદેવિ, નનુ એતં, આનન્દ, મયા પટિકચ્ચેવ અક્ખાતં – 'સબ્બેહેવ પિયેહિ મનાપેહિ નાનાભાવો વિનાભાવો અઞ્ઞથાભાવો'; તં કુતેત્થ, આનન્દ, લબ્ભા. યં તં જાતં ભૂતં સઙ્ખતં પલોકધમ્મં, તં વત તથાગતસ્સાપિ સરીરં મા પલુજ્જી'તિ નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. દીઘરત્તં ખો તે, આનન્દ, તથાગતો પચ્ચુપટ્ઠિતો મેત્તેન કાયકમ્મેન હિતેન સુખેન અદ્વયેન અપ્પમાણેન, મેત્તેન વચીકમ્મેન હિતેન સુખેન અદ્વયેન અપ્પમાણેન, મેત્તેન મનોકમ્મેન હિતેન સુખેન અદ્વયેન અપ્પમાણેન. કતપુઞ્ઞોસિ ત્વં, આનન્દ, પધાનમનુયુઞ્જ, ખિપ્પં હોહિસિ અનાસવો''તિ.

૨૦૮. અથ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''યેપિ તે, ભિક્ખવે, અહેસું અતીતમદ્ધાનં અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા, તેસમ્પિ ભગવન્તાનં એતપ્પરમાયેવ ઉપટ્ઠાકા અહેસું, સેય્યથાપિ મય્હં આનન્દો. યેપિ તે, ભિક્ખવે, ભવિસ્સન્તિ અનાગતમદ્ધાનં અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા, તેસમ્પિ ભગવન્તાનં એતપ્પરમાયેવ ઉપટ્ઠાકા ભવિસ્સન્તિ, સેય્યથાપિ મય્હં આનન્દો. પણ્ડિતો, ભિક્ખવે, આનન્દો; મેધાવી, ભિક્ખવે, આનન્દો. જાનાતિ 'અયં કાલો તથાગતં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિતું ભિક્ખૂનં, અયં કાલો ભિક્ખુનીનં, અયં કાલો ઉપાસકાનં , અયં કાલો ઉપાસિકાનં, અયં કાલો રઞ્ઞો રાજમહામત્તાનં તિત્થિયાનં તિત્થિયસાવકાન'ન્તિ.

૨૦૯. ''ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, અચ્છરિયા અબ્ભુતા ધમ્મા [અબ્ભુતધમ્મા (સ્યા॰ ક॰)] આનન્દે. કતમે ચત્તારો? સચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુપરિસા આનન્દં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમતિ, દસ્સનેન સા અત્તમના હોતિ. તત્ર ચે આનન્દો ધમ્મં ભાસતિ, ભાસિતેનપિ સા અત્તમના હોતિ. અતિત્તાવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુપરિસા હોતિ, અથ ખો આનન્દો તુણ્હી હોતિ. સચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનીપરિસા આનન્દં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમતિ, દસ્સનેન સા અત્તમના હોતિ. તત્ર ચે આનન્દો ધમ્મં ભાસતિ, ભાસિતેનપિ સા અત્તમના હોતિ. અતિત્તાવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનીપરિસા હોતિ, અથ ખો આનન્દો તુણ્હી હોતિ. સચે, ભિક્ખવે, ઉપાસકપરિસા આનન્દં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમતિ, દસ્સનેન સા અત્તમના હોતિ. તત્ર ચે આનન્દો ધમ્મં ભાસતિ, ભાસિતેનપિ સા અત્તમના હોતિ. અતિત્તાવ, ભિક્ખવે, ઉપાસકપરિસા હોતિ, અથ ખો આનન્દો તુણ્હી હોતિ. સચે, ભિક્ખવે, ઉપાસિકાપરિસા આનન્દં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમતિ, દસ્સનેન સા અત્તમના

હોતિ. તત્ર ચે, આનન્દો, ધમ્મં ભાસતિ, ભાસિતેનપિ સા અત્તમના હોતિ. અતિત્તાવ, ભિક્ખવે, ઉપાસિકાપરિસા હોતિ, અથ ખો આનન્દો તુણ્હી હોતિ. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, ચત્તારો અચ્છરિયા અબ્ભુતા ધમ્મા આનન્દે.

''ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, અચ્છરિયા અબ્ભુતા ધમ્મા રઞ્ઞે ચક્કવત્તિમ્હિ. કતમે ચત્તારો ? સચે, ભિક્ખવે, ખત્તિયપરિસા રાજાનં ચક્કવત્તિં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમતિ, દસ્સનેન સા અત્તમના હોતિ. તત્ર ચે રાજા ચક્કવત્તી ભાસતિ, ભાસિતેનપિ સા અત્તમના હોતિ. અતિત્તાવ, ભિક્ખવે, ખત્તિયપરિસા હોતિ. અથ ખો રાજા ચક્કવત્તી તુણ્હી હોતિ. સચે ભિક્ખવે, બ્રાહ્મણપરિસા...પે॰... ગહપતિપરિસા...પે॰... સમણપરિસા રાજાનં ચક્કવત્તિં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમતિ, દસ્સનેન સા અત્તમના હોતિ. તત્ર ચે રાજા ચક્કવત્તી ભાસતિ, ભાસિતેનપિ સા અત્તમના હોતિ. અતિત્તાવ, ભિક્ખવે, સમણપરિસા હોતિ, અથ ખો રાજા ચક્કવત્તી તુણ્હી હોતિ. એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ચત્તારોમે અચ્છરિયા અબ્ભુતા ધમ્મા આનન્દે. સચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુપરિસા આનન્દં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમતિ, દસ્સનેન સા અત્તમના હોતિ. તત્ર ચે આનન્દો ધમ્મં ભાસતિ, ભાસિતેનપિ સા અત્તમના હોતિ. અતિત્તાવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુપરિસા હોતિ. અથ ખો આનન્દો તુણ્હી હોતિ. સચે, ભિક્ખવે ભિક્ખુનીપરિસા...પે॰... ઉપાસકપરિસા...પે॰... ઉપાસિકાપરિસા આનન્દં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમતિ, દસ્સનેન સા અત્તમના હોતિ. તત્ર ચે આનન્દો ધમ્મં ભાસતિ, ભાસિતેનપિ સા અત્તમના હોતિ. અતિત્તાવ, ભિક્ખવે, ઉપાસિકાપરિસા હોતિ. અથ ખો આનન્દો તુણ્હી હોતિ. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, ચત્તારો અચ્છરિયા અબ્ભુતા ધમ્મા આનન્દે''તિ.

મહાસુદસ્સનસુત્તદેસના

૨૧૦. એવં વુત્તે આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''મા, ભન્તે, ભગવા ઇમસ્મિં ખુદ્દકનગરકે ઉજ્જઙ્ગલનગરકે સાખાનગરકે પરિનિબ્બાયિ. સન્તિ, ભન્તે, અઞ્ઞાનિ મહાનગરાનિ, સેય્યથિદં – ચમ્પા રાજગહં સાવત્થી સાકેતં કોસમ્બી બારાણસી; એત્થ ભગવા પરિનિબ્બાયતુ. એત્થ બહૂ ખત્તિયમહાસાલા, બ્રાહ્મણમહાસાલા ગહપતિમહાસાલા તથાગતે અભિપ્પસન્ના. તે તથાગતસ્સ સરીરપૂજં કરિસ્સન્તી''તિ ''માહેવં, આનન્દ, અવચ; માહેવં, આનન્દ, અવચ – 'ખુદ્દકનગરકં ઉજ્જઙ્ગલનગરકં સાખાનગરક'ન્તિ.

''ભૂતપુબ્બં, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો નામ અહોસિ ચક્કવત્તી ધમ્મિકો ધમ્મરાજા ચાતુરન્તો વિજિતાવી જનપ્પદત્થાવરિયપ્પત્તો સત્તરતનસમન્નાગતો. રઞ્ઞો, આનન્દ, મહાસુદસ્સનસ્સ અયં કુસિનારા કુસાવતી નામ રાજધાની અહોસિ, પુરત્થિમેન ચ પચ્છિમેન ચ દ્વાદસયોજનાનિ આયામેન; ઉત્તરેન ચ દક્ખિણેન ચ સત્તયોજનાનિ વિત્થારેન. કુસાવતી, આનન્દ, રાજધાની ઇદ્ધા ચેવ અહોસિ ફીતા ચ બહુજના ચ આકિણ્ણમનુસ્સા ચ સુભિક્ખા ચ. સેય્યથાપિ, આનન્દ, દેવાનં આળકમન્દા નામ રાજધાની ઇદ્ધા ચેવ હોતિ ફીતા ચ બહુજના ચ આકિણ્ણયક્ખા ચ સુભિક્ખા ચ; એવમેવ ખો, આનન્દ, કુસાવતી રાજધાની ઇદ્ધા ચેવ અહોસિ ફીતા ચ બહુજના ચ આકિણ્ણમનુસ્સા ચ સુભિક્ખા ચ. કુસાવતી, આનન્દ, રાજધાની દસહિ સદ્દેહિ અવિવિત્તા અહોસિ દિવા ચેવ રત્તિઞ્ચ, સેય્યથિદં – હત્થિસદ્દેન અસ્સસદ્દેન રથસદ્દેન ભેરિસદ્દેન મુદિઙ્ગસદ્દેન વીણાસદ્દેન ગીતસદ્દેન સઙ્ખસદ્દેન સમ્મસદ્દેન પાણિતાળસદ્દેન 'અસ્નાથ પિવથ ખાદથા'તિ દસમેન સદ્દેન.

''ગચ્છ ત્વં, આનન્દ, કુસિનારં પવિસિત્વા કોસિનારકાનં મલ્લાનં આરોચેહિ – 'અજ્જ ખો, વાસેટ્ઠા, રત્તિયા પચ્છિમે યામે તથાગતસ્સ પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ. અભિક્કમથ વાસેટ્ઠા, અભિક્કમથ વાસેટ્ઠા. મા પચ્છા વિપ્પટિસારિનો અહુવત્થ – અમ્હાકઞ્ચ નો ગામક્ખેત્તે તથાગતસ્સ પરિનિબ્બાનં અહોસિ, ન મયં લભિમ્હા પચ્છિમે

કાલે તથાગતં દસ્સનાયા’’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પટિસ્સુત્વા નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય અત્તદુતિયો કુસિનારં પાવિસિ.

મલ્લાનં વન્દના

૨૧૧. તેન ખો પન સમયેન કોસિનારકા મલ્લા સન્ધાગારે [સન્થાગારે (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] સન્નિપતિતા હોન્તિ કેનચિદેવ કરણીયેન. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો યેન કોસિનારકાનં મલ્લાનં સન્ધાગારં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા કોસિનારકાનં મલ્લાનં આરોચેસિ – ‘‘અજ્જ ખો, વાસેટ્ઠા, રત્તિયા પચ્છિમે યામે તથાગતસ્સ પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ. અભિક્કમથ વાસેટ્ઠા અભિક્કમથ વાસેટ્ઠા. મા પચ્છા વિપ્પટિસારિનો અહુવત્થ – ‘અમ્હાકઞ્ચ નો ગામક્ખેત્તે તથાગતસ્સ પરિનિબ્બાનં અહોસિ, ન મયં લભિમ્હા પચ્છિમે કાલે તથાગતં દસ્સનાયા’’’તિ. ઇદમાયસ્મતો આનન્દસ્સ વચનં સુત્વા મલ્લા ચ મલ્લપુત્તા ચ મલ્લસુણિસા ચ મલ્લપજાપતિયો ચ અઘાવિનો દુમ્મના ચેતોદુક્ખસમપ્પિતા અપ્પેકચ્ચે કેસે પકિરિય કન્દન્તિ, બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તિ, છિન્નપાતં પપતન્તિ, આવટ્ટન્તિ વિવટ્ટન્તિ – ‘અતિખિપ્પં ભગવા પરિનિબ્બાયિસ્સતિ, અતિખિપ્પં સુગતો પરિનિબ્બાયિસ્સતિ, અતિખિપ્પં ચક્ખું લોકે અન્તરધાયિસ્સતી’તિ. અથ ખો મલ્લા ચ મલ્લપુત્તા ચ મલ્લસુણિસા ચ મલ્લપજાપતિયો ચ અઘાવિનો દુમ્મના ચેતોદુક્ખસમપ્પિતા યેન ઉપવત્તનં મલ્લાનં સાલવનં યેનાયસ્મા આનન્દો તેનુપસઙ્કમિંસુ. અથ ખો આયસ્મતો આનન્દસ્સ એતદહોસિ – ‘‘સચે ખો અહં કોસિનારકે મલ્લે એકમેકં ભગવન્તં વન્દાપેસ્સામિ, અવન્દિતો ભગવા કોસિનારકેહિ મલ્લેહિ ભવિસ્સતિ, અથાયં રત્તિ વિભાયિસ્સતિ. યંનૂનાહં કોસિનારકે મલ્લે કુલપરિવત્તસો કુલપરિવત્તસો ઠપેત્વા ભગવન્તં વન્દાપેય્યં – ‘ઇત્થન્નામો, ભન્તે, મલ્લો સપુત્તો સભરિયો સપરિસો સામચ્ચો ભગવતો પાદે સિરસા વન્દતી’તિ. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો કોસિનારકે મલ્લે કુલપરિવત્તસો કુલપરિવત્તસો ઠપેત્વા ભગવન્તં વન્દાપેસિ – ‘ઇત્થન્નામો, ભન્તે, મલ્લો સપુત્તો સભરિયો સપરિસો સામચ્ચો ભગવતો પાદે સિરસા વન્દતી’’’તિ. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો એતેન ઉપાયેન પઠમેનેવ યામેન કોસિનારકે મલ્લે ભગવન્તં વન્દાપેસિ.

સુભદ્દપરિબ્બાજકવત્થુ

૨૧૨. તેન ખો પન સમયેન સુભદ્દો નામ પરિબ્બાજકો કુસિનારાયં પટિવસતિ. અસ્સોસિ ખો સુભદ્દો પરિબ્બાજકો – ‘‘અજ્જ કિર રત્તિયા પચ્છિમે યામે સમણસ્સ ગોતમસ્સ પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતી’’તિ. અથ ખો સુભદ્દસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ એતદહોસિ – ‘‘સુતં ખો પન મેતં પરિબ્બાજકાનં વુડ્ઢાનં મહલ્લકાનં આચરિયપાચરિયાનં ભાસમાનાનં – ‘કદાચિ કરહચિ તથાગતા લોકે ઉપ્પજ્જન્તિ અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા’તિ. અજ્જેવ રત્તિયા પચ્છિમે યામે સમણસ્સ ગોતમસ્સ પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ. અત્થિ ચ મે અયં કઙ્ખાધમ્મો ઉપ્પન્નો, એવં પસન્નો અહં સમણે ગોતમે, ‘પહોતિ મે સમણો ગોતમો તથા ધમ્મં દેસેતું, યથાહં ઇમં કઙ્ખાધમ્મં પજહેય્ય’’’ન્તિ. અથ ખો સુભદ્દો પરિબ્બાજકો યેન ઉપવત્તનં મલ્લાનં સાલવનં, યેનાયસ્મા આનન્દો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં એતદવોચ – ‘‘સુતં મેતં, ભો આનન્દ, પરિબ્બાજકાનં વુડ્ઢાનં મહલ્લકાનં આચરિયપાચરિયાનં ભાસમાનાનં – ‘કદાચિ કરહચિ તથાગતા લોકે ઉપ્પજ્જન્તિ અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા’તિ. અજ્જેવ રત્તિયા પચ્છિમે યામે સમણસ્સ ગોતમસ્સ પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ. અત્થિ ચ મે અયં કઙ્ખાધમ્મો ઉપ્પન્નો – એવં પસન્નો અહં સમણે ગોતમે ‘પહોતિ મે સમણો ગોતમો તથા ધમ્મં દેસેતું, યથાહં ઇમં કઙ્ખાધમ્મં પજહેય્ય’ન્તિ. સાધાહં, ભો આનન્દ, લભેય્યં સમણં ગોતમં દસ્સનાયા’’તિ. એવં વુત્તે આયસ્મા આનન્દો સુભદ્દં પરિબ્બાજકં એતદવોચ –

‘‘અલં, આવુસો સુભદ્દ, મા તથાગતં વિહેઠેસિ, કિલન્તો ભગવા’’તિ. દુતિયમ્પિ ખો સુભદ્દો પરિબ્બાજકો...પે॰... તતિયમ્પિ ખો સુભદ્દો પરિબ્બાજકો આયસ્મન્તં આનન્દં એતદવોચ – ‘‘સુતં મેતં, ભો આનન્દ, પરિબ્બાજકાનં વુડ્ઢાનં મહલ્લકાનં આચરિયપાચરિયાનં ભાસમાનાનં – ‘કદાચિ કરહચિ તથાગતા લોકે ઉપ્પજ્જન્તિ અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા’તિ. અજ્જેવ રત્તિયા પચ્છિમે યામે સમણસ્સ ગોતમસ્સ પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ. અત્થિ ચ મે અયં કઙ્ખાધમ્મો ઉપ્પન્નો – એવં પસન્નો અહં સમણે ગોતમે, ‘પહોતિ મે સમણો ગોતમો તથા ધમ્મં દેસેતું, યથાહં ઇમં કઙ્ખાધમ્મં પજહેય્ય’ન્તિ. સાધાહં, ભો આનન્દ, લભેય્યં સમણં ગોતમં દસ્સનાયા’’તિ. તતિયમ્પિ ખો આયસ્મા આનન્દો સુભદ્દં પરિબ્બાજકં એતદવોચ – ‘‘અલં, આવુસો સુભદ્દ, મા તથાગતં વિહેઠેસિ, કિલન્તો ભગવા’’તિ.

૨૧૩. અસ્સોસિ ખો ભગવા આયસ્મતો આનન્દસ્સ સુભદ્દેન પરિબ્બાજકેન સદ્ધિં ઇમં કથાસલ્લાપં. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘અલં, આનન્દ, મા સુભદ્દં વારેસિ, લભતં, આનન્દ, સુભદ્દો તથાગતં દસ્સનાય. યં કિઞ્ચિ મં સુભદ્દો પુચ્છિસ્સતિ, સબ્બં તં અઞ્ઞાપેક્ખોવ પુચ્છિસ્સતિ, નો વિહેસાપેક્ખો. યં ચસ્સાહં પુટ્ઠો બ્યાકરિસ્સામિ, તં ખિપ્પમેવ આજાનિસ્સતી’’તિ. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો સુભદ્દં પરિબ્બાજકં એતદવોચ – ‘‘ગચ્છાવુસો સુભદ્દ, કરોતિ તે ભગવા ઓકાસ’’ન્તિ. અથ ખો સુભદ્દો પરિબ્બાજકો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવતા સદ્ધિં સમ્મોદિ, સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો સુભદ્દો પરિબ્બાજકો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘યેમે, ભો ગોતમ, સમણબ્રાહ્મણા સઙ્ઘિનો ગણિનો ગણાચરિયા ઞાતા યસસ્સિનો તિત્થકરા સાધુસમ્મતા બહુજનસ્સ, સેય્યથિદં – પૂરણો કસ્સપો, મક્ખલિ ગોસાલો, અજિતો કેસકમ્બલો, પકુધો કચ્ચાયનો, સઞ્ચયો બેલટ્ઠપુત્તો, નિગણ્ઠો નાટપુત્તો, સબ્બેતે સકાય પટિઞ્ઞાય અબ્ભઞ્ઞિંસુ, સબ્બેવ ન અબ્ભઞ્ઞિંસુ , ઉદાહુ એકચ્ચે અબ્ભઞ્ઞિંસુ, એકચ્ચે ન અબ્ભઞ્ઞિંસૂ’’તિ? ‘‘અલં, સુભદ્દ, તિટ્ઠતેતં – ‘સબ્બેતે સકાય પટિઞ્ઞાય અબ્ભઞ્ઞિંસુ, સબ્બેવ ન અબ્ભઞ્ઞિંસુ, ઉદાહુ એકચ્ચે અબ્ભઞ્ઞિંસુ, એકચ્ચે ન અબ્ભઞ્ઞિંસૂ’તિ. ધમ્મં તે, સુભદ્દ, દેસેસ્સામિ; તં સુણાહિ સાધુકં મનસિકરોહિ, ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો સુભદ્દો પરિબ્બાજકો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. ભગવા એતદવોચ –

૨૧૪. ‘‘યસ્મિં ખો, સુભદ્દ, ધમ્મવિનયે અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો ન ઉપલબ્ભતિ, સમણોપિ તત્થ ન ઉપલબ્ભતિ. દુતિયોપિ તત્થ સમણો ન ઉપલબ્ભતિ. તતિયોપિ તત્થ સમણો ન ઉપલબ્ભતિ. ચતુત્થોપિ તત્થ સમણો ન ઉપલબ્ભતિ. યસ્મિઞ્ચ ખો, સુભદ્દ, ધમ્મવિનયે અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો ઉપલબ્ભતિ, સમણોપિ તત્થ ઉપલબ્ભતિ, દુતિયોપિ તત્થ સમણો ઉપલબ્ભતિ, તતિયોપિ તત્થ સમણો ઉપલબ્ભતિ, ચતુત્થોપિ તત્થ સમણો ઉપલબ્ભતિ. ઇમસ્મિં ખો, સુભદ્દ, ધમ્મવિનયે અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો ઉપલબ્ભતિ, ઇધેવ, સુભદ્દ, સમણો, ઇધ દુતિયો સમણો, ઇધ તતિયો સમણો, ઇધ ચતુત્થો સમણો, સુઞ્ઞા પરપ્પવાદા સમણેભિ અઞ્ઞેહિ [અઞ્ઞે (પી॰)]. ઇમે ચ [ઇધેવ (ક॰)], સુભદ્દ, ભિક્ખૂ સમ્મા વિહરેય્યું, અસુઞ્ઞો લોકો અરહન્તેહિ અસ્સાતિ.

‘‘એકૂનતિંસો વયસા સુભદ્દ,
યં પબ્બજિં કિંકુસલાનુએસી;
વસ્સાનિ પઞ્ઞાસ સમાધિકાનિ,
યતો અહં પબ્બજિતો સુભદ્દ.

ઞાયસ્સ ધમ્મસ્સ પદેસવત્તી,
ઇતો બહિદ્ધા સમણોપિ નત્થિ.

''દુતિયોપિ સમણો નત્થિ. તતિયોપિ સમણો નત્થિ. ચતુત્થોપિ સમણો નત્થિ. સુઞ્ઞા પરપ્પવાદા સમણેભિ અઞ્ઞેહિ. ઇમે ચ, સુભદ્દ, ભિક્ખૂ સમ્મા વિહરેય્યું, અસુઞ્ઞો લોકો અરહન્તેહિ અસ્સા''તિ.

૨૧૫. એવં વુત્તે સુભદ્દો પરિબ્બાજકો ભગવન્તં એતદવોચ – ''અભિક્કન્તં, ભન્તે, અભિક્કન્તં, ભન્તે. સેય્યથાપિ, ભન્તે, નિક્કુજ્જિતં વા ઉક્કુજ્જેય્ય, પટિચ્છન્નં વા વિવરેય્ય, મૂળ્હસ્સ વા મગ્ગં આચિક્ખેય્ય, અન્ધકારે વા તેલપજ્જોતં ધારેય્ય, 'ચક્ખુમન્તો રૂપાનિ દક્ખન્તી'તિ, એવમેવં ભગવતા અનેકપરિયાયેન ધમ્મો પકાસિતો. એસાહં, ભન્તે, ભગવન્તં સરણં ગચ્છામિ ધમ્મઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ. લભેય્યાહં, ભન્તે, ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં, લભેય્યં ઉપસમ્પદ''ન્તિ. ''યો ખો, સુભદ્દ, અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે આકઙ્ખતિ પબ્બજ્જં, આકઙ્ખતિ ઉપસમ્પદં, સો ચત્તારો માસે પરિવસતિ. ચતુન્નં માસાનં અચ્ચયેન આરદ્ધચિત્તા ભિક્ખૂ પબ્બાજેન્તિ ઉપસમ્પાદેન્તિ ભિક્ખુભાવાય. અપિ ચ મેત્થ પુગ્ગલવેમત્તતા વિદિતા''તિ. ''સચે, ભન્તે, અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બા ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે આકઙ્ખન્તા પબ્બજ્જં આકઙ્ખન્તા ઉપસમ્પદં ચત્તારો માસે પરિવસન્તિ, ચતુન્નં માસાનં અચ્ચયેન આરદ્ધચિત્તા ભિક્ખૂ પબ્બાજેન્તિ ઉપસમ્પાદેન્તિ ભિક્ખુભાવાય. અહં ચત્તારિ વસ્સાનિ પરિવસિસ્સામિ, ચતુન્નં વસ્સાનં અચ્ચયેન આરદ્ધચિત્તા ભિક્ખૂ પબ્બાજેન્તુ ઉપસમ્પાદેન્તુ ભિક્ખુભાવાયા''તિ.

અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''તેનહાનન્દ, સુભદ્દં પબ્બાજેહી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો સુભદ્દો પરિબ્બાજકો આયસ્મન્તં આનન્દં એતદવોચ – ''લાભા વો, આવુસો આનન્દ; સુલદ્ધં વો, આવુસો આનન્દ, યે એત્થ સત્થુ [સત્થારા (સ્યા॰)] સમ્મુખા અન્તેવાસિકાભિસેકેન અભિસિત્તા''તિ. અલત્થ ખો સુભદ્દો પરિબ્બાજકો ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં, અલત્થ ઉપસમ્પદં. અચિરૂપસમ્પન્નો ખો પનાયસ્મા સુભદ્દો એકો વૂપકટ્ઠો અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો વિહરન્તો નચિરસ્સેવ – 'યસ્સત્થાય કુલપુત્તા સમ્મદેવ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજન્તિ' તદનુત્તરં બ્રહ્મચરિયપરિયોસાનં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહાસિ. 'ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા'તિ અબ્ભઞ્ઞાસિ. અઞ્ઞતરો ખો પનાયસ્મા સુભદ્દો અરહતં અહોસિ. સો ભગવતો પચ્છિમો સક્ખિસાવકો અહોસીતિ.

પઞ્ચમો ભાણવારો.

તથાગતપચ્છિમવાચા

૨૧૬. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''સિયા ખો પનાનન્દ, તુમ્હાકં એવમસ્સ – 'અતીતસત્થુકં પાવચનં, નત્થિ નો સત્થા'તિ. ન ખો પનેતં, આનન્દ, એવં દટ્ઠબ્બં. યો વો, આનન્દ, મયા ધમ્મો ચ વિનયો ચ દેસિતો પઞ્ઞત્તો, સો વો મમચ્ચયેન સત્થા. યથા ખો પનાનન્દ, એતરહિ ભિક્ખૂ અઞ્ઞમઞ્ઞં આવુસોવાદેન સમુદાચરન્તિ, ન ખો મમચ્ચયેન એવં સમુદાચરિતબ્બં. થેરતરેન, આનન્દ, ભિક્ખુના નવકતરો ભિક્ખુ નામેન વા ગોત્તેન વા આવુસોવાદેન વા સમુદાચરિતબ્બો. નવકતરેન ભિક્ખુના થેરતરો ભિક્ખુ 'ભન્તે'તિ વા 'આયસ્મા'તિ વા સમુદાચરિતબ્બો. આકઙ્ખમાનો, આનન્દ, સઙ્ઘો મમચ્ચયેન ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ સિક્ખાપદાનિ સમૂહનતુ. છન્નસ્સ, આનન્દ, ભિક્ખુનો મમચ્ચયેન બ્રહ્મદણ્ડો દાતબ્બો''તિ. ''કતમો પન, ભન્તે, બ્રહ્મદણ્ડો''તિ? ''છન્નો, આનન્દ, ભિક્ખુ યં ઇચ્છેય્ય, તં વદેય્ય. સો ભિક્ખૂહિ નેવ વત્તબ્બો, ન ઓવદિતબ્બો, ન અનુસાસિતબ્બો''તિ.

૨૧૭. અથ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''સિયા ખો પન, ભિક્ખવે, એકભિક્ખુસ્સાપિ કઙ્ખા વા વિમતિ વા બુદ્ધે વા ધમ્મે વા સઙ્ઘે વા મગ્ગે વા પટિપદાય વા, પુચ્છથ, ભિક્ખવે, મા પચ્છા વિપ્પટિસારિનો અહુવત્થ – 'સમ્મુખીભૂતો નો સત્થા અહોસિ , ન મયં સક્ખિમ્હા ભગવન્તં સમ્મુખા પટિપુચ્છિતુ''' ન્તિ. એવં વુત્તે તે ભિક્ખૂ તુણ્હી અહેસું. દુતિયમ્પિ ખો ભગવા...પે॰... તતિયમ્પિ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''સિયા ખો પન, ભિક્ખવે, એકભિક્ખુસ્સાપિ કઙ્ખા વા વિમતિ વા બુદ્ધે વા ધમ્મે વા સઙ્ઘે વા મગ્ગે વા પટિપદાય વા, પુચ્છથ, ભિક્ખવે, મા પચ્છા વિપ્પટિસારિનો અહુવત્થ – 'સમ્મુખીભૂતો નો સત્થા અહોસિ , ન મયં સક્ખિમ્હા ભગવન્તં સમ્મુખા પટિપુચ્છિતુ''' ન્તિ. તતિયમ્પિ ખો તે ભિક્ખૂ તુણ્હી અહેસું. અથ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''સિયા ખો પન, ભિક્ખવે, સત્થુગારવેનપિ ન પુચ્છેય્યાથ. સહાયકોપિ, ભિક્ખવે, સહાયકસ્સ આરોચેતૂ''તિ. એવં વુત્તે તે ભિક્ખૂ તુણ્હી અહેસું. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''અચ્છરિયં, ભન્તે, અબ્ભુતં, ભન્તે, એવં પસન્નો અહં, ભન્તે, ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે, 'નત્થિ એકભિક્ખુસ્સાપિ કઙ્ખા વા વિમતિ વા બુદ્ધે વા ધમ્મે વા સઙ્ઘે વા મગ્ગે વા પટિપદાય વા'''તિ. ''પસાદા ખો ત્વં, આનન્દ, વદેસિ, ઞાણમેવ હેત્થ, આનન્દ, તથાગતસ્સ. નત્થિ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે એકભિક્ખુસ્સાપિ કઙ્ખા વા વિમતિ વા બુદ્ધે વા ધમ્મે વા સઙ્ઘે વા મગ્ગે વા પટિપદાય વા. ઇમેસઞ્હિ, આનન્દ, પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં યો પચ્છિમકો ભિક્ખુ, સો સોતાપન્નો અવિનિપાતધમ્મો નિયતો સમ્બોધિપરાયણો''તિ.

૨૧૮. અથ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''હન્દ દાનિ, ભિક્ખવે, આમન્તયામિ વો, વયધમ્મા સઙ્ખારા અપ્પમાદેન સમ્પાદેથા''તિ. અયં તથાગતસ્સ પચ્છિમા વાચા.

પરિનિબ્બુતકથા

૨૧૯. અથ ખો ભગવા પઠમં ઝાનં સમાપજ્જિ, પઠમજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા દુતિયં ઝાનં સમાપજ્જિ, દુતિયજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા તતિયં ઝાનં સમાપજ્જિ, તતિયજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા ચતુત્થં ઝાનં સમાપજ્જિ. ચતુત્થજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા આકાસાનઞ્ચાયતનં સમાપજ્જિ, આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા વુટ્ઠહિત્વા વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં સમાપજ્જિ, વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા વુટ્ઠહિત્વા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમાપજ્જિ, આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા વુટ્ઠહિત્વા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમાપજ્જિ, નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા વુટ્ઠહિત્વા સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધં સમાપજ્જિ.

અથ ખો આયસ્મા આનન્દો આયસ્મન્તં અનુરુદ્ધં એતદવોચ – ''પરિનિબ્બુતો, ભન્તે અનુરુદ્ધ , ભગવા''તિ. ''નાવુસો આનન્દ, ભગવા પરિનિબ્બુતો, સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધં સમાપન્નો''તિ.

અથ ખો ભગવા સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધસમાપત્તિયા વુટ્ઠહિત્વા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમાપજ્જિ, નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા વુટ્ઠહિત્વા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમાપજ્જિ, આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા વુટ્ઠહિત્વા વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં સમાપજ્જિ, વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા વુટ્ઠહિત્વા આકાસાનઞ્ચાયતનં સમાપજ્જિ, આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા વુટ્ઠહિત્વા ચતુત્થં ઝાનં સમાપજ્જિ, ચતુત્થજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા તતિયં ઝાનં સમાપજ્જિ, તતિયજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા દુતિયં ઝાનં સમાપજ્જિ, દુતિયજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા પઠમં ઝાનં સમાપજ્જિ, પઠમજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા દુતિયં ઝાનં સમાપજ્જિ, દુતિયજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા તતિયં ઝાનં સમાપજ્જિ, તતિયજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા ચતુત્થં ઝાનં સમાપજ્જિ, ચતુત્થજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા સમનન્તરા ભગવા પરિનિબ્બાયિ.

૨૨૦. પરિનિબ્બુતે ભગવતિ સહ પરિનિબ્બાના મહાભૂમિચાલો અહોસિ ભિંસનકો સલોમહંસો. દેવદુન્દુભિયો ચ ફલિંસુ. પરિનિબ્બુતે ભગવતિ સહ પરિનિબ્બાના બ્રહ્માસહમ્પતિ ઇમં ગાથં અભાસિ –

‘‘સબ્બેવ નિક્ખિપિસ્સન્તિ, ભૂતા લોકે સમુસ્સયં;
યત્થ એતાદિસો સત્થા, લોકે અપ્પટિપુગ્ગલો;
તથાગતો બલપ્પત્તો, સમ્બુદ્ધો પરિનિબ્બુતો’’તિ.

૨૨૧. પરિનિબ્બુતે ભગવતિ સહ પરિનિબ્બાના સક્કો દેવાનમિન્દો ઇમં ગાથં અભાસિ –

‘‘અનિચ્ચા વત સઙ્ખારા, ઉપ્પાદવયધમ્મિનો;
ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુજ્ઝન્તિ, તેસં વૂપસમો સુખો’’તિ.

૨૨૨. પરિનિબ્બુતે ભગવતિ સહ પરિનિબ્બાના આયસ્મા અનુરુદ્ધો ઇમા ગાથાયો અભાસિ –

‘‘નાહુ અસ્સાસપસ્સાસો, ઠિતચિત્તસ્સ તાદિનો;
અનેજો સન્તિમારબ્ભ, યં કાલમકરી મુનિ.

‘‘અસલ્લીનેન ચિત્તેન, વેદનં અજ્ઝવાસયિ;
પજ્જોતસ્સેવ નિબ્બાનં, વિમોક્ખો ચેતસો અહૂ’’તિ.

૨૨૩. પરિનિબ્બુતે ભગવતિ સહ પરિનિબ્બાના આયસ્મા આનન્દો ઇમં ગાથં અભાસિ –

‘‘તદાસિ યં ભિંસનકં, તદાસિ લોમહંસનં;
સબ્બાકારવરૂપેતે, સમ્બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે’’તિ.

૨૨૪. પરિનિબ્બુતે ભગવતિ યે તે તત્થ ભિક્ખૂ અવીતરાગા અપ્પેકચ્ચે બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તિ, છિન્નપાતં પપતન્તિ, આવટ્ટન્તિ વિવટ્ટન્તિ, ‘‘અતિખિપ્પં ભગવા પરિનિબ્બુતો , અતિખિપ્પં સુગતો પરિનિબ્બુતો, અતિખિપ્પં ચક્ખું લોકે અન્તરહિતો’’તિ. યે પન તે ભિક્ખૂ વીતરાગા, તે સતા સમ્પજાના અધિવાસેન્તિ – ‘‘અનિચ્ચા સઙ્ખારા, તં કુતેત્થ લબ્ભા’’તિ.

૨૨૫. અથ ખો આયસ્મા અનુરુદ્ધો ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘અલં, આવુસો, મા સોચિત્થ મા પરિદેવિત્થ. નનુ એતં, આવુસો, ભગવતા પટિકચ્ચેવ અક્ખાતં – ‘સબ્બેહેવ પિયેહિ મનાપેહિ નાનાભાવો વિનાભાવો અઞ્ઞથાભાવો’. તં કુતેત્થ, આવુસો, લબ્ભા. ‘યં તં જાતં ભૂતં સઙ્ખતં પલોકધમ્મં, તં વત મા પલુજ્જી’તિ, નેતં ઠાનં વિજ્જતિ . દેવતા, આવુસો, ઉજ્ઝાયન્તી’’તિ. ‘‘કથંભૂતા પન, ભન્તે, આયસ્મા અનુરુદ્ધો દેવતા મનસિ કરોતી’’તિ [ભન્તે અનુરુદ્ધ દેવતા મનસિ કરોન્તીતિ (સ્યા॰ ક॰)]?

‘‘સન્તાવુસો આનન્દ, દેવતા આકાસે પથવીસઞ્ઞિનિયો કેસે પકિરિય કન્દન્તિ, બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તિ, છિન્નપાતં પપતન્તિ, આવટ્ટન્તિ, વિવટ્ટન્તિ – ‘અતિખિપ્પં ભગવા પરિનિબ્બુતો, અતિખિપ્પં સુગતો પરિનિબ્બુતો, અતિખિપ્પં ચક્ખું લોકે અન્તરહિતો’તિ. સન્તાવુસો આનન્દ, દેવતા પથવિયા પથવીસઞ્ઞિનિયો કેસે પકિરિય

કન્દન્તિ, બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તિ, છિન્નપાતં પપતન્તિ, આવટ્ટન્તિ, વિવટ્ટન્તિ – ‘અતિખિપ્પં ભગવા પરિનિબ્બુતો , અતિખિપ્પં સુગતો પરિનિબ્બુતો, અતિખિપ્પં ચક્ખું લોકે અન્તરહિતો’તિ. યા પન તા દેવતા વીતરાગા, તા સતા સમ્પજાના અધિવાસેન્તિ – ‘અનિચ્ચા સઙ્ખારા, તં કુતેત્થ લબ્ભા’તિ. અથ ખો આયસ્મા ચ અનુરુદ્ધો આયસ્મા ચ આનન્દો તં રત્તાવસેસં ધમ્મિયા કથાય વીતિનામેસું.

૨૨૬. અથ ખો આયસ્મા અનુરુદ્ધો આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘ગચ્છાવુસો આનન્દ, કુસિનારં પવિસિત્વા કોસિનારકાનં મલ્લાનં આરોચેહિ – ‘પરિનિબ્બુતો, વાસેટ્ઠા, ભગવા, યસ્સદાનિ કાલં મઞ્ઞથા’’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા આનન્દો આયસ્મતો અનુરુદ્ધસ્સ પટિસ્સુત્વા પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય અત્તદુતિયો કુસિનારં પાવિસિ. તેન ખો પન સમયેન કોસિનારકા મલ્લા સન્ધાગારે સન્નિપતિતા હોન્તિ તેનેવ કરણીયેન. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો યેન કોસિનારકાનં મલ્લાનં સન્ધાગારં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા કોસિનારકાનં મલ્લાનં આરોચેસિ – ‘પરિનિબ્બુતો, વાસેટ્ઠા, ભગવા, યસ્સદાનિ કાલં મઞ્ઞથા’તિ. ઇદમાયસ્મતો આનન્દસ્સ વચનં સુત્વા મલ્લા ચ મલ્લપુત્તા ચ મલ્લસુણિસા ચ મલ્લપજાપતિયો ચ અઘાવિનો દુમ્મના ચેતોદુક્ખસમપ્પિતા અપ્પેકચ્ચે કેસે પકિરિય કન્દન્તિ, બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તિ, છિન્નપાતં પપતન્તિ, આવટ્ટન્તિ, વિવટ્ટન્તિ – ‘‘અતિખિપ્પં ભગવા પરિનિબ્બુતો, અતિખિપ્પં સુગતો પરિનિબ્બુતો, અતિખિપ્પં ચક્ખું લોકે અન્તરહિતો’’તિ.

બુદ્ધસરીરપૂજા

૨૨૭. અથ ખો કોસિનારકા મલ્લા પુરિસે આણાપેસું – ‘‘તેન હિ, ભણે, કુસિનારાયં ગન્ધમાલઞ્ચ સબ્બઞ્ચ તાળાવચરં સન્નિપાતેથા’’તિ. અથ ખો કોસિનારકા મલ્લા ગન્ધમાલઞ્ચ સબ્બઞ્ચ તાળાવચરં પઞ્ચ ચ દુસ્સયુગસતાનિ આદાય યેન ઉપવત્તનં મલ્લાનં સાલવનં, યેન ભગવતો સરીરં તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવતો સરીરં નચ્ચેહિ ગીતેહિ વાદિતેહિ માલેહિ ગન્ધેહિ સક્કરોન્તા ગરું કરોન્તા માનેન્તા પૂજેન્તા ચેલવિતાનાનિ કરોન્તા મણ્ડલમાળે પટિયાદેન્તા એકદિવસં વીતિનામેસું.

અથ ખો કોસિનારકાનં મલ્લાનં એતદહોસિ – ‘‘અતિવિકાલો ખો અજ્જ ભગવતો સરીરં ઝાપેતું, સ્વે દાનિ મયં ભગવતો સરીરં ઝાપેસ્સામા’’તિ. અથ ખો કોસિનારકા મલ્લા ભગવતો સરીરં નચ્ચેહિ ગીતેહિ વાદિતેહિ માલેહિ ગન્ધેહિ સક્કરોન્તા ગરું કરોન્તા માનેન્તા પૂજેન્તા ચેલવિતાનાનિ કરોન્તા મણ્ડલમાળે પટિયાદેન્તા દુતિયમ્પિ દિવસં વીતિનામેસું, તતિયમ્પિ દિવસં વીતિનામેસું, ચતુત્થમ્પિ દિવસં વીતિનામેસું, પઞ્ચમમ્પિ દિવસં વીતિનામેસું, છટ્ઠમ્પિ દિવસં વીતિનામેસું.

અથ ખો સત્તમં દિવસં કોસિનારકાનં મલ્લાનં એતદહોસિ – ‘‘મયં ભગવતો સરીરં નચ્ચેહિ ગીતેહિ વાદિતેહિ માલેહિ ગન્ધેહિ સક્કરોન્તા ગરું કરોન્તા માનેન્તા પૂજેન્તા દક્ખિણેન દક્ખિણં નગરસ્સ હરિત્વા બાહિરેન બાહિરં દક્ખિણતો નગરસ્સ ભગવતો સરીરં ઝાપેસ્સામા’’તિ.

૨૨૮. તેન ખો પન સમયેન અટ્ઠ મલ્લપામોક્ખા સીસંન્હાતા અહતાનિ વત્થાનિ નિવત્થા ‘‘મયં ભગવતો સરીરં ઉચ્ચારેસ્સામા’’તિ ન સક્કોન્તિ ઉચ્ચારેતું. અથ ખો કોસિનારકા મલ્લા આયસ્મન્તં અનુરુદ્ધં એતદવોચું – ‘‘કો નુ ખો, ભન્તે અનુરુદ્ધ, હેતુ કો પચ્ચયો, યેનિમે અટ્ઠ મલ્લપામોક્ખા સીસંન્હાતા અહતાનિ વત્થાનિ નિવત્થા ‘મયં ભગવતો સરીરં ઉચ્ચારેસ્સામા’તિ ન સક્કોન્તિ ઉચ્ચારેતુ’’ન્તિ? ‘‘અઞ્ઞથા ખો, વાસેટ્ઠા, તુમ્હાકં અધિપ્પાયો,

અઞ્ઞથા દેવતાનં અધિપ્પાયો''તિ. ''કથં પન, ભન્તે, દેવતાનં અધિપ્પાયો''તિ? ''તુમ્હાકં ખો, વાસેટ્ઠા, અધિપ્પાયો – 'મયં ભગવતો સરીરં નચ્ચેહિ ગીતેહિ વાદિતેહિ માલેહિ ગન્ધેહિ સક્કરોન્તા ગરું કરોન્તા માનેન્તા પૂજેન્તા દક્ખિણેન દક્ખિણં નગરસ્સ હરિત્વા બાહિરેન બાહિરં દક્ખિણતો નગરસ્સ ભગવતો સરીરં ઝાપેસ્સામા'તિ; દેવતાનં ખો, વાસેટ્ઠા, અધિપ્પાયો – 'મયં ભગવતો સરીરં દિબ્બેહિ નચ્ચેહિ ગીતેહિ વાદિતેહિ ગન્ધેહિ સક્કરોન્તા ગરું કરોન્તા માનેન્તા પૂજેન્તા ઉત્તરેન ઉત્તરં નગરસ્સ હરિત્વા ઉત્તરેન દ્વારેન નગરં પવેસેત્વા મજ્ઝેન મજ્ઝં નગરસ્સ હરિત્વા પુરત્થિમેન દ્વારેન નિક્ખમિત્વા પુરત્થિમતો નગરસ્સ મકુટબન્ધનં નામ મલ્લાનં ચેતિયં એત્થ ભગવતો સરીરં ઝાપેસ્સામા'તિ. ''યથા, ભન્તે, દેવતાનં અધિપ્પાયો, તથા હોતૂ''તિ.

૨૨૯. તેન ખો પન સમયેન કુસિનારા યાવ સન્ધિસમલસંકટીરા જણ્ણુમત્તેન ઓધિના મન્દારવપુપ્ફેહિ સન્થતા [સઞ્છિતા (સ્યા॰)] હોતિ. અથ ખો દેવતા ચ કોસિનારકા ચ મલ્લા ભગવતો સરીરં દિબ્બેહિ ચ માનુસકેહિ ચ નચ્ચેહિ ગીતેહિ વાદિતેહિ માલેહિ ગન્ધેહિ સક્કરોન્તા ગરું કરોન્તા માનેન્તા પૂજેન્તા ઉત્તરેન ઉત્તરં નગરસ્સ હરિત્વા ઉત્તરેન દ્વારેન નગરં પવેસેત્વા મજ્ઝેન મજ્ઝં નગરસ્સ હરિત્વા પુરત્થિમેન દ્વારેન નિક્ખમિત્વા પુરત્થિમતો નગરસ્સ મકુટબન્ધનં નામ મલ્લાનં ચેતિયં એત્થ ચ ભગવતો સરીરં નિક્ખિપિંસુ.

૨૩૦. અથ ખો કોસિનારકા મલ્લા આયસ્મન્તં આનન્દં એતદવોચું – ''કથં મયં, ભન્તે આનન્દ, તથાગતસ્સ સરીરે પટિપજ્જામા''તિ? ''યથા ખો, વાસેટ્ઠા, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ સરીરે પટિપજ્જન્તિ, એવં તથાગતસ્સ સરીરે પટિપજ્જિતબ્બ''ન્તિ. ''કથં પન, ભન્તે આનન્દ, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ સરીરે પટિપજ્જન્તી''તિ? ''રઞ્ઞો, વાસેટ્ઠા, ચક્કવત્તિસ્સ સરીરં અહતેન વત્થેન વેઠેન્તિ, અહતેન વત્થેન વેઠેત્વા વિહતેન કપ્પાસેન વેઠેન્તિ, વિહતેન કપ્પાસેન વેઠેત્વા અહતેન વત્થેન વેઠેન્તિ. એતેન ઉપાયેન પઞ્ચહિ યુગસતેહિ રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ સરીરં વેઠેત્વા આયસાય તેલદોણિયા પક્ખિપિત્વા અઞ્ઞિસ્સા આયસાય દોણિયા પટિકુજ્જિત્વા સબ્બગન્ધાનં ચિતકં કરિત્વા રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ સરીરં ઝાપેન્તિ. ચાતુમહાપથે રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ થૂપં કરોન્તિ . એવં ખો, વાસેટ્ઠા, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ સરીરે પટિપજ્જન્તિ. યથા ખો, વાસેટ્ઠા, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ સરીરે પટિપજ્જન્તિ, એવં તથાગતસ્સ સરીરે પટિપજ્જિતબ્બં. ચાતુમહાપથે તથાગતસ્સ થૂપો કાતબ્બો. તત્થ યે માલં વા ગન્ધં વા ચુણ્ણકં વા આરોપેસ્સન્તિ વા અભિવાદેસ્સન્તિ વા ચિત્તં વા પસાદેસ્સન્તિ, તેસં તં ભવિસ્સતિ દીઘરત્તં હિતાય સુખાયા''તિ. અથ ખો કોસિનારકા મલ્લા પુરિસે આણાપેસું – ''તેન હિ, ભણે, મલ્લાનં વિહતં કપ્પાસં સન્નિપાતેથા''તિ.

અથ ખો કોસિનારકા મલ્લા ભગવતો સરીરં અહતેન વત્થેન વેઠેત્વા વિહતેન કપ્પાસેન વેઠેસું, વિહતેન કપ્પાસેન વેઠેત્વા અહતેન વત્થેન વેઠેસું. એતેન ઉપાયેન પઞ્ચહિ યુગસતેહિ ભગવતો સરીરં વેઠેત્વા આયસાય તેલદોણિયા પક્ખિપિત્વા અઞ્ઞિસ્સા આયસાય દોણિયા પટિકુજ્જિત્વા સબ્બગન્ધાનં ચિતકં કરિત્વા ભગવતો સરીરં ચિતકં આરોપેસું.

મહાકસ્સપત્થેરવત્થુ

૨૩૧. તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા મહાકસ્સપો પાવાય કુસિનારં અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપ્પન્નો હોતિ મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહિ. અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો મગ્ગા ઓક્કમ્મ અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસીદિ. તેન ખો પન સમયેન અઞ્ઞતરો આજીવકો કુસિનારાય મન્દારવપુપ્ફં ગહેત્વા પાવં અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપ્પન્નો હોતિ. અદ્દસા ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો તં આજીવકં દૂરતોવ આગચ્છન્તં, દિસ્વા તં

આજીવકં એતદવોચ – ‘‘અપાવુસો, અમ્હાકં સત્થારં જાનાસી’’તિ? ‘‘આમાવુસો, જાનામિ, અજ્જ સત્તાહપરિનિબ્બુતો સમણો ગોતમો. તતો મે ઇદં મન્દારવપુપ્ફં ગહિત’’ન્તિ. તત્થ યે તે ભિક્ખૂ અવીતરાગા અપ્પેકચ્ચે બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તિ, છિન્નપાતં પપતન્તિ, આવટ્ટન્તિ, વિવટ્ટન્તિ – ‘‘અતિખિપ્પં ભગવા પરિનિબ્બુતો, અતિખિપ્પં સુગતો પરિનિબ્બુતો, અતિખિપ્પં ચક્ખું લોકે અન્તરહિતો’’તિ. યે પન તે ભિક્ખૂ વીતરાગા, તે સતા સમ્પજાના અધિવાસેન્તિ – ‘‘અનિચ્ચા સઙ્ખારા, તં કુતેત્થ લબ્ભા’’તિ.

૨૩૨. તેન ખો પન સમયેન સુભદ્દો નામ વુદ્ધપબ્બજિતો તસ્સં પરિસાયં નિસિન્નો હોતિ. અથ ખો સુભદ્દો વુદ્ધપબ્બજિતો તે ભિક્ખૂ એતદવોચ – ‘‘અલં, આવુસો, મા સોચિત્થ, મા પરિદેવિત્થ, સુમુત્તા મયં તેન મહાસમણેન. ઉપદ્દુતા ચ હોમ – ‘ઇદં વો કપ્પતિ, ઇદં વો ન કપ્પતી’તિ. ઇદાનિ પન મયં યં ઇચ્છિસ્સામ, તં કરિસ્સામ, યં ન ઇચ્છિસ્સામ, ન તં કરિસ્સામા’’તિ. અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘અલં, આવુસો, મા સોચિત્થ, મા પરિદેવિત્થ. નનુ એતં , આવુસો, ભગવતા પટિકચ્ચેવ અક્ખાતં – ‘સબ્બેહેવ પિયેહિ મનાપેહિ નાનાભાવો વિનાભાવો અઞ્ઞથાભાવો’. તં કુતેત્થ, આવુસો, લબ્ભા. ‘યં તં જાતં ભૂતં સઙ્ખતં પલોકધમ્મં, તં તથાગતસ્સાપિ સરીરં મા પલુજ્જી’તિ, નેતં ઠાનં વિજ્જતી’’તિ.

૨૩૩. તેન ખો પન સમયેન ચત્તારો મલ્લપામોક્ખા સીસંન્હાતા અહતાનિ વત્થાનિ નિવત્થા – ‘‘મયં ભગવતો ચિતકં આળિમ્પેસ્સામા’’તિ ન સક્કોન્તિ આળિમ્પેતું. અથ ખો કોસિનારકા મલ્લા આયસ્મન્તં અનુરુદ્ધં એતદવોચું – ‘‘કો નુ ખો, ભન્તે અનુરુદ્ધ, હેતુ કો પચ્ચયો, યેનિમે ચત્તારો મલ્લપામોક્ખા સીસંન્હાતા અહતાનિ વત્થાનિ નિવત્થા – ‘મયં ભગવતો ચિતકં આળિમ્પેસ્સામા’તિ ન સક્કોન્તિ આળિમ્પેતુ’’ન્તિ? ‘‘અઞ્ઞથા ખો, વાસેટ્ઠા, દેવતાનં અધિપ્પાયો’’તિ. ‘‘કથં પન, ભન્તે, દેવતાનં અધિપ્પાયો’’તિ? ‘‘દેવતાનં ખો, વાસેટ્ઠા, અધિપ્પાયો – ‘અયં આયસ્મા મહાકસ્સપો પાવાય કુસિનારં અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નો મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહિ. ન તાવ ભગવતો ચિતકો પજ્જલિસ્સતિ, યાવાયસ્મા મહાકસ્સપો ભગવતો પાદે સિરસા ન વન્દિસ્સતી’’’તિ. ‘‘યથા, ભન્તે, દેવતાનં અધિપ્પાયો, તથા હોતૂ’’તિ.

૨૩૪. અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો યેન કુસિનારા મકુટબન્ધનં નામ મલ્લાનં ચેતિયં, યેન ભગવતો ચિતકો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા એકંસં ચીવરં કત્વા અઞ્જલિં પણામેત્વા તિક્ખત્તું ચિતકં પદક્ખિણં કત્વા ભગવતો પાદે સિરસા વન્દિ. તાનિપિ ખો પઞ્ચભિક્ખુસતાનિ એકંસં ચીવરં કત્વા અઞ્જલિં પણામેત્વા તિક્ખત્તું ચિતકં પદક્ખિણં કત્વા ભગવતો પાદે સિરસા વન્દિંસુ. વન્દિતે ચ પનાયસ્મતા મહાકસ્સપેન તેહિ ચ પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સયમેવ ભગવતો ચિતકો પજ્જલિ.

૨૩૫. ઝાયમાનસ્સ ખો પન ભગવતો સરીરસ્સ યં અહોસિ છવીતિ વા ચમ્મન્તિ વા મંસન્તિ વા ન્હારૂતિ વા લસિકાતિ વા, તસ્સ નેવ છારિકા પઞ્ઞાયિત્થ, ન મસિ; સરીરાનેવ અવસિસ્સિંસુ. સેય્યથાપિ નામ સપ્પિસ્સ વા તેલસ્સ વા ઝાયમાનસ્સ નેવ છારિકા પઞ્ઞાયતિ, ન મસિ; એવમેવ ભગવતો સરીરસ્સ ઝાયમાનસ્સ યં અહોસિ છવીતિ વા ચમ્મન્તિ વા મંસન્તિ વા ન્હારૂતિ વા લસિકાતિ વા, તસ્સ નેવ છારિકા પઞ્ઞાયિત્થ, ન મસિ; સરીરાનેવ અવસિસ્સિંસુ. તેસઞ્ચ પઞ્ચન્નં દુસ્સયુગસતાનં દ્વેવ દુસ્સાનિ ન ડય્હિંસુ યઞ્ચ સબ્બઅબ્ભન્તરિમં યઞ્ચ બાહિરં. દડ્ઢે ચ ખો પન ભગવતો સરીરે અન્તલિક્ખા ઉદકધારા પાતુભવિત્વા ભગવતો ચિતકં નિબ્બાપેસિ. ઉદકસાલતોપિ [ઉદકં સાલતોપિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰)] અબ્ભુન્નમિત્વા ભગવતો ચિતકં નિબ્બાપેસિ. કોસિનારકાપિ મલ્લા સબ્બગન્ધોદકેન ભગવતો ચિતકં નિબ્બાપેસું. અથ ખો કોસિનારકા મલ્લા ભગવતો સરીરાનિ સત્તાહં

સન્ધાગારે સત્તિપઞ્જરં કરિત્વા ધનુપાકારં પરિક્ખિપાપેત્વા [પરિક્ખિપિત્વા (સ્યા॰)] નચ્ચેહિ ગીતેહિ વાદિતેહિ માલેહિ ગન્ધેહિ સક્કરિંસુ ગરું કરિંસુ માનેસું પૂજેસું.

સરીરધાતુવિભાજનં

૨૩૬. અસ્સોસિ ખો રાજા માગધો અજાતસત્તુ વેદેહિપુત્તો – ''ભગવા કિર કુસિનારાયં પરિનિબ્બુતો''તિ. અથ ખો રાજા માગધો અજાતસત્તુ વેદેહિપુત્તો કોસિનારકાનં મલ્લાનં દૂતં પાહેસિ – ''ભગવાપિ ખત્તિયો અહમ્પિ ખત્તિયો, અહમ્પિ અરહામિ ભગવતો સરીરાનં ભાગં, અહમ્પિ ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ કરિસ્સામી''તિ.

અસ્સોસું ખો વેસાલિકા લિચ્છવી – ''ભગવા કિર કુસિનારાયં પરિનિબ્બુતો''તિ. અથ ખો વેસાલિકા લિચ્છવી કોસિનારકાનં મલ્લાનં દૂતં પાહેસું – ''ભગવાપિ ખત્તિયો મયમ્પિ ખત્તિયા, મયમ્પિ અરહામ ભગવતો સરીરાનં ભાગં, મયમ્પિ ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ કરિસ્સામા''તિ.

અસ્સોસું ખો કપિલવત્થુવાસી સક્યા – ''ભગવા કિર કુસિનારાયં પરિનિબ્બુતો''તિ. અથ ખો કપિલવત્થુવાસી સક્યા કોસિનારકાનં મલ્લાનં દૂતં પાહેસું – ''ભગવા અમ્હાકં ઞાતિસેટ્ઠો , મયમ્પિ અરહામ ભગવતો સરીરાનં ભાગં, મયમ્પિ ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ કરિસ્સામા''તિ.

અસ્સોસું ખો અલ્લકપ્પકા બુલયો [થૂલયો (સ્યા॰)] – ''ભગવા કિર કુસિનારાયં પરિનિબ્બુતો''તિ. અથ ખો અલ્લકપ્પકા બુલયો કોસિનારકાનં મલ્લાનં દૂતં પાહેસું – ''ભગવાપિ ખત્તિયો મયમ્પિ ખત્તિયા, મયમ્પિ અરહામ ભગવતો સરીરાનં ભાગં, મયમ્પિ ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ કરિસ્સામા''તિ .

અસ્સોસું ખો રામગામકા કોળિયા – ''ભગવા કિર કુસિનારાયં પરિનિબ્બુતો''તિ. અથ ખો રામગામકા કોળિયા કોસિનારકાનં મલ્લાનં દૂતં પાહેસું – ''ભગવાપિ ખત્તિયો મયમ્પિ ખત્તિયા, મયમ્પિ અરહામ ભગવતો સરીરાનં ભાગં, મયમ્પિ ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ કરિસ્સામા''તિ.

અસ્સોસિ ખો વેઠદીપકો બ્રાહ્મણો – ''ભગવા કિર કુસિનારાયં પરિનિબ્બુતો''તિ. અથ ખો વેઠદીપકો બ્રાહ્મણો કોસિનારકાનં મલ્લાનં દૂતં પાહેસિ – ''ભગવાપિ ખત્તિયો અહં પિસ્મિ બ્રાહ્મણો, અહમ્પિ અરહામિ ભગવતો સરીરાનં ભાગં, અહમ્પિ ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ કરિસ્સામી''તિ.

અસ્સોસું ખો પાવેય્યકા મલ્લા – ''ભગવા કિર કુસિનારાયં પરિનિબ્બુતો''તિ. અથ ખો પાવેય્યકા મલ્લા કોસિનારકાનં મલ્લાનં દૂતં પાહેસું – ''ભગવાપિ ખત્તિયો મયમ્પિ ખત્તિયા, મયમ્પિ અરહામ ભગવતો સરીરાનં ભાગં, મયમ્પિ ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ કરિસ્સામા''તિ.

એવં વુત્તે કોસિનારકા મલ્લા તે સઙ્ઘે ગણે એતદવોચું – ''ભગવા અમ્હાકં ગામક્ખેત્તે પરિનિબ્બુતો, ન મયં દસ્સામ ભગવતો સરીરાનં ભાગ''ન્તિ.

૨૩૭. એવં વુત્તે દોણો બ્રાહ્મણો તે સઙ્ઘે ગણે એતદવોચ –

''સુણન્તુ ભોન્તો મમ એકવાચં,

અમ્હાક [છન્દાનુરક્ખણત્થં નિગ્ગહીતલોપો]; બુદ્ધો અહુ ખન્તિવાદો;
ન હિ સાધુ યં ઉત્તમપુગ્ગલસ્સ,
સરીરભાગે સિયા સમ્પહારો.

સબ્બેવ ભોન્તો સહિતા સમગ્ગા,
સમ્મોદમાના કરોમટ્ઠભાગે;
વિત્થારિકા હોન્તુ દિસાસુ થૂપા,
બહૂ જના ચક્ખુમતો પસન્ના''તિ.

૨૩૮. ''તેન હિ, બ્રાહ્મણ, ત્વઞ્ઞેવ ભગવતો સરીરાનિ અટ્ઠધા સમં સવિભત્તં વિભજાહી''તિ. ''એવં, ભો''તિ ખો દોણો બ્રાહ્મણો તેસં સઙ્ઘાનં ગણાનં પટિસ્સુત્વા ભગવતો સરીરાનિ અટ્ઠધા સમં સુવિભત્તં વિભજિત્વા તે સઙ્ઘે ગણે એતદવોચ – ''ઇમં મે ભોન્તો તુમ્બં દદન્તુ અહમ્પિ તુમ્બસ્સ થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ કરિસ્સામી''તિ. અદંસુ ખો તે દોણસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ તુમ્બં.

અસ્સોસું ખો પિપ્પલિવનિયા [પિપ્ફલિવનિયા (સ્યા॰)] મોરિયા – ''ભગવા કિર કુસિનારાયં પરિનિબ્બુતો''તિ. અથ ખો પિપ્પલિવનિયા મોરિયા કોસિનારકાનં મલ્લાનં દૂતં પાહેસું – ''ભગવાપિ ખત્તિયો મયમ્પિ ખત્તિયા, મયમ્પિ અરહામ ભગવતો સરીરાનં ભાગં, મયમ્પિ ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ કરિસ્સામા''તિ. ''નત્થિ ભગવતો સરીરાનં ભાગો, વિભત્તાનિ ભગવતો સરીરાનિ. ઇતો અઙ્ગારં હરથા''તિ. તે તતો અઙ્ગારં હરિંસુ [આહરિંસુ (સ્યા॰ ક॰)].

ધાતુથૂપપૂજા

૨૩૯. અથ ખો રાજા માગધો અજાતસત્તુ વેદેહિપુત્તો રાજગહે ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ અકાસિ. વેસાલિકાપિ લિચ્છવી વેસાલિયં ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ અકંસુ. કપિલવત્થુવાસીપિ સક્યા કપિલવત્થુસ્મિં ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ અકંસુ. અલ્લકપ્પકાપિ બુલયો અલ્લકપ્પે ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ અકંસુ. રામગામકાપિ કોળિયા રામગામે ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ અકંસુ. વેટ્ઠદીપકોપિ બ્રાહ્મણો વેટ્ઠદીપે ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ અકાસિ. પાવેય્યકાપિ મલ્લા પાવાયં ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ અકંસુ. કોસિનારકાપિ મલ્લા કુસિનારાયં ભગવતો સરીરાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ અકંસુ. દોણોપિ બ્રાહ્મણો તુમ્બસ્સ થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ અકાસિ. પિપ્પલિવનિયાપિ મોરિયા પિપ્પલિવને અઙ્ગારાનં થૂપઞ્ચ મહઞ્ચ અકંસુ. ઇતિ અટ્ઠ સરીરથૂપા નવમો તુમ્બથૂપો દસમો અઙ્ગારથૂપો. એવમેતં ભૂતપુબ્બન્તિ.

૨૪૦. અટ્ઠદોણં ચક્ખુમતો સરીરં, સત્તદોણં જમ્બુદીપે મહેન્તિ.

એકઞ્ચ દોણં પુરિસવરુત્તમસ્સ, રામગામે નાગરાજા મહેતિ.

એકાહિ દાઠા તિદિવેહિ પૂજિતા, એકા પન ગન્ધારપુરે મહીયતિ;
કાલિઙ્ગરઞ્ઞો વિજિતે પુનેકં, એકં પન નાગરાજા મહેતિ.

તસ્સેવ તેજેન અયં વસુન્ધરા,

આયાગસેટ્ઠેહિ મહી અલઙ્કતા;
એવં ઇમં ચક્ખુમતો સરીરં,
સુસક્કતં સક્કતસક્કતેહિ.

દેવિન્દનાગિન્દનરિન્દપૂજિતો ,
મનુસ્સિન્દસેટ્ઠેહિ તથેવ પૂજિતો;
તં વન્દથ [તં તં વન્દથ (સ્યા॰)] પઞ્જલિકા લભિત્વા,
બુદ્ધો હવે કપ્પસતેહિ દુલ્લભોતિ.

ચત્તાલીસ સમા દન્તા, કેસા લોમા ચ સબ્બસો;
દેવા હરિંસુ એકેકં, ચક્કવાળપરમ્પરાતિ.

મહાપરિનિબ્બાનસુત્તં નિટ્ઠિતં તતિયં.

૪. મહાસુદસ્સનસુત્તં

૨૪૧. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા કુસિનારાયં વિહરતિ ઉપવત્તને મલ્લાનં સાલવને અન્તરેન યમકસાલાનં પરિનિબ્બાનસમયે. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''મા, ભન્તે, ભગવા ઇમસ્મિં ખુદ્દકનગરકે ઉજ્જઙ્ગલનગરકે સાખાનગરકે પરિનિબ્બાયિ. સન્તિ, ભન્તે, અઞ્ઞાનિ મહાનગરાનિ. સેય્યથિદં – ચમ્પા, રાજગહં, સાવત્થિ, સાકેતં, કોસમ્બી, બારાણસી; એત્થ ભગવા પરિનિબ્બાયતુ. એત્થ બહૂ ખત્તિયમહાસાલા બ્રાહ્મણમહાસાલા ગહપતિમહાસાલા તથાગતે અભિપ્પસન્ના, તે તથાગતસ્સ સરીરપૂજં કરિસ્સન્તી''તિ.

૨૪૨. ''મા હેવં, આનન્દ, અવચ; મા હેવં, આનન્દ, અવચ – ખુદ્દકનગરકં ઉજ્જઙ્ગલનગરકં સાખાનગરક''ન્તિ.

કુસાવતીરાજધાની

''ભૂતપુબ્બં, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો નામ અહોસિ ખત્તિયો મુદ્ધાવસિત્તો [ખત્તિયો મુદ્ધાભિસિત્તો (ક॰), ચક્કવત્તીધમ્મિકો ધમ્મરાજા (મહાપરિનિબ્બાનસુત્ત)] ચાતુરન્તો વિજિતાવી જનપદત્થાવરિયપ્પત્તો . રઞ્ઞો, આનન્દ, મહાસુદસ્સનસ્સ અયં કુસિનારા કુસાવતી નામ રાજધાની અહોસિ. પુરત્થિમેન ચ પચ્છિમેન ચ દ્વાદસયોજનાનિ આયામેન, ઉત્તરેન ચ દક્ખિણેન ચ સત્તયોજનાનિ વિત્થારેન. કુસાવતી, આનન્દ, રાજધાની ઇદ્ધા ચેવ અહોસિ ફીતા ચ બહુજના ચ આકિણ્ણમનુસ્સા ચ સુભિક્ખા ચ. સેય્યથાપિ, આનન્દ , દેવાનં આળકમન્દા નામ રાજધાની ઇદ્ધા ચેવ હોતિ ફીતા ચ [ઇદ્ધા ચેવ અહોસિ ફીતા ચ (સ્યા॰)] બહુજના ચ આકિણ્ણયક્ખા ચ સુભિક્ખા ચ; એવમેવ ખો, આનન્દ, કુસાવતી રાજધાની ઇદ્ધા ચેવ અહોસિ ફીતા ચ બહુજના ચ આકિણ્ણમનુસ્સા ચ સુભિક્ખા ચ. કુસાવતી, આનન્દ , રાજધાની દસહિ સદ્દેહિ અવિવિત્તા અહોસિ દિવા ચેવ રત્તિઞ્ચ, સેય્યથિદં – હત્થિસદ્દેન અસ્સસદ્દેન રથસદ્દેન ભેરિસદ્દેન મુદિઙ્ગસદ્દેન વીણાસદ્દેન ગીતસદ્દેન સઙ્ખસદ્દેન સમ્મસદ્દેન પાણિતાળસદ્દેન 'અસ્નાથ પિવથ ખાદથા'તિ દસમેન સદ્દેન.

''કુસાવતી, આનન્દ, રાજધાની સત્તહિ પાકારેહિ પરિક્ખિત્તા અહોસિ. એકો પાકારો સોવણ્ણમયો, એકો રૂપિયમયો, એકો વેળુરિયમયો, એકો ફલિકમયો, એકો લોહિતઙ્કમયો [લોહિતઙ્ગમયો (ક॰), લોહિતકમયો (બ્યાકરણેસુ)], એકો મસારગલ્લમયો, એકો સબ્બરતનમયો. કુસાવતિયા, આનન્દ, રાજધાનિયા ચતુન્નં વણ્ણાનં દ્વારાનિ અહેસું. એકં દ્વારં સોવણ્ણમયં, એકં રૂપિયમયં, એકં વેળુરિયમયં, એકં ફલિકમયં . એકેકસ્મિં દ્વારે સત્ત સત્ત એસિકા નિખાતા અહેસું તિપોરિસઙ્ગા તિપોરિસનિખાતા દ્વાદસપોરિસા ઉબ્બેધેન. એકા એસિકા સોવણ્ણમયા, એકા રૂપિયમયા, એકા વેળુરિયમયા, એકા ફલિકમયા, એકા લોહિતઙ્કમયા, એકા મસારગલ્લમયા, એકા સબ્બરતનમયા. કુસાવતી, આનન્દ, રાજધાની સત્તહિ તાલપન્તીહિ પરિક્ખિત્તા અહોસિ. એકા તાલપન્તિ સોવણ્ણમયા, એકા રૂપિયમયા, એકા વેળુરિયમયા, એકા ફલિકમયા, એકા લોહિતઙ્કમયા, એકા મસારગલ્લમયા, એકા સબ્બરતનમયા. સોવણ્ણમયસ્સ તાલસ્સ સોવણ્ણમયો ખન્ધો અહોસિ, રૂપિયમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. રૂપિયમયસ્સ તાલસ્સ રૂપિયમયો ખન્ધો અહોસિ, સોવણ્ણમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. વેળુરિયમયસ્સ તાલસ્સ

વેળુરિયમયો ખન્ધો અહોસિ, ફલિકમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. ફલિકમયસ્સ તાલસ્સ ફલિકમયો ખન્ધો અહોસિ, વેળુરિયમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. લોહિતઙ્કમયસ્સ તાલસ્સ લોહિતઙ્કમયો ખન્ધો અહોસિ, મસારગલ્લમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. મસારગલ્લમયસ્સ તાલસ્સ મસારગલ્લમયો ખન્ધો અહોસિ, લોહિતઙ્કમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. સબ્બરતનમયસ્સ તાલસ્સ સબ્બરતનમયો ખન્ધો અહોસિ, સબ્બરતનમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. તાસં ખો પનાનન્દ, તાલપન્તીનં વાતેરિતાનં સદ્દો અહોસિ વગ્ગુ ચ રજનીયો ચ ખમનીયો [કમનીયો (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] ચ મદનીયો ચ. સેય્યથાપિ, આનન્દ, પઞ્ચઙ્ગિકસ્સ તૂરિયસ્સ સુવિનીતસ્સ સુપ્પટિતાળિતસ્સ સુકુસલેહિ સમન્નાહતસ્સ સદ્દો હોતિ વગ્ગુ ચ રજનીયો ચ ખમનીયો ચ મદનીયો ચ , એવમેવ ખો, આનન્દ, તાસં તાલપન્તીનં વાતેરિતાનં સદ્દો અહોસિ વગ્ગુ ચ રજનીયો ચ ખમનીયો ચ મદનીયો ચ. યે ખો પનાનન્દ, તેન સમયેન કુસાવતિયા રાજધાનિયા ધુત્તા અહેસું સોણ્ડા પિપાસા, તે તાસં તાલપન્તીનં વાતેરિતાનં સદ્દેન પરિચારેસું.

ચક્કરતનં

૨૪૩. ''રાજા , આનન્દ, મહાસુદસ્સનો સત્તહિ રતનેહિ સમન્નાગતો અહોસિ ચતૂહિ ચ ઇદ્ધીહિ. કતમેહિ સત્તહિ? ઇધાનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ તદહુપોસથે પન્નરસે સીસંન્હાતસ્સ ઉપોસથિકસ્સ ઉપરિપાસાદવરગતસ્સ દિબ્બં ચક્કરતનં પાતુરહોસિ સહસ્સારં સનેમિકં સનાભિકં સબ્બાકારપરિપૂરં. દિસ્વા રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ એતદહોસિ – 'સુતં ખો પનેતં – ''યસ્સ રઞ્ઞો ખત્તિયસ્સ મુદ્ધાવસિત્તસ્સ તદહુપોસથે પન્નરસે સીસંન્હાતસ્સ ઉપોસથિકસ્સ ઉપરિપાસાદવરગતસ્સ દિબ્બં ચક્કરતનં પાતુભવતિ સહસ્સારં સનેમિકં સનાભિકં સબ્બાકારપરિપૂરં, સો હોતિ રાજા ચક્કવત્તી''તિ. અસ્સં નુ ખો અહં રાજા ચક્કવત્તી'તિ.

૨૪૪. ''અથ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો ઉટ્ઠાયાસના એકંસં ઉત્તરાસઙ્ગં કરિત્વા વામેન હત્થેન સુવણ્ણભિઙ્કારં ગહેત્વા દક્ખિણેન હત્થેન ચક્કરતનં અબ્ભુક્કિરિ – 'પવત્તતુ ભવં ચક્કરતનં, અભિવિજિનાતુ ભવં ચક્કરતન'ન્તિ. અથ ખો તં, આનન્દ, ચક્કરતનં પુરત્થિમં દિસં પવત્તિ [પવત્તતિ (સ્યા॰ ક॰)], અન્વદેવ [અનુદેવ (સ્યા॰)] રાજા મહાસુદસ્સનો સદ્ધિં ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય, યસ્મિં ખો પનાનન્દ, પદેસે ચક્કરતનં પતિટ્ઠાસિ, તત્થ રાજા મહાસુદસ્સનો વાસં ઉપગચ્છિ સદ્ધિં ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય. યે ખો પનાનન્દ, પુરત્થિમાય દિસાય પટિરાજાનો, તે રાજાનં મહાસુદસ્સનં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહંસુ – 'એહિ ખો મહારાજ, સ્વાગતં તે મહારાજ, સકં તે મહારાજ, અનુસાસ મહારાજા'તિ. રાજા મહાસુદસ્સનો એવમાહ – 'પાણો ન હન્તબ્બો, અદિન્નં ન આદાતબ્બં, કામેસુ મિચ્છા ન ચરિતબ્બા, મુસા ન ભણિતબ્બા, મજ્જં ન પાતબ્બં, યથાભુત્તઞ્ચ ભુઞ્જથા'તિ . યે ખો પનાનન્દ, પુરત્થિમાય દિસાય પટિરાજાનો, તે રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ અનુયન્તા અહેસું. અથ ખો તં, આનન્દ, ચક્કરતનં પુરત્થિમં સમુદ્દં અજ્ઝોગાહેત્વા પચ્ચુત્તરિત્વા દક્ખિણં દિસં પવત્તિ...પે॰... દક્ખિણં સમુદ્દં અજ્ઝોગાહેત્વા પચ્ચુત્તરિત્વા પચ્છિમં દિસં પવત્તિ...પે॰... પચ્છિમં સમુદ્દં અજ્ઝોગાહેત્વા પચ્ચુત્તરિત્વા ઉત્તરં દિસં પવત્તિ, અન્વદેવ રાજા મહાસુદસ્સનો સદ્ધિં ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય. યસ્મિં ખો પનાનન્દ, પદેસે ચક્કરતનં પતિટ્ઠાસિ, તત્થ રાજા મહાસુદસ્સનો વાસં ઉપગચ્છિ સદ્ધિં ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય. યે ખો પનાનન્દ, ઉત્તરાય દિસાય પટિરાજાનો, તે રાજાનં મહાસુદસ્સનં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહંસુ – 'એહિ ખો મહારાજ, સ્વાગતં તે મહારાજ, સકં તે મહારાજ, અનુસાસ મહારાજા'તિ. રાજા મહાસુદસ્સનો એવમાહ – 'પાણો ન હન્તબ્બો, અદિન્નં ન આદાતબ્બં, કામેસુ મિચ્છા ન ચરિતબ્બા, મુસા ન ભણિતબ્બા, મજ્જં ન પાતબ્બં , યથાભુત્તઞ્ચ ભુઞ્જથા'તિ. યે ખો પનાનન્દ, ઉત્તરાય દિસાય પટિરાજાનો , તે રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ અનુયન્તા અહેસું.

૨૪૫. ‘‘અથ ખો તં, આનન્દ, ચક્કરતનં સમુદ્દપરિયન્તં પથવિં અભિવિજિનિત્વા કુસાવતિં રાજધાનિં પચ્ચાગન્ત્વા રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ અન્તેપુરદ્વારે અત્થકરણપમુખે અક્ખાહતં મઞ્ઞે અટ્ઠાસિ રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ અન્તેપુરં ઉપસોભયમાનં. રઞ્ઞો, આનન્દ, મહાસુદસ્સનસ્સ એવરૂપં ચક્કરતનં પાતુરહોસિ.

હત્થિરતનં

૨૪૬. ‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ હત્થિરતનં પાતુરહોસિ સબ્બસેતો સત્તપ્પતિટ્ઠો ઇદ્ધિમા વેહાસઙ્ગમો ઉપોસથો નામ નાગરાજા. તં દિસ્વા રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ ચિત્તં પસીદિ – ‘ભદ્દકં વત ભો હત્થિયાનં, સચે દમથં ઉપેય્યા’તિ. અથ ખો તં, આનન્દ, હત્થિરતનં – સેય્યથાપિ નામ ગન્ધહત્થાજાનિયો દીઘરત્તં સુપરિદન્તો, એવમેવ દમથં ઉપગચ્છિ. ભૂતપુબ્બં, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો તમેવ હત્થિરતનં વીમંસમાનો પુબ્બણ્હસમયં અભિરુહિત્વા સમુદ્દપરિયન્તં પથવિં અનુયાયિત્વા કુસાવતિં રાજધાનિં પચ્ચાગન્ત્વા પાતરાસમકાસિ. રઞ્ઞો, આનન્દ, મહાસુદસ્સનસ્સ એવરૂપં હત્થિરતનં પાતુરહોસિ.

અસ્સરતનં

૨૪૭. ‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ અસ્સરતનં પાતુરહોસિ સબ્બસેતો કાળસીસો મુઞ્જકેસો ઇદ્ધિમા વેહાસઙ્ગમો વલાહકો નામ અસ્સરાજા. તં દિસ્વા રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ ચિત્તં પસીદિ – ‘ભદ્દકં વત ભો અસ્સયાનં સચે દમથં ઉપેય્યા’તિ. અથ ખો તં , આનન્દ, અસ્સરતનં સેય્યથાપિ નામ ભદ્દો અસ્સાજાનિયો દીઘરત્તં સુપરિદન્તો, એવમેવ દમથં ઉપગચ્છિ. ભૂતપુબ્બં, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો તમેવ અસ્સરતનં વીમંસમાનો પુબ્બણ્હસમયં અભિરુહિત્વા સમુદ્દપરિયન્તં પથવિં અનુયાયિત્વા કુસાવતિં રાજધાનિં પચ્ચાગન્ત્વા પાતરાસમકાસિ. રઞ્ઞો, આનન્દ, મહાસુદસ્સનસ્સ એવરૂપં અસ્સરતનં પાતુરહોસિ.

મણિરતનં

૨૪૮. ‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ મણિરતનં પાતુરહોસિ. સો અહોસિ મણિ વેળુરિયો સુભો જાતિમા અટ્ઠંસો સુપરિકમ્મકતો અચ્છો વિપ્પસન્નો અનાવિલો સબ્બાકારસમ્પન્નો. તસ્સ ખો પનાનન્દ, મણિરતનસ્સ આભા સમન્તા યોજનં ફુટા અહોસિ. ભૂતપુબ્બં, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો તમેવ મણિરતનં વીમંસમાનો ચતુરઙ્ગિનિં સેનં સન્નય્હિત્વા મણિં ધજગ્ગં આરોપેત્વા રત્તન્ધકારતિમિસાય પાયાસિ. યે ખો પનાનન્દ, સમન્તા ગામા અહેસું, તે તેનોભાસેન કમ્મન્તે પયોજેસું દિવાતિ મઞ્ઞમાના. રઞ્ઞો, આનન્દ, મહાસુદસ્સનસ્સ એવરૂપં મણિરતનં પાતુરહોસિ.

ઇત્થિરતનં

૨૪૯. ‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ ઇત્થિરતનં પાતુરહોસિ અભિરૂપા દસ્સનીયા પાસાદિકા પરમાય વણ્ણપોક્ખરતાય સમન્નાગતા નાતિદીઘા નાતિરસ્સા નાતિકિસા નાતિથૂલા નાતિકાળિકા નાચ્ચોદાતા અતિક્કન્તા માનુસિવણ્ણં [માનુસ્સિવણ્ણં (સ્યા॰)] અપ્પત્તા દિબ્બવણ્ણં. તસ્સ ખો પનાનન્દ, ઇત્થિરતનસ્સ એવરૂપો કાયસમ્ફસ્સો હોતિ, સેય્યથાપિ નામ તૂલપિચુનો વા કપ્પાસપિચુનો વા. તસ્સ ખો પનાનન્દ, ઇત્થિરતનસ્સ સીતે ઉણ્હાનિ ગત્તાનિ હોન્તિ, ઉણ્હે સીતાનિ. તસ્સ ખો પનાનન્દ, ઇત્થિરતનસ્સ કાયતો

ચન્દનગન્ધો વાયતિ, મુખતો ઉપ્પલગન્ધો. તં ખો પનાનન્દ, ઇત્થિરતનં રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ પુબ્બુટ્ઠાયિની અહોસિ પચ્છાનિપાતિની કિઙ્કારપટિસ્સાવિની મનાપચારિની પિયવાદિની. તં ખો પનાનન્દ, ઇત્થિરતનં રાજાનં મહાસુદસ્સનં મનસાપિ નો અતિચરિ [અતિચરી (ક॰), અતિચારી (સી॰ સ્યા॰ પી॰)], કુતો પન કાયેન. રઞ્ઞો, આનન્દ, મહાસુદસ્સનસ્સ એવરૂપં ઇત્થિરતનં પાતુરહોસિ.

ગહપતિરતનં

૨૫૦. ‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ ગહપતિરતનં પાતુરહોસિ. તસ્સ કમ્મવિપાકજં દિબ્બચક્ખુ પાતુરહોસિ યેન નિધિં પસ્સતિ સસ્સામિકમ્પિ અસ્સામિકમ્પિ. સો રાજાનં મહાસુદસ્સનં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – ‘અપ્પોસ્સુક્કો ત્વં, દેવ, હોહિ, અહં તે ધનેન ધનકરણીયં કરિસ્સામી’તિ. ભૂતપુબ્બં, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો તમેવ ગહપતિરતનં વીમંસમાનો નાવં અભિરુહિત્વા મજ્ઝે ગઙ્ગાય નદિયા સોતં ઓગાહિત્વા ગહપતિરતનં એતદવોચ – ‘અત્થો મે, ગહપતિ, હિરઞ્ઞસુવણ્ણેના’તિ. ‘તેન હિ, મહારાજ, એકં તીરં નાવા ઉપેતૂ’તિ. ‘ઇધેવ મે, ગહપતિ, અત્થો હિરઞ્ઞસુવણ્ણેના’તિ. અથ ખો તં, આનન્દ, ગહપતિરતનં ઉભોહિ હત્થેહિ ઉદકં ઓમસિત્વા પૂરં હિરઞ્ઞસુવણ્ણસ્સ કુમ્ભિં ઉદ્ધરિત્વા રાજાનં મહાસુદસ્સનં એતદવોચ – ‘અલમેત્તાવતા મહારાજ, કતમેત્તાવતા મહારાજ, પૂજિતમેત્તાવતા મહારાજા’તિ? રાજા મહાસુદસ્સનો એવમાહ – ‘અલમેત્તાવતા ગહપતિ, કતમેત્તાવતા ગહપતિ, પૂજિતમેત્તાવતા ગહપતી’તિ. રઞ્ઞો , આનન્દ, મહાસુદસ્સનસ્સ એવરૂપં ગહપતિરતનં પાતુરહોસિ.

પરિણાયકરતનં

૨૫૧. ‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ પરિણાયકરતનં પાતુરહોસિ પણ્ડિતો વિયત્તો મેધાવી પટિબલો રાજાનં મહાસુદસ્સનં ઉપયાપેતબ્બં ઉપયાપેતું, અપયાપેતબ્બં અપયાપેતું, ઠપેતબ્બં ઠપેતું. સો રાજાનં મહાસુદસ્સનં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – ‘અપ્પોસ્સુક્કો ત્વં, દેવ, હોહિ, અહમનુસાસિસ્સામી’તિ. રઞ્ઞો, આનન્દ, મહાસુદસ્સનસ્સ એવરૂપં પરિણાયકરતનં પાતુરહોસિ.

‘‘રાજા, આનન્દ, મહાસુદસ્સનો ઇમેહિ સત્તહિ રતનેહિ સમન્નાગતો અહોસિ.

ચતુઇદ્ધિસમન્નાગતો

૨૫૨. ‘‘રાજા, આનન્દ, મહાસુદસ્સનો ચતૂહિ ઇદ્ધીહિ સમન્નાગતો અહોસિ. કતમાહિ ચતૂહિ ઇદ્ધીહિ? ઇધાનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો અભિરૂપો અહોસિ દસ્સનીયો પાસાદિકો પરમાય વણ્ણપોક્ખરતાય સમન્નાગતો અતિવિય અઞ્ઞેહિ મનુસ્સેહિ. રાજા, આનન્દ, મહાસુદસ્સનો ઇમાય પઠમાય ઇદ્ધિયા સમન્નાગતો અહોસિ.

‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો દીઘાયુકો અહોસિ ચિરટ્ઠિતિકો અતિવિય અઞ્ઞેહિ મનુસ્સેહિ. રાજા, આનન્દ, મહાસુદસ્સનો ઇમાય દુતિયાય ઇદ્ધિયા સમન્નાગતો અહોસિ.

‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો અપ્પાબાધો અહોસિ અપ્પાતઙ્કો સમવેપાકિનિયા ગહણિયા સમન્નાગતો નાતિસીતાય નાચ્ચુણ્હાય અતિવિય અઞ્ઞેહિ મનુસ્સેહિ. રાજા, આનન્દ, મહાસુદસ્સનો ઇમાય તતિયાય ઇદ્ધિયા સમન્નાગતો અહોસિ.

‘‘પુન ચપરં , આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો બ્રાહ્મણગહપતિકાનં પિયો અહોસિ મનાપો. સેય્યથાપિ, આનન્દ, પિતા પુત્તાનં પિયો હોતિ મનાપો, એવમેવ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો બ્રાહ્મણગહપતિકાનં પિયો અહોસિ મનાપો. રઞ્ઞોપિ, આનન્દ, મહાસુદસ્સનસ્સ બ્રાહ્મણગહપતિકા પિયા અહેસું મનાપા. સેય્યથાપિ, આનન્દ, પિતુ પુત્તા પિયા હોન્તિ મનાપા, એવમેવ ખો, આનન્દ, રઞ્ઞોપિ મહાસુદસ્સનસ્સ બ્રાહ્મણગહપતિકા પિયા અહેસું મનાપા.

‘‘ભૂતપુબ્બં, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય ઉય્યાનભૂમિં નિય્યાસિ. અથ ખો, આનન્દ, બ્રાહ્મણગહપતિકા રાજાનં મહાસુદસ્સનં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહંસુ – ‘અતરમાનો, દેવ, યાહિ, યથા તં મયં ચિરતરં પસ્સેય્યામા’તિ. રાજાપિ, આનન્દ, મહાસુદસ્સનો સારથિં આમન્તેસિ – ‘અતરમાનો, સારથિ, રથં પેસેહિ, યથા અહં બ્રાહ્મણગહપતિકે ચિરતરં પસ્સેય્ય’ન્તિ. રાજા, આનન્દ, મહાસુદસ્સનો ઇમાય ચતુત્થિયા [ચતુત્થાય (સ્યા॰)] ઇદ્ધિયા સમન્નાગતો અહોસિ. રાજા, આનન્દ, મહાસુદસ્સનો ઇમાહિ ચતૂહિ ઇદ્ધીહિ સમન્નાગતો અહોસિ.

ધમ્મપાસાદપોક્ખરણી

૨૫૩. ‘‘અથ ખો, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ એતદહોસિ – ‘યંનૂનાહં ઇમાસુ તાલન્તરિકાસુ ધનુસતે ધનુસતે પોક્ખરણિયો માપેય્ય’ન્તિ.

‘‘માપેસિ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો તાસુ તાલન્તરિકાસુ ધનુસતે ધનુસતે પોક્ખરણિયો. તા ખો પનાનન્દ, પોક્ખરણિયો ચતુન્નં વણ્ણાનં ઇટ્ઠકાહિ ચિતા અહેસું – એકા ઇટ્ઠકા સોવણ્ણમયા, એકા રૂપિયમયા, એકા વેળુરિયમયા, એકા ફલિકમયા.

‘‘તાસુ ખો પનાનન્દ, પોક્ખરણીસુ ચત્તારિ ચત્તારિ સોપાનાનિ અહેસું ચતુન્નં વણ્ણાનં, એકં સોપાનં સોવણ્ણમયં એકં રૂપિયમયં એકં વેળુરિયમયં એકં ફલિકમયં. સોવણ્ણમયસ્સ સોપાનસ્સ સોવણ્ણમયા થમ્ભા અહેસું, રૂપિયમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. રૂપિયમયસ્સ સોપાનસ્સ રૂપિયમયા થમ્ભા અહેસું, સોવણ્ણમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. વેળુરિયમયસ્સ સોપાનસ્સ વેળુરિયમયા થમ્ભા અહેસું, ફલિકમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. ફલિકમયસ્સ સોપાનસ્સ ફલિકમયા થમ્ભા અહેસું, વેળુરિયમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. તા ખો પનાનન્દ, પોક્ખરણિયો દ્વીહિ વેદિકાહિ પરિક્ખિત્તા અહેસું એકા વેદિકા સોવણ્ણમયા, એકા રૂપિયમયા. સોવણ્ણમયાય વેદિકાય સોવણ્ણમયા થમ્ભા અહેસું, રૂપિયમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. રૂપિયમયાય વેદિકાય રૂપિયમયા થમ્ભા અહેસું, સોવણ્ણમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. અથ ખો, આનન્દ , રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ એતદહોસિ – ‘યંનૂનાહં ઇમાસુ પોક્ખરણીસુ એવરૂપં માલં રોપાપેય્યં ઉપ્પલં પદુમં કુમુદં પુણ્ડરીકં સબ્બોતુકં સબ્બજનસ્સ અનાવટ’ન્તિ. રોપાપેસિ ખો , આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો તાસુ પોક્ખરણીસુ એવરૂપં માલં ઉપ્પલં પદુમં કુમુદં પુણ્ડરીકં સબ્બોતુકં સબ્બજનસ્સ અનાવટં.

૨૫૪. ‘‘અથ ખો, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ એતદહોસિ – ‘યંનૂનાહં ઇમાસં પોક્ખરણીનં તીરે ન્હાપકે પુરિસે ઠપેય્યં, યે આગતાગતં જનં ન્હાપેસ્સન્તી’તિ. ઠપેસિ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો તાસં પોક્ખરણીનં તીરે ન્હાપકે પુરિસે, યે આગતાગતં જનં ન્હાપેસું.

''અથ ખો, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ એતદહોસિ – 'યંનૂનાહં ઇમાસં પોક્ખરણીનં તીરે એવરૂપં દાનં પટ્ઠપેય્યં – અન્નં અન્નટ્ઠિકસ્સ [અન્નત્થિતસ્સ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰), એવં સબ્બત્થ પકભિરૂપેનેવ દિસ્સતિ], પાનં પાનટ્ઠિકસ્સ, વત્થં વત્થટ્ઠિકસ્સ, યાનં યાનટ્ઠિકસ્સ, સયનં સયનટ્ઠિકસ્સ, ઇત્થિં ઇત્થિટ્ઠિકસ્સ, હિરઞ્ઞં હિરઞ્ઞટ્ઠિકસ્સ, સુવણ્ણં સુવણ્ણટ્ઠિકસ્સા'તિ. પટ્ઠપેસિ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો તાસં પોક્ખરણીનં તીરે એવરૂપં દાનં – અન્નં અન્નટ્ઠિકસ્સ, પાનં પાનટ્ઠિકસ્સ, વત્થં વત્થટ્ઠિકસ્સ, યાનં યાનટ્ઠિકસ્સ, સયનં સયનટ્ઠિકસ્સ, ઇત્થિં ઇત્થિટ્ઠિકસ્સ, હિરઞ્ઞં હિરઞ્ઞટ્ઠિકસ્સ, સુવણ્ણં સુવણ્ણટ્ઠિકસ્સ.

૨૫૫. ''અથ ખો, આનન્દ, બ્રાહ્મણગહપતિકા પહૂતં સાપતેય્યં આદાય રાજાનં મહાસુદસ્સનં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહંસુ – 'ઇદં, દેવ, પહૂતં સાપતેય્યં દેવઞ્ઞેવ ઉદ્દિસ્સ આભતં, તં દેવો પટિગ્ગણ્હતૂ'તિ. 'અલં ભો, મમપિદં પહૂતં સાપતેય્યં ધમ્મિકેન બલિના અભિસઙ્ખતં, તઞ્ચ વો હોતુ, ઇતો ચ ભિય્યો હરથા'તિ. તે રઞ્ઞા પટિક્ખિત્તા એકમન્તં અપક્કમ્મ એવં સમચિન્તેસું – 'ન ખો એતં અમ્હાકં પતિરૂપં, યં મયં ઇમાનિ સાપતેય્યાનિ પુનદેવ સકાનિ ઘરાનિ પટિહરેય્યામ. યંનૂન મયં રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ નિવેસનં માપેય્યામા'તિ. તે રાજાનં મહાસુદસ્સનં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહંસુ – 'નિવેસનં તે દેવ, માપેસ્સામા'તિ. અધિવાસેસિ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો તુણ્હીભાવેન.

૨૫૬. ''અથ ખો, આનન્દ, સક્કો દેવાનમિન્દો રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ ચેતસા ચેતોપરિવિતક્કમઞ્ઞાય વિસ્સકમ્મં [વિસુકમ્મં (ક॰)] દેવપુત્તં આમન્તેસિ – 'એહિ ત્વં, સમ્મ વિસ્સકમ્મ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ નિવેસનં માપેહિ ધમ્મં નામ પાસાદ'ન્તિ. 'એવં ભદ્દન્તવા'તિ ખો, આનન્દ, વિસ્સકમ્મો દેવપુત્તો સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ પટિસ્સુત્વા સેય્યથાપિ નામ બલવા પુરિસો સમિઞ્જિતં વા બાહં પસારેય્ય પસારિતં વા બાહં સમિઞ્જેય્ય, એવમેવ દેવેસુ તાવતિંસેસુ અન્તરહિતો રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ પુરતો પાતુરહોસિ. અથ ખો, આનન્દ, વિસ્સકમ્મો દેવપુત્તો રાજાનં મહાસુદસ્સનં એતદવોચ – 'નિવેસનં તે દેવ, માપેસ્સામિ ધમ્મં નામ પાસાદ'ન્તિ. અધિવાસેસિ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો તુણ્હીભાવેન.

''માપેસિ ખો, આનન્દ, વિસ્સકમ્મો દેવપુત્તો રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ નિવેસનં ધમ્મં નામ પાસાદં. ધમ્મો, આનન્દ, પાસાદો પુરત્થિમેન પચ્છિમેન ચ યોજનં આયામેન અહોસિ. ઉત્તરેન દક્ખિણેન ચ અડ્ઢયોજનં વિત્થારેન. ધમ્મસ્સ, આનન્દ, પાસાદસ્સ તિપોરિસં ઉચ્ચતરેન વત્થુ ચિતં અહોસિ ચતુન્નં વણ્ણાનં ઇટ્ઠકાહિ – એકા ઇટ્ઠકા સોવણ્ણમયા, એકા રૂપિયમયા, એકા વેળુરિયમયા, એકા ફલિકમયા.

''ધમ્મસ્સ, આનન્દ, પાસાદસ્સ ચતુરાસીતિ થમ્ભસહસ્સાનિ અહેસું ચતુન્નં વણ્ણાનં – એકો થમ્ભો સોવણ્ણમયો, એકો રૂપિયમયો, એકો વેળુરિયમયો, એકો ફલિકમયો. ધમ્મો, આનન્દ, પાસાદો ચતુન્નં વણ્ણાનં ફલકેહિ સન્થતો અહોસિ – એકં ફલકં સોવણ્ણમયં, એકં રૂપિયમયં, એકં વેળુરિયમયં, એકં ફલિકમયં.

''ધમ્મસ્સ, આનન્દ, પાસાદસ્સ ચતુવીસતિ સોપાનાનિ અહેસું ચતુન્નં વણ્ણાનં – એકં સોપાનં સોવણ્ણમયં, એકં રૂપિયમયં, એકં વેળુરિયમયં, એકં ફલિકમયં. સોવણ્ણમયસ્સ સોપાનસ્સ સોવણ્ણમયા થમ્ભા અહેસું રૂપિયમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. રૂપિયમયસ્સ સોપાનસ્સ રૂપિયમયા થમ્ભા અહેસું સોવણ્ણમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. વેળુરિયમયસ્સ સોપાનસ્સ વેળુરિયમયા થમ્ભા અહેસું ફલિકમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. ફલિકમયસ્સ સોપાનસ્સ ફલિકમયા થમ્ભા અહેસું વેળુરિયમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ.

‘‘ધમ્મે, આનન્દ, પાસાદે ચતુરાસીતિ કૂટાગારસહસ્સાનિ અહેસું ચતુન્નં વણ્ણાનં – એકં કૂટાગારં સોવણ્ણમયં, એકં રૂપિયમયં, એકં વેળુરિયમયં , એકં ફલિકમયં. સોવણ્ણમયે કૂટાગારે રૂપિયમયો પલ્લઙ્કો પઞ્ઞત્તો અહોસિ, રૂપિયમયે કૂટાગારે સોવણ્ણમયો પલ્લઙ્કો પઞ્ઞત્તો અહોસિ, વેળુરિયમયે કૂટાગારે દન્તમયો પલ્લઙ્કો પઞ્ઞત્તો અહોસિ, ફલિકમયે કૂટાગારે સારમયો પલ્લઙ્કો પઞ્ઞત્તો અહોસિ. સોવણ્ણમયસ્સ કૂટાગારસ્સ દ્વારે રૂપિયમયો તાલો ઠિતો અહોસિ, તસ્સ રૂપિયમયો ખન્ધો સોવણ્ણમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. રૂપિયમયસ્સ કૂટાગારસ્સ દ્વારે સોવણ્ણમયો તાલો ઠિતો અહોસિ, તસ્સ સોવણ્ણમયો ખન્ધો, રૂપિયમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. વેળુરિયમયસ્સ કૂટાગારસ્સ દ્વારે ફલિકમયો તાલો ઠિતો અહોસિ, તસ્સ ફલિકમયો ખન્ધો, વેળુરિયમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. ફલિકમયસ્સ કૂટાગારસ્સ દ્વારે વેળુરિયમયો તાલો ઠિતો અહોસિ, તસ્સ વેળુરિયમયો ખન્ધો, ફલિકમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ.

૨૫૭. ‘‘અથ ખો, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ એતદહોસિ – ‘યંનૂનાહં મહાવિયૂહસ્સ કૂટાગારસ્સ દ્વારે સબ્બસોવણ્ણમયં તાલવનં માપેય્યં, યત્થ દિવાવિહારં નિસીદિસ્સામી’તિ. માપેસિ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો મહાવિયૂહસ્સ કૂટાગારસ્સ દ્વારે સબ્બસોવણ્ણમયં તાલવનં, યત્થ દિવાવિહારં નિસીદિ. ધમ્મો, આનન્દ , પાસાદો દ્વીહિ વેદિકાહિ પરિક્ખિત્તો અહોસિ, એકા વેદિકા સોવણ્ણમયા, એકા રૂપિયમયા. સોવણ્ણમયાય વેદિકાય સોવણ્ણમયા થમ્ભા અહેસું, રૂપિયમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. રૂપિયમયાય વેદિકાય રૂપિયમયા થમ્ભા અહેસું, સોવણ્ણમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ.

૨૫૮. ‘‘ધમ્મો, આનન્દ, પાસાદો દ્વીહિ કિઙ્કિણિકજાલેહિ [કિઙ્કણિકજાલેહિ (સ્યા॰ ક॰)] પરિક્ખિત્તો અહોસિ – એકં જાલં સોવણ્ણમયં એકં રૂપિયમયં. સોવણ્ણમયસ્સ જાલસ્સ રૂપિયમયા કિઙ્કિણિકા અહેસું, રૂપિયમયસ્સ જાલસ્સ સોવણ્ણમયા કિઙ્કિણિકા અહેસું. તેસં ખો પનાનન્દ, કિઙ્કિણિકજાલાનં વાતેરિતાનં સદ્દો અહોસિ વગ્ગુ ચ રજનીયો ચ ખમનીયો ચ મદનીયો ચ. સેય્યથાપિ, આનન્દ, પઞ્ચઙ્ગિકસ્સ તૂરિયસ્સ સુવિનીતસ્સ સુપ્પટિતાળિતસ્સ સુકુસલેહિ [કુસલેહિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] સમન્નાહતસ્સ સદ્દો હોતિ, વગ્ગુ ચ રજનીયો ચ ખમનીયો ચ મદનીયો ચ, એવમેવ ખો, આનન્દ, તેસં કિઙ્કિણિકજાલાનં વાતેરિતાનં સદ્દો અહોસિ વગ્ગુ ચ રજનીયો ચ ખમનીયો ચ મદનીયો ચ. યે ખો પનાનન્દ, તેન સમયેન કુસાવતિયા રાજધાનિયા ધુત્તા અહેસું સોણ્ડા પિપાસા, તે તેસં કિઙ્કિણિકજાલાનં વાતેરિતાનં સદ્દેન પરિચારેસું. નિટ્ઠિતો ખો પનાનન્દ, ધમ્મો પાસાદો દુદ્દિક્ખો અહોસિ મુસતિ ચક્ખૂનિ. સેય્યથાપિ, આનન્દ, વસ્સાનં પચ્છિમે માસે સરદસમયે વિદ્ધે વિગતવલાહકે દેવે આદિચ્ચો નભં અબ્ભુસ્સક્કમાનો [અબ્ભુગ્ગમમાનો (સી॰ પી॰ ક॰)] દુદ્દિક્ખો [દુદિક્ખો (પી॰)] હોતિ મુસતિ ચક્ખૂનિ; એવમેવ ખો, આનન્દ, ધમ્મો પાસાદો દુદ્દિક્ખો અહોસિ મુસતિ ચક્ખૂનિ.

૨૫૯. ‘‘અથ ખો, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ એતદહોસિ – ‘યંનૂનાહં ધમ્મસ્સ પાસાદસ્સ પુરતો ધમ્મં નામ પોક્ખરણિં માપેય્ય’ન્તિ. માપેસિ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો ધમ્મસ્સ પાસાદસ્સ પુરતો ધમ્મં નામ પોક્ખરણિં. ધમ્મા, આનન્દ, પોક્ખરણી પુરત્થિમેન પચ્છિમેન ચ યોજનં આયામેન અહોસિ, ઉત્તરેન દક્ખિણેન ચ અડ્ઢયોજનં વિત્થારેન. ધમ્મા, આનન્દ, પોક્ખરણી ચતુન્નં વણ્ણાનં ઇટ્ઠકાહિ ચિતા અહોસિ – એકા ઇટ્ઠકા સોવણ્ણમયા, એકા રૂપિયમયા, એકા વેળુરિયમયા, એકા ફલિકમયા.

‘‘ધમ્માય, આનન્દ, પોક્ખરણિયા ચતુવીસતિ સોપાનાનિ અહેસું ચતુન્નં વણ્ણાનં – એકં સોપાનં સોવણ્ણમયં, એકં રૂપિયમયં, એકં વેળુરિયમયં, એકં ફલિકમયં. સોવણ્ણમયસ્સ સોપાનસ્સ સોવણ્ણમયા થમ્ભા અહેસું

રૂપિયમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. રૂપિયમયસ્સ સોપાનસ્સ રૂપિયમયા થમ્ભા અહેસું સોવણ્ણમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. વેળુરિયમયસ્સ સોપાનસ્સ વેળુરિયમયા થમ્ભા અહેસું ફલિકમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. ફલિકમયસ્સ સોપાનસ્સ ફલિકમયા થમ્ભા અહેસું વેળુરિયમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ.

''ધમ્મા, આનન્દ, પોક્ખરણી દ્વીહિ વેદિકાહિ પરિક્ખિત્તા અહોસિ – એકા વેદિકા સોવણ્ણમયા, એકા રૂપિયમયા. સોવણ્ણમયાય વેદિકાય સોવણ્ણમયા થમ્ભા અહેસું રૂપિયમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ. રૂપિયમયાય વેદિકાય રૂપિયમયા થમ્ભા અહેસું સોવણ્ણમયા સૂચિયો ચ ઉણ્હીસઞ્ચ.

''ધમ્મા, આનન્દ, પોક્ખરણી સત્તહિ તાલપન્તીહિ પરિક્ખિત્તા અહોસિ – એકા તાલપન્તિ સોવણ્ણમયા, એકા રૂપિયમયા, એકા વેળુરિયમયા, એકા ફલિકમયા, એકા લોહિતઙ્કમયા, એકા મસારગલ્લમયા, એકા સબ્બરતનમયા. સોવણ્ણમયસ્સ તાલસ્સ સોવણ્ણમયો ખન્ધો અહોસિ રૂપિયમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. રૂપિયમયસ્સ તાલસ્સ રૂપિયમયો ખન્ધો અહોસિ સોવણ્ણમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. વેળુરિયમયસ્સ તાલસ્સ વેળુરિયમયો ખન્ધો અહોસિ ફલિકમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. ફલિકમયસ્સ તાલસ્સ ફલિકમયો ખન્ધો અહોસિ વેળુરિયમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. લોહિતઙ્કમયસ્સ તાલસ્સ લોહિતઙ્કમયો ખન્ધો અહોસિ મસારગલ્લમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. મસારગલ્લમયસ્સ તાલસ્સ મસારગલ્લમયો ખન્ધો અહોસિ લોહિતઙ્કમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. સબ્બરતનમયસ્સ તાલસ્સ સબ્બરતનમયો ખન્ધો અહોસિ, સબ્બરતનમયાનિ પત્તાનિ ચ ફલાનિ ચ. તાસં ખો પનાનન્દ, તાલપન્તીનં વાતેરિતાનં સદ્દો અહોસિ, વગ્ગુ ચ રજનીયો ચ ખમનીયો ચ મદનીયો ચ. સેય્યથાપિ, આનન્દ, પઞ્ચઙ્ગિકસ્સ તૂરિયસ્સ સુવિનીતસ્સ સુપ્પટિતાળિતસ્સ સુકુસલેહિ સમન્નાહતસ્સ સદ્દો હોતિ વગ્ગુ ચ રજનીયો ચ ખમનીયો ચ મદનીયો ચ, એવમેવ ખો, આનન્દ, તાસં તાલપન્તીનં વાતેરિતાનં સદ્દો અહોસિ વગ્ગુ ચ રજનીયો ચ ખમનીયો ચ મદનીયો ચ. યે ખો પનાનન્દ, તેન સમયેન કુસાવતિયા રાજધાનિયા ધુત્તા અહેસું સોણ્ડા પિપાસા, તે તાસં તાલપન્તીનં વાતેરિતાનં સદ્દેન પરિચારેસું.

''નિટ્ઠિતે ખો પનાનન્દ, ધમ્મે પાસાદે નિટ્ઠિતાય ધમ્માય ચ પોક્ખરણિયા રાજા મહાસુદસ્સનો 'યે [યે કો પનાનન્દ (સ્યા॰ ક॰)] તેન સમયેન સમણેસુ વા સમણસમ્મતા બ્રાહ્મણેસુ વા બ્રાહ્મણસમ્મતા', તે સબ્બકામેહિ સન્તપ્પેત્વા ધમ્મં પાસાદં અભિરુહિ.

પઠમભાણવારો.

ઝાનસમ્પત્તિ

૨૬૦. ''અથ ખો, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ એતદહોસિ – 'કિસ્સ નુ ખો મે ઇદં કમ્મસ્સ ફલં કિસ્સ કમ્મસ્સ વિપાકો, યેનાહં એતરહિ એવંમહિદ્ધિકો એવંમહાનુભાવો'તિ? અથ ખો, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ એતદહોસિ – 'તિણ્ણં ખો મે ઇદં કમ્માનં ફલં તિણ્ણં કમ્માનં વિપાકો, યેનાહં એતરહિ એવંમહિદ્ધિકો એવંમહાનુભાવો, સેય્યથિદં દાનસ્સ દમસ્સ સંયમસ્સા'તિ.

''અથ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો યેન મહાવિયૂહં કૂટાગારં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા મહાવિયૂહસ્સ કૂટાગારસ્સ દ્વારે ઠિતો ઉદાનં ઉદાનેસિ – 'તિટ્ઠ, કામવિતક્ક, તિટ્ઠ, બ્યાપાદવિતક્ક, તિટ્ઠ, વિહિંસાવિતક્ક. એત્તાવતા કામવિતક્ક, એત્તાવતા બ્યાપાદવિતક્ક, એત્તાવતા વિહિંસાવિતક્કા'તિ.

૨૬૧. ‘‘અથ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો મહાવિયૂહં કૂટાગારં પવિસિત્વા સોવણ્ણમયે પલ્લઙ્કે નિસિન્નો વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહાસિ. વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં ચેતસો એકોદિભાવં અવિતક્કં અવિચારં સમાધિજં પીતિસુખં દુતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહાસિ. પીતિયા ચ વિરાગા ઉપેક્ખકો ચ વિહાસિ, સતો ચ સમ્પજાનો સુખઞ્ચ કાયેન પટિસંવેદેસિ, યં તં અરિયા આચિક્ખન્તિ – ‘ઉપેક્ખકો સતિમા સુખવિહારી’તિ તતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહાસિ. સુખસ્સ ચ પહાના દુક્ખસ્સ ચ પહાના પુબ્બેવ સોમનસ્સદોમનસ્સાનં અત્થઙ્ગમા અદુક્ખમસુખં ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિં ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહાસિ.

૨૬૨. ‘‘અથ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો મહાવિયૂહા કૂટાગારા નિક્ખમિત્વા સોવણ્ણમયં કૂટાગારં પવિસિત્વા રૂપિયમયે પલ્લઙ્કે નિસિન્નો મેત્તાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહાસિ. તથા દુતિયં તથા તતિયં તથા ચતુત્થં. ઇતિ ઉદ્ધમધો તિરિયં સબ્બધિ સબ્બત્તતાય સબ્બાવન્તં લોકં મેત્તાસહગતેન ચેતસા વિપુલેન મહગ્ગતેન અપ્પમાણેન અવેરેન અબ્યાપજ્જેન ફરિત્વા વિહાસિ. કરુણાસહગતેન ચેતસા…પે॰… મુદિતાસહગતેન ચેતસા…પે॰… ઉપેક્ખાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહાસિ તથા દુતિયં તથા તતિયં તથા ચતુત્થં. ઇતિ ઉદ્ધમધો તિરિયં સબ્બધિ સબ્બત્તતાય સબ્બાવન્તં લોકં ઉપેક્ખાસહગતેન ચેતસા વિપુલેન મહગ્ગતેન અપ્પમાણેન અવેરેન અબ્યાપજ્જેન ફરિત્વા વિહાસિ.

ચતુરાસીતિ નગરસહસ્સાદિ

૨૬૩. ‘‘રઞ્ઞો, આનન્દ, મહાસુદસ્સનસ્સ ચતુરાસીતિ નગરસહસ્સાનિ અહેસું કુસાવતીરાજધાનિપ્પમુખાનિ; ચતુરાસીતિ પાસાદસહસ્સાનિ અહેસું ધમ્મપાસાદપ્પમુખાનિ; ચતુરાસીતિ કૂટાગારસહસ્સાનિ અહેસું મહાવિયૂહકૂટાગારપ્પમુખાનિ; ચતુરાસીતિ પલ્લઙ્કસહસ્સાનિ અહેસું સોવણ્ણમયાનિ રૂપિયમયાનિ દન્તમયાનિ સારમયાનિ ગોનકત્થતાનિ પટિકત્થતાનિ પટલિકત્થતાનિ કદલિમિગપવરપચ્ચત્થરણાનિ સઉત્તરચ્છદાનિ ઉભતોલોહિતકૂપધાનાનિ; ચતુરાસીતિ નાગસહસ્સાનિ અહેસું સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ ઉપોસથનાગરાજપ્પમુખાનિ; ચતુરાસીતિ અસ્સસહસ્સાનિ અહેસું સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ વલાહકઅસ્સરાજપ્પમુખાનિ; ચતુરાસીતિ રથસહસ્સાનિ અહેસું સીહચમ્મપરિવારાનિ બ્યગ્ઘચમ્મપરિવારાનિ દીપિચમ્મપરિવારાનિ પણ્ડુકમ્બલપરિવારાનિ સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ વેજયન્તરથપ્પમુખાનિ; ચતુરાસીતિ મણિસહસ્સાનિ અહેસું મણિરતનપ્પમુખાનિ; ચતુરાસીતિ ઇત્થિસહસ્સાનિ અહેસું સુભદ્દાદેવિપ્પમુખાનિ; ચતુરાસીતિ ગહપતિસહસ્સાનિ અહેસું ગહપતિરતનપ્પમુખાનિ; ચતુરાસીતિ ખત્તિયસહસ્સાનિ અહેસું અનુયન્તાનિ પરિણાયકરતનપ્પમુખાનિ; ચતુરાસીતિ ધેનુસહસ્સાનિ અહેસું દુહસન્દનાનિ [દુકૂલસન્દનાનિ(પી॰)] દુકૂલસન્દાનાનિ [દુકૂલસન્દનાનિ (પી॰) દુકૂલસન્દાનાનિ (સં॰ નિ॰ ૩.૯૬)] કંસૂપધારણાનિ; ચતુરાસીતિ વત્થકોટિસહસ્સાનિ અહેસું ખોમસુખુમાનં કપ્પાસિકસુખુમાનં કોસેય્યસુખુમાનં કમ્બલસુખુમાનં ; (રઞ્ઞો, આનન્દ, મહાસુદસ્સનસ્સ) [( ) સી॰ ઇપોત્થકેસુ નત્થિ] ચતુરાસીતિ થાલિપાકસહસ્સાનિ અહેસું સાયં પાતં ભત્તાભિહારો અભિહરિયિત્થ.

૨૬૪. ‘‘તેન ખો પનાનન્દ, સમયેન રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ ચતુરાસીતિ નાગસહસ્સાનિ સાયં પાતં ઉપટ્ઠાનં આગચ્છન્તિ. અથ ખો, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ એતદહોસિ – ‘ઇમાનિ ખો મે ચતુરાસીતિ નાગસહસ્સાનિ સાયં પાતં ઉપટ્ઠાનં આગચ્છન્તિ, યંનૂન વસ્સસતસ્સ વસ્સસતસ્સ અચ્ચયેન દ્વેચત્તાલીસં દ્વેચત્તાલીસં

નાગસહસ્સાનિ સકિં સકિં ઉપટ્ઠાનં આગચ્છેય્યુ’ન્તિ. અથ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો પરિણાયકરતનં આમન્તેસિ – ‘ઇમાનિ ખો મે, સમ્મ પરિણાયકરતન, ચતુરાસીતિ નાગસહસ્સાનિ સાયં પાતં ઉપટ્ઠાનં આગચ્છન્તિ, તેન હિ, સમ્મ પરિણાયકરતન, વસ્સસતસ્સ વસ્સસતસ્સ અચ્ચયેન દ્વેચત્તાલીસં દ્વેચત્તાલીસં નાગસહસ્સાનિ સકિં સકિં ઉપટ્ઠાનં આગચ્છન્તૂ’તિ. ‘એવં, દેવા’તિ ખો, આનન્દ, પરિણાયકરતનં રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ અપરેન સમયેન વસ્સસતસ્સ વસ્સસતસ્સ અચ્ચયેન દ્વેચત્તાલીસં દ્વેચત્તાલીસં નાગસહસ્સાનિ સકિં સકિં ઉપટ્ઠાનં આગમંસુ.

સુભદ્દાદેવિઉપસઙ્કમનં

૨૬૫. ‘‘અથ ખો, આનન્દ, સુભદ્દાય દેવિયા બહુન્નં વસ્સાનં બહુન્નં વસ્સસતાનં બહુન્નં વસ્સસહસ્સાનં અચ્ચયેન એતદહોસિ – ‘ચિરં દિટ્ઠો ખો મે રાજા મહાસુદસ્સનો. યંનૂનાહં રાજાનં મહાસુદસ્સનં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમેય્ય’ન્તિ. અથ ખો, આનન્દ, સુભદ્દા દેવી ઇત્થાગારં આમન્તેસિ – ‘એથ તુમ્હે સીસાનિ ન્હાયથ પીતાનિ વત્થાનિ પારુપથ. ચિરં દિટ્ઠો નો રાજા મહાસુદસ્સનો, રાજાનં મહાસુદસ્સનં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિસ્સામા’તિ. ‘એવં, અય્યે’તિ ખો, આનન્દ, ઇત્થાગારં સુભદ્દાય દેવિયા પટિસ્સુત્વા સીસાનિ ન્હાયિત્વા પીતાનિ વત્થાનિ પારુપિત્વા યેન સુભદ્દા દેવી તેનુપસઙ્કમિ. અથ ખો, આનન્દ, સુભદ્દા દેવી પરિણાયકરતનં આમન્તેસિ – ‘કપ્પેહિ, સમ્મ પરિણાયકરતન, ચતુરઙ્ગિનિં સેનં, ચિરં દિટ્ઠો નો રાજા મહાસુદસ્સનો, રાજાનં મહાસુદસ્સનં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિસ્સામા’તિ. ‘એવં, દેવી’તિ ખો, આનન્દ, પરિણાયકરતનં સુભદ્દાય દેવિયા પટિસ્સુત્વા ચતુરઙ્ગિનિં સેનં કપ્પાપેત્વા સુભદ્દાય દેવિયા પટિવેદેસિ – ‘કપ્પિતા ખો, દેવિ, ચતુરઙ્ગિની સેના, યસ્સદાનિ કાલં મઞ્ઞસી’તિ. અથ ખો, આનન્દ, સુભદ્દા દેવી ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય સદ્ધિં ઇત્થાગારેન યેન ધમ્મો પાસાદો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ધમ્મં પાસાદં અભિરુહિત્વા યેન મહાવિયૂહં કૂટાગારં તેનુપસઙ્કમિ. ઉપસઙ્કમિત્વા મહાવિયૂહસ્સ કૂટાગારસ્સ દ્વારબાહં આલમ્બિત્વા અટ્ઠાસિ. અથ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો સદ્દં સુત્વા – ‘કિં નુ ખો મહતો વિય જનકાયસ્સ સદ્દો’તિ મહાવિયૂહા કૂટાગારા નિક્ખમન્તો અદ્દસ સુભદ્દં દેવિં દ્વારબાહં આલમ્બિત્વા ઠિતં, દિસ્વાન સુભદ્દં દેવિં એતદવોચ – ‘એત્થેવ, દેવિ, તિટ્ઠ મા પાવિસી’તિ. અથ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો અઞ્ઞતરં પુરિસં આમન્તેસિ – ‘એહિ ત્વં, અમ્ભો પુરિસ, મહાવિયૂહા કૂટાગારા સોવણ્ણમયં પલ્લઙ્કં નીહરિત્વા સબ્બસોવણ્ણમયે તાલવને પઞ્ઞપેહી’તિ. ‘એવં, દેવા’તિ ખો, આનન્દ, સો પુરિસો રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ પટિસ્સુત્વા મહાવિયૂહા કૂટાગારા સોવણ્ણમયં પલ્લઙ્કં નીહરિત્વા સબ્બસોવણ્ણમયે તાલવને પઞ્ઞપેસિ. અથ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો દક્ખિણેન પસ્સેન સીહસેય્યં કપ્પેસિ પાદે પાદં અચ્ચાધાય સતો સમ્પજાનો.

૨૬૬. ‘‘અથ ખો, આનન્દ, સુભદ્દાય દેવિયા એતદહોસિ – ‘વિપ્પસન્નાનિ ખો રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ ઇન્દ્રિયાનિ, પરિસુદ્ધો છવિવણ્ણો પરિયોદાતો, મા હેવ ખો રાજા મહાસુદસ્સનો કાલમકાસી’તિ રાજાનં મહાસુદસ્સનં એતદવોચ –

‘ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ નગરસહસ્સાનિ કુસાવતીરાજધાનિપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં જનેહિ જીવિતે અપેક્ખં કરોહિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ પાસાદસહસ્સાનિ ધમ્મપાસાદપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં જનેહિ જીવિતે અપેક્ખં કરોહિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ કૂટાગારસહસ્સાનિ મહાવિયૂહકૂટાગારપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં જનેહિ જીવિતે અપેક્ખં કરોહિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ પલ્લઙ્કસહસ્સાનિ સોવણ્ણમયાનિ રૂપિયમયાનિ દન્તમયાનિ સારમયાનિ ગોનકત્થતાનિ પટિકત્થતાનિ પટલિકત્થતાનિ કદલિમિગપવરપચ્ચત્થરણાનિ

સઉત્તરચ્છદાનિ ઉભતોલોહિતકૂપધાનાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં જનેહિ, જીવિતે અપેક્ખં કરોહિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ નાગસહસ્સાનિ સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ ઉપોસથનાગરાજપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ , છન્દં જનેહિ જીવિતે અપેક્ખં કરોહિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ અસ્સસહસ્સાનિ સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ વલાહકઅસ્સરાજપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં જનેહિ જીવિતે અપેક્ખં કરોહિ. ઇમાનિ તે, દેવ ચતુરાસીતિ રથસહસ્સાનિ સીહચમ્મપરિવારાનિ બ્યગ્ઘચમ્મપરિવારાનિ દીપિચમ્મપરિવારાનિ પણ્ડુકમ્બલપરિવારાનિ સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ વેજયન્તરથપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં જનેહિ જીવિતે અપેક્ખં કરોહિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ મણિસહસ્સાનિ મણિરતનપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં જનેહિ જીવિતે અપેક્ખં કરોહિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ ઇત્થિસહસ્સાનિ ઇત્થિરતનપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં જનેહિ જીવિતે અપેક્ખં કરોહિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ ગહપતિસહસ્સાનિ ગહપતિરતનપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં જનેહિ જીવિતે અપેક્ખં કરોહિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ ખત્તિયસહસ્સાનિ અનુયન્તાનિ પરિણાયકરતનપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં જનેહિ જીવિતે અપેક્ખં કરોહિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ ધેનુસહસ્સાનિ દુકૂલસન્દનાનિ કંસૂપધારણાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં જનેહિ જીવિતે અપેક્ખં કરોહિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ વત્થકોટિસહસ્સાનિ ખોમસુખુમાનં કપ્પાસિકસુખુમાનં કોસેય્યસુખુમાનં કમ્બલસુખુમાનં. એત્થ, દેવ, છન્દં જનેહિ, જીવિતે અપેક્ખં કરોહિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ થાલિપાકસહસ્સાનિ સાયં પાતં ભત્તાભિહારો અભિહરિયતિ. એત્થ, દેવ, છન્દં જનેહિ જીવિતે અપેક્ખં કરોહી'તિ.

૨૬૭. ''એવં વુત્તે, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો સુભદ્દં દેવિં એતદવોચ –

'દીઘરત્તં ખો મં ત્વં, દેવિ, ઇટ્ઠેહિ કન્તેહિ પિયેહિ મનાપેહિ સમુદાચરિત્થ; અથ ચ પન મં ત્વં પચ્છિમે કાલે અનિટ્ઠેહિ અકન્તેહિ અપ્પિયેહિ અમનાપેહિ સમુદાચરસી'તિ. 'કથં ચરહિ તં, દેવ, સમુદાચરામી'તિ? 'એવં ખો મં ત્વં, દેવિ, સમુદાચર – ''સબ્બેહેવ, દેવ, પિયેહિ મનાપેહિ નાનાભાવો વિનાભાવો અઞ્ઞથાભાવો, મા ખો ત્વં, દેવ, સાપેક્ખો કાલમકાસિ, દુક્ખા સાપેક્ખસ્સ કાલઙ્કિરિયા, ગરહિતા ચ સાપેક્ખસ્સ કાલઙ્કિરિયા. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ નગરસહસ્સાનિ કુસાવતીરાજધાનિપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ પાસાદસહસ્સાનિ ધમ્મપાસાદપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે , દેવ, ચતુરાસીતિ કૂટાગારસહસ્સાનિ મહાવિયૂહકૂટાગારપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ પલ્લઙ્કસહસ્સાનિ સોવણ્ણમયાનિ રૂપિયમયાનિ દન્તમયાનિ સારમયાનિ ગોનકત્થતાનિ પટિકત્થતાનિ પટલિકત્થતાનિ કદલિમિગપવરપચ્ચત્થરણાનિ સઉત્તરચ્છદાનિ ઉભતોલોહિતકૂપધાનાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ નાગસહસ્સાનિ સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ ઉપોસથનાગરાજપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ અસ્સસહસ્સાનિ સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ વલાહકઅસ્સરાજપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ રથસહસ્સાનિ સીહચમ્મપરિવારાનિ બ્યગ્ઘચમ્મપરિવારાનિ દીપિચમ્મપરિવારાનિ પણ્ડુકમ્બલપરિવારાનિ સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ વેજયન્તરથપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ મણિસહસ્સાનિ મણિરતનપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ,

ચતુરાસીતિ ઇત્થિસહસ્સાનિ સુભદ્દાદેવિપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ ગહપતિસહસ્સાનિ ગહપતિરતનપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ ખત્તિયસહસ્સાનિ અનુયન્તાનિ પરિણાયકરતનપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ ધેનુસહસ્સાનિ દુહસન્દનાનિ કંસૂપધારણાનિ. એત્થ દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ વત્થકોટિસહસ્સાનિ ખોમસુખુમાનં કપ્પાસિકસુખુમાનં કોસેય્યસુખુમાનં કમ્બલસુખુમાનં. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે દેવ ચતુરાસીતિ થાલિપાકસહસ્સાનિ સાયં પાતં ભત્તાભિહારો અભિહરિયતિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસી''’તિ.

૨૬૮. ''એવં વુત્તે, આનન્દ, સુભદ્દા દેવી પરોદિ અસ્સૂનિ પવત્તેસિ. અથ ખો, આનન્દ, સુભદ્દા દેવી અસ્સૂનિ પુઞ્છિત્વા [પમજ્જિત્વા (સી॰ સ્યા॰ પી॰), પુઞ્જિત્વા (ક॰)] રાજાનં મહાસુદસ્સનં એતદવોચ –

‘સબ્બેહેવ , દેવ, પિયેહિ મનાપેહિ નાનાભાવો વિનાભાવો અઞ્ઞથાભાવો, મા ખો ત્વં, દેવ, સાપેક્ખો કાલમકાસિ, દુક્ખા સાપેક્ખસ્સ કાલઙ્કિરિયા, ગરહિતા ચ સાપેક્ખસ્સ કાલઙ્કિરિયા. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ નગરસહસ્સાનિ કુસાવતીરાજધાનિપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ પાસાદસહસ્સાનિ ધમ્મપાસાદપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ કૂટાગારસહસ્સાનિ મહાવિયૂહકૂટાગારપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ પલ્લઙ્કસહસ્સાનિ સોવણ્ણમયાનિ રૂપિયમયાનિ દન્તમયાનિ સારમયાનિ ગોનકત્થતાનિ પટિકત્થતાનિ પટલિકત્થતાનિ કદલિમિગપવરપચ્ચત્થરણાનિ સઉત્તરચ્છદાનિ ઉભતોલોહિતકૂપધાનાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ નાગસહસ્સાનિ સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ ઉપોસથનાગરાજપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે , દેવ, ચતુરાસીતિ અસ્સસહસ્સાનિ સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ વલાહકઅસ્સરાજપ્પમુખાનિ . એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ, જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ રથસહસ્સાનિ સીહચમ્મપરિવારાનિ બ્યગ્ઘચમ્મપરિવારાનિ દીપિચમ્મપરિવારાનિ પણ્ડુકમ્બલપરિવારાનિ સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ વેજયન્તરથપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ મણિસહસ્સાનિ મણિરતનપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ ઇત્થિસહસ્સાનિ ઇત્થિરતનપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ, જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે , દેવ, ચતુરાસીતિ ગહપતિસહસ્સાનિ ગહપતિરતનપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ ખત્તિયસહસ્સાનિ અનુયન્તાનિ પરિણાયકરતનપ્પમુખાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ ધેનુસહસ્સાનિ દુહસન્દનાનિ કંસૂપધારણાનિ. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ વત્થકોટિસહસ્સાનિ ખોમસુખુમાનં કપ્પાસિકસુખુમાનં કોસેય્યસુખુમાનં કમ્બલસુખુમાનં. એત્થ, દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસિ. ઇમાનિ તે, દેવ, ચતુરાસીતિ થાલિપાકસહસ્સાનિ સાયં પાતં ભત્તાભિહારો અભિહરિયતિ. એત્થ , દેવ, છન્દં પજહ જીવિતે અપેક્ખં માકાસી’તિ.

બ્રહ્મલોકૂપગમં

૨૬૯. ''અથ ખો, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો નચિરસ્સેવ કાલમકાસિ. સેય્યથાપિ, આનન્દ, ગહપતિસ્સ વા ગહપતિપુત્તસ્સ વા મનુઞ્ઞં ભોજનં ભુત્તાવિસ્સ ભત્તસમ્મદો હોતિ, એવમેવ ખો, આનન્દ, રઞ્ઞો મહાસુદસ્સનસ્સ મારણન્તિકા વેદના અહોસિ. કાલઙ્કતો ચ, આનન્દ, રાજા મહાસુદસ્સનો સુગતિં બ્રહ્મલોકં ઉપપજ્જિ. રાજા, આનન્દ, મહાસુદસ્સનો ચતુરાસીતિ વસ્સસહસ્સાનિ કુમારકીળં [કીળિતં (ક॰), કીળિકં (સી॰ પી॰)] કીળિ. ચતુરાસીતિ વસ્સસહસ્સાનિ ઓપરજ્જં કારેસિ. ચતુરાસીતિ વસ્સસહસ્સાનિ રજ્જં કારેસિ. ચતુરાસીતિ વસ્સસહસ્સાનિ ગિહિભૂતો [ગિહીભૂતો (સી॰ પી॰)] ધમ્મે પાસાદે બ્રહ્મચરિયં ચરિ [બ્રહ્મચરિયમચરિ (ક॰)]. સો ચત્તારો બ્રહ્મવિહારે ભાવેત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા બ્રહ્મલોકૂપગો અહોસિ.

૨૭૦. ''સિયા ખો પનાનન્દ, એવમસ્સ – 'અઞ્ઞો નૂન તેન સમયેન રાજા મહાસુદસ્સનો અહોસી'તિ, ન ખો પનેતં, આનન્દ, એવં દટ્ઠબ્બં. અહં તેન સમયેન રાજા મહાસુદસ્સનો અહોસિં. મમ તાનિ ચતુરાસીતિ નગરસહસ્સાનિ કુસાવતીરાજધાનિપ્પમુખાનિ, મમ તાનિ ચતુરાસીતિ પાસાદસહસ્સાનિ ધમ્મપાસાદપ્પમુખાનિ, મમ તાનિ ચતુરાસીતિ કૂટાગારસહસ્સાનિ મહાવિયૂહકૂટાગારપ્પમુખાનિ, મમ તાનિ ચતુરાસીતિ પલ્લઙ્કસહસ્સાનિ સોવણ્ણમયાનિ રૂપિયમયાનિ દન્તમયાનિ સારમયાનિ ગોનકત્થતાનિ પટિકત્થતાનિ પટલિકત્થતાનિ કદલિમિગપવરપચ્ચત્થરણાનિ સઉત્તરચ્છદાનિ ઉભતોલોહિતકૂપધાનાનિ, મમ તાનિ ચતુરાસીતિ નાગસહસ્સાનિ સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ ઉપોસથનાગરાજપ્પમુખાનિ, મમ તાનિ ચતુરાસીતિ અસ્સસહસ્સાનિ સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ વલાહકઅસ્સરાજપ્પમુખાનિ, મમ તાનિ ચતુરાસીતિ રથસહસ્સાનિ સીહચમ્મપરિવારાનિ બ્યગ્ઘચમ્મપરિવારાનિ દીપિચમ્મપરિવારાનિ પણ્ડુકમ્બલપરિવારાનિ સોવણ્ણાલઙ્કારાનિ સોવણ્ણધજાનિ હેમજાલપટિચ્છન્નાનિ વેજયન્તરથપ્પમુખાનિ, મમ તાનિ ચતુરાસીતિ મણિસહસ્સાનિ મણિરતનપ્પમુખાનિ, મમ તાનિ ચતુરાસીતિ ઇત્થિસહસ્સાનિ સુભદ્દાદેવિપ્પમુખાનિ, મમ તાનિ ચતુરાસીતિ ગહપતિસહસ્સાનિ ગહપતિરતનપ્પમુખાનિ, મમ તાનિ ચતુરાસીતિ ખત્તિયસહસ્સાનિ અનુયન્તાનિ પરિણાયકરતનપ્પમુખાનિ, મમ તાનિ ચતુરાસીતિ ધેનુસહસ્સાનિ દુહસન્દનાનિ કંસૂપધારણાનિ, મમ તાનિ ચતુરાસીતિ વત્થકોટિસહસ્સાનિ ખોમસુખુમાનં કપ્પાસિકસુખુમાનં કોસેય્યસુખુમાનં કમ્બલસુખુમાનં, મમ તાનિ ચતુરાસીતિ થાલિપાકસહસ્સાનિ સાયં પાતં ભત્તાભિહારો અભિહરિયિત્થ.

૨૭૧. ''તેસં ખો પનાનન્દ, ચતુરાસીતિનગરસહસ્સાનં એકઞ્ઞેવ તં નગરં હોતિ, યં તેન સમયેન અજ્ઝાવસામિ યદિદં કુસાવતી રાજધાની. તેસં ખો પનાનન્દ, ચતુરાસીતિપાસાદસહસ્સાનં એકોયેવ સો પાસાદો હોતિ, યં તેન સમયેન અજ્ઝાવસામિ યદિદં ધમ્મો પાસાદો. તેસં ખો પનાનન્દ, ચતુરાસીતિકૂટાગારસહસ્સાનં એકઞ્ઞેવ તં કૂટાગારં હોતિ, યં તેન સમયેન અજ્ઝાવસામિ યદિદં મહાવિયૂહં કૂટાગારં. તેસં ખો પનાનન્દ, ચતુરાસીતિપલ્લઙ્કસહસ્સાનં એકોયેવ સો પલ્લઙ્કો હોતિ, યં તેન સમયેન પરિભુઞ્જામિ યદિદં સોવણ્ણમયો વા રૂપિયમયો વા દન્તમયો વા સારમયો વા. તેસં ખો પનાનન્દ, ચતુરાસીતિનાગસહસ્સાનં એકોયેવ સો નાગો હોતિ, યં તેન સમયેન અભિરુહામિ યદિદં ઉપોસથો નાગરાજા. તેસં ખો પનાનન્દ, ચતુરાસીતિઅસ્સસહસ્સાનં એકોયેવ સો અસ્સો હોતિ, યં તેન સમયેન અભિરુહામિ યદિદં વલાહકો અસ્સરાજા. તેસં ખો પનાનન્દ, ચતુરાસીતિરથસહસ્સાનં એકોયેવ સો રથો હોતિ, યં તેન સમયેન અભિરુહામિ યદિદં વેજયન્તરથો. તેસં ખો પનાનન્દ, ચતુરાસીતિઇત્થિસહસ્સાનં એકાયેવ સા ઇત્થી હોતિ, યા તેન સમયેન પચ્ચુપટ્ઠાતિ ખત્તિયાની વા વેસ્સિની [વેસ્સાયિની (સ્યા॰), વેલામિકાની (ક॰ સી॰ પી॰) વેલામિકા (સં॰ નિ॰ ૩.૯૬)] વા. તેસં ખો પનાનન્દ, વા. તેસં ખો પનાનન્દ, ચતુરાસીતિવત્થકોટિસહસ્સાનં એકંયેવ તં દુસ્સયુગં હોતિ, યં તેન સમયેન પરિદહામિ

ખોમસુખુમં વા કપ્પાસિકસુખુમં વા કોસેય્યસુખુમં વા કમ્બલસુખુમં વા. તેસં ખો પનાનન્દ, ચતુરાસીતિથાલિપાકસહસ્સાનં એકોયેવ સો થાલિપાકો હોતિ, યતો નાળિકોદનપરમં ભુઞ્જામિ તદુપિયઞ્ચ સૂપેય્યં.

૨૭૨. ''પસ્સાનન્દ, સબ્બેતે સઙ્ખારા અતીતા નિરુદ્ધા વિપરિણતા. એવં અનિચ્ચા ખો, આનન્દ, સઙ્ખારા; એવં અદ્ધુવા ખો, આનન્દ, સઙ્ખારા; એવં અનસ્સાસિકા ખો, આનન્દ, સઙ્ખારા! યાવઞ્ચિદં, આનન્દ , અલમેવ સબ્બસઙ્ખારેસુ નિબ્બિન્દિતું, અલં વિરજ્જિતું, અલં વિમુચ્ચિતું.

''છક્ખત્તું ખો પનાહં, આનન્દ, અભિજાનામિ ઇમસ્મિં પદેસે સરીરં નિક્ખિપિતં, તઞ્ચ ખો રાજાવ સમાનો ચક્કવત્તી ધમ્મિકો ધમ્મરાજા ચાતુરન્તો વિજિતાવી જનપદત્થાવરિયપત્તો સત્તરતનસમન્નાગતો, અયં સત્તમો સરીરનિક્ખેપો. ન ખો પનાહં, આનન્દ, તં પદેસં સમનુપસ્સામિ સદેવકે લોકે સમારકે સબ્રહ્મકે સસ્સમણબ્રાહ્મણિયા પજાય સદેવમનુસ્સાય યત્થ તથાગતો અટ્ઠમં સરીરં નિક્ખિપેય્યા''તિ. ઇદમવોચ ભગવા, ઇદં વત્વાન સુગતો અથાપરં એતદવોચ સત્થા –

''અનિચ્ચા વત સઙ્ખારા, ઉપ્પાદવયધમ્મિનો;
ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુજ્ઝન્તિ, તેસં વૂપસમો સુખો''તિ.

મહાસુદસ્સનસુત્તં નિટ્ઠિતં ચતુત્થં.

૫. જનવસભસુત્તં

નાતિકિયાદિબ્યાકરણં

૨૭૩. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા નાતિકે [નાદિકે (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] વિહરતિ ગિઞ્જકાવસથે. તેન ખો પન સમયેન ભગવા પરિતો પરિતો જનપદેસુ પરિચારકે અબ્ભતીતે કાલઙ્કતે ઉપપત્તીસુ બ્યાકરોતિ કાસિકોસલેસુ વજ્જિમલ્લેસુ ચેતિવંસેસુ [ચેતિયવંસેસુ (ક॰)] કુરુપઞ્ચાલેસુ મજ્ઝસૂરસેનેસુ [મચ્છસુરસેનેસુ (સ્યા॰), મચ્છસૂરસેનેસુ (સી॰ પી॰)] – ‘‘અસુ અમુત્ર ઉપપન્નો, અસુ અમુત્ર ઉપપન્નો [ઉપપન્નોતિ (ક॰)]. પરોપઞ્ઞાસ નાતિકિયા પરિચારકા અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પરિક્ખયા ઓપપાતિકા તત્થ પરિનિબ્બાયિનો અનાવત્તિધમ્મા તસ્મા લોકા. સાધિકા નવુતિ નાતિકિયા પરિચારકા અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા રાગદોસમોહાનં તનુત્તા સકદાગામિનો, સકિદેવ [સકિંદેવ (ક॰)] ઇમં લોકં આગન્ત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સન્તિ. સાતિરેકાનિ પઞ્ચસતાનિ નાતિકિયા પરિચારકા અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા સોતાપન્ના અવિનિપાતધમ્મા નિયતા સમ્બોધિપરાયણા’’તિ.

૨૭૪. અસ્સોસું ખો નાતિકિયા પરિચારકા – ‘‘ભગવા કિર પરિતો પરિતો જનપદેસુ પરિચારકે અબ્ભતીતે કાલઙ્કતે ઉપપત્તીસુ બ્યાકરોતિ કાસિકોસલેસુ વજ્જિમલ્લેસુ ચેતિવંસેસુ કુરુપઞ્ચાલેસુ મજ્ઝસૂરસેનેસુ – ‘અસુ અમુત્ર ઉપપન્નો, અસુ અમુત્ર ઉપપન્નો. પરોપઞ્ઞાસ નાતિકિયા પરિચારકા અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પરિક્ખયા ઓપપાતિકા તત્થ પરિનિબ્બાયિનો અનાવત્તિધમ્મા તસ્મા લોકા. સાધિકા નવુતિ નાતિકિયા પરિચારકા અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા રાગદોસમોહાનં તનુત્તા સકદાગામિનો સકિદેવ ઇમં લોકં આગન્ત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સન્તિ. સાતિરેકાનિ પઞ્ચસતાનિ નાતિકિયા પરિચારકા અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા સોતાપન્ના અવિનિપાતધમ્મા નિયતા સમ્બોધિપરાયણા’તિ. તેન ચ નાતિકિયા પરિચારકા અત્તમના અહેસું પમુદિતા પીતિસોમનસ્સજાતા ભગવતો પઞ્હવેય્યાકરણં [પઞ્હાવેય્યાકરણં (સ્યા॰ ક॰)] સુત્વા.

૨૭૫. અસ્સોસિ ખો આયસ્મા આનન્દો – ‘‘ભગવા કિર પરિતો પરિતો જનપદેસુ પરિચારકે અબ્ભતીતે કાલઙ્કતે ઉપપત્તીસુ બ્યાકરોતિ કાસિકોસલેસુ વજ્જિમલ્લેસુ ચેતિવંસેસુ કુરુપઞ્ચાલેસુ મજ્ઝસૂરસેનેસુ – ‘અસુ અમુત્ર ઉપપન્નો, અસુ અમુત્ર ઉપપન્નો. પરોપઞ્ઞાસ નાતિકિયા પરિચારકા અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પરિક્ખયા ઓપપાતિકા તત્થ પરિનિબ્બાયિનો અનાવત્તિધમ્મા તસ્મા લોકા. સાધિકા નવુતિ નાતિકિયા પરિચારકા અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા રાગદોસમોહાનં તનુત્તા સકદાગામિનો સકિદેવ ઇમં લોકં આગન્ત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સન્તિ. સાતિરેકાનિ પઞ્ચસતાનિ નાતિકિયા પરિચારકા અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા સોતાપન્ના અવિનિપાતધમ્મા નિયતા સમ્બોધિપરાયણા’તિ. તેન ચ નાતિકિયા પરિચારકા અત્તમના અહેસું પમુદિતા પીતિસોમનસ્સજાતા ભગવતો પઞ્હવેય્યાકરણં સુત્વા’’તિ.

આનન્દપરિકથા

૨૭૬. અથ ખો આયસ્મતો આનન્દસ્સ એતદહોસિ – ‘‘ઇમે ખો પનાપિ અહેસું માગધકા પરિચારકા બહૂ ચેવ રત્તઞ્ઞૂ ચ અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા. સુઞ્ઞા મઞ્ઞે અઙ્ગમગધા અઙ્ગમાગધકેહિ [અઙ્ગમાગધિકેહિ (સ્યા॰)] પરિચારકેહિ અબ્ભતીતેહિ કાલઙ્કતેહિ. તે ખો પનાપિ [તેન ખો પનાપિ (સ્યા॰)] અહેસું બુદ્ધે પસન્ના ધમ્મે પસન્ના સઙ્ઘે પસન્ના સીલેસુ પરિપૂરકારિનો. તે અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા ભગવતા અબ્યાકતા; તેસમ્પિસ્સ સાધુ વેય્યાકરણં, બહુજનો પસીદેય્ય, તતો ગચ્છેય્ય સુગતિં. અયં ખો પનાપિ અહોસિ રાજા માગધો સેનિયો બિમ્બિસારો ધમ્મિકો ધમ્મરાજા હિતો બ્રાહ્મણગહપતિકાનં નેગમાનઞ્ચેવ જાનપદાનઞ્ચ. અપિસ્સુદં મનુસ્સા કિત્તયમાનરૂપા વિહરન્તિ – ‘એવં નો સો ધમ્મિકો ધમ્મરાજા સુખાપેત્વા કાલઙ્કતો, એવં મયં તસ્સ ધમ્મિકસ્સ ધમ્મરઞ્ઞો વિજિતે ફાસુ [ફાસુકં (સ્યા॰)] વિહરિમ્હા’તિ. સો ખો પનાપિ અહોસિ બુદ્ધે પસન્નો ધમ્મે પસન્નો સઙ્ઘે પસન્નો સીલેસુ પરિપૂરકારી. અપિસ્સુદં મનુસ્સા એવમાહંસુ – ‘યાવ મરણકાલાપિ રાજા માગધો સેનિયો બિમ્બિસારો ભગવન્તં કિત્તયમાનરૂપો કાલઙ્કતો’તિ. સો અબ્ભતીતો કાલઙ્કતો ભગવતા અબ્યાકતો. તસ્સપિસ્સ સાધુ વેય્યાકરણં બહુજનો પસીદેય્ય, તતો ગચ્છેય્ય સુગતિં. ભગવતો ખો પન સમ્બોધિ મગધેસુ. યત્થ ખો પન ભગવતો સમ્બોધિ મગધેસુ, કથં તત્ર ભગવા માગધકે પરિચારકે અબ્ભતીતે કાલઙ્કતે ઉપપત્તીસુ ન બ્યાકરેય્ય. ભગવા ચે ખો પન માગધકે પરિચારકે અબ્ભતીતે કાલઙ્કતે ઉપપત્તીસુ ન બ્યાકરેય્ય, દીનમના [નિન્નમના (સ્યા॰), દીનમાના (સી॰ પી॰)] તેનસ્સુ માગધકા પરિચારકા; યેન ખો પનસ્સુ દીનમના માગધકા પરિચારકા કથં તે ભગવા ન બ્યાકરેય્યા’’તિ?

૨૭૭. ઇદમાયસ્મા આનન્દો માગધકે પરિચારકે આરબ્ભ એકો રહો અનુવિચિન્તેત્વા રત્તિયા પચ્ચૂસસમયં પચ્ચુટ્ઠાય યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘સુતં મેતં, ભન્તે – ‘ભગવા કિર પરિતો પરિતો જનપદેસુ પરિચારકે અબ્ભતીતે કાલઙ્કતે ઉપપત્તીસુ બ્યાકરોતિ કાસિકોસલેસુ વજ્જિમલ્લેસુ ચેતિવંસેસુ કુરુપઞ્ચાલેસુ મજ્ઝસૂરસેનેસુ – ‘‘અસુ અમુત્ર ઉપપન્નો, અસુ અમુત્ર ઉપપન્નો. પરોપઞ્ઞાસ નાતિકિયા પરિચારકા અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પરિક્ખયા ઓપપાતિકા તત્થ પરિનિબ્બાયિનો અનાવત્તિધમ્મા તસ્મા લોકા. સાધિકા નવુતિ નાતિકિયા પરિચારકા અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા રાગદોસમોહાનં તનુત્તા સકદાગામિનો, સકિદેવ ઇમં લોકં આગન્ત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સન્તિ. સાતિરેકાનિ પઞ્ચસતાનિ નાતિકિયા પરિચારકા અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા સોતાપન્ના અવિનિપાતધમ્મા નિયતા સમ્બોધિપરાયણાતિ. તેન ચ નાતિકિયા પરિચારકા અત્તમના અહેસું પમુદિતા પીતિસોમનસ્સજાતા ભગવતો પઞ્હવેય્યાકરણં સુત્વા’’તિ . ઇમે ખો પનાપિ, ભન્તે, અહેસું માગધકા પરિચારકા બહૂ ચેવ રત્તઞ્ઞૂ ચ અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા. સુઞ્ઞા મઞ્ઞે અઙ્ગમગધા અઙ્ગમાગધકેહિ પરિચારકેહિ અબ્ભતીતેહિ કાલઙ્કતેહિ. તે ખો પનાપિ, ભન્તે, અહેસું બુદ્ધે પસન્ના ધમ્મે પસન્ના સઙ્ઘે પસન્ના સીલેસુ પરિપૂરકારિનો, તે અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા ભગવતા અબ્યાકતા. તેસમ્પિસ્સ સાધુ વેય્યાકરણં, બહુજનો પસીદેય્ય, તતો ગચ્છેય્ય સુગતિં. અયં ખો પનાપિ, ભન્તે, અહોસિ રાજા માગધો સેનિયો બિમ્બિસારો ધમ્મિકો ધમ્મરાજા હિતો બ્રાહ્મણગહપતિકાનં નેગમાનઞ્ચેવ જાનપદાનઞ્ચ. અપિસ્સુદં મનુસ્સા કિત્તયમાનરૂપા વિહરન્તિ – ‘એવં નો સો ધમ્મિકો ધમ્મરાજા સુખાપેત્વા કાલઙ્કતો. એવં મયં તસ્સ ધમ્મિકસ્સ ધમ્મરઞ્ઞો વિજિતે ફાસુ વિહરિમ્હા’તિ. સો ખો પનાપિ, ભન્તે, અહોસિ બુદ્ધે પસન્નો ધમ્મે પસન્નો સઙ્ઘે પસન્નો સીલેસુ પરિપૂરકારી. અપિસ્સુદં મનુસ્સા એવમાહંસુ – ‘યાવ મરણકાલાપિ રાજા માગધો સેનિયો બિમ્બિસારો ભગવન્તં કિત્તયમાનરૂપો કાલઙ્કતો’તિ. સો અબ્ભતીતો કાલઙ્કતો ભગવતા અબ્યાકતો; તસ્સપિસ્સ સાધુ વેય્યાકરણં, બહુજનો પસીદેય્ય, તતો ગચ્છેય્ય સુગતિં. ભગવતો ખો પન, ભન્તે, સમ્બોધિ મગધેસુ. યત્થ ખો પન , ભન્તે, ભગવતો સમ્બોધિ મગધેસુ, કથં તત્ર ભગવા માગધકે

પરિચારકે અબ્ભતીતે કાલઙ્કતે ઉપપત્તીસુ ન બ્યાકરેય્ય? ભગવા ચે ખો પન, ભન્તે, માગધકે પરિચારકે અબ્ભતીતે કાલઙ્કતે ઉપપત્તીસુ ન બ્યાકરેય્ય દીનમના તેનસ્સુ માગધકા પરિચારકા; યેન ખો પનસ્સુ દીનમના માગધકા પરિચારકા કથં તે ભગવા ન બ્યાકરેય્યા''તિ. ઇદમાયસ્મા આનન્દો માગધકે પરિચારકે આરબ્ભ ભગવતો સમ્મુખા પરિકથં કત્વા ઉટ્ઠાયાસના ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કામિ.

૨૭૮. અથ ખો ભગવા અચિરપક્કન્તે આયસ્મન્તે આનન્દે પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય નાતિકં પિણ્ડાય પાવિસિ. નાતિકે પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો પાદે પક્ખાલેત્વા ગિઞ્જકાવસથં પવિસિત્વા માગધકે પરિચારકે આરબ્ભ અટ્ઠિં કત્વા [અટ્ઠિકત્વા (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] મનસિકત્વા સબ્બં ચેતસા [સબ્બચેતસા (પી॰)] સમન્નાહરિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ – ''ગતિં નેસં જાનિસ્સામિ અભિસમ્પરાયં, યંગતિકા તે ભવન્તો યંઅભિસમ્પરાયા''તિ. અદ્દસા ખો ભગવા માગધકે પરિચારકે ''યંગતિકા તે ભવન્તો યંઅભિસમ્પરાયા''તિ. અથ ખો ભગવા સાયન્હસમયં પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો ગિઞ્જકાવસથા નિક્ખમિત્વા વિહારપચ્છાયાયં પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ.

૨૭૯. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''ઉપસન્તપદિસ્સો [ઉપસન્તપતિસો (ક॰)] ભન્તે ભગવા ભાતિરિવ ભગવતો મુખવણ્ણો વિપ્પસન્નત્તા ઇન્દ્રિયાનં. સન્તેન નૂનજ્જ ભન્તે ભગવા વિહારેન વિહાસી''તિ? ''યદેવ ખો મે ત્વં, આનન્દ, માગધકે પરિચારકે આરબ્ભ સમ્મુખા પરિકથં કત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કન્તો, તદેવાહં નાતિકે પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો પાદે પક્ખાલેત્વા ગિઞ્જકાવસથં પવિસિત્વા માગધકે પરિચારકે આરબ્ભ અટ્ઠિં કત્વા મનસિકત્વા સબ્બં ચેતસા સમન્નાહરિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિં – 'ગતિં નેસં જાનિસ્સામિ અભિસમ્પરાયં, યંગતિકા તે ભવન્તો યંઅભિસમ્પરાયા'તિ. અદ્દસં ખો અહં, આનન્દ, માગધકે પરિચારકે 'યંગતિકા તે ભવન્તો યંઅભિસમ્પરાયા'''તિ.

જનવસભયક્ખો

૨૮૦. ''અથ ખો, આનન્દ, અન્તરહિતો યક્ખો સદ્દમનુસ્સાવેસિ – 'જનવસભો અહં ભગવા ; જનવસભો અહં સુગતા'તિ. અભિજાનાસિ નો ત્વં, આનન્દ, ઇતો પુબ્બે એવરૂપં નામધેય્યં સુતં [સુત્વા (પી॰)] યદિદં જનવસભો''તિ?

''ન ખો અહં, ભન્તે, અભિજાનામિ ઇતો પુબ્બે એવરૂપં નામધેય્યં સુતં યદિદં જનવસભોતિ, અપિ ચ મે, ભન્તે, લોમાનિ હટ્ઠાનિ 'જનવસભો'તિ નામધેય્યં સુત્વા. તસ્સ મય્હં, ભન્તે, એતદહોસિ – 'ન હિ નૂન સો ઓરકો યક્ખો ભવિસ્સતિ યદિદં એવરૂપં નામધેય્યં સુપઞ્ઞત્તં યદિદં જનવસભો''તિ. ''અનન્તરા ખો, આનન્દ, સદ્દપાતુભાવા ઉળારવણ્ણો મે યક્ખો સમ્મુખે પાતુરહોસિ . દુતિયમ્પિ સદ્દમનુસ્સાવેસિ – 'બિમ્બિસારો અહં ભગવા; બિમ્બિસારો અહં સુગતાતિ. ઇદં સત્તમં ખો અહં, ભન્તે, વેસ્સવણસ્સ મહારાજસ્સ સહબ્યતં ઉપપજ્જામિ, સો તતો ચુતો મનુસ્સરાજા ભવિતું પહોમિ [સો તતો ચુતો મનુસ્સરાજા, અમનુસ્સરાજા દિવિ હોમિ (સી॰ પી॰)].

ઇતો સત્ત તતો સત્ત, સંસારાનિ ચતુદ્દસ;
નિવાસમભિજાનામિ, યત્થ મે વુસિતં પુરે.

૨૮૧. ‘દીઘરત્તં ખો અહં, ભન્તે, અવિનિપાતો અવિનિપાતં સઞ્જાનામિ, આસા ચ પન મે સન્તિટ્ઠતિ સકદાગામિતાયા’તિ. ‘અચ્છરિયમિદં આયસ્મતો જનવસભસ્સ યક્ખસ્સ, અબ્ભુતમિદં આયસ્મતો જનવસભસ્સ યક્ખસ્સ. ‘‘દીઘરત્તં ખો અહં, ભન્તે, અવિનિપાતો અવિનિપાતં સઞ્જાનામી’’તિ ચ વદેસિ, ‘‘આસા ચ પન મે સન્તિટ્ઠતિ સકદાગામિતાયા’’તિ ચ વદેસિ, કુતોનિદાનં પનાયસ્મા જનવસભો યક્ખો એવરૂપં ઉળારં વિસેસાધિગમં સઞ્જાનાતીતિ? ન અઞ્ઞત્ર, ભગવા, તવ સાસના, ન અઞ્ઞત્ર [અઞ્ઞત્થ (સી॰ પી॰)], સુગત, તવ સાસના; યદગ્ગે અહં, ભન્તે, ભગવતિ એકન્તિકતો [એકન્તતો (સ્યા॰), એકન્તગતો (પી॰)] અભિપ્પસન્નો, તદગ્ગે અહં, ભન્તે, દીઘરત્તં અવિનિપાતો અવિનિપાતં સઞ્જાનામિ, આસા ચ પન મે સન્તિટ્ઠતિ સકદાગામિતાય. ઇધાહં, ભન્તે, વેસ્સવણેન મહારાજેન પેસિતો વિરૂળ્હકસ્સ મહારાજસ્સ સન્તિકે કેનચિદેવ કરણીયેન અદ્દસં ભગવન્તં અન્તરામગ્ગે ગિઞ્જકાવસથં પવિસિત્વા માગધકે પરિચારકે આરબ્ભ અટ્ઠિં કત્વા મનસિકત્વા સબ્બં ચેતસા સમન્નાહરિત્વા નિસિન્નં – ‘‘ગતિં નેસં જાનિસ્સામિ અભિસમ્પરાયં, યંગતિકા તે ભવન્તો યંઅભિસમ્પરાયા’’તિ. અનચ્છરિયં ખો પનેતં, ભન્તે, યં વેસ્સવણસ્સ મહારાજસ્સ તસ્સં પરિસાયં ભાસતો સમ્મુખા સુતં સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – ‘‘યંગતિકા તે ભવન્તો યંઅભિસમ્પરાયા’’તિ. તસ્સ મય્હં, ભન્તે, એતદહોસિ – ભગવન્તઞ્ચ દક્ખામિ, ઇદઞ્ચ ભગવતો આરોચેસ્સામીતિ. ઇમે ખો મે, ભન્તે, દ્વેપચ્ચયા ભગવન્તં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિતું’.

દેવસભા

૨૮૨. ‘પુરિમાનિ , ભન્તે, દિવસાનિ પુરિમતરાનિ તદહુપોસથે પન્નરસે વસ્સૂપનાયિકાય પુણ્ણાય પુણ્ણમાય રત્તિયા કેવલકપ્પા ચ દેવા તાવતિંસા સુધમ્માયં સભાયં સન્નિસિન્ના હોન્તિ સન્નિપતિતા. મહતી ચ દિબ્બપરિસા [દિબ્બા પરિસા (સી॰ પી॰)] સમન્તતો નિસિન્ના હોન્તિ [નિસિન્ના હોતિ (સી॰), સન્નિસિન્ના હોન્તિ સન્નિપતિતા (ક॰)], ચત્તારો ચ મહારાજાનો ચતુદ્દિસા નિસિન્ના હોન્તિ. પુરત્થિમાય દિસાય ધતરટ્ઠો મહારાજા પચ્છિમાભિમુખો [પચ્છાભિમુખો (ક॰)] નિસિન્નો હોતિ દેવે પુરક્ખત્વા; દક્ખિણાય દિસાય વિરૂળ્હકો મહારાજા ઉત્તરાભિમુખો નિસિન્નો હોતિ દેવે પુરક્ખત્વા; પચ્છિમાય દિસાય વિરૂપક્ખો મહારાજા પુરત્થાભિમુખો નિસિન્નો હોતિ દેવે પુરક્ખત્વા; ઉત્તરાય દિસાય વેસ્સવણો મહારાજા દક્ખિણાભિમુખો નિસિન્નો હોતિ દેવે પુરક્ખત્વા . યદા, ભન્તે, કેવલકપ્પા ચ દેવા તાવતિંસા સુધમ્માયં સભાયં સન્નિસિન્ના હોન્તિ સન્નિપતિતા, મહતી ચ દિબ્બપરિસા સમન્તતો નિસિન્ના હોન્તિ, ચત્તારો ચ મહારાજાનો ચતુદ્દિસા નિસિન્ના હોન્તિ. ઇદં નેસં હોતિ આસનસ્મિં; અથ પચ્છા અમ્હાકં આસનં હોતિ. યે તે, ભન્તે, દેવા ભગવતિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા અધુનૂપપન્ના તાવતિંસકાયં, તે અઞ્ઞે દેવે અતિરોચન્તિ વણ્ણેન ચેવ યસસા ચ. તેન સુદં, ભન્તે, દેવા તાવતિંસા અત્તમના હોન્તિ પમુદિતા પીતિસોમનસ્સજાતા ‘‘દિબ્બા વત ભો કાયા પરિપૂરેન્તિ, હાયન્તિ અસુરકાયા’’તિ. અથ ખો, ભન્તે, સક્કો દેવાનમિન્દો દેવાનં તાવતિંસાનં સમ્પસાદં વિદિત્વા ઇમાહિ ગાથાહિ અનુમોદિ –

‘‘મોદન્તિ વત ભો દેવા, તાવતિંસા સહિન્દકા [સઇન્દકા (સી॰)];
તથાગતં નમસ્સન્તા, ધમ્મસ્સ ચ સુધમ્મતં.

નવે દેવે ચ પસ્સન્તા, વણ્ણવન્તે યસસ્સિને [યસસ્સિનો (સ્યા॰)];
સુગતસ્મિં બ્રહ્મચરિયં, ચરિત્વાન ઇધાગતે.

તે અઞ્ઞે અતિરોચન્તિ, વણ્ણેન યસસાયુના;

સાવકા ભૂરિપઞ્અસ્સ, વિસેસૂપગતા ઇધ.

ઇદં દિસ્વાન નન્દન્તિ, તાવતિંસા સહિન્દકા;
તથાગતં નમસ્સન્તા, ધમ્મસ્સ ચ સુધમ્મત''ન્તિ.

'તેન સુદં, ભન્તે, દેવા તાવતિંસા ભિય્યોસોમત્તાય અત્તમના હોન્તિ પમુદિતા પીતિસોમનસ્સજાતા ''દિબ્બા વત, ભો, કાયા પરિપૂરેન્તિ, હાયન્તિ અસુરકાયા''તિ. અથ ખો, ભન્તે, યેનત્થેન દેવા તાવતિંસા સુધમ્માયં સભાયં સન્નિસિન્ના હોન્તિ સન્નિપતિતા, તં અત્થં ચિન્તયિત્વા તં અત્થં મન્તયિત્વા વુત્તવચનાપિ તં [વુત્તવચના નામિદં (ક॰)] ચત્તારો મહારાજાનો તસ્મિં અત્થે હોન્તિ. પચ્ચાનુસિટ્ઠવચનાપિ તં [પચ્ચાનુસિટ્ઠવચના નામિદં (ક॰)] ચત્તારો મહારાજાનો તસ્મિં અત્થે હોન્તિ, સકેસુ સકેસુ આસનેસુ ઠિતા અવિપક્કન્તા [અધિપક્કન્તા (ક॰)].

તે વુત્તવાક્યા રાજાનો, પટિગ્ગય્હાનુસાસનિં;
વિપ્પસન્નમના સન્તા, અટ્ઠંસુ સમ્હિ આસનેતિ.

૨૮૩. 'અથ ખો, ભન્તે, ઉત્તરાય દિસાય ઉળારો આલોકો સઞ્જાયિ, ઓભાસો પાતુરહોસિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવં. અથ ખો, ભન્તે, સક્કો દેવાનમિન્દો દેવે તાવતિંસે આમન્તેસિ – ''યથા ખો, મારિસા, નિમિત્તાનિ દિસ્સન્તિ, ઉળારો આલોકો સઞ્જાયતિ, ઓભાસો પાતુભવતિ, બ્રહ્મા પાતુભવિસ્સતિ. બ્રહ્મુનો હેતં પુબ્બનિમિત્તં પાતુભાવાય યદિદં આલોકો સઞ્જાયતિ ઓભાસો પાતુભવતીતિ.

''યથા નિમિત્તા દિસ્સન્તિ, બ્રહ્મા પાતુભવિસ્સતિ;
બ્રહ્મુનો હેતં નિમિત્તં, ઓભાસો વિપુલો મહા''તિ.

સનઙ્કુમારકથા

૨૮૪. 'અથ ખો, ભન્તે, દેવા તાવતિંસા યથાસકેસુ આસનેસુ નિસીદિંસુ – ''ઓભાસમેતં ઞસ્સામ, યંવિપાકો ભવિસ્સતિ, સચ્છિકત્વાવ નં ગમિસ્સામા''તિ. ચત્તારોપિ મહારાજાનો યથાસકેસુ આસનેસુ નિસીદિંસુ – ''ઓભાસમેતં ઞસ્સામ યંવિપાકો ભવિસ્સતિ, સચ્છિકત્વાવ નં ગમિસ્સામા''તિ. ઇદં સુત્વા દેવા તાવતિંસા એકગ્ગા સમાપજ્જિંસુ – ''ઓભાસમેતં ઞસ્સામ, યંવિપાકો ભવિસ્સતિ, સચ્છિકત્વાવ નં ગમિસ્સામા''તિ.

'યદા, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો દેવાનં તાવતિંસાનં પાતુભવતિ, ઓળારિકં અત્તભાવં અભિનિમ્મિનિત્વા પાતુભવતિ. યો ખો પન, ભન્તે, બ્રહ્મુનો પકતિવણ્ણો અનભિસમ્ભવનીયો સો દેવાનં તાવતિંસાનં ચક્ખુપથસ્મિં. યદા, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો દેવાનં તાવતિંસાનં પાતુભવતિ , સો અઞ્ઞે દેવે અતિરોચતિ વણ્ણેન ચેવ યસસા ચ. સેય્યથાપિ, ભન્તે, સોવણ્ણો વિગ્ગહો માનુસં વિગ્ગહં અતિરોચતિ; એવમેવ ખો, ભન્તે, યદા બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો દેવાનં તાવતિંસાનં પાતુભવતિ, સો અઞ્ઞે દેવે અતિરોચતિ વણ્ણેન ચેવ યસસા ચ. યદા, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો દેવાનં તાવતિંસાનં પાતુભવતિ, ન તસ્સં પરિસાયં કોચિ દેવો અભિવાદેતિ વા પચ્ચુટ્ઠેતિ વા આસનેન વા નિમન્તેતિ. સબ્બેવ તુણ્હીભૂતા પઞ્જલિકા પલ્લઙ્કેન નિસીદન્તિ – ''યસ્સદાનિ દેવસ્સ પલ્લઙ્કં ઇચ્છિસ્સતિ બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો, તસ્સ દેવસ્સ પલ્લઙ્કે નિસીદિસ્સતી''તિ.

‘યસ્સ ખો પન, ભન્તે, દેવસ્સ બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો પલ્લઙ્કે નિસીદતિ, ઉળારં સો લભતિ દેવો વેદપટિલાભં; ઉળારં સો લભતિ દેવો સોમનસ્સપટિલાભં. સેય્યથાપિ, ભન્તે, રાજા ખત્તિયો મુદ્ધાવસિત્તો અધુનાભિસિત્તો રજ્જેન, ઉળારં સો લભતિ વેદપટિલાભં, ઉળારં સો લભતિ સોમનસ્સપટિલાભં. એવમેવ ખો, ભન્તે, યસ્સ દેવસ્સ બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો પલ્લઙ્કે નિસીદતિ, ઉળારં સો લભતિ દેવો વેદપટિલાભં, ઉળારં સો લભતિ દેવો સોમનસ્સપટિલાભં. અથ , ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો ઓળારિકં અત્તભાવં અભિનિમ્મિનિત્વા કુમારવણ્ણી [કુમારવણ્ણો (સ્યા॰ ક॰)] હુત્વા પઞ્ચસિખો દેવાનં તાવતિંસાનં પાતુરહોસિ. સો વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા આકાસે અન્તલિક્ખે પલ્લઙ્કેન નિસીદિ. સેય્યથાપિ, ભન્તે, બલવા પુરિસો સુપચ્ચત્થતે વા પલ્લઙ્કે સમે વા ભૂમિભાગે પલ્લઙ્કેન નિસીદેય્ય; એવમેવ ખો, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા આકાસે અન્તલિક્ખે પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા દેવાનં તાવતિંસાનં સમ્પસાદં વિદિત્વા ઇમાહિ ગાથાહિ અનુમોદિ –

“મોદન્તિ વત ભો દેવા, તાવતિંસા સહિન્દકા;
તથાગતં નમસ્સન્તા, ધમ્મસ્સ ચ સુધમ્મતં.

“નવે દેવે ચ પસ્સન્તા, વણ્ણવન્તે યસસ્સિને;
સુગતસ્મિં બ્રહ્મચરિયં, ચરિત્વાન ઇધાગતે.

“તે અઞ્ઞે અતિરોચન્તિ, વણ્ણેન યસસાયુના;
સાવકા ભૂરિપઞ્ઞસ્સ, વિસેસૂપગતા ઇધ.

“ઇદં દિસ્વાન નન્દન્તિ, તાવતિંસા સહિન્દકા;
તથાગતં નમસ્સન્તા, ધમ્મસ્સ ચ સુધમ્મત”ન્તિ.

૨૮૫. ‘ઇમમત્થં, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો ભાસિત્થ; ઇમમત્થં, ભન્તે, બ્રહ્મુનો સનઙ્કુમારસ્સ ભાસતો અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતો સરો હોતિ વિસ્સટ્ઠો ચ વિઞ્ઞેય્યો ચ મઞ્જુ ચ સવનીયો ચ બિન્દુ ચ અવિસારી ચ ગમ્ભીરો ચ નિન્નાદી ચ. યથાપરિસં ખો પન, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો સરેન વિઞ્ઞાપેતિ; ન ચસ્સ બહિદ્ધા પરિસાય ઘોસો નિચ્છરતિ. યસ્સ ખો પન, ભન્તે, એવં અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતો સરો હોતિ, સો વુચ્ચતિ “બ્રહ્મસ્સરો”તિ.

‘અથ ખો, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો તેત્તિંસે અત્તભાવે અભિનિમ્મિનિત્વા દેવાનં તાવતિંસાનં પચ્ચેકપલ્લઙ્કેસુ પલ્લઙ્કેન [પચ્ચેકપલ્લઙ્કેન (ક॰)] નિસીદિત્વા દેવે તાવતિંસે આમન્તેસિ – “તં કિં મઞ્ઞન્તિ, ભોન્તો દેવા તાવતિંસા, યાવઞ્ચ સો ભગવા બહુજનહિતાય પટિપન્નો બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં. યે હિ કેચિ, ભો, બુદ્ધં સરણં ગતા ધમ્મં સરણં ગતા સઙ્ઘં સરણં ગતા સીલેસુ પરિપૂરકારિનો તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપ્પેકચ્ચે પરનિમ્મિતવસવત્તીનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જન્તિ, અપ્પેકચ્ચે નિમ્માનરતીનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જન્તિ, અપ્પેકચ્ચે તુસિતાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જન્તિ, અપ્પેકચ્ચે યામાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જન્તિ, અપ્પેકચ્ચે તાવતિંસાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જન્તિ, અપ્પેકચ્ચે ચાતુમહારાજિકાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જન્તિ. યે સબ્બનિહીનં કાયં પરિપૂરેન્તિ, તે ગન્ધબ્બકાયં પરિપૂરેન્તી”’તિ.

२८६. 'ઇમમત્થં , ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો ભાસિત્થ; ઇમમત્થં, ભન્તે, બ્રહ્મુનો સનઙ્કુમારસ્સ ભાસતો ઘોસોયેવ દેવા મઞ્ઞન્તિ – ''ય્વાયં મમ પલ્લઙ્કે સ્વાયં એકોવ ભાસતી''તિ.

એકસ્મિં ભાસમાનસ્મિં, સબ્બે ભાસન્તિ નિમ્મિતા;
એકસ્મિં તુણ્હિમાસીને, સબ્બે તુણ્હી ભવન્તિ તે.

તદાસુ દેવા મઞ્ઞન્તિ, તાવતિંસા સહિન્દકા;
ય્વાયં મમ પલ્લઙ્કસ્મિં, સ્વાયં એકોવ ભાસતીતિ.

'અથ ખો, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો એકત્તેન અત્તાનં ઉપસંહરતિ, એકત્તેન અત્તાનં ઉપસંહરિત્વા સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ પલ્લઙ્કે પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા દેવે તાવતિંસે આમન્તેસિ –

ભાવિતઇદ્ધિપાદો

२८७. '''તં કિં મઞ્ઞન્તિ, ભોન્તો દેવા તાવતિંસા, યાવ સુપઞ્ઞત્તા ચિમે તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા પઞ્ઞત્તા ઇદ્ધિપહુતાય [ઇદ્ધિબહુલીકતાય (સ્યા॰)] ઇદ્ધિવિસવિતાય [ઇદ્ધિવિસેવિતાય (સ્યા॰)] ઇદ્ધિવિકુબ્બનતાય. કતમે ચત્તારો? ઇધ ભો ભિક્ખુ છન્દસમાધિપ્પધાનસઙ્ખારસમન્નાગતં ઇદ્ધિપાદં ભાવેતિ. વીરિયસમાધિપ્પધાનસઙ્ખારસમન્નાગતં ઇદ્ધિપાદં ભાવેતિ. ચિત્તસમાધિપ્પધાનસઙ્ખારસમન્નાગતં ઇદ્ધિપાદં ભાવેતિ. વીમંસાસમાધિપ્પધાનસઙ્ખારસમન્નાગતં ઇદ્ધિપાદં ભાવેતિ. ઇમે ખો, ભો, તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા પઞ્ઞત્તા ઇદ્ધિપહુતાય ઇદ્ધિવિસવિતાય ઇદ્ધિવિકુબ્બનતાય.

'''યે હિ કેચિ ભો અતીતમદ્ધાનં સમણા વા બ્રાહ્મણા વા અનેકવિહિતં ઇદ્ધિવિધં પચ્ચનુભોસું, સબ્બે તે ઇમેસંયેવ ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં ભાવિતત્તા બહુલીકતત્તા. યેપિ હિ કેચિ ભો અનાગતમદ્ધાનં સમણા વા બ્રાહ્મણા વા અનેકવિહિતં ઇદ્ધિવિધં પચ્ચનુભોસ્સન્તિ, સબ્બે તે ઇમેસંયેવ ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં ભાવિતત્તા બહુલીકતત્તા. યેપિ હિ કેચિ ભો એતરહિ સમણા વા બ્રાહ્મણા વા અનેકવિહિતં ઇદ્ધિવિધં પચ્ચનુભોન્તિ, સબ્બે તે ઇમેસંયેવ ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં ભાવિતત્તા બહુલીકતત્તા. પસ્સન્તિ નો ભોન્તો દેવા તાવતિંસા મમપિમં એવરૂપં ઇદ્ધાનુભાવ''ન્તિ? ''એવં મહાબ્રહ્મે''તિ. ''અહમ્પિ ખો ભો ઇમેસંયેવ ચતુન્નઞ્ચ ઇદ્ધિપાદાનં ભાવિતત્તા બહુલીકતત્તા એવં મહિદ્ધિકો એવંમહાનુભાવો''તિ. ઇમમત્થં, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો ભાસિત્થ. ઇમમત્થં, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો ભાસિત્વા દેવે તાવતિંસે આમન્તેસિ –

તિવિધો ઓકાસાધિગમો

२८८. '''તં કિં મઞ્ઞન્તિ, ભોન્તો દેવા તાવતિંસા, યાવઞ્ચિદં તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન તયો ઓકાસાધિગમા અનુબુદ્ધા સુખસ્સાધિગમાય. કતમે તયો? ઇધ ભો એકચ્ચો સંસટ્ઠો વિહરતિ કામેહિ સંસટ્ઠો અકુસલેહિ ધમ્મેહિ. સો અપરેન સમયેન અરિયધમ્મં સુણાતિ, યોનિસો મનસિ કરોતિ, ધમ્માનુધમ્મં પટિપજ્જતિ. સો અરિયધમ્મસ્સવનં આગમ્મ યોનિસોમનસિકારં ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપત્તિં અસંસટ્ઠો વિહરતિ કામેહિ અસંસટ્ઠો અકુસલેહિ ધમ્મેહિ. તસ્સ અસંસટ્ઠસ્સ કામેહિ અસંસટ્ઠસ્સ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ ઉપ્પજ્જતિ સુખં, સુખા ભિય્યો સોમનસ્સં. સેય્યથાપિ, ભો, પમુદા પામોજ્જં [પામુજ્જં (પી॰ ક॰)] જાયેથ, એવમેવ ખો, ભો, અસંસટ્ઠસ્સ

કામેહિ અસંસટ્ઠસ્સ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ ઉપ્પજ્જતિ સુખં, સુખા ભિય્યો સોમનસ્સં. અયં ખો, ભો, તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન પઠમો ઓકાસાધિગમો અનુબુદ્ધો સુખસ્સાધિગમાય.

'''પુન ચપરં, ભો, ઇધેકચ્ચસ્સ ઓળારિકા કાયસઙ્ખારા અપ્પટિપ્પસ્સદ્ધા હોન્તિ, ઓળારિકા વચીસઙ્ખારા અપ્પટિપ્પસ્સદ્ધા હોન્તિ, ઓળારિકા ચિત્તસઙ્ખારા અપ્પટિપ્પસ્સદ્ધા હોન્તિ. સો અપરેન સમયેન અરિયધમ્મં સુણાતિ, યોનિસો મનસિ કરોતિ, ધમ્માનુધમ્મં પટિપજ્જતિ. તસ્સ અરિયધમ્મસ્સવનં આગમ્મ યોનિસોમનસિકારં ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપત્તિં ઓળારિકા કાયસઙ્ખારા પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ, ઓળારિકા વચીસઙ્ખારા પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ, ઓળારિકા ચિત્તસઙ્ખારા પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ. તસ્સ ઓળારિકાનં કાયસઙ્ખારાનં પટિપ્પસ્સદ્ધિયા ઓળારિકાનં વચીસઙ્ખારાનં પટિપ્પસ્સદ્ધિયા ઓળારિકાનં ચિત્તસઙ્ખારાનં પટિપ્પસ્સદ્ધિયા ઉપ્પજ્જતિ સુખં, સુખા ભિય્યો સોમનસ્સં. સેય્યથાપિ, ભો, પમુદા પામોજ્જં જાયેથ, એવમેવ ખો ભો ઓળારિકાનં કાયસઙ્ખારાનં પટિપ્પસ્સદ્ધિયા ઓળારિકાનં વચીસઙ્ખારાનં પટિપ્પસ્સદ્ધિયા ઓળારિકાનં ચિત્તસઙ્ખારાનં પટિપ્પસ્સદ્ધિયા ઉપ્પજ્જતિ સુખં, સુખા ભિય્યો સોમનસ્સં. અયં ખો, ભો, તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન દુતિયો ઓકાસાધિગમો અનુબુદ્ધો સુખસ્સાધિગમાય.

'''પુન ચપરં, ભો, ઇધેકચ્ચો 'ઇદં કુસલ'ન્તિ યથાભૂતં નપ્પજાનાતિ, 'ઇદં અકુસલ'ન્તિ યથાભૂતં નપ્પજાનાતિ. 'ઇદં સાવજ્જં ઇદં અનવજ્જં, ઇદં સેવિતબ્બં ઇદં ન સેવિતબ્બં, ઇદં હીનં ઇદં પણીતં, ઇદં કણ્હસુક્કસપ્પટિભાગ'ન્તિ યથાભૂતં નપ્પજાનાતિ. સો અપરેન સમયેન અરિયધમ્મં સુણાતિ, યોનિસો મનસિ કરોતિ, ધમ્માનુધમ્મં પટિપજ્જતિ. સો અરિયધમ્મસ્સવનં આગમ્મ યોનિસોમનસિકારં ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપત્તિં, 'ઇદં કુસલ'ન્તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, 'ઇદં અકુસલ'ન્તિ યથાભૂતં પજાનાતિ. ઇદં સાવજ્જં ઇદં અનવજ્જં, ઇદં સેવિતબ્બં ઇદં ન સેવિતબ્બં, ઇદં હીનં ઇદં પણીતં, ઇદં કણ્હસુક્કસપ્પટિભાગ'ન્તિ યથાભૂતં પજાનાતિ. તસ્સ એવં જાનતો એવં પસ્સતો અવિજ્જા પહીયતિ, વિજ્જા ઉપ્પજ્જતિ. તસ્સ અવિજ્જાવિરાગા વિજ્જુપ્પાદા ઉપ્પજ્જતિ સુખં, સુખા ભિય્યો સોમનસ્સં. સેય્યથાપિ, ભો, પમુદા પામોજ્જં જાયેથ , એવમેવ ખો, ભો, અવિજ્જાવિરાગા વિજ્જુપ્પાદા ઉપ્પજ્જતિ સુખં, સુખા ભિય્યો સોમનસ્સં. અયં ખો, ભો, તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન તતિયો ઓકાસાધિગમો અનુબુદ્ધો સુખસ્સાધિગમાય. ઇમે ખો, ભો, તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન તયો ઓકાસાધિગમા અનુબુદ્ધા સુખસ્સાધિગમાયા''તિ. ઇમમત્થં, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો ભાસિત્થ, ઇમમત્થં, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો ભાસિત્વા દેવે તાવતિંસે આમન્તેસિ –

ચતુસતિપટ્ઠાનં

૨૮૯. '''તં કિં મઞ્ઞન્તિ, ભોન્તો દેવા તાવતિંસા, યાવ સુપઞ્ઞત્તા ચિમે તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન ચત્તારો સતિપટ્ઠાના પઞ્ઞત્તા કુસલસ્સાધિગમાય. કતમે ચત્તારો? ઇધ , ભો, ભિક્ખુ અજ્ઝત્તં કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. અજ્ઝત્તં કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરન્તો તત્થ સમ્મા સમાધિયતિ, સમ્મા વિપ્પસીદતિ. સો તત્થ સમ્મા સમાહિતો સમ્મા વિપ્પસન્નો બહિદ્ધા પરકાયે ઞાણદસ્સનં અભિનિબ્બત્તેતિ. અજ્ઝત્તં વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી વિહરતિ...પે॰... બહિદ્ધા પરવેદનાસુ ઞાણદસ્સનં અભિનિબ્બત્તેતિ. અજ્ઝત્તં ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી વિહરતિ...પે॰... બહિદ્ધા પરચિત્તે ઞાણદસ્સનં અભિનિબ્બત્તેતિ. અજ્ઝત્તં ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. અજ્ઝત્તં ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરન્તો તત્થ સમ્મા સમાધિયતિ, સમ્મા વિપ્પસીદતિ. સો

તત્થ સમ્મા સમાહિતો સમ્મા વિપ્પસન્નો બહિદ્ધા પરધમ્મેસુ ઞાણદસ્સનં અભિનિબ્બત્તેતિ. ઇમે ખો, ભો, તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન ચત્તારો સતિપટ્ઠાના પઞ્ઞત્તા કુસલસ્સાધિગમાયા''તિ. ઇમમત્થં, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો ભાસિત્થ. ઇમમત્થં, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો ભાસિત્વા દેવે તાવતિંસે આમન્તેસિ –

સત્ત સમાધિપરિક્ખારા

૨૯૦. '''તં કિં મઞ્ઞન્તિ, ભોન્તો દેવા તાવતિંસા, યાવ સુપઞ્ઞત્તા ચિમે તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન સત્ત સમાધિપરિક્ખારા સમ્માસમાધિસ્સ પરિભાવનાય સમ્માસમાધિસ્સ પારિપૂરિયા. કતમે સત્ત? સમ્માદિટ્ઠિ સમ્માસઙ્કપ્પો સમ્માવાચા સમ્માકમ્મન્તો સમ્માઆજીવો સમ્માવાયામો સમ્માસતિ. યા ખો, ભો, ઇમેહિ સત્તહઙ્ગેહિ ચિત્તસ્સ એકગ્ગતા પરિક્ખતા, અયં વુચ્ચતિ, ભો, અરિયો સમ્માસમાધિ સઉપનિસો ઇતિપિ સપરિક્ખારો ઇતિપિ. સમ્માદિટ્ઠિસ્સ ભો, સમ્માસઙ્કપ્પો પહોતિ, સમ્માસઙ્કપ્પસ્સ સમ્માવાચા પહોતિ, સમ્માવાચસ્સ સમ્માકમ્મન્તો પહોતિ. સમ્માકમ્મન્તસ્સ સમ્માઆજીવો પહોતિ, સમ્માઆજીવસ્સ સમ્માવાયામો પહોતિ, સમ્માવાયામસ્સ સમ્માસતિ પહોતિ , સમ્માસતિસ્સ સમ્માસમાધિ પહોતિ, સમ્માસમાધિસ્સ સમ્માઞાણં પહોતિ, સમ્માઞાણસ્સ સમ્માવિમુત્તિ પહોતિ. યઞ્હિ તં, ભો, સમ્મા વદમાનો વદેય્ય – 'સ્વાક્ખાતો ભગવતા ધમ્મો સન્દિટ્ઠિકો અકાલિકો એહિપસ્સિકો ઓપનેય્યિકો પચ્ચત્તં વેદિતબ્બો વિઞ્ઞૂહિ અપારુતા અમતસ્સ દ્વારા'તિ ઇદમેવ તં સમ્મા વદમાનો વદેય્ય. સ્વાક્ખાતો હિ, ભો, ભગવતા ધમ્મો સન્દિટ્ઠિકો, અકાલિકો એહિપસ્સિકો ઓપનેય્યિકો પચ્ચત્તં વેદિતબ્બો વિઞ્ઞૂહિ અપારુતા અમતસ્સ દ્વારા [દ્વારાતિ (સ્યા॰ ક॰)].

'''યે હિ કેચિ, ભો, બુદ્ધે અવેચ્ચપ્પસાદેન સમન્નાગતા, ધમ્મે અવેચ્ચપ્પસાદેન સમન્નાગતા, સઙ્ઘે અવેચ્ચપ્પસાદેન સમન્નાગતા, અરિયકન્તેહિ સીલેહિ સમન્નાગતા , યે ચિમે ઓપપાતિકા ધમ્મવિનીતા સાતિરેકાનિ ચતુવીસતિસતસહસ્સાનિ માગધકા પરિચારકા અબ્ભતીતા કાલઙ્કતા તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા સોતાપન્ના અવિનિપાતધમ્મા નિયતા સમ્બોધિપરાયણા. અત્થિ ચેવેત્થ સકદાગામિનો.

> ''અત્થાયં [અથાયં (સી॰ સ્યા॰)] ઇતરા પજા, પુઞ્ઞાભાગાતિ મે મનો;
> સઙ્ખાતું નોપિ સક્કોમિ, મુસાવાદસ્સ ઓત્તપ્પ''ન્તિ.

૨૯૧. 'ઇમમત્થં, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો ભાસિત્થ, ઇમમત્થં, ભન્તે, બ્રહ્મુનો સનઙ્કુમારસ્સ ભાસતો વેસ્સવણસ્સ મહારાજસ્સ એવં ચેતસો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ – ''અચ્છરિયં વત ભો, અબ્ભુતં વત ભો, એવરૂપોપિ નામ ઉળારો સત્થા ભવિસ્સતિ, એવરૂપં ઉળારં ધમ્મક્ખાનં, એવરૂપા ઉળારા વિસેસાધિગમા પઞ્ઞાયિસ્સન્તી''તિ. અથ, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો વેસ્સવણસ્સ મહારાજસ્સ ચેતસા ચેતોપરિવિતક્કમઞ્ઞાય વેસ્સવણં મહારાજાનં એતદવોચ – ''તં કિં મઞ્ઞતિ ભવં વેસ્સવણો મહારાજા અતીતમ્પિ અદ્ધાનં એવરૂપો ઉળારો સત્થા અહોસિ, એવરૂપં ઉળારં ધમ્મક્ખાનં, એવરૂપા ઉળારા વિસેસાધિગમા પઞ્ઞાયિંસુ. અનાગતમ્પિ અદ્ધાનં એવરૂપો ઉળારો સત્થા ભવિસ્સતિ, એવરૂપં ઉળારં ધમ્મક્ખાનં, એવરૂપા ઉળારા વિસેસાધિગમા પઞ્ઞાયિસ્સન્તી'''તિ.

૨૯૨. '''ઇમમત્થં, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો દેવાનં તાવતિંસાનં અભાસિ, ઇમમત્થં વેસ્સવણો મહારાજા બ્રહ્મુનો સનઙ્કુમારસ્સ દેવાનં તાવતિંસાનં ભાસતો સમ્મુખા સુતં [સુત્વા (સી॰ પી॰)] સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં સયં પરિસાયં આરોચેસિ''.

ઇમમત્થં જનવસભો યક્ખો વેસ્સવણસ્સ મહારાજસ્સ સયં પરિસાયં ભાસતો સમ્મુખા સુતં સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં [પટિગ્ગહેત્વા (સી॰ પી॰)] ભગવતો આરોચેસિ. ઇમમત્થં ભગવા જનવસભસ્સ યક્ખસ્સ સમ્મુખા સુત્વા સમ્મુખા પટિગ્ગહેત્વા સામઞ્ઞ અભિઞ્ઞાય આયસ્મતો આનન્દસ્સ આરોચેસિ, ઇમમત્થમાયસ્મા આનન્દો ભગવતો સમ્મુખા સુત્વા સમ્મુખા પટિગ્ગહેત્વા આરોચેસિ ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીનં ઉપાસકાનં ઉપાસિકાનં. તયિદં બ્રહ્મચરિયં ઇદ્ધઞ્ચેવ ફીતઞ્ચ વિત્થારિકં બાહુજઞ્ઞં પુથુભૂતં યાવ દેવમનુસ્સેહિ સુપ્પકાસિતન્તિ.

જનવસભસુત્તં નિટ્ઠિતં પઞ્ચમં.

૬. મહાગોવિન્દસુત્તં

૨૯૩. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા રાજગહે વિહરતિ ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે. અથ ખો પઞ્ચસિખો ગન્ધબ્બપુત્તો અભિક્કન્તાય રત્તિયા અભિક્કન્તવણ્ણો કેવલકપ્પં ગિજ્ઝકૂટં પબ્બતં ઓભાસેત્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતો ખો પઞ્ચસિખો ગન્ધબ્બપુત્તો ભગવન્તં એતદવોચ – ''યં ખો મે, ભન્તે, દેવાનં તાવતિંસાનં સમ્મુખા સુતં સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં, આરોચેમિ તં ભગવતો''તિ. ''આરોચેહિ મે ત્વં, પઞ્ચસિખા''તિ ભગવા અવોચ.

દેવસભા

૨૯૪. ''પુરિમાનિ, ભન્તે, દિવસાનિ પુરિમતરાનિ તદહુપોસથે પન્નરસે પવારણાય પુણ્ણાય પુણ્ણમાય રત્તિયા કેવલકપ્પા ચ દેવા તાવતિંસા સુધમ્માયં સભાયં સન્નિસિન્ના હોન્તિ સન્નિપતિતા; મહતી ચ દિબ્બપરિસા સમન્તતો નિસિન્ના હોન્તિ, ચત્તારો ચ મહારાજાનો ચતુદ્દિસા નિસિન્ના હોન્તિ; પુરત્થિમાય દિસાય ધતરટ્ઠો મહારાજા પચ્છિમાભિમુખો નિસિન્નો હોતિ દેવે પુરક્ખત્વા; દક્ખિણાય દિસાય વિરૂળ્હકો મહારાજા ઉત્તરાભિમુખો નિસિન્નો હોતિ દેવે પુરક્ખત્વા; પચ્છિમાય દિસાય વિરૂપક્ખો મહારાજા પુરત્થાભિમુખો નિસિન્નો હોતિ દેવે પુરક્ખત્વા; ઉત્તરાય દિસાય વેસ્સવણો મહારાજા દક્ખિણાભિમુખો નિસિન્નો હોતિ દેવે પુરક્ખત્વા. યદા ભન્તે, કેવલકપ્પા ચ દેવા તાવતિંસા સુધમ્માયં સભાયં સન્નિસિન્ના હોન્તિ સન્નિપતિતા, મહતી ચ દિબ્બપરિસા સમન્તતો નિસિન્ના હોન્તિ, ચત્તારો ચ મહારાજાનો ચતુદ્દિસા નિસિન્ના હોન્તિ, ઇદં નેસં હોતિ આસનસ્મિં; અથ પચ્છા અમ્હાકં આસનં હોતિ.

''યે તે, ભન્તે, દેવા ભગવતિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા અધુનૂપપન્ના તાવતિંસકાયં, તે અઞ્ઞે દેવે અતિરોચન્તિ વણ્ણેન ચેવ યસસા ચ. તેન સુદં, ભન્તે, દેવા તાવતિંસા અત્તમના હોન્તિ પમુદિતા પીતિસોમનસ્સજાતા; 'દિબ્બા વત, ભો, કાયા પરિપૂરેન્તિ, હાયન્તિ અસુરકાયા'તિ.

૨૯૫. ''અથ ખો, ભન્તે, સક્કો દેવાનમિન્દો દેવાનં તાવતિંસાનં સમ્પસાદં વિદિત્વા ઇમાહિ ગાથાહિ અનુમોદિ –

'મોદન્તિ વત ભો દેવા, તાવતિંસા સહિન્દકા;
તથાગતં નમસ્સન્તા, ધમ્મસ્સ ચ સુધમ્મતં.

નવે દેવે ચ પસ્સન્તા, વણ્ણવન્તે યસસ્સિને;
સુગતસ્મિં બ્રહ્મચરિયં, ચરિત્વાન ઇધાગતે.

તે અઞ્ઞે અતિરોચન્તિ, વણ્ણેન યસસાયુના;
સાવકા ભૂરિપઞ્ઞસ્સ, વિસેસૂપગતા ઇધ.

ઇદં દિસ્વાન નન્દન્તિ, તાવતિંસા સહિન્દકા;
તથાગતં નમસ્સન્તા, ધમ્મસ્સ ચ સુધમ્મત'ન્તિ.

“તેન સુદં , ભન્તે, દેવા તાવતિંસા ભિય્યોસો મત્તાય અત્તમના હોન્તિ પમુદિતા પીતિસોમનસ્સજાતા; ‘દિબ્બા વત, ભો, કાયા પરિપૂરેન્તિ, હાયન્તિ અસુરકાયા’’’તિ.

અટ્ઠ યથાભુચ્ચવણ્ણા

૨૯૬. ‘‘અથ ખો, ભન્તે, સક્કો દેવાનમિન્દો દેવાનં તાવતિંસાનં સમ્પસાદં વિદિત્વા દેવે તાવતિંસે આમન્તેસિ – ‘ઇચ્છેય્યાથ નો તુમ્હે, મારિસા, તસ્સ ભગવતો અટ્ઠ યથાભુચ્ચે વણ્ણે સોતુ’ન્તિ? ‘ઇચ્છામ મયં, મારિસ, તસ્સ ભગવતો અટ્ઠ યથાભુચ્ચે વણ્ણે સોતુ’ન્તિ. અથ ખો, ભન્તે, સક્કો દેવાનમિન્દો દેવાનં તાવતિંસાનં ભગવતો અટ્ઠ યથાભુચ્ચે વણ્ણે પયિરુદાહાસિ – ‘તં કિં મઞ્ઞન્તિ, ભોન્તો દેવા તાવતિંસા? યાવઞ્ચ સો ભગવા બહુજનહિતાય પટિપન્નો બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં. એવં બહુજનહિતાય પટિપન્નં બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘સ્વાક્ખાતો ખો પન તેન ભગવતા ધમ્મો સન્દિટ્ઠિકો અકાલિકો એહિપસ્સિકો ઓપનેય્યિકો પચ્ચત્તં વેદિતબ્બો વિઞ્ઞૂહિ. એવં ઓપનેય્યિકસ્સ ધમ્મસ્સ દેસેતારં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘ઇદં કુસલન્તિ ખો પન તેન ભગવતા સુપઞ્ઞત્તં, ઇદં અકુસલન્તિ સુપઞ્ઞત્તં. ઇદં સાવજ્જં ઇદં અનવજ્જં, ઇદં સેવિતબ્બં ઇદં ન સેવિતબ્બં, ઇદં હીનં ઇદં પણીતં, ઇદં કણ્હસુક્કસપ્પટિભાગન્તિ સુપઞ્ઞત્તં. એવં કુસલાકુસલસાવજ્જાનવજ્જસેવિતબ્બાસેવિતબ્બહીન-પણીતકણ્હસુક્કસપ્પટિભાગાનં ધમ્માનં પઞ્ઞપેતારં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘સુપઞ્ઞત્તા ખો પન તેન ભગવતા સાવકાનં નિબ્બાનગામિની પટિપદા, સંસન્દતિ નિબ્બાનઞ્ચ પટિપદા ચ. સેય્યથાપિ નામ ગઙ્ગોદકં યમુનોદકેન સંસન્દતિ સમેતિ, એવમેવ સુપઞ્ઞત્તા તેન ભગવતા સાવકાનં નિબ્બાનગામિની પટિપદા, સંસન્દતિ નિબ્બાનઞ્ચ પટિપદા ચ. એવં નિબ્બાનગામિનિયા પટિપદાય પઞ્ઞપેતારં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘અભિનિપ્ફન્નો [અભિનિપ્પન્નો (પી॰ ક॰)] ખો પન તસ્સ ભગવતો લાભો અભિનિપ્ફન્નો સિલોકો, યાવ મઞ્ઞે ખત્તિયા સમ્પિયાયમાનરૂપા વિહરન્તિ, વિગતમદો ખો પન સો ભગવા આહારં આહારેતિ. એવં વિગતમદં આહારં આહરયમાનં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘લદ્ધસહાયો ખો પન સો ભગવા સેખાનઞ્ચેવ પટિપન્નાનં ખીણાસવાનઞ્ચ વુસિતવતં. તે ભગવા અપનુજ્જ એકારામતં અનુયુત્તો વિહરતિ. એવં એકારામતં અનુયુત્તં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘યથાવાદી ખો પન સો ભગવા તથાકારી, યથાકારી તથાવાદી, ઇતિ યથાવાદી તથાકારી, યથાકારી તથાવાદી. એવં ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘તિણ્ણવિચિકિચ્છો ખો પન સો ભગવા વિગતકથંકથો પરિયોસિતસઙ્કપ્પો અજ્ઝાસયં આદિબ્રહ્મચરિયં. એવં તિણ્ણવિચિકિચ્છં વિગતકથંકથં પરિયોસિતસઙ્કપ્પં અજ્ઝાસયં આદિબ્રહ્મચરિયં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા’તિ.

૨૯૭. ‘‘ઇમે ખો, ભન્તે, સક્કો દેવાનમિન્દો દેવાનં તાવતિંસાનં ભગવતો અટ્ઠ યથાભુચ્ચે વણ્ણે પયિરુદાહાસિ. તેન સુદં, ભન્તે, દેવા તાવતિંસા ભિય્યોસો મત્તાય અત્તમના હોન્તિ પમુદિતા પીતિસોમનસ્સજાતા ભગવતો અટ્ઠ યથાભુચ્ચે વણ્ણે સુત્વા. તત્ર, ભન્તે, એકચ્ચે દેવા એવમાહંસુ – ‘અહો વત, મારિસા, ચત્તારો સમ્માસમ્બુદ્ધા લોકે ઉપ્પજ્જેય્યું ધમ્મઞ્ચ દેસેય્યું યથરિવ ભગવા. તદસ્સ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન’ન્તિ. એકચ્ચે દેવા એવમાહંસુ – ‘તિટ્ઠન્તુ, મારિસા, ચત્તારો સમ્માસમ્બુદ્ધા, અહો વત, મારિસા, તયો સમ્માસમ્બુદ્ધા લોકે ઉપ્પજ્જેય્યું ધમ્મઞ્ચ દેસેય્યું યથરિવ ભગવા. તદસ્સ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન’ન્તિ. એકચ્ચે દેવા એવમાહંસુ – ‘તિટ્ઠન્તુ, મારિસા, તયો સમ્માસમ્બુદ્ધા, અહો વત, મારિસા, દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા લોકે ઉપ્પજ્જેય્યું ધમ્મઞ્ચ દેસેય્યું યથરિવ ભગવા. તદસ્સ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન’ન્તિ.

૨૯૮. ‘‘એવં વુત્તે , ભન્તે, સક્કો દેવાનમિન્દો દેવે તાવતિંસે એતદવોચ – ‘અટ્ઠાનં ખો એતં, મારિસા, અનવકાસો, યં એકિસ્સા લોકધાતુયા દ્વે અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા અપુબ્બં અચરિમં ઉપ્પજ્જેય્યું, નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. અહો વત, મારિસા, સો ભગવા અપ્પાબાધો અપ્પાતઙ્કો ચિરં દીઘમદ્ધાનં તિટ્ઠેય્ય. તદસ્સ બહુજનહિતાય બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાન’ન્તિ. અથ ખો, ભન્તે, યેનત્થેન દેવા તાવતિંસા સુધમ્માયં સભાયં સન્નિસિન્ના હોન્તિ સન્નિપતિતા, તં અત્થં ચિન્તયિત્વા તં અત્થં મન્તયિત્વા વુત્તવચનાપિ તં ચત્તારો મહારાજાનો તસ્મિં અત્થે હોન્તિ. પચ્ચાનુસિટ્ઠવચનાપિ તં ચત્તારો મહારાજાનો તસ્મિં અત્થે હોન્તિ, સકેસુ સકેસુ આસનેસુ ઠિતા અવિપક્કન્તા.

તે વુત્તવાક્યા રાજાનો, પટિગ્ગય્હાનુસાસનિં;
વિપ્પસન્નમના સન્તા, અટ્ઠંસુ સમ્હિ આસનેતિ.

૨૯૯. ‘‘અથ ખો, ભન્તે, ઉત્તરાય દિસાય ઉળારો આલોકો સઞ્જાયિ, ઓભાસો પાતુરહોસિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવં. અથ ખો, ભન્તે, સક્કો દેવાનમિન્દો દેવે તાવતિંસે આમન્તેસિ – ‘યથા ખો, મારિસા, નિમિત્તાનિ દિસ્સન્તિ, ઉળારો આલોકો સઞ્જાયતિ, ઓભાસો પાતુભવતિ , બ્રહ્મા પાતુભવિસ્સતિ; બ્રહ્મુનો હેતં પુબ્બનિમિત્તં પાતુભાવાય, યદિદં આલોકો સઞ્જાયતિ ઓભાસો પાતુભવતીતિ.

‘યથા નિમિત્તા દિસ્સન્તિ, બ્રહ્મા પાતુભવિસ્સતિ;
બ્રહ્મુનો હેતં નિમિત્તં, ઓભાસો વિપુલો મહા’તિ.

સનઙ્કુમારકથા

૩૦૦. ‘‘અથ ખો, ભન્તે, દેવા તાવતિંસા યથાસકેસુ આસનેસુ નિસીદિંસુ – ‘ઓભાસમેતં ઞસ્સામ, યંવિપાકો ભવિસ્સતિ, સચ્છિકત્વાવ નં ગમિસ્સામા’તિ. ચત્તારોપિ મહારાજાનો યથાસકેસુ આસનેસુ નિસીદિંસુ – ‘ઓભાસમેતં

ઞસ્સામ, યંવિપાકો ભવિસ્સતિ, સચ્છિકત્વાવ નં ગમિસ્સામા’તિ. ઇદં સુત્વા દેવા તાવતિંસા એકગ્ગા સમાપજ્જિંસુ – ‘ઓભાસમેતં ઞસ્સામ, યંવિપાકો ભવિસ્સતિ, સચ્છિકત્વાવ નં ગમિસ્સામા’તિ.

‘‘યદા, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો દેવાનં તાવતિંસાનં પાતુભવતિ, ઓળારિકં અત્તભાવં અભિનિમ્મિનિત્વા પાતુભવતિ. યો ખો પન, ભન્તે, બ્રહ્મુનો પકતિવણ્ણો, અનભિસમ્ભવનીયો સો દેવાનં તાવતિંસાનં ચક્ખુપથસ્મિં. યદા, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો દેવાનં તાવતિંસાનં પાતુભવતિ, સો અઞ્ઞે દેવે અતિરોચતિ વણ્ણેન ચેવ યસસા ચ. સેય્યથાપિ, ભન્તે, સોવણ્ણો વિગ્ગહો માનુસં વિગ્ગહં અતિરોચતિ, એવમેવ ખો, ભન્તે, યદા બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો દેવાનં તાવતિંસાનં પાતુભવતિ, સો અઞ્ઞે દેવે અતિરોચતિ વણ્ણેન ચેવ યસસા ચ. યદા, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો દેવાનં તાવતિંસાનં પાતુભવતિ, ન તસ્સં પરિસાયં કોચિ દેવો અભિવાદેતિ વા પચ્ચુટ્ઠેતિ વા આસનેન વા નિમન્તેતિ. સબ્બેવ તુણ્હીભૂતા પઞ્જલિકા પલ્લઙ્કેન નિસીદન્તિ – ‘યસ્સદાનિ દેવસ્સ પલ્લઙ્કં ઇચ્છિસ્સતિ બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો, તસ્સ દેવસ્સ પલ્લઙ્કે નિસીદિસ્સતી’તિ. યસ્સ ખો પન, ભન્તે, દેવસ્સ બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો પલ્લઙ્કે નિસીદતિ, ઉળારં સો લભતિ દેવો વેદપટિલાભં, ઉળારં સો લભતિ દેવો સોમનસ્સપટિલાભં . સેય્યથાપિ, ભન્તે, રાજા ખત્તિયો મુદ્ધાવસિત્તો અધુનાભિસિત્તો રજ્જેન, **ઉળારં સો લભતિ વેદપટિલાભં, ઉળારં સો લભતિ સોમનસ્સપટિલાભં**, એવમેવ ખો, ભન્તે, યસ્સ દેવસ્સ બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો પલ્લઙ્કે નિસીદતિ, ઉળારં સો લભતિ દેવો વેદપટિલાભં, ઉળારં સો લભતિ દેવો સોમનસ્સપટિલાભં. અથ, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો દેવાનં તાવતિંસાનં સમ્પસાદં વિદિત્વા અન્તરહિતો ઇમાહિ ગાથાહિ અનુમોદિ –

‘મોદન્તિ વત ભો દેવા, તાવતિંસા સહિન્દકા;
તથાગતં નમસ્સન્તા, ધમ્મસ્સ ચ સુધમ્મતં.

‘નવે દેવે ચ પસ્સન્તા, વણ્ણવન્તે યસસ્સિને;
સુગતસ્મિં બ્રહ્મચરિયં, ચરિત્વાન ઇધાગતે.

‘તે અઞ્ઞે અતિરોચન્તિ, વણ્ણેન યસસાયુના;
સાવકા ભૂરિપઞ્ઞસ્સ, વિસેસૂપગતા ઇધ.

‘ઇદં દિસ્વાન નન્દન્તિ, તાવતિંસા સહિન્દકા;
તથાગતં નમસ્સન્તા, ધમ્મસ્સ ચ સુધમ્મત’ન્તિ.

૩૦૧. ‘‘ઇમમત્થં, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો અભાસિત્થ. ઇમમત્થં, ભન્તે , બ્રહ્મુનો સનઙ્કુમારસ્સ ભાસતો અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતો સરો હોતિ વિસ્સટ્ઠો ચ વિઞ્ઞેય્યો ચ મઞ્જુ ચ સવનીયો ચ બિન્દુ ચ અવિસારી ચ ગમ્ભીરો ચ નિન્નાદી ચ. યથાપરિસં ખો પન, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો સરેન વિઞ્ઞાપેતિ, ન ચસ્સ બહિદ્ધા પરિસાય ઘોસો નિચ્છરતિ. યસ્સ ખો પન, ભન્તે, એવં અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતો સરો હોતિ, સો વુચ્ચતિ ‘બ્રહ્મસ્સરો’તિ. અથ ખો, ભન્તે, દેવા તાવતિંસા બ્રહ્માનં સનઙ્કુમારં એતદવોચું – ‘સાધુ, મહાબ્રહ્મે, એતદેવ મયં સઙ્ખાય મોદામ; અત્થિ ચ સક્કેન દેવાનમિન્દેન તસ્સ ભગવતો અટ્ઠ યથાભુચ્ચા વણ્ણા ભાસિતા; તે ચ મયં સઙ્ખાય મોદામા’તિ.

અટ્ઠ યથાભુચ્ચવણ્ણા

૩૦૨. ‘‘અથ , ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો સક્કં દેવાનમિન્દં એતદવોચ – ‘સાધુ, દેવાનમિન્દ, મયમ્પિ તસ્સ ભગવતો અટ્ઠ યથાભુચ્ચે વણ્ણે સુણેય્યામા’તિ. ‘એવં મહાબ્રહ્મે’તિ ખો, ભન્તે, સક્કો દેવાનમિન્દો બ્રહ્મુનો સનઙ્કુમારસ્સ ભગવતો અટ્ઠ યથાભુચ્ચે વણ્ણે પયિરુદાહાસિ.

‘‘તં કિં મઞ્ઞતિ, ભવં મહાબ્રહ્મા? યાવઞ્ચ સો ભગવા બહુજનહિતાય પટિપન્નો બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં. એવં બહુજનહિતાય પટિપન્નં બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘સ્વાક્ખાતો ખો પન તેન ભગવતા ધમ્મો સન્દિટ્ઠિકો અકાલિકો એહિપસ્સિકો ઓપનેય્યિકો પચ્ચત્તં વેદિતબ્બો વિઞ્ઞૂહિ. એવં ઓપનેય્યિકસ્સ ધમ્મસ્સ દેસેતારં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘ઇદં કુસલ’ન્તિ ખો પન તેન ભગવતા સુપઞ્ઞત્તં, ‘ઇદં અકુસલ’ન્તિ સુપઞ્ઞત્તં, ‘ઇદં સાવજ્જં ઇદં અનવજ્જં, ઇદં સેવિતબ્બં ઇદં ન સેવિતબ્બં, ઇદં હીનં ઇદં પણીતં, ઇદં કણ્હસુક્કસપ્પટિભાગ’ન્તિ સુપઞ્ઞત્તં. એવં કુસલાકુસલસાવજ્જાનવજ્જસેવિતબ્બાસેવિતબ્બહીનપણીતકણ્હસુક્કસપ્પટિભાગાનં ધમ્માનં પઞ્ઞાપેતારં. ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘સુપઞ્ઞત્તા ખો પન તેન ભગવતા સાવકાનં નિબ્બાનગામિની પટિપદા સંસન્દતિ નિબ્બાનઞ્ચ પટિપદા ચ. સેય્યથાપિ નામ ગઙ્ગોદકં યમુનોદકેન સંસન્દતિ સમેતિ, એવમેવ સુપઞ્ઞત્તા તેન ભગવતા સાવકાનં નિબ્બાનગામિની પટિપદા સંસન્દતિ નિબ્બાનઞ્ચ પટિપદા ચ. એવં નિબ્બાનગામિનિયા પટિપદાય પઞ્ઞાપેતારં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘અભિનિપ્ફન્નો ખો પન તસ્સ ભગવતો લાભો અભિનિપ્ફન્નો સિલોકો, યાવ મઞ્ઞે ખત્તિયા સમ્પિયાયમાનરૂપા વિહરન્તિ. વિગતમદો ખો પન સો ભગવા આહારં આહારેતિ. એવં વિગતમદં આહારં આહરયમાનં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘લદ્ધસહાયો ખો પન સો ભગવા સેખાનઞ્ચેવ પટિપન્નાનં ખીણાસવાનઞ્ચ વુસિતવતં, તે ભગવા અપનુજ્જ એકારામતં અનુયુત્તો વિહરતિ. એવં એકારામતં અનુયુત્તં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘યથાવાદી ખો પન સો ભગવા તથાકારી, યથાકારી તથાવાદી; ઇતિ યથાવાદી તથાકારી, યથાકારી તથાવાદી. એવં ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપ્પન્નં ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા.

‘‘તિણ્ણવિચિકિચ્છો ખો પન સો ભગવા વિગતકથંકથો પરિયોસિતસઙ્કપ્પો અજ્ઝાસયં આદિબ્રહ્મચરિયં . એવં તિણ્ણવિચિકિચ્છં વિગતકથંકથં પરિયોસિતસઙ્કપ્પં અજ્ઝાસયં આદિબ્રહ્મચરિયં. ઇમિનાપઙ્ગેન સમન્નાગતં સત્થારં નેવ અતીતંસે સમનુપસ્સામ, ન પનેતરહિ, અઞ્ઞત્ર તેન ભગવતા’તિ.

૩૦૩. ''ઇમે ખો, ભન્તે, સક્કો દેવાનમિન્દો બ્રહ્મુનો સનઙ્કુમારસ્સ ભગવતો અટ્ઠ યથાભુચ્ચે વણ્ણે પયિરુદાહાસિ. તેન સુદં, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો અત્તમનો હોતિ પમુદિતો પીતિસોમનસ્સજાતો ભગવતો અટ્ઠ યથાભુચ્ચે વણ્ણે સુત્વા. અથ, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો ઓળારિકં અત્તભાવં અભિનિમ્મિનિત્વા કુમારવણ્ણી હુત્વા પઞ્ચસિખો દેવાનં તાવતિંસાનં પાતુરહોસિ . સો વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા આકાસે અન્તલિક્ખે પલ્લઙ્કેન નિસીદિ. સેય્યથાપિ, ભન્તે, બલવા પુરિસો સુપચ્ચત્થતે વા પલ્લઙ્કે સમે વા ભૂમિભાગે પલ્લઙ્કેન નિસીદેય્ય, એવમેવ ખો, ભન્તે, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા આકાસે અન્તલિક્ખે પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા દેવે તાવતિંસે આમન્તેસિ –

ગોવિન્દબ્રાહ્મણવત્થુ

૩૦૪. ''તં કિં મઞ્ઞન્તિ, ભોન્તો દેવા તાવતિંસા, યાવ દીઘરત્તં મહાપઞ્ઞોવ સો ભગવા અહોસિ. ભૂતપુબ્બં, ભો, રાજા દિસમ્પતિ નામ અહોસિ. દિસમ્પતિસ્સ રઞ્ઞો ગોવિન્દો નામ બ્રાહ્મણો પુરોહિતો અહોસિ. દિસમ્પતિસ્સ રઞ્ઞો રેણુ નામ કુમારો પુત્તો અહોસિ. ગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ જોતિપાલો નામ માણવો પુત્તો અહોસિ. ઇતિ રેણુ ચ રાજપુત્તો જોતિપાલો ચ માણવો અઞ્ઞે ચ છ ખત્તિયા ઇચ્ચેતે અટ્ઠ સહાયા અહેસું. અથ ખો, ભો, અહોરત્તાનં અચ્ચયેન ગોવિન્દો બ્રાહ્મણો કાલમકાસિ. ગોવિન્દે બ્રાહ્મણે કાલઙ્કતે રાજા દિસમ્પતિ પરિદેવેસિ – ''યસ્મિં વત, ભો, મયં સમયે ગોવિન્દે બ્રાહ્મણે સબ્બકિચ્ચાનિ સમ્મા વોસ્સજ્જિત્વા પઞ્ચહિ કામગુણેહિ સમપ્પિતા સમઙ્ગીભૂતા પરિચારેમ, તસ્મિં નો સમયે ગોવિન્દો બ્રાહ્મણો કાલઙ્કતો''તિ. એવં વુત્તે ભો રેણુ રાજપુત્તો રાજાનં દિસમ્પતિં એતદવોચ – ''મા ખો ત્વં, દેવ, ગોવિન્દે બ્રાહ્મણે કાલઙ્કતે અતિબાળ્હં પરિદેવેસિ. અત્થિ, દેવ, ગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ જોતિપાલો નામ માણવો પુત્તો પણ્ડિતતરો ચેવ પિતરા, અલમત્થદસતરો ચેવ પિતરા; યેપિસ્સ પિતા અત્થે અનુસાસિ, તેપિ જોતિપાલસ્સેવ માણવસ્સ અનુસાસનિયા''તિ. ''એવં કુમારા''તિ? ''એવં દેવા''તિ.

મહાગોવિન્દવત્થુ

૩૦૫. ''અથ ખો, ભો, રાજા દિસમ્પતિ અઞ્ઞતરં પુરિસં આમન્તેસિ – ''એહિ ત્વં, અમ્ભો પુરિસ, યેન જોતિપાલો નામ માણવો તેનુપસઙ્કમ; ઉપસઙ્કમિત્વા જોતિપાલં માણવં એવં વદેહિ – 'ભવમત્થુ ભવન્તં જોતિપાલં, રાજા દિસમ્પતિ ભવન્તં જોતિપાલં માણવં આમન્તયતિ, રાજા દિસમ્પતિ ભોતો જોતિપાલસ્સ માણવસ્સ દસ્સનકામો'''તિ. ''એવં, દેવા''તિ ખો, ભો, સો પુરિસો દિસમ્પતિસ્સ રઞ્ઞો પટિસ્સુત્વા યેન જોતિપાલો માણવો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા જોતિપાલં માણવં એતદવોચ – ''ભવમત્થુ ભવન્તં જોતિપાલં, રાજા દિસમ્પતિ ભવન્તં જોતિપાલં માણવં આમન્તયતિ , રાજા દિસમ્પતિ ભોતો જોતિપાલસ્સ માણવસ્સ દસ્સનકામો''તિ. ''એવં, ભો''તિ ખો ભો જોતિપાલો માણવો તસ્સ પુરિસસ્સ પટિસ્સુત્વા યેન રાજા દિસમ્પતિ તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા દિસમ્પતિના રઞ્ઞા સદ્ધિં સમ્મોદિ; સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નં ખો, ભો, જોતિપાલં માણવં રાજા દિસમ્પતિ એતદવોચ – ''અનુસાસતુ નો ભવં જોતિપાલો, મા નો ભવં જોતિપાલો અનુસાસનિયા પચ્ચબ્યાહાસિ. પેત્તિકે તં ઠાને ઠપેસ્સામિ, ગોવિન્દિયે અભિસિઞ્ચિસ્સામી''તિ. ''એવં, ભો''તિ ખો, ભો, સો જોતિપાલો માણવો દિસમ્પતિસ્સ રઞ્ઞો પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો, ભો, રાજા દિસમ્પતિ જોતિપાલં માણવં ગોવિન્દિયે અભિસિઞ્ચિ, તં પેત્તિકે ઠાને ઠપેસિ. અભિસિત્તો જોતિપાલો માણવો ગોવિન્દિયે પેત્તિકે ઠાને ઠપિતો યેપિસ્સ પિતા અત્થે અનુસાસિ તેપિ અત્થે અનુસાસતિ, યેપિસ્સ પિતા અત્થે નાનુસાસિ, તેપિ અત્થે અનુસાસતિ; યેપિસ્સ પિતા કમ્મન્તે અભિસમ્ભોસિ, તેપિ કમ્મન્તે અભિસમ્ભોતિ,

યેપિસ્સ પિતા કમ્મન્તે નાભિસમ્ભોસિ, તેપિ કમ્મન્તે અભિસમ્ભોતિ. તમેનં મનુસ્સા એવમાહંસુ – ‘‘ગોવિન્દો વત, ભો, બ્રાહ્મણો, મહાગોવિન્દો વત, ભો, બ્રાહ્મણો’’તિ. ઇમિના ખો એવં, ભો, પરિયાયેન જોતિપાલસ્સ માણવસ્સ ગોવિન્દો મહાગોવિન્દોત્વેવ સમઞ્ઞા ઉદપાદિ.

રજ્જસંવિભજનં

306. ‘‘અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો યેન તે છ ખત્તિયા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા તે છ ખત્તિયે એતદવોચ – ‘‘દિસમ્પતિ ખો, ભો, રાજા જિણ્ણો વુદ્ધો મહલ્લકો અદ્ધગતો વયોઅનુપ્પત્તો, કો નુ ખો પન, ભો, જાનાતિ જીવિતં? ઠાનં ખો પનેતં વિજ્જતિ, યં દિસમ્પતિમ્હિ રઞ્ઞે કાલઙ્કતે રાજકત્તારો રેણું રાજપુત્તં રજ્જે અભિસિઞ્ચેય્યું. આયન્તુ, ભોન્તો, યેન રેણુ રાજપુત્તો તેનુપસઙ્કમથ; ઉપસઙ્કમિત્વા રેણું રાજપુત્તં એવં વદેથ – ‘‘મયં ખો ભોતો રેણુસ્સ સહાયા પિયા મનાપા અપ્પટિકૂલા, યંસુખો ભવં તંસુખા મયં, યંદુક્ખો ભવં તંદુક્ખા મયં. દિસમ્પતિ ખો, ભો, રાજા જિણ્ણો વુદ્ધો મહલ્લકો અદ્ધગતો વયોઅનુપ્પત્તો, કો નુ ખો પન, ભો, જાનાતિ જીવિતં? ઠાનં ખો પનેતં વિજ્જતિ, યં દિસમ્પતિમ્હિ રઞ્ઞે કાલઙ્કતે રાજકત્તારો ભવન્તં રેણું રજ્જે અભિસિઞ્ચેય્યું. સચે ભવં રેણુ રજ્જં લભેથ, સંવિભજેથ નો રજ્જેના’’તિ. ‘‘એવં ભો’’તિ ખો, ભો, તે છ ખત્તિયા મહાગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ પટિસ્સુત્વા યેન રેણુ રાજપુત્તો તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા રેણું રાજપુત્તં એતદવોચું – ‘‘મયં ખો ભોતો રેણુસ્સ સહાયા પિયા મનાપા અપ્પટિકૂલા ; યંસુખો ભવં તંસુખા મયં, યંદુક્ખો ભવં તંદુક્ખા મયં. દિસમ્પતિ ખો, ભો, રાજા જિણ્ણો વુદ્ધો મહલ્લકો અદ્ધગતો વયોઅનુપ્પત્તો, કો નુ ખો પન ભો જાનાતિ જીવિતં? ઠાનં ખો પનેતં વિજ્જતિ, યં દિસમ્પતિમ્હિ રઞ્ઞે કાલઙ્કતે રાજકત્તારો ભવન્તં રેણું રજ્જે અભિસિઞ્ચેય્યું. સચે ભવં રેણુ રજ્જં લભેથ, સંવિભજેથ નો રજ્જેના’’તિ. ‘‘કો નુ ખો, ભો, અઞ્ઞો મમ વિજિતે સુખો ભવેથ [સુખા ભવેય્યાથ (ક॰), સુખં ભવેય્યાથ, સુખમેધેય્યાથ (સી॰ પી॰),સુખ મેધેથ (?)], અઞ્ઞત્ર ભવન્તેભિ? સચાહં, ભો, રજ્જં લભિસ્સામિ, સંવિભજિસ્સામિ વો રજ્જેના’’’તિ.

307. ‘‘અથ ખો, ભો, અહોરત્તાનં અચ્ચયેન રાજા દિસમ્પતિ કાલમકાસિ. દિસમ્પતિમ્હિ રઞ્ઞે કાલઙ્કતે રાજકત્તારો રેણું રાજપુત્તં રજ્જે અભિસિઞ્ચિંસુ. અભિસિત્તો રેણુ રજ્જેન પઞ્ચહિ કામગુણેહિ સમપ્પિતો સમઙ્ગીભૂતો પરિચારેતિ. અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો યેન તે છ ખત્તિયા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા તે છ ખત્તિયે એતદવોચ – ‘‘દિસમ્પતિ ખો, ભો, રાજા કાલઙ્કતો. અભિસિત્તો રેણુ રજ્જેન પઞ્ચહિ કામગુણેહિ સમપ્પિતો સમઙ્ગીભૂતો પરિચારેતિ. કો નુ ખો પન, ભો, જાનાતિ, મદનીયા કામા? આયન્તુ, ભોન્તો, યેન રેણુ રાજા તેનુપસઙ્કમથ; ઉપસઙ્કમિત્વા રેણું રાજાનં એવં વદેથ – દિસમ્પતિ ખો, ભો, રાજા કાલઙ્કતો, અભિસિત્તો ભવં રેણુ રજ્જેન, સરતિ ભવં તં વચન’’’ન્તિ?

308. ‘‘‘એવં , ભો’’તિ ખો, ભો, તે છ ખત્તિયા મહાગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ પટિસ્સુત્વા યેન રેણુ રાજા તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા રેણું રાજાનં એતદવોચું – ‘‘દિસમ્પતિ ખો, ભો, રાજા કાલઙ્કતો, અભિસિત્તો ભવં રેણુ રજ્જેન, સરતિ ભવં તં વચન’’ન્તિ? ‘‘સરામહં, ભો, તં વચનં [વચનન્તિ (સ્યા॰ ક॰)]. કો નુ ખો, ભો, પહોતિ ઇમં મહાપથવિં ઉત્તરેન આયતં દક્ખિણેન સકટમુખં સત્તધા સમં સુવિભત્તં વિભજિતુ’’ન્તિ? ‘‘કો નુ ખો, ભો, અઞ્ઞો પહોતિ, અઞ્ઞત્ર મહાગોવિન્દેન બ્રાહ્મણેના’’તિ? અથ ખો, ભો, રેણુ રાજા અઞ્ઞતરં પુરિસં આમન્તેસિ – ‘‘એહિ ત્વં, અમ્ભો પુરિસ, યેન મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો તેનુપસઙ્કમ; ઉપસઙ્કમિત્વા મહાગોવિન્દં બ્રાહ્મણં એવં વદેહિ – ‘રાજા તં, ભન્તે, રેણુ આમન્તેતી’’’તિ. ‘‘એવં દેવા’’તિ ખો, ભો, સો પુરિસો રેણુસ્સ રઞ્ઞો પટિસ્સુત્વા યેન

મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા મહાગોવિન્દં બ્રાહ્મણં એતદવોચ – ‘‘રાજા તં, ભન્તે, રેણુ આમન્તેતી’’તિ. ‘‘એવં, ભો’’તિ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો તસ્સ પુરિસસ્સ પટિસ્સુત્વા યેન રેણુ રાજા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા રેણુના રઞ્ઞા સદ્ધિં સમ્મોદિ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નં ખો, ભો, મહાગોવિન્દં બ્રાહ્મણં રેણુ રાજા એતદવોચ – ‘‘એતુ, ભવં ગોવિન્દો, ઇમં મહાપથવિં ઉત્તરેન આયતં દક્ખિણેન સકટમુખં સત્તધા સમં સુવિભત્તં વિભજતૂ’’તિ. ‘‘એવં, ભો’’તિ ખો મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો રેણુસ્સ રઞ્ઞો પટિસ્સુત્વા ઇમં મહાપથવિં ઉત્તરેન આયતં દક્ખિણેન સકટમુખં સત્તધા સમં સુવિભત્તં વિભજિ. સબ્બાનિ સકટમુખાનિ પટ્ઠપેસિ [અટ્ઠપેસિ (સી॰ પી॰)]. તત્ર સુદં મજ્ઝે રેણુસ્સ રઞ્ઞો જનપદો હોતિ.

૩૦૯. દન્તપુરં કલિઙ્ગાનં [કાલિઙ્ગાનં (સ્યા॰ પી॰ ક॰)], અસ્સકાનઞ્ચ પોતનં.

મહેસયં [માહિસ્સતિ (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] અવન્તીનં, સોવીરાનઞ્ચ રોરુકં.

મિથિલા ચ વિદેહાનં, ચમ્પા અઙ્ગેસુ માપિતા;
બારાણસી ચ કાસીનં, એતે ગોવિન્દમાપિતાતિ.

૩૧૦. ‘‘અથ ખો, ભો, તે છ ખત્તિયા યથાસકેન લાભેન અત્તમના અહેસું પરિપુણ્ણસઙ્કપ્પા – ‘‘યં વત નો અહોસિ ઇચ્છિતં, યં આકઙ્ખિતં, યં અધિપ્પેતં, યં અભિપત્થિતં, તં નો લદ્ધ’’ન્તિ.

‘‘સત્તભૂ બ્રહ્મદત્તો ચ, વેસ્સભૂ ભરતો સહ;
રેણુ દ્વે ધતરટ્ઠા ચ, તદાસું સત્ત ભારધા’તિ.

પઠમભાણવારો નિટ્ઠિતો.

કિત્તિસદ્દઅબ્ભુગ્ગમનં

૩૧૧. ‘‘અથ ખો, ભો, તે છ ખત્તિયા યેન મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા મહાગોવિન્દં બ્રાહ્મણં એતદવોચું – ‘‘યથા ખો ભવં ગોવિન્દો રેણુસ્સ રઞ્ઞો સહાયો પિયો મનાપો અપ્પટિકૂલો. એવમેવ ખો ભવં ગોવિન્દો અમ્હાકમ્પિ સહાયો પિયો મનાપો અપ્પટિકૂલો, અનુસાસતુ નો ભવં ગોવિન્દો; મા નો ભવં ગોવિન્દો અનુસાસનિયા પચ્ચબ્યાહાસી’’તિ. ‘‘એવં, ભો’’તિ ખો મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો તેસં છન્નં ખત્તિયાનં પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો સત્ત ચ રાજાનો ખત્તિયે મુદ્ધાવસિત્તે રજ્જે [મુદ્ધાભિસિત્તે રજ્જેન (સ્યા॰)] અનુસાસિ, સત્ત ચ બ્રાહ્મણમહાસાલે સત્ત ચ ન્હાતકસતાનિ મન્તે વાચેસિ.

૩૧૨. ‘‘અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ અપરેન સમયેન એવં કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગચ્છિ [અબ્ભુગ્ગઞ્છિ (સી॰ પી॰)] – ‘‘સક્ખિ મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો બ્રહ્માનં પસ્સતિ, સક્ખિ મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો બ્રહ્મુના સાકચ્છેતિ સલ્લપતિ મન્તેતી’’તિ. અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ એતદહોસિ – ‘‘મય્હં ખો એવં કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતો – ‘સક્ખિ મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો બ્રહ્માનં પસ્સતિ, સક્ખિ મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો બ્રહ્મુના સાકચ્છેતિ સલ્લપતિ મન્તેતી’તિ. ન ખો પનાહં બ્રહ્માનં પસ્સામિ, ન બ્રહ્મુના સાકચ્છેમિ, ન બ્રહ્મુના સલ્લપામિ , ન બ્રહ્મુના મન્તેમિ. સુતં ખો પન મેતં બ્રાહ્મણાનં વુદ્ધાનં મહલ્લકાનં આચરિયપાચરિયાનં

ભાસમાનાનં – ‘યો વસ્સિકે ચત્તારો માસે પટિસલ્લીયતિ, કરુણં ઝાનં ઝાયતિ, સો બ્રહ્માનં પસ્સતિ બ્રહ્મુના સાકચ્છેતિ બ્રહ્મુના સલ્લપતિ બ્રહ્મુના મન્તેતી’તિ. યંનૂનાહં વસ્સિકે ચત્તારો માસે પટિસલ્લીયેય્યં, કરુણં ઝાનં ઝાયેય્ય’’ન્તિ.

૩૧૩. ‘‘અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો યેન રેણુ રાજા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા રેણું રાજાનં એતદવોચ – ‘‘મય્હં ખો, ભો, એવં કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતો – ‘સક્ખિ મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો બ્રહ્માનં પસ્સતિ, સક્ખિ મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો બ્રહ્મુના સાકચ્છેતિ સલ્લપતિ મન્તેતી’તિ. ન ખો પનાહં, ભો, બ્રહ્માનં પસ્સામિ, ન બ્રહ્મુના સાકચ્છેમિ, ન બ્રહ્મુના સલ્લપામિ, ન બ્રહ્મુના મન્તેમિ. સુતં ખો પન મેતં બ્રાહ્મણાનં વુદ્ધાનં મહલ્લકાનં આચરિયપાચરિયાનં ભાસમાનાનં – ‘યો વસ્સિકે ચત્તારો માસે પટિસલ્લીયતિ, કરુણં ઝાનં ઝાયતિ, સો બ્રહ્માનં પસ્સતિ, બ્રહ્મુના સાકચ્છેતિ બ્રહ્મુના સલ્લપતિ બ્રહ્મુના મન્તેતી’તિ. ઇચ્છામહં, ભો, વસ્સિકે ચત્તારો માસે પટિસલ્લીયિતું, કરુણં ઝાનં ઝાયિતું; નમ્હિ કેનચિ ઉપસઙ્કમિતબ્બો અઞ્ઞત્ર એકેન ભત્તાભિહારેના’’તિ. ‘‘યસ્સદાનિ ભવં ગોવિન્દો કાલં મઞ્ઞતી’’તિ.

૩૧૪. ‘‘અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો યેન તે છ ખત્તિયા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા તે છ ખત્તિયે એતદવોચ – ‘‘મય્હં ખો, ભો, એવં કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતો – ‘સક્ખિ મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો બ્રહ્માનં પસ્સતિ, સક્ખિ મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો બ્રહ્મુના સાકચ્છેતિ સલ્લપતિ મન્તેતી’તિ. ન ખો પનાહં, ભો, બ્રહ્માનં પસ્સામિ, ન બ્રહ્મુના સાકચ્છેમિ, ન બ્રહ્મુના સલ્લપામિ, ન બ્રહ્મુના મન્તેમિ. સુતં ખો પન મેતં બ્રાહ્મણાનં વુદ્ધાનં મહલ્લકાનં આચરિયપાચરિયાનં ભાસમાનાનં, ‘યો વસ્સિકે ચત્તારો માસે પટિસલ્લીયતિ, કરુણં ઝાનં ઝાયતિ, સો બ્રહ્માનં પસ્સતિ બ્રહ્મુના સાકચ્છેતિ બ્રહ્મુના સલ્લપતિ બ્રહ્મુના મન્તેતી’તિ. ઇચ્છામહં, ભો, વસ્સિકે ચત્તારો માસે પટિસલ્લીયિતું, કરુણં ઝાનં ઝાયિતું; નમ્હિ કેનચિ ઉપસઙ્કમિતબ્બો અઞ્ઞત્ર એકેન ભત્તાભિહારેના’’તિ. ‘‘યસ્સદાનિ ભવં ગોવિન્દો કાલં મઞ્ઞતી’’’તિ.

૩૧૫. ‘‘અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો યેન તે સત્ત ચ બ્રાહ્મણમહાસાલા સત્ત ચ ન્હાતકસતાનિ તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા તે સત્ત ચ બ્રાહ્મણમહાસાલે સત્ત ચ ન્હાતકસતાનિ એતદવોચ – ‘‘મય્હં ખો, ભો, એવં કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતો – ‘સક્ખિ મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો બ્રહ્માનં પસ્સતિ, સક્ખિ મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો બ્રહ્મુના સાકચ્છેતિ સલ્લપતિ મન્તેતી’તિ. ન ખો પનાહં, ભો, બ્રહ્માનં પસ્સામિ, ન બ્રહ્મુના સાકચ્છેમિ, ન બ્રહ્મુના સલ્લપામિ, ન બ્રહ્મુના મન્તેમિ. સુતં ખો પન મેતં બ્રાહ્મણાનં વુદ્ધાનં મહલ્લકાનં આચરિયપાચરિયાનં ભાસમાનાનં – ‘યો વસ્સિકે ચત્તારો માસે પટિસલ્લીયતિ, કરુણં ઝાનં ઝાયતિ, સો બ્રહ્માનં પસ્સતિ, બ્રહ્મુના સાકચ્છેતિ, બ્રહ્મુના સલ્લપતિ, બ્રહ્મુના મન્તેતી’તિ. તેન હિ, ભો, યથાસુતે યથાપરિયત્તે મન્તે વિત્થારેન સજ્ઝાયં કરોથ, અઞ્ઞમઞ્ઞઞ્ચ મન્તે વાચેથ; ઇચ્છામહં, ભો, વસ્સિકે ચત્તારો માસે પટિસલ્લીયિતું, કરુણં ઝાનં ઝાયિતું; નમ્હિ કેનચિ ઉપસઙ્કમિતબ્બો અઞ્ઞત્ર એકેન ભત્તાભિહારેના’’તિ. ‘‘યસ્સ દાનિ ભવં ગોવિન્દો કાલં મઞ્ઞતી’’તિ.

૩૧૬. ‘‘અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો યેન ચત્તારીસા ભરિયા સાદિસિયો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ચત્તારીસા ભરિયા સાદિસિયો એતદવોચ – ‘‘મય્હં ખો, ભોતી, એવં કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતો – ‘સક્ખિ મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો બ્રહ્માનં પસ્સતિ, સક્ખિ મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો બ્રહ્મુના સાકચ્છેતિ સલ્લપતિ મન્તેતી’તિ. ન ખો પનાહં, ભોતી, બ્રહ્માનં પસ્સામિ, ન બ્રહ્મુના સાકચ્છેમિ, ન બ્રહ્મુના સલ્લપામિ, ન બ્રહ્મુના મન્તેમિ. સુતં ખો પન મેતં બ્રાહ્મણાનં વુદ્ધાનં મહલ્લકાનં આચરિયપાચરિયાનં ભાસમાનાનં ‘યો વસ્સિકે ચત્તારો માસે

પટિસલ્લીયતિ, કરુણં ઝાનં ઝાયતિ, સો બ્રહ્માનં પસ્સતિ, બ્રહ્મુના સાકચ્છેતિ, બ્રહ્મુના સલ્લપતિ, બ્રહ્મુના મન્તેતીતિ, ઇચ્છામહં, ભોતી, વસ્સિકે ચત્તારો માસે પટિસલ્લીયિતું, કરુણં ઝાનં ઝાયિતું; નમ્હિ કેનચિ ઉપસઙ્કમિતબ્બો અઞ્ઞત્ર એકેન ભત્તાભિહારેના''તિ. ''યસ્સ દાનિ ભવં ગોવિન્દો કાલં મઞ્ઞતી'''તિ.

૩૧૭. ''અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો પુરત્થિમેન નગરસ્સ નવં સન્ધાગારં કારાપેત્વા વસ્સિકે ચત્તારો માસે પટિસલ્લીયિ, કરુણં ઝાનં ઝાયિ; નાસ્સુધ કોચિ ઉપસઙ્કમતિ [ઉપસઙ્કમિ (પી॰)] અઞ્ઞત્ર એકેન ભત્તાભિહારેન. અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ચતુન્નં માસાનં અચ્ચયેન અહુદેવ ઉક્કણ્ઠના અહુ પરિતસ્સના – ''સુતં ખો પન મેતં બ્રાહ્મણાનં વુદ્ધાનં મહલ્લકાનં આચરિયપાચરિયાનં ભાસમાનાનં – 'યો વસ્સિકે ચત્તારો માસે પટિસલ્લીયતિ, કરુણં ઝાનં ઝાયતિ, સો બ્રહ્માનં પસ્સતિ, બ્રહ્મુના સાકચ્છેતિ બ્રહ્મુના સલ્લપતિ બ્રહ્મુના મન્તેતી'તિ. ન ખો પનાહં બ્રહ્માનં પસ્સામિ, ન બ્રહ્મુના સાકચ્છેમિ ન બ્રહ્મુના સલ્લપામિ ન બ્રહ્મુના મન્તેમી'''તિ.

બ્રહ્મુના સાકચ્છા

૩૧૮. ''અથ ખો, ભો, બ્રહ્મા સનઙ્કુમારો મહાગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ચેતસા ચેતોપરિવિતક્કમઞ્ઞાય સેય્યથાપિ નામ બલવા પુરિસો સમિઞ્જિતં વા બાહં પસારેય્ય, પસારિતં વા બાહં સમિઞ્જેય્ય, એવમેવ, બ્રહ્મલોકે અન્તરહિતો મહાગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ સમ્મુખે પાતુરહોસિ. અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ અહુદેવ ભયં અહુ છમ્ભિતત્તં અહુ લોમહંસો યથા તં અદિટ્ઠપુબ્બં રૂપં દિસ્વા. અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો ભીતો સંવિગ્ગો લોમહટ્ઠજાતો બ્રહ્માનં સનઙ્કુમારં ગાથાય અજ્ઝભાસિ –

'''વણ્ણવા યસવા સિરિમા, કો નુ ત્વમસિ મારિસ;
અજાનન્તા તં પુચ્છામ, કથં જાનેમુ તં મય''ન્તિ.

''મં વે કુમારં જાનન્તિ, બ્રહ્મલોકે સનન્તનં [સનન્તિય (ક॰)];
સબ્બે જાનન્તિ મં દેવા, એવં ગોવિન્દ જાનહિ''.

'''આસનં ઉદકં પજ્જં, મધુસાકઞ્ચ [મધુપાકઞ્ચ (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] બ્રહ્મુનો;
અગ્ઘે ભવન્તં પુચ્છામ, અગ્ઘં કુરુતુ નો ભવં''.

''પટિગ્ગણ્હામ તે અગ્ઘં, યં ત્વં ગોવિન્દ ભાસસિ;
દિટ્ઠધમ્મહિતત્થાય, સમ્પરાય સુખાય ચ;
કતાવકાસો પુચ્છસ્સુ, યં કિઞ્ચિ અભિપત્થિત''ન્તિ.

૩૧૯. ''અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ એતદહોસિ – ''કતાવકાસો ખોમ્હિ બ્રહ્મુના સનઙ્કુમારેન. કિં નુ ખો અહં બ્રહ્માનં સનઙ્કુમારં પુચ્છેય્યં દિટ્ઠધમ્મિકં વા અત્થં સમ્પરાયિકં વા'તિ? અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ એતદહોસિ – 'કુસલો ખો અહં દિટ્ઠધમ્મિકાનં અત્થાનં, અઞ્ઞેપિ મં દિટ્ઠધમ્મિકં અત્થં પુચ્છન્તિ. યંનૂનાહં બ્રહ્માનં સનઙ્કુમારં સમ્પરાયિકઞ્ઞેવ અત્થં પુચ્છેય્ય'ન્તિ. અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો બ્રહ્માનં સનઙ્કુમારં ગાથાય અજ્ઝભાસિ –

‘‘પુચ્છામિ બ્રહ્માનં સનઙ્કુમારં,
કઙ્ખી અકઙ્ખિં પરવેદિયેસુ;
કત્થટ્ઠિતો કિમ્હિ ચ સિક્ખમાનો,
પપ્પોતિ મચ્ચો અમતં બ્રહ્મલોક’’ન્તિ.

‘‘હિત્વા મમત્તં મનુજેસુ બ્રહ્મે,
એકોદિભૂતો કરુણેધિમુત્તો [કરુણાધિમુત્તો (સી॰ સ્યા॰ પી॰)];
નિરામગન્ધો વિરતો મેથુનસ્મા,
એત્થટ્ઠિતો એત્થ ચ સિક્ખમાનો;
પપ્પોતિ મચ્ચો અમતં બ્રહ્મલોક’’ન્તિ.

૩૨૦. ‘‘હિત્વા મમત્ત’ન્તિ અહં ભોતો આજાનામિ. ઇધેકચ્ચો અપ્પં વા ભોગક્ખન્ધં પહાય મહન્તં વા ભોગક્ખન્ધં પહાય અપ્પં વા ઞાતિપરિવટ્ટં પહાય મહન્તં વા ઞાતિપરિવટ્ટં પહાય કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજતિ, ‘ઇતિ હિત્વા મમત્ત’ન્તિ અહં ભોતો આજાનામિ. ‘એકોદિભૂતો’તિ અહં ભોતો આજાનામિ. ઇધેકચ્ચો વિવિત્તં સેનાસનં ભજતિ અરઞ્ઞં રુક્ખમૂલં પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપત્થં અબ્ભોકાસં પલાલપુઞ્જં, ઇતિ એકોદિભૂતો’તિ અહં ભોતો આજાનામિ. ‘કરુણેધિમુત્તો’તિ અહં ભોતો આજાનામિ. ઇધેકચ્ચો કરુણાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહરતિ, તથા દુતિયં, તથા તતિયં, તથા ચતુત્થં. ઇતિ ઉદ્ધમધોતિરિયં સબ્બધિ સબ્બત્તતાય સબ્બાવન્તં લોકં કરુણાસહગતેન ચેતસા વિપુલેન મહગ્ગતેન અપ્પમાણેન અવેરેન અબ્યાપજ્જેન ફરિત્વા વિહરતિ. ઇતિ ‘કરુણેધિમુત્તો’તિ અહં ભોતો આજાનામિ. આમગન્ધે ચ ખો અહં ભોતો ભાસમાનસ્સ ન આજાનામિ.

‘‘કે આમગન્ધા મનુજેસુ બ્રહ્મે,
એતે અવિદ્વા ઇધ બ્રૂહિ ધીર;
કેનાવટા [કેનાવુટા (સ્યા॰)] વાતિ પજા કુરુતુ [કુરૂરૂ (સ્યા॰), કુરુરૂ (પી॰), કુરૂરુ (?)],
આપાયિકા નિવુતબ્રહ્મલોકા’’તિ.

‘‘કોધો મોસવજ્જં નિકતિ ચ દુબ્ભો,
કદરિયતા અતિમાનો ઉસૂયા;
ઇચ્છા વિવિચ્છા પરહેઠના ચ,
લોભો ચ દોસો ચ મદો ચ મોહો;
એતેસુ યુત્તા અનિરામગન્ધા,
આપાયિકા નિવુતબ્રહ્મલોકા’’તિ.

‘‘યથા ખો અહં ભોતો આમગન્ધે ભાસમાનસ્સ આજાનામિ. તે ન સુનિમ્મદયા અગારં અજ્ઝાવસતા. પબ્બજિસ્સામહં, ભો, અગારસ્મા અનગારિય’’ન્તિ. ‘‘યસ્સદાનિ ભવં ગોવિન્દો કાલં મઞ્ઞતી’’તિ.

રેણુરાજઆમન્તના

૩૨૧. ‘‘અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો યેન રેણુ રાજા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા રેણું રાજાનં એતદવોચ – ‘‘અઞ્ઞં દાનિ ભવં પુરોહિતં પરિયેસતુ, યો ભોતો રજ્જં અનુસાસિસ્સતિ. ઇચ્છામહં, ભો , અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતું. યથા ખો પન મે સુતં બ્રહ્મુનો આમગન્ધે ભાસમાનસ્સ, તે ન સુનિમ્મદયા અગારં અજ્ઝાવસતા. પબ્બજિસ્સામહં, ભો, અગારસ્મા અનગારિય’’ન્તિ.

‘‘આમન્તયામિ રાજાનં, રેણું ભૂમિપતિં અહં;
ત્વં પજાનસ્સુ રજ્જેન, નાહં પોરોહિચ્ચે રમે’’.

‘‘સચે તે ઊનં કામેહિ, અહં પરિપૂરયામિ તે;
યો તં હિંસતિ વારેમિ, ભૂમિસેનાપતિ અહં;
તુવં પિતા અહં પુત્તો, મા નો ગોવિન્દ પાજહિ’’ [પાજેહિ (અટ્ઠકથાયં સંવણ્ણિતપાઠન્તરં)].

‘‘નમત્થિ ઊનં કામેહિ, હિંસિતા મે ન વિજ્જતિ;
અમનુસ્સવચો સુત્વા, તસ્માહં ન ગહે રમે’’.

‘‘અમનુસ્સો કથંવણ્ણો, કિં તે અત્થં અભાસથ;
યઞ્ચ સુત્વા જહાસિ નો, ગેહે અમ્હે ચ કેવલી’’.

‘‘ઉપવુત્થસ્સ મે પુબ્બે, યિટ્ઠુકામસ્સ મે સતો;
અગ્ગિ પજ્જલિતો આસિ, કુસપત્તપરિત્થતો’’.

‘‘તતો મે બ્રહ્મા પાતુરહુ, બ્રહ્મલોકા સનન્તનો;
સો મે પઞ્હં વિયાકાસિ, તં સુત્વા ન ગહે રમે’’.

‘‘સદ્દહામિ અહં ભોતો, યં ત્વં ગોવિન્દ ભાસસિ;
અમનુસ્સવચો સુત્વા, કથં વત્તેથ અઞ્ઞથા.

‘‘તે તં અનુવત્તિસ્સામ, સત્થા ગોવિન્દ નો ભવં;
મણિ યથા વેળુરિયો, અકાચો વિમલો સુભો;
એવં સુદ્ધા ચરિસ્સામ, ગોવિન્દસ્સાનુસાસને’’તિ.

‘‘‘સચે ભવં ગોવિન્દો અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સતિ, મયમ્પિ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામ. અથ યા તે ગતિ, સા નો ગતિ ભવિસ્સતી’’તિ.

છ ખત્તિયઆમન્તના

૩૨૨. ‘‘અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો યેન તે છ ખત્તિયા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા તે છ ખત્તિયે એતદવોચ – ‘‘અઞ્ઞં દાનિ ભવન્તો પુરોહિતં પરિયેસન્તુ, યો ભવન્તાનં રજ્જે અનુસાસિસ્સતિ. ઇચ્છામહં, ભો, અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતું. યથા ખો પન મે સુતં બ્રહ્મુનો આમગન્ધે ભાસમાનસ્સ, તે ન સુનિમ્મદયા

અગારં અજ્ઝાવસતા. પબ્બજિસ્સામહં, ભો, અગારસ્મા અનગારિય''ન્તિ. અથ ખો, ભો, તે છ ખત્તિયા એકમન્તં અપક્કમ્મ એવં સમચિન્તેસું – ''ઇમે ખો બ્રાહ્મણા નામ ધનલુદ્ધા; યંનૂન મયં મહાગોવિન્દં બ્રાહ્મણં ધનેન સિક્ખેય્યામા''તિ. તે મહાગોવિન્દં બ્રાહ્મણં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહંસુ – ''સંવિજ્જતિ ખો, ભો, ઇમેસુ સત્તસુ રજ્જેસુ પહૂતં સાપતેય્યં, તતો ભોતો યાવતકેન અત્થો, તાવતકં આહરીયત''ન્તિ. ''અલં, ભો, મમપિદં પહૂતં સાપતેય્યં ભવન્તાનંયેવ વાહસા. તમહં સબ્બં પહાય અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામિ. યથા ખો પન મે સુતં બ્રહ્મુનો આમગન્ધે ભાસમાનસ્સ, તે ન સુનિમ્મદયા અગારં અજ્ઝાવસતા, પબ્બજિસ્સામહં, ભો, અગારસ્મા અનગારિય''ન્તિ. અથ ખો, ભો, તે છ ખત્તિયા એકમન્તં અપક્કમ્મ એવં સમચિન્તેસું – ''ઇમે ખો બ્રાહ્મણા નામ ઇત્થિલુદ્ધા; યંનૂન મયં મહાગોવિન્દં બ્રાહ્મણં ઇત્થીહિ સિક્ખેય્યામા''તિ. તે મહાગોવિન્દં બ્રાહ્મણં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહંસુ – ''સંવિજ્જન્તિ ખો, ભો, ઇમેસુ સત્તસુ રજ્જેસુ પહૂતા ઇત્થિયો, તતો ભોતો યાવતિકાહિ અત્થો, તાવતિકા આનીયત''ન્તિ. ''અલં, ભો, મમપિમા [મમપિતા (ક॰), મમપિ (સી॰)] ચત્તારીસા ભરિયા સાદિસિયો. તાપાહં સબ્બા પહાય અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામિ. યથા ખો પન મે સુતં બ્રહ્મુનો આમગન્ધે ભાસમાનસ્સ, તે ન સુનિમ્મદયા અગારં અજ્ઝાવસતા, પબ્બજિસ્સામહં, ભો, અગારસ્મા અનગારિયન્તિ''.

૩૨૩. ''સચે ભવં ગોવિન્દો અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સતિ, મયમ્પિ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામ, અથ યા તે ગતિ, સા નો ગતિ ભવિસ્સતીતિ.

''સચે જહથ કામાનિ, યત્થ સત્તો પુથુજ્જનો;
આરમ્ભવ્હો દળ્હા હોથ, ખન્તિબલસમાહિતા.

''એસ મગ્ગો ઉજુમગ્ગો, એસ મગ્ગો અનુત્તરો;
સદ્ધમ્મો સબ્ભિ રક્ખિતો, બ્રહ્મલોકૂપપત્તિયાતિ.

''તેન હિ ભવં ગોવિન્દો સત્ત વસ્સાનિ આગમેતુ. સત્તન્નં વસ્સાનં અચ્ચયેન મયમ્પિ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામ, અથ યા તે ગતિ, સા નો ગતિ ભવિસ્સતી''તિ.

'''અતિચિરં ખો, ભો, સત્ત વસ્સાનિ, નાહં સક્કોમિ, ભવન્તે, સત્ત વસ્સાનિ આગમેતું. કો નુ ખો પન, ભો, જાનાતિ જીવિતાનં! ગમનીયો સમ્પરાયો, મન્તાયં [મન્તાય (બહૂસુ)] બોદ્ધબ્બં, કત્તબ્બં કુસલં, ચરિતબ્બં બ્રહ્મચરિયં, નત્થિ જાતસ્સ અમરણં. યથા ખો પન મે સુતં બ્રહ્મુનો આમગન્ધે ભાસમાનસ્સ, તે ન સુનિમ્મદયા અગારં અજ્ઝાવસતા, પબ્બજિસ્સામહં, ભો, અગારસ્મા અનગારિય'''ન્તિ. ''તેન હિ ભવં ગોવિન્દો છબ્બસ્સાનિ આગમેતુ...પે॰... પઞ્ચ વસ્સાનિ આગમેતુ... ચત્તારિ વસ્સાનિ આગમેતુ... તીણિ વસ્સાનિ આગમેતુ... દ્વે વસ્સાનિ આગમેતુ... એકં વસ્સં આગમેતુ, એકસ્સ વસ્સસ્સ અચ્ચયેન મયમ્પિ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામ, અથ યા તે ગતિ, સા નો ગતિ ભવિસ્સતી''તિ.

'''અતિચિરં ખો, ભો, એકં વસ્સં, નાહં સક્કોમિ ભવન્તે એકં વસ્સં આગમેતું. કો નુ ખો પન, ભો, જાનાતિ જીવિતાનં! ગમનીયો સમ્પરાયો, મન્તાયં બોદ્ધબ્બં, કત્તબ્બં કુસલં , ચરિતબ્બં બ્રહ્મચરિયં, નત્થિ જાતસ્સ અમરણં. યથા ખો પન મે સુતં બ્રહ્મુનો આમગન્ધે ભાસમાનસ્સ, તે ન સુનિમ્મદયા અગારં અજ્ઝાવસતા, પબ્બજિસ્સામહં, ભો, અગારસ્મા અનગારિય''ન્તિ. ''તેન હિ ભવં ગોવિન્દો સત્ત માસાનિ આગમેતુ, સત્તન્નં માસાનં અચ્ચયેન મયમ્પિ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામ, અથ યા તે ગતિ, સા નો ગતિ ભવિસ્સતી''તિ.

‘‘‘અતિચિરં ખો, ભો, સત્ત માસાનિ, નાહં સક્કોમિ ભવન્તે સત્ત માસાનિ આગમેતું. કો નુ ખો પન, ભો, જાનાતિ જીવિતાનં. ગમનીયો સમ્પરાયો, મન્તાયં બોદ્ધબ્બં , કત્તબ્બં કુસલં, ચરિતબ્બં બ્રહ્મચરિયં, નત્થિ જાતસ્સ અમરણં. યથા ખો પન મે સુતં બ્રહ્મુનો આમગન્ધે ભાસમાનસ્સ, તે ન સુનિમ્મદયા અગારં અજ્ઝાવસતા, પબ્બજિસ્સામહં, ભો, અગારસ્મા અનગારિય’’ન્તિ.

‘‘‘તેન હિ ભવં ગોવિન્દો છ માસાનિ આગમેતુ...પે॰... પઞ્ચ માસાનિ આગમેતુ... ચત્તારિ માસાનિ આગમેતુ... તીણિ માસાનિ આગમેતુ... દ્વે માસાનિ આગમેતુ... એકં માસં આગમેતુ... અદ્ધમાસં આગમેતુ, અદ્ધમાસસ્સ અચ્ચયેન મયમ્પિ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામ, અથ યા તે ગતિ, સા નો ગતિ ભવિસ્સતી’’તિ.

‘‘‘અતિચિરં ખો, ભો, અદ્ધમાસો, નાહં સક્કોમિ ભવન્તે અદ્ધમાસં આગમેતું. કો નુ ખો પન, ભો, જાનાતિ જીવિતાનં! ગમનીયો સમ્પરાયો, મન્તાયં બોદ્ધબ્બં, કત્તબ્બં કુસલં, ચરિતબ્બં બ્રહ્મચરિયં, નત્થિ જાતસ્સ અમરણં. યથા ખો પન મે સુતં બ્રહ્મુનો આમગન્ધે ભાસમાનસ્સ, તે ન સુનિમ્મદયા અગારં અજ્ઝાવસતા, પબ્બજિસ્સામહં, ભો, અગારસ્મા અનગારિય’’ન્તિ. ‘‘તેન હિ ભવં ગોવિન્દો સત્તાહં આગમેતુ, યાવ મયં સકે પુત્તભાતરો રજ્જેન [રજ્જે (સ્યા॰)] અનુસાસિસ્સામ, સત્તાહસ્સ અચ્ચયેન મયમ્પિ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામ, અથ યા તે ગતિ, સા નો ગતિ ભવિસ્સતી’’તિ. ‘‘ન ચિરં ખો, ભો, સત્તાહં, આગમેસ્સામહં ભવન્તે સત્તાહ’’ન્તિ.

બ્રાહ્મણમહાસાલાદીનં આમન્તના

૩૨૪. ‘‘અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો યેન તે સત્ત ચ બ્રાહ્મણમહાસાલા સત્ત ચ ન્હાતકસતાનિ તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા તે સત્ત ચ બ્રાહ્મણમહાસાલે સત્ત ચ ન્હાતકસતાનિ એતદવોચ – ‘‘અઞ્ઞં દાનિ ભવન્તો આચરિયં પરિયેસન્તુ, યો ભવન્તાનં મન્તે વાચેસ્સતિ. ઇચ્છામહં, ભો, અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતું. યથા ખો પન મે સુતં બ્રહ્મુનો આમગન્ધે ભાસમાનસ્સ. તે ન સુનિમ્મદયા અગારં અજ્ઝાવસતા, પબ્બજિસ્સામહં, ભો, અગારસ્મા અનગારિય’’ન્તિ. ‘‘મા ભવં ગોવિન્દો અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિ. પબ્બજ્જા, ભો, અપ્પેસક્ખા ચ અપ્પલાભા ચ; બ્રહ્મઞ્ઞં મહેસક્ખઞ્ચ મહાલાભઞ્ચા’’તિ. ‘‘મા ભવન્તો એવં અવચુત્થ – ‘‘પબ્બજ્જા અપ્પેસક્ખા ચ અપ્પલાભા ચ, બ્રહ્મઞ્ઞં મહેસક્ખઞ્ચ મહાલાભઞ્ચા’’તિ. કો નુ ખો, ભો, અઞ્ઞત્ર મયા મહેસક્ખતરો વા મહાલાભતરો વા! અહઞ્હિ, ભો, એતરહિ રાજાવ રઞ્ઞં બ્રહ્માવ બ્રાહ્મણાનં [બ્રહ્માનં (સી॰ પી॰ ક॰)] દેવતાવ ગહપતિકાનં. તમહં સબ્બં પહાય અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામિ. યથા ખો પન મે સુતં બ્રહ્મુનો આમગન્ધે ભાસમાનસ્સ, તે ન સુનિમ્મદયા અગારં અજ્ઝાવસતા. પબ્બજિસ્સામહં, ભો, અગારસ્મા અનગારિય’’ન્તિ. ‘‘સચે ભવં ગોવિન્દો અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સતિ, મયમ્પિ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામ, અથ યા તે ગતિ, સા નો ગતિ ભવિસ્સતી’’તિ.

ભરિયાનં આમન્તના

૩૨૫. ‘‘અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો યેન ચત્તારીસા ભરિયા સાદિસિયો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ચત્તારીસા ભરિયા સાદિસિયો એતદવોચ – ‘‘યા ભોતીનં ઇચ્છતિ, સકાનિ વા ઞાતિકુલાનિ ગચ્છતુ અઞ્ઞં વા ભત્તારં પરિયેસતુ. ઇચ્છામહં, ભોતી, અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતું. યથા ખો પન મે સુતં બ્રહ્મુનો આમગન્ધે ભાસમાનસ્સ, તે ન સુનિમ્મદયા અગારં અજ્ઝાવસતા. પબ્બજિસ્સામહં, ભોતી, અગારસ્મા અનગારિય’’ન્તિ.

‘‘ત્વઞ્ઞેવ નો ઞાતિ ઞાતિકામાનં, ત્વં પન ભત્તા ભત્તુકામાનં. સચે ભવં ગોવિન્દો અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સતિ, મયમ્પિ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિસ્સામ, અથ યા તે ગતિ, સા નો ગતિ ભવિસ્સતી’’તિ.

મહાગોવિન્દપબ્બજ્જા

૩૨૬. ‘‘અથ ખો, ભો, મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો તસ્સ સત્તાહસ્સ અચ્ચયેન કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિ. પબ્બજિતં પન મહાગોવિન્દં બ્રાહ્મણં સત્ત ચ રાજાનો ખત્તિયા મુદ્ધાવસિત્તા સત્ત ચ બ્રાહ્મણમહાસાલા સત્ત ચ ન્હાતકસતાનિ ચત્તારીસા ચ ભરિયા સાદિસિયો અનેકાનિ ચ ખત્તિયસહસ્સાનિ અનેકાનિ ચ બ્રાહ્મણસહસ્સાનિ અનેકાનિ ચ ગહપતિસહસ્સાનિ અનેકેહિ ચ ઇત્થાગારેહિ ઇત્થિયો કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા મહાગોવિન્દં બ્રાહ્મણં અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતં અનુપબ્બજિંસુ. તાય સુદં, ભો, પરિસાય પરિવુતો મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો ગામનિગમરાજધાનીસુ ચારિકં ચરતિ. યં ખો પન, ભો, તેન સમયેન મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો ગામં વા નિગમં વા ઉપસઙ્કમતિ, તત્થ રાજાવ હોતિ રઞ્ઞં, બ્રહ્માવ બ્રાહ્મણાનં, દેવતાવ ગહપતિકાનં. તેન ખો પન સમયેન મનુસ્સા ખિપન્તિ વા ઉપક્ખલન્તિ વા તે એવમાહંસુ – ‘‘નમત્થુ મહાગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ, નમત્થુ સત્ત પુરોહિતસ્સા’’’તિ.

૩૨૭. ‘‘મહાગોવિન્દો, ભો, બ્રાહ્મણો મેત્તાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહાસિ, તથા દુતિયં, તથા તતિયં, તથા ચતુત્થં. ઇતિ ઉદ્ધમધો તિરિયં સબ્બધિ સબ્બત્તતાય સબ્બાવન્તં લોકં મેત્તાસહગતેન ચેતસા વિપુલેન મહગ્ગતેન અપ્પમાણેન અવેરેન અબ્યાપજ્જેન ફરિત્વા વિહાસિ. કરુણાસહગતેન ચેતસા…પે॰… મુદિતાસહગતેન ચેતસા…પે॰… ઉપેક્ખાસહગતેન ચેતસા…પે॰… અબ્યાપજ્જેન ફરિત્વા વિહાસિ સાવકાનઞ્ચ બ્રહ્મલોકસહબ્યતાય મગ્ગં દેસેસિ.

૩૨૮. ‘‘યે ખો પન, ભો, તેન સમયેન મહાગોવિન્દસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ સાવકા સબ્બેન સબ્બં સાસનં આજાનિંસુ. તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં બ્રહ્મલોકં ઉપપજ્જિંસુ. યે ન સબ્બેન સબ્બં સાસનં આજાનિંસુ, તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપ્પેકચ્ચે પરનિમ્મિતવસવત્તીનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જિંસુ; અપ્પેકચ્ચે નિમ્માનરતીનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જિંસુ; અપ્પેકચ્ચે તુસિતાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જિંસુ; અપ્પેકચ્ચે યામાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જિંસુ; અપ્પેકચ્ચે તાવતિંસાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જિંસુ; અપ્પેકચ્ચે ચાતુમહારાજિકાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જિંસુ; યે સબ્બનિહીનં કાયં પરિપૂરેસું તે ગન્ધબ્બકાયં પરિપૂરેસું. ઇતિ ખો, ભો [પન (સ્યા॰ ક॰)], સબ્બેસંયેવ તેસં કુલપુત્તાનં અમોઘા પબ્બજ્જા અહોસિ અવઞ્ઝા સફલા સઉદ્રયા’’’તિ.

૩૨૯. ‘‘સરતિ તં ભગવા’’તિ? ‘‘સરામહં, પઞ્ચસિખ. અહં તેન સમયેન મહાગોવિન્દો બ્રાહ્મણો અહોસિં. અહં તેસં સાવકાનં બ્રહ્મલોકસહબ્યતાય મગ્ગં દેસેસિં. તં ખો પન મે, પઞ્ચસિખ, બ્રહ્મચરિયં ન નિબ્બિદાય ન વિરાગાય ન નિરોધાય ન ઉપસમાય ન અભિઞ્ઞાય ન સમ્બોધાય ન નિબ્બાનાય સંવત્તતિ, યાવદેવ બ્રહ્મલોકૂપપત્તિયા.

ઇદં ખો પન મે, પઞ્ચસિખ, બ્રહ્મચરિયં એકન્તનિબ્બિદાય વિરાગાય નિરોધાય ઉપસમાય અભિઞ્ઞાય સમ્બોધાય નિબ્બાનાય સંવત્તતિ. કતમઞ્ચ તં, પઞ્ચસિખ, બ્રહ્મચરિયં એકન્તનિબ્બિદાય વિરાગાય નિરોધાય ઉપસમાય અભિઞ્ઞાય સમ્બોધાય નિબ્બાનાય સંવત્તતિ? અયમેવ અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો. સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ સમ્માસઙ્કપ્પો સમ્માવાચા સમ્માકમ્મન્તો સમ્માઆજીવો સમ્માવાયામો સમ્માસતિ સમ્માસમાધિ. ઇદં

ખો તં, પઞ્ચસિખ, બ્રહ્મચરિયં એકન્તનિબ્બિદાય વિરાગાય નિરોધાય ઉપસમાય અભિઞ્ઞાય સમ્બોધાય નિબ્બાનાય સંવત્તતિ.

330. ‘‘યે ખો પન મે, પઞ્ચસિખ, સાવકા સબ્બેન સબ્બં સાસનં આજાનન્તિ, તે આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરન્તિ; યે ન સબ્બેન સબ્બં સાસનં આજાનન્તિ, તે પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પરિક્ખયા ઓપપાતિકા હોન્તિ તત્થ પરિનિબ્બાયિનો અનાવત્તિધમ્મા તસ્મા લોકા. યે ન સબ્બેન સબ્બં સાસનં આજાનન્તિ, અપ્પેકચ્ચે તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા રાગદોસમોહાનં તનુત્તા સકદાગામિનો હોન્તિ સકિદેવ ઇમં લોકં આગન્ત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સન્તિ [કરોન્તિ (સી॰ પી॰)]. યે ન સબ્બેન સબ્બં સાસનં આજાનન્તિ, અપ્પેકચ્ચે તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા સોતાપન્ના હોન્તિ અવિનિપાતધમ્મા નિયતા સમ્બોધિપરાયણા. ઇતિ ખો, પઞ્ચસિખ, સબ્બેસંયેવ ઇમેસં કુલપુત્તાનં અમોઘા પબ્બજ્જા [પબ્બજા અહોસિ (ક॰)] અવઞ્ઝા સફલા સઉદ્રયા’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો પઞ્ચસિખો ગન્ધબ્બપુત્તો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા તત્થેવન્તરધાયીતિ.

મહાગોવિન્દસુત્તં નિટ્ઠિતં છટ્ઠં.

૭. મહાસમયસુત્તં

૩૩૧. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સક્કેસુ વિહરતિ કપિલવત્થુસ્મિં મહાવને મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહિ સબ્બેહેવ અરહન્તેહિ; દસહિ ચ લોકધાતૂહિ દેવતા યેભુય્યેન સન્નિપતિતા હોન્તિ ભગવન્તં દસ્સનાય ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ. અથ ખો ચતુન્નં સુદ્ધાવાસકાયિકાનં દેવતાનં [દેવાનં (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] એતદહોસિ – ''અયં ખો ભગવા સક્કેસુ વિહરતિ કપિલવત્થુસ્મિં મહાવને મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહિ સબ્બેહેવ અરહન્તેહિ; દસહિ ચ લોકધાતૂહિ દેવતા યેભુય્યેન સન્નિપતિતા હોન્તિ ભગવન્તં દસ્સનાય ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ. યંનૂન મયમ્પિ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમેય્યામ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવતો સન્તિકે પચ્ચેકં ગાથં [પચ્ચેકગાથં (સી॰ સ્યા॰ પી॰), પચ્ચેકગાથા (ક॰ સી॰)] ભાસેય્યામા''તિ.

૩૩૨. અથ ખો તા દેવતા સેય્યથાપિ નામ બલવા પુરિસો સમિઞ્જિતં વા બાહં પસારેય્ય પસારિતં વા બાહં સમિઞ્જેય્ય , એવમેવ સુદ્ધાવાસેસુ દેવેસુ અન્તરહિતા ભગવતો પુરતો પાતુરહેસું. અથ ખો તા દેવતા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ. એકમન્તં ઠિતા ખો એકા દેવતા ભગવતો સન્તિકે ઇમં ગાથં અભાસિ –

''મહાસમયો પવનસ્મિં, દેવકાયા સમાગતા;
આગતમ્હ ઇમં ધમ્મસમયં, દક્ખિતાયે અપરાજિતસઙ્ઘ''ન્તિ.

અથ ખો અપરા દેવતા ભગવતો સન્તિકે ઇમં ગાથં અભાસિ –

''તત્ર ભિક્ખવો સમાદહંસુ, ચિત્તમત્તનો ઉજુકં અકંસુ [ઉજુકમકંસુ (સી॰ સ્યા॰ પી॰)];
સારથીવ નેત્તાનિ ગહેત્વા, ઇન્દ્રિયાનિ રક્ખન્તિ પણ્ડિતા''તિ.

અથ ખો અપરા દેવતા ભગવતો સન્તિકે ઇમં ગાથં અભાસિ –

''છેત્વા ખીલં છેત્વા પલિઘં, ઇન્દખીલં ઊહચ્ચ [ઉહચ્ચ (ક॰)] મનેજા;
તે ચરન્તિ સુદ્ધા વિમલા, ચક્ખુમતા સુદન્તા સુસુનાગા''તિ.

અથ ખો અપરા દેવતા ભગવતો સન્તિકે ઇમં ગાથં અભાસિ –

''યેકેચિ બુદ્ધં સરણં ગતાસે, ન તે ગમિસ્સન્તિ અપાયભૂમિં;
પહાય માનુસં દેહં, દેવકાયં પરિપૂરેસ્સન્તી''તિ.

દેવતાસન્નિપાતા

૩૩૩. અથ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''યેભુય્યેન, ભિક્ખવે, દસસુ લોકધાતૂસુ દેવતા સન્નિપતિતા હોન્તિ [( ) સી॰ ઇપોત્થકેસુ નત્થિ], તથાગતં દસ્સનાય ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ . યેપિ તે, ભિક્ખવે, અહેસું અતીતમદ્ધાનં અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા, તેસમ્પિ ભગવન્તાનં એતંપરમાયેવ [એતપરમાયેવ (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] દેવતા સન્નિપતિતા અહેસું સેય્યથાપિ મય્હં એતરહિ. યેપિ તે, ભિક્ખવે, ભવિસ્સન્તિ અનાગતમદ્ધાનં અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા, તેસમ્પિ ભગવન્તાનં એતંપરમાયેવ દેવતા સન્નિપતિતા ભવિસ્સન્તિ સેય્યથાપિ મય્હં એતરહિ.

આચિક્ખિસ્સામિ, ભિક્ખવે, દેવકાયાનં નામાનિ; કિત્તયિસ્સામિ, ભિક્ખવે, દેવકાયાનં નામાનિ; દેસેસ્સામિ, ભિક્ખવે, દેવકાયાનં નામાનિ. તં સુણાથ, સાધુકં મનસિકરોથ, ભાસિસ્સામી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું.

૩૩૪. ભગવા એતદવોચ –

''સિલોકમનુકસ્સામિ, યત્થ ભુમ્મા તદસ્સિતા;
યે સિતા ગિરિગબ્ભરં, પહિતત્તા સમાહિતા.

''પુથૂસીહાવ સલ્લીના, લોમહંસાભિસમ્ભુનો;
ઓદાતમનસા સુદ્ધા, વિપ્પસન્નમનાવિલા'' [વિપ્પસન્નામનાવિલા (પી॰ ક॰)].

ભિય્યો પઞ્ચસતે ઞત્વા, વને કાપિલવત્થવે;
તતો આમન્તયી સત્થા, સાવકે સાસને રતે.

''દેવકાયા અભિક્કન્તા, તે વિજાનાથ ભિક્ખવો'';
તે ચ આતપ્પમકરું, સુત્વા બુદ્ધસ્સ સાસનં.

તેસં પાતુરહુ ઞાણં, અમનુસ્સાનદસ્સનં;
અપ્પેકે સતમદ્દક્ખું, સહસ્સં અથ સત્તરિં.

સતં એકે સહસ્સાનં, અમનુસ્સાનમદ્દસું;
અપ્પેકેનન્તમદ્દક્ખું , દિસા સબ્બા ફુટા અહું.

તઞ્ચ સબ્બં અભિઞ્ઞાય, વવત્થિત્વાન [વવક્ખિત્વાન (સી॰ સ્યા॰ પી॰), અવેક્ખિત્વાન (ટીકા)] ચક્ખુમા;
તતો આમન્તયી સત્થા, સાવકે સાસને રતે.

''દેવકાયા અભિક્કન્તા, તે વિજાનાથ ભિક્ખવો;
યે વોહં કિત્તયિસ્સામિ, ગિરાહિ અનુપુબ્બસો.

૩૩૫.''સત્તસહસ્સા તે યક્ખા, ભુમ્મા કાપિલવત્થવા.

ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

''છસહસ્સા હેમવતા, યક્ખા નાનત્તવણ્ણિનો;
ઇદ્ધિમન્તો જુતીમન્તો [જુતીમન્તો (સી॰ પી॰)], વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

''સાતાગિરા તિસહસ્સા, યક્ખા નાનત્તવણ્ણિનો;

ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

‘‘ઇચ્ચેતે સોળસસહસ્સા, યક્ખા નાનત્તવણ્ણિનો;
ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

‘‘વેસ્સામિત્તા પઞ્ચસતા, યક્ખા નાનત્તવણ્ણિનો;
ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

‘‘કુમ્ભીરો રાજગહિકો, વેપુલ્લસ્સ નિવેસનં;
ભિય્યો નં સતસહસ્સં, યક્ખાનં પયિરુપાસતિ;
કુમ્ભીરો રાજગહિકો, સોપાગા સમિતિં વનં.

૩૩૬.‘‘પુરિમઞ્ચ દિસં રાજા, ધતરટ્ઠો પસાસતિ.

ગન્ધબ્બાનં અધિપતિ, મહારાજા યસસ્સિસો.

‘‘પુત્તાપિ તસ્સ બહવો, ઇન્દનામા મહબ્બલા;
ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

‘‘દક્ખિણઞ્ચ દિસં રાજા, વિરૂળ્હો તં પસાસતિ [તપ્પસાસતિ (સ્યા॰)];
કુમ્ભણ્ડાનં અધિપતિ, મહારાજા યસસ્સિસો.

‘‘પુત્તાપિ તસ્સ બહવો, ઇન્દનામા મહબ્બલા;
ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

‘‘પચ્છિમઞ્ચ દિસં રાજા, વિરૂપક્ખો પસાસતિ;
નાગાનઞ્ચ અધિપતિ, મહારાજા યસસ્સિસો.

‘‘પુત્તાપિ તસ્સ બહવો, ઇન્દનામા મહબ્બલા;
ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

‘‘ઉત્તરઞ્ચ દિસં રાજા, કુવેરો તં પસાસતિ;
યક્ખાનઞ્ચ અધિપતિ, મહારાજા યસસ્સિસો.

‘‘પુત્તાપિ તસ્સ બહવો, ઇન્દનામા મહબ્બલા;
ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

‘‘પુરિમં દિસં ધતરટ્ઠો, દક્ખિણેન વિરૂળ્હકો;
પચ્છિમેન વિરૂપક્ખો, કુવેરો ઉત્તરં દિસં.

‘‘ચત્તારો તે મહારાજા, સમન્તા ચતુરો દિસા;
દદ્દલ્લમાના [દદ્દળ્હમાના (ક॰)] અટ્ઠંસુ, વને કાપિલવત્થવે.

૩૩૭.‘‘તેસં માયાવિનો દાસા, આગું [આગૂ (સ્યા॰), આગુ (સી॰ પી॰) એવમુપરિપિ] વઞ્ચનિકા સઠા.

માયા કુટેણ્ડુ વિટેણ્ડુ [વેટેણ્ડુ (સી॰ સ્યા॰ પી॰)], વિટુચ્ચ [વિટૂ ચ (સ્યા॰)] વિટુટો સહ.

‘‘ચન્દનો કામસેટ્ઠો ચ, કિન્નિઘણ્ડુ [કિન્નુઘણ્ડુ (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] નિઘણ્ડુ ચ;
પનાદો ઓપમઞ્ઞો ચ, દેવસૂતો ચ માતલિ.

‘‘ચિત્તસેનો ચ ગન્ધબ્બો, નળોરાજા જનેસભો [જનોસભો (સ્યા॰)];
આગા પઞ્ચસિખો ચેવ, તિમ્બરૂ સૂરિયવચ્ચસા [સુરિયવચ્ચસા (સી॰ પી॰)].

‘‘એતે ચઞ્ઞે ચ રાજાનો, ગન્ધબ્બા સહ રાજુભિ;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

૩૩૮.‘‘અથાગું નાગસા નાગા, વેસાલા સહતચ્છકા.

કમ્બલસ્સતરા આગું, પાયાગા સહ ઞાતિભિ.

‘‘યામુના ધતરટ્ઠા ચ, આગૂ નાગા યસસ્સિનો;
એરાવણો મહાનાગો, સોપાગા સમિતિં વનં.

‘‘યે નાગરાજે સહસા હરન્તિ, દિબ્બા દિજા પક્ખિ વિસુદ્ધચક્ખૂ;
વેહાયસા [વેહાસયા (સી॰ પી॰)] તે વનમજ્ઝપત્તા, ચિત્રા સુપણ્ણા ઇતિ તેસ નામં.

‘‘અભયં તદા નાગરાજાનમાસિ, સુપણ્ણતો ખેમમકાસિ બુદ્ધો;
સણ્હાહિ વાચાહિ ઉપવ્હયન્તા, નાગા સુપણ્ણા સરણમકંસુ બુદ્ધં.

૩૩૯.‘‘જિતા વજિરહત્થેન, સમુદ્દં અસુરાસિતા.

ભાતરો વાસવસ્સેતે, ઇદ્ધિમન્તો યસસ્સિનો.

‘‘કાલકઞ્ચા મહાભિસ્મા [કાલકઞ્જા મહાભિંસા (સી॰ પી॰)], અસુરા દાનવેઘસા;

વેપચિત્તિ સુચિત્તિ ચ, પહારાદો નમુચી સહ.

‘‘સતઞ્ચ બલિપુત્તાનં, સબ્બે વેરોચનામકા;
સન્નય્હિત્વા બલિસેનં [બલીસેનં (સ્યા॰)], રાહુભદ્દમુપાગમું;
સમયોદાનિ ભદ્દન્તે, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

૩૪૦.‘‘આપો ચ દેવા પથવી, તેજો વાયો તદાગમું.

વરુણા વારણા [વારુણા (સ્યા॰)] દેવા, સોમો ચ યસસા સહ.

‘‘મેત્તા કરુણા કાયિકા, આગું દેવા યસસ્સિનો;
દસેતે દસધા કાયા, સબ્બે નાનત્તવણ્ણિનો.

‘‘ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

‘‘વેણ્ડુદેવા સહલિ ચ [વેણ્હૂચ દેવા સહલીચ (સી॰ પી॰)], અસમા ચ દુવે યમા;
ચન્દસ્સૂપનિસા દેવા, ચન્દમાગું પુરક્ખત્વા.

‘‘સૂરિયસ્સૂપનિસા [સુરિયસ્સૂપનિસા (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] દેવા, સૂરિયમાગું પુરક્ખત્વા;
નક્ખત્તાનિ પુરક્ખત્વા, આગું મન્દવલાહકા.

‘‘વસૂનં વાસવો સેટ્ઠો, સક્કોપાગા પુરિન્દદો;
દસેતે દસધા કાયા, સબ્બે નાનત્તવણ્ણિનો.

‘‘ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

‘‘અથાગું સહભૂ દેવા, જલમગ્ગિસિખારિવ;
અરિટ્ઠકા ચ રોજા ચ, ઉમાપુપ્ફનિભાસિનો.

‘‘વરુણા સહધમ્મા ચ, અચ્ચુતા ચ અનેજકા;
સૂલેય્યરુચિરા આગું, આગું વાસવનેસિનો;
દસેતે દસધા કાયા, સબ્બે નાનત્તવણ્ણિનો.

‘‘ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

‘‘સમાના મહાસમના, માનુસા માનુસુત્તમા;
ખિડ્ડાપદોસિકા આગું, આગું મનોપદોસિકા.

“અથાગું હરયો દેવા, યે ચ લોહિતવાસિનો;
પારગા મહાપારગા, આગું દેવા યસસ્સિનો;
દસેતે દસધા કાયા, સબ્બે નાનત્તવણ્ણિનો.

“ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

“સુક્કા કરમ્ભા [કરુમ્હા (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] અરુણા, આગું વેઘનસા સહ;
ઓદાતગય્હા પામોક્ખા, આગું દેવા વિચક્ખણા.

“સદામત્તા હારગજા, મિસ્સકા ચ યસસ્સિનો;
થનયં આગ પજ્જુન્નો, યો દિસા અભિવસ્સતિ.

“દસેતે દસધા કાયા, સબ્બે નાનત્તવણ્ણિનો;
ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

“ખેમિયા તુસિતા યામા, કટ્ઠકા ચ યસસ્સિનો;
લમ્બીતકા લામસેટ્ઠા, જોતિનામા ચ આસવા;
નિમ્માનરતિનો આગું, અથાગું પરનિમ્મિતા.

“દસેતે દસધા કાયા, સબ્બે નાનત્તવણ્ણિનો;
ઇદ્ધિમન્તો જુતિમન્તો, વણ્ણવન્તો યસસ્સિનો;
મોદમાના અભિક્કામું, ભિક્ખૂનં સમિતિં વનં.

“સટ્ઠેતે દેવનિકાયા, સબ્બે નાનત્તવણ્ણિનો;
નામન્વયેન આગચ્છું [આગઞ્છું (સી॰ સ્યા॰ પી॰)], યે ચઞ્ઞે સદિસા સહ.

“‘પવુટ્ઠજાતિમખિલં [પવુત્થજાતિં અખિલં (સી॰ પી॰)], ઓઘતિણ્ણમનાસવં;
દક્ખેમોઘતરં નાગં, ચન્દંવ અસિતાતિગં’.

૩૪૧.“સુબ્રહ્મા પરમત્તો ચ [પરમત્થો ચ (ક॰)], પુત્તા ઇદ્ધિમતો સહ.

સનઙ્કુમારો તિસ્સો ચ, સોપાગ સમિતિં વનં.

“સહસ્સં બ્રહ્મલોકાનં, મહાબ્રહ્માભિતિટ્ઠતિ;
ઉપપન્નો જુતિમન્તો, ભિસ્માકાયો યસસ્સિસો.

“દસેત્થ ઇસ્સરા આગું, પચ્ચેકવસવત્તિનો;
તેસઞ્ચ મજ્ઝતો આગ, હારિતો પરિવારિતો.

૩૪૨.‘‘તે ચ સબ્બે અભિક્કન્તે, સઇન્દે [સિન્દે (સ્યા॰)] દેવે સબ્રહ્મકે.

મારસેના અભિક્કામિ, પસ્સ કણ્હસ્સ મન્દિયં.

‘‘‘એથ ગણ્હથ બન્ધથ, રાગેન બદ્ધમત્થુ વો;
સમન્તા પરિવારેથ, મા વો મુઞ્ચિત્થ કોચિ નં’.

‘‘ઇતિ તત્થ મહાસેનો, કણ્હો સેનં અપેસયિ;
પાણિના તલમાહચ્ચ, સરં કત્વાન ભેરવં.

‘‘યથા પાવુસ્સકો મેઘો, થનયન્તો સવિજ્જુકો; +
તદા સો પચ્ચુદાવત્તિ, સઙ્કુદ્ધો અસયંવસે [અસયંવસી (સી॰ પી॰)].

૩૪૩. તઞ્ચ સબ્બં અભિઞ્ઞાય, વવત્થિત્વાન ચક્ખુમા.

તતો આમન્તયી સત્થા, સાવકે સાસને રતે.

‘‘મારસેના અભિક્કન્તા, તે વિજાનાથ ભિક્ખવો;
તે ચ આતપ્પમકરું, સુત્વા બુદ્ધસ્સ સાસનં;
વીતરાગેહિ પક્કામું, નેસં લોમાપિ ઇઞ્જયું.

‘‘‘સબ્બે વિજિતસઙ્ગામા, ભયાતીતા યસસ્સિનો;
મોદન્તિ સહ ભૂતેહિ, સાવકા તે જનેસુતા’’તિ.

મહાસમયસુત્તં નિટ્ઠિતં સત્તમં.

૮. સક્કપઞ્હસુત્તં

૩૪૪. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા મગધેસુ વિહરતિ, પાચીનતો રાજગહસ્સ અમ્બસણ્ડા નામ બ્રાહ્મણગામો, તસ્સુત્તરતો વેદિયકે પબ્બતે ઇન્દસાલગુહાયં. તેન ખો પન સમયેન સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ ઉસ્સુક્કં ઉદપાદિ ભગવન્તં દસ્સનાય. અથ ખો સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ એતદહોસિ – ''કહં નુ ખો ભગવા એતરહિ વિહરતિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો''તિ? અદ્દસા ખો સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવન્તં મગધેસુ વિહરન્તં પાચીનતો રાજગહસ્સ અમ્બસણ્ડા નામ બ્રાહ્મણગામો, તસ્સુત્તરતો વેદિયકે પબ્બતે ઇન્દસાલગુહાયં. દિસ્વાન દેવે તાવતિંસે આમન્તેસિ – ''અયં, મારિસા, ભગવા મગધેસુ વિહરતિ, પાચીનતો રાજગહસ્સ અમ્બસણ્ડા નામ બ્રાહ્મણગામો, તસ્સુત્તરતો વેદિયકે પબ્બતે ઇન્દસાલગુહાયં. યદિ પન, મારિસા, મયં તં ભગવન્તં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમેય્યામ અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધ''ન્તિ? ''એવં ભદ્દન્તવા''તિ ખો દેવા તાવતિંસા સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ પચ્ચસ્સોસું.

૩૪૫. અથ ખો સક્કો દેવાનમિન્દો પઞ્ચસિખં ગન્ધબ્બદેવપુત્તં [ગન્ધબ્બપુત્તં (સ્યા॰)] આમન્તેસિ – ''અયં, તાત પઞ્ચસિખ, ભગવા મગધેસુ વિહરતિ પાચીનતો રાજગહસ્સ અમ્બસણ્ડા નામ બ્રાહ્મણગામો, તસ્સુત્તરતો વેદિયકે પબ્બતે ઇન્દસાલગુહાયં. યદિ પન , તાત પઞ્ચસિખ, મયં તં ભગવન્તં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમેય્યામ અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધ''ન્તિ? ''એવં ભદ્દન્તવા''તિ ખો પઞ્ચસિખો ગન્ધબ્બદેવપુત્તો સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ પટિસ્સુત્વા બેલુવપણ્ડુવીણં આદાય સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ અનુચરિયં ઉપાગમિ.

૩૪૬. અથ ખો સક્કો દેવાનમિન્દો દેવેહિ તાવતિંસેહિ પરિવુતો પઞ્ચસિખેન ગન્ધબ્બદેવપુત્તેન પુરક્ખતો સેય્યથાપિ નામ બલવા પુરિસો સમિઞ્જિતં વા બાહં પસારેય્ય પસારિતં વા બાહં સમિઞ્જેય્ય; એવમેવ દેવેસુ તાવતિંસેસુ અન્તરહિતો મગધેસુ પાચીનતો રાજગહસ્સ અમ્બસણ્ડા નામ બ્રાહ્મણગામો, તસ્સુત્તરતો વેદિયકે પબ્બતે પચ્ચુટ્ઠાસિ. તેન ખો પન સમયેન વેદિયકો પબ્બતો અતિરિવ ઓભાસજાતો હોતિ અમ્બસણ્ડા ચ બ્રાહ્મણગામો યથા તં દેવાનં દેવાનુભાવેન. અપિસ્સુદં પરિતો ગામેસુ મનુસ્સા એવમાહંસુ – ''આદિત્તસ્સુ નામજ્જ વેદિયકો પબ્બતો ઝાયતિસ્સુ [ઝાયતસ્સુ (સ્યા॰), પજ્ઝાયિતસ્સુ (સી॰ પી॰)] નામજ્જ વેદિયકો પબ્બતો જલતિસ્સુ [જલતસ્સુ (સ્યા॰), જલિતસ્સુ (સી॰ પી॰)] નામજ્જ વેદિયકો પબ્બતો કિંસુ નામજ્જ વેદિયકો પબ્બતો અતિરિવ ઓભાસજાતો અમ્બસણ્ડા ચ બ્રાહ્મણગામો''તિ સંવિગ્ગા લોમહટ્ઠજાતા અહેસું.

૩૪૭. અથ ખો સક્કો દેવાનમિન્દો પઞ્ચસિખં ગન્ધબ્બદેવપુત્તં આમન્તેસિ – ''દુરુપસઙ્કમા ખો, તાત પઞ્ચસિખ, તથાગતા માદિસેન, ઝાયી ઝાનરતા, તદન્તરં [તદનન્તરં (સી॰ સ્યા॰ પી॰ ક॰)] પટિસલ્લીના. યદિ પન ત્વં, તાત પઞ્ચસિખ, ભગવન્તં પઠમં પસાદેય્યાસિ, તયા, તાત, પઠમં પસાદિતં પચ્છા મયં તં ભગવન્તં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમેય્યામ અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધ''ન્તિ. ''એવં ભદ્દન્તવા''તિ ખો પઞ્ચસિખો ગન્ધબ્બદેવપુત્તો સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ પટિસ્સુત્વા બેલુવપણ્ડુવીણં આદાય યેન ઇન્દસાલગુહા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ''એત્તાવતા મે ભગવા નેવ અતિદૂરે ભવિસ્સતિ નાચ્ચાસન્ને, સદ્દઞ્ચ મે સોસ્સતી''તિ એકમન્તં અટ્ઠાસિ.

પઞ્ચસિખગીતગાથા

૩૪૮. એકમન્તં ઠિતો ખો પઞ્ચસિખો ગન્ધબ્બદેવપુત્તો બેલુવપણ્ડુવીણં [વેળુવપણ્ડુવીણં આદાય (સ્યા॰)] અસ્સાવેસિ, ઇમા ચ ગાથા અભાસિ બુદ્ધૂપસઞ્હિતા ધમ્મૂપસઞ્હિતા સઙ્ઘૂપસઞ્હિતા અરહન્તૂપસઞ્હિતા

કામૂપસઞ્હિતા –

“વન્દે તે પિતરં ભદ્દે, તિમ્બરું સૂરિયવચ્છસે;
યેન જાતાસિ કલ્યાણી, આનન્દજનની મમ.

“વાતોવ સેદતં કન્તો, પાનીયંવ પિપાસતો;
અઙ્ગીરસિ પિયામેસિ, ધમ્મો અરહતામિવ.

“આતુરસ્સેવ ભેસજ્જં, ભોજનંવ જિઘચ્છતો;
પરિનિબ્બાપય મં ભદ્દે, જલન્તમિવ વારિના.

“સીતોદકં પોક્ખરણિં, યુત્તં કિઞ્જક્ખરેણુના;
નાગો ઘમ્માભિતત્તોવ, ઓગાહે તે થનૂદરં.

“અચ્ચઙ્કુસોવ નાગોવ, જિતં મે તુત્તતોમરં;
કારણં નપ્પજાનામિ, સમ્મત્તો લક્ખણૂરુયા.

“તયિ ગેધિતચિત્તોસ્મિ, ચિત્તં વિપરિણામિતં;
પટિગન્તું ન સક્કોમિ, વઙ્કઘસ્તોવ અમ્બુજો.

“વામૂરુ સજ મં ભદ્દે, સજ મં મન્દલોચને;
પલિસ્સજ મં કલ્યાણિ, એતં મે અભિપત્થિતં.

“અપ્પકો વત મે સન્તો, કામો વેલ્લિતકેસિયા;
અનેકભાવો સમુપ્પાદિ, અરહન્તેવ દક્ખિણા.

“યં મે અત્થિ કતં પુઞ્ઞં, અરહન્તેસુ તાદિસુ;
તં મે સબ્બઙ્ગકલ્યાણિ, તયા સદ્ધિં વિપચ્ચતં.

“યં મે અત્થિ કતં પુઞ્ઞં, અસ્મિં પથવિમણ્ડલે;
તં મે સબ્બઙ્ગકલ્યાણિ, તયા સદ્ધિં વિપચ્ચતં.

“સક્યપુત્તોવ ઝાનેન, એકોદિ નિપકો સતો;
અમતં મુનિ જિગીસાનો [જિગિંસાનો (સી॰ સ્યા॰ પી॰)], તમહં સૂરિયવચ્છસે.

“યથાપિ મુનિ નન્દેય્ય, પત્વા સમ્બોધિમુત્તમં;
એવં નન્દેય્યં કલ્યાણિ, મિસ્સીભાવં ગતો તયા.

“સક્કો ચે મે વરં દજ્જા, તાવતિંસાનમિસ્સરો;
તાહં ભદ્દે વરેય્યાહે, એવં કામો દળ્હો મમ.

> ‘‘સાલંવ ન ચિરં કુલ્લં, પિતરં તે સુમેધસે;
> વન્દમાનો નમસ્સામિ, યસ્સા સેતાદિસી પજા’’તિ.

૩૪૯. એવં વુત્તે ભગવા પઞ્ચસિખં ગન્ધબ્બદેવપુત્તં એતદવોચ – ‘‘સંસન્દતિ ખો તે, પઞ્ચસિખ, તન્તિસ્સરો ગીતસ્સરેન, ગીતસ્સરો ચ તન્તિસ્સરેન; ન ચ પન [નેવ પન (સ્યા॰)] તે પઞ્ચસિખ, તન્તિસ્સરો ગીતસ્સરં અતિવત્તતિ, ગીતસ્સરો ચ તન્તિસ્સરં. કદા સંયૂળ્હા પન તે, પઞ્ચસિખ, ઇમા ગાથા બુદ્ધૂપસઞ્હિતા ધમ્મૂપસઞ્હિતા સઙ્ઘૂપસઞ્હિતા અરહન્તૂપસઞ્હિતા કામૂપસઞ્હિતા’’તિ? ‘‘એકમિદં, ભન્તે, સમયં ભગવા ઉરુવેલાયં વિહરતિ નજ્જા નેરઞ્જરાય તીરે અજપાલનિગ્રોધે પઠમાભિસમ્બુદ્ધો . તેન ખો પનાહં, ભન્તે, સમયેન ભદ્દા નામ સૂરિયવચ્છસા તિમ્બરુનો ગન્ધબ્બરઞ્ઞો ધીતા, તમભિકઙ્ખામિ. સા ખો પન, ભન્તે, ભગિની પરકામિની હોતિ; સિખણ્ડી નામ માતલિસ્સ સઙ્ગાહકસ્સ પુત્તો, તમભિકઙ્ખતિ. યતો ખો અહં, ભન્તે, તં ભગિનિં નાલત્થં કેનચિ પરિયાયેન. અથાહં બેલુવપણ્ડુવીણં આદાય યેન તિમ્બરુનો ગન્ધબ્બરઞ્ઞો નિવેસનં તેનુપસઙ્કમિં; ઉપસઙ્કમિત્વા બેલુવપણ્ડુવીણં અસ્સાવેસિં, ઇમા ચ ગાથા અભાસિં બુદ્ધૂપસઞ્હિતા ધમ્મૂપસઞ્હિતા સઙ્ઘૂપસઞ્હિતા અરહન્તૂપસઞ્હિતા કામૂપસઞ્હિતા –

> ‘‘વન્દે તે પિતરં ભદ્દે, તિમ્બરું સૂરિયવચ્છસે;
> યેન જાતાસિ કલ્યાણી, આનન્દજનની મમ. …પે॰…
>
> સાલંવ ન ચિરં કુલ્લં, પિતરં તે સુમેધસે;
> વન્દમાનો નમસ્સામિ, યસ્સા સેતાદિસી પજા’’તિ.

‘‘એવં વુત્તે, ભન્તે, ભદ્દા સૂરિયવચ્છસા મં એતદવોચ – ‘ન ખો મે, મારિસ, સો ભગવા સમ્મુખા દિટ્ઠો અપિ ચ સુતોયેવ મે સો ભગવા દેવાનં તાવતિંસાનં સુધમ્માયં સભાયં ઉપનચ્ચન્તિયા. યતો ખો ત્વં, મારિસ, તં ભગવન્તં કિત્તેસિ, હોતુ નો અજ્જ સમાગમો’તિ. સોયેવ નો, ભન્તે, તસ્સા ભગિનિયા સદ્ધિં સમાગમો અહોસિ. ન ચ દાનિ તતો પચ્છા’’તિ.

સક્કૂપસઙ્કમ

૩૫૦. અથ ખો સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ એતદહોસિ – ‘‘પટિસમ્મોદતિ પઞ્ચસિખો ગન્ધબ્બદેવપુત્તો ભગવતા, ભગવા ચ પઞ્ચસિખેના’’તિ. અથ ખો સક્કો દેવાનમિન્દો પઞ્ચસિખં ગન્ધબ્બદેવપુત્તં આમન્તેસિ – ‘‘અભિવાદેહિ મે ત્વં, તાત પઞ્ચસિખ, ભગવન્તં – ‘સક્કો, ભન્તે, દેવાનમિન્દો સામચ્ચો સપરિજનો ભગવતો પાદે સિરસા વન્દતી’તિ’’. ‘‘એવં ભદ્દન્તવા’’તિ ખો પઞ્ચસિખો ગન્ધબ્બદેવપુત્તો સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ પટિસ્સુત્વા ભગવન્તં અભિવાદેતિ – ‘‘સક્કો, ભન્તે, દેવાનમિન્દો સામચ્ચો સપરિજનો ભગવતો પાદે સિરસા વન્દતી’’તિ. ‘‘એવં સુખી હોતુ, પઞ્ચસિખ, સક્કો દેવાનમિન્દો સામચ્ચો સપરિજનો; સુખકામા હિ દેવા મનુસ્સા અસુરા નાગા ગન્ધબ્બા યે ચઞ્ઞે સન્તિ પુથુકાયા’’તિ.

૩૫૧. એવઞ્ચ પન તથાગતા એવરૂપે મહેસક્ખે યક્ખે અભિવદન્તિ. અભિવદિતો સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવતો ઇન્દસાલગુહં પવિસિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. દેવાપિ તાવતિંસા ઇન્દસાલગુહં પવિસિત્વા

ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ. પઞ્ચસિખોપિ ગન્ધબ્બદેવપુત્તો ઇન્દસાલગુહં પવિસિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ.

તેન ખો પન સમયેન ઇન્દસાલગુહા વિસમા સન્તી સમા સમપાદિ, સમ્બાધા સન્તી ઉરુન્દા [ઉરુદ્દા (ક॰)] સમપાદિ, અન્ધકારો ગુહાયં અન્તરધાયિ, આલોકો ઉદપાદિ યથા તં દેવાનં દેવાનુભાવેન.

૩૫૨. અથ ખો ભગવા સક્કં દેવાનમિન્દં એતદવોચ – ''અચ્છરિયમિદં આયસ્મતો કોસિયસ્સ, અબ્ભુતમિદં આયસ્મતો કોસિયસ્સ તાવ બહુકિચ્ચસ્સ બહુકરણીયસ્સ યદિદં ઇધાગમન''ન્તિ. ''ચિરપટિકાહં, ભન્તે, ભગવન્તં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિતુકામો; અપિ ચ દેવાનં તાવતિંસાનં કેહિચિ કેહિચિ [કેહિચિ (સ્યા॰)] કિચ્ચકરણીયેહિ બ્યાવટો; એવાહં નાસક્ખિં ભગવન્તં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિતું. એકમિદં, ભન્તે, સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ સલળાગારકે. અથ ખ્વાહં, ભન્તે, સાવત્થિં અગમાસિં ભગવન્તં દસ્સનાય. તેન ખો પન, ભન્તે, સમયેન ભગવા અઞ્ઞતરેન સમાધિના નિસિન્નો હોતિ, ભૂજતિ [ભુઞ્જતી ચ (સી॰ પી॰), ભુજગી (સ્યા॰)] ચ નામ વેસ્સવણસ્સ મહારાજસ્સ પરિચારિકા ભગવન્તં પચ્ચુપટ્ઠિતા હોતિ, પઞ્જલિકા નમસ્સમાના તિટ્ઠતિ. અથ ખ્વાહં, ભન્તે, ભૂજતિં એતદવોચં – 'અભિવાદેહિ મે ત્વં, ભગિનિ, ભગવન્તં – ''સક્કો, ભન્તે, દેવાનમિન્દો સામચ્ચો સપરિજનો ભગવતો પાદે સિરસા વન્દતી''તિ. એવં વુત્તે, ભન્તે, સા ભૂજતિ મં એતદવોચ – 'અકાલો ખો, મારિસ, ભગવન્તં દસ્સનાય; પટિસલ્લીનો ભગવા'તિ. 'તેન હી, ભગિનિ, યદા ભગવા તમ્હા સમાધિમ્હા વુટ્ઠિતો હોતિ, અથ મમ વચનેન ભગવન્તં અભિવાદેહિ – ''સક્કો, ભન્તે, દેવાનમિન્દો સામચ્ચો સપરિજનો ભગવતો પાદે સિરસા વન્દતી''તિ. કચ્ચિ મે સા, ભન્તે, ભગિની ભગવન્તં અભિવાદેસિ? સરતિ ભગવા તસ્સા ભગિનિયા વચન''ન્તિ? ''અભિવાદેસિ મં સા, દેવાનમિન્દ, ભગિની, સરામહં તસ્સા ભગિનિયા વચનં. અપિ ચાહં આયસ્મતો નેમિસદ્દેન [ચક્કનેમિસદ્દેન (સ્યા॰)] તમ્હા સમાધિમ્હા વુટ્ઠિતો''તિ. ''યે તે, ભન્તે, દેવા અમ્હેહિ પઠમતરં તાવતિંસકાયં ઉપપન્ના, તેસં મે સમ્મુખા સુતં સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'યદા તથાગતા લોકે ઉપ્પજ્જન્તિ અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા, દિબ્બા કાયા પરિપૂરેન્તિ, હાયન્તિ અસુરકાયા'તિ. તં મે ઇદં, ભન્તે, સક્ખિદિટ્ઠં યતો તથાગતો લોકે ઉપ્પન્નો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો, દિબ્બા કાયા પરિપૂરેન્તિ, હાયન્તિ અસુરકાયાતિ.

ગોપકવત્થુ

૩૫૩. ''ઇધેવ, ભન્તે, કપિલવત્થુસ્મિં ગોપિકા નામ સક્યધીતા અહોસિ બુદ્ધે પસન્ના ધમ્મે પસન્ના સઙ્ઘે પસન્ના સીલેસુ પરિપૂરકારિની. સા ઇત્થિત્તં [ઇત્થિચિત્તં (સ્યા॰)] વિરાજેત્વા પુરિસત્તં [પુરિસચિત્તં (સ્યા॰)] ભાવેત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ના. દેવાનં તાવતિંસાનં સહબ્યતં અમ્હાકં પુત્તત્તં અજ્ઝુપગતા. તત્રપિ નં એવં જાનન્તિ – 'ગોપકો દેવપુત્તો, ગોપકો દેવપુત્તો'તિ. અઞ્ઞેપિ, ભન્તે, તયો ભિક્ખૂ ભગવતિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા હીનં ગન્ધબ્બકાયં ઉપપન્ના. તે પઞ્ચહિ કામગુણેહિ સમપ્પિતા સમઙ્ગીભૂતા પરિચારયમાના અમ્હાકં ઉપટ્ઠાનં આગચ્છન્તિ અમ્હાકં પારિચરિયં. તે અમ્હાકં ઉપટ્ઠાનં આગતે અમ્હાકં પારિચરિયં ગોપકો દેવપુત્તો પટિચોદેસિ – 'કુતોમુખા નામ તુમ્હે , મારિસા, તસ્સ ભગવતો ધમ્મં અસ્સુત્થ [આયુહિત્થ (સ્યા॰)] – અહઞ્હિ નામ ઇત્થિકા સમાના બુદ્ધે પસન્ના ધમ્મે પસન્ના સઙ્ઘે પસન્ના સીલેસુ પરિપૂરકારિની ઇત્થિત્તં વિરાજેત્વા પુરિસત્તં ભાવેત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ના, દેવાનં તાવતિંસાનં સહબ્યતં સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ પુત્તત્તં અજ્ઝુપગતા. ઇધાપિ મં એવં જાનન્તિ ''ગોપકો દેવપુત્તો ગોપકો દેવપુત્તો'તિ. તુમ્હે પન, મારિસા, ભગવતિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા હીનં ગન્ધબ્બકાયં ઉપપન્ના. દુદ્દિટ્ઠરૂપં વત, ભો, અદ્દસામ, યે મયં અદ્દસામ

સહધમ્મિકે હીનં ગન્ધબ્બકાયં ઉપપન્ને’તિ. તેસં, ભન્તે, ગોપકેન દેવપુત્તેન પટિચોદિતાનં દ્વે દેવા દિટ્ઠેવ ધમ્મે સતિં પટિલભિંસુ કાયં બ્રહ્મપુરોહિતં, એકો પન દેવો કામે અજ્ઝાવસિ.

૩૫૪.‘‘‘ઉપાસિકા ચક્ખુમતો અહોસિં,

નામમ્પિ મય્હં અહુ ‘ગોપિકા’તિ;
બુદ્ધે ચ ધમ્મે ચ અભિપ્પસન્ના,
સઙ્ઘઞ્ચુપટ્ઠાસિં પસન્નચિત્તા.

‘‘‘તસ્સેવ બુદ્ધસ્સ સુધમ્મતાય,
સક્કસ્સ પુત્તોમ્હિ મહાનુભાવો;
મહાજુતીકો તિદિવૂપપન્નો,
જાનન્તિ મં ઇધાપિ ‘ગોપકો’તિ.

‘‘‘અથદ્દસં ભિક્ખવો દિટ્ઠપુબ્બે,
ગન્ધબ્બકાયૂપગતે વસીને;
ઇમેહિ તે ગોતમસાવકાસે,
યે ચ મયં પુબ્બે મનુસ્સભૂતા.

‘‘‘અન્નેન પાનેન ઉપટ્ઠહિમ્હા,
પાદૂપસઙ્ગય્હ સકે નિવેસને;
કુતોમુખા નામ ઇમે ભવન્તો,
બુદ્ધસ્સ ધમ્માનિ પટિગ્ગહેસું [બુદ્ધસ્સ ધમ્મં ન પટિગ્ગહેસું (સ્યા॰)].

‘‘‘પચ્ચત્તં વેદિતબ્બો હિ ધમ્મો,
સુદેસિતો ચક્ખુમતાનુબુદ્ધો;
અહઞ્હિ તુમ્હેવ ઉપાસમાનો,
સુત્વાન અરિયાન સુભાસિતાનિ.

‘‘‘સક્કસ્સ પુત્તોમ્હિ મહાનુભાવો,
મહાજુતીકો તિદિવૂપપન્નો;
તુમ્હે પન સેટ્ઠમુપાસમાના,
અનુત્તરં બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા.

‘‘‘હીનં કાયં ઉપપન્ના ભવન્તો,
અનાનુલોમા ભવતૂપપત્તિ;
દુદ્દિટ્ઠરૂપં વત અદ્દસામ,
સહધમ્મિકે હીનકાયૂપપન્ને.

‘‘‘ગન્ધબ્બકાયૂપગતા ભવન્તો,
દેવાનમાગચ્છથ પારિચરિયં;
અગારે વસતો મય્હં,
ઇમં પસ્સ વિસેસતં.

‘‘‘ઇત્થી હુત્વા સ્વજ્જ પુમોમ્હિ દેવો,
દિબ્બેહિ કામેહિ સમઙ્ગિભૂતો’;
તે ચોદિતા ગોતમસાવકેન,
સંવેગમાપાદુ સમેચ્ચ ગોપકં.

‘‘‘હન્દ વિયાયામ [વિગાયાયામ (સ્યા॰), વિતાયામ (પી॰)] બ્યાયામ [વિયાયમામ (સી॰ પી॰)],
મા નો મયં પરપેસ્સા અહુમ્હા’;
તેસં દુવે વીરિયમારભિંસુ,
અનુસ્સરં ગોતમસાસનાનિ.

‘‘ઇધેવ ચિત્તાનિ વિરાજયિત્વા,
કામેસુ આદીનવમદ્દસંસુ;
તે કામસંયોજનબન્ધનાનિ,
પાપિમયોગાનિ દુરચ્ચયાનિ.

‘‘નાગોવ સન્નાનિ ગુણાનિ [સન્દાનગુણાનિ (સી॰ પી॰), સન્તાનિ ગુણાનિ (સ્યા॰)] છેત્વા,
દેવે તાવતિંસે અતિક્કમિંસુ;
સઇન્દા દેવા સપજાપતિકા,
સબ્બે સુધમ્માય સભાયુપવિટ્ઠા.

‘‘તેસં નિસિન્નાનં અભિક્કમિંસુ,
વીરા વિરાગા વિરજં કરોન્તા;
તે દિસ્વા સંવેગમકાસિ વાસવો,
દેવાભિભૂ દેવગણસ્સ મજ્ઝે.

‘‘‘ઇમેહિ તે હીનકાયૂપપન્ના,
દેવે તાવતિંસે અભિક્કમન્તિ’;
સંવેગજાતસ્સ વચો નિસમ્મ,
સો ગોપકો વાસવમજ્ઝભાસિ.

‘‘‘બુદ્ધો જનિન્દત્થિ મનુસ્સલોકે,
કામાભિભૂ સક્યમુનીતિ ઞાયતિ;
તસ્સેવ તે પુત્તા સતિયા વિહીના,

ચોદિતા મયા તે સતિમજ્ઝલત્થું.

‘‘‘તિણ્ણં તેસં આવસિનેત્થ [અવસીનેત્થ (પી॰)] એકો,
ગન્ધબ્બકાયૂપગતો વસીનો;
દ્વે ચ સમ્બોધિપથાનુસારિનો,
દેવેપિ હીળેન્તિ સમાહિતત્તા.

‘‘‘એતાદિસી ધમ્મપ્પકાસનેત્થ,
ન તત્થ કિંકઙ્ખતિ કોચિ સાવકો;
નિતિણ્ણઓઘં વિચિકિચ્છછિન્નં,
બુદ્ધં નમસ્સામ જિનં જનિન્દં’.

‘‘યં તે ધમ્મં ઇધઞ્ઞાય,
વિસેસં અજ્ઝગંસુ [અજ્ઝગમંસુ (સ્યા॰)] તે;
કાયં બ્રહ્મપુરોહિતં,
દુવે તેસં વિસેસગૂ.

‘‘તસ્સ ધમ્મસ્સ પત્તિયા,
આગતમ્હાસિ મારિસ;
કતાવકાસા ભગવતા,
પઞ્હં પુચ્છેમુ મારિસા’’તિ.

૩૫૫. અથ ખો ભગવતો એતદહોસિ – ‘‘દીઘરત્તં વિસુદ્ધો ખો અયં યક્ખો [સક્કો (સી॰ સ્યા॰ પી॰)], યં કિઞ્ચિ મં પઞ્હં પુચ્છિસ્સતિ, સબ્બં તં અત્થસઞ્હિતંયેવ પુચ્છિસ્સતિ, નો અનત્થસઞ્હિતં. યઞ્ચસ્સાહં પુટ્ઠો બ્યાકરિસ્સામિ, તં ખિપ્પમેવ આજાનિસ્સતી’’તિ.

૩૫૬. અથ ખો ભગવા સક્કં દેવાનમિન્દં ગાથાય અજ્ઝભાસિ –

‘‘પુચ્છ વાસવ મં પઞ્હં, યં કિઞ્ચિ મનસિચ્છસિ;
તસ્સ તસ્સેવ પઞ્હસ્સ, અહં અન્તં કરોમિ તે’’તિ.

પઠમભાણવારો નિટ્ઠિતો.

૩૫૭. કતાવકાસો સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવતા ઇમં ભગવન્તં [દેવાનમિન્દો ભગવન્તં ઇમં (સી॰ પી॰)] પઠમં પઞ્હં અપુચ્છિ –

‘‘કિં સંયોજના નુ ખો, મારિસ, દેવા મનુસ્સા અસુરા નાગા ગન્ધબ્બા યે ચઞ્ઞે સન્તિ પુથુકાયા, તે – ‘અવેરા અદણ્ડા અસપત્તા અબ્યાપજ્જા વિહરેમુ અવેરિનો’તિ ઇતિ ચ નેસં હોતિ, અથ ચ પન સવેરા સદણ્ડા સસપત્તા

સબ્યાપજ્જા વિહરન્તિ સવેરિનો’’તિ? ઇત્થં સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવન્તં પઞ્હં [ઇમં પઠમં પઞ્હં (સી॰ પી॰)] અપુચ્છિ. તસ્સ ભગવા પઞ્હં પુટ્ઠો બ્યાકાસિ –

‘‘ઇસ્સામચ્છરિયસંયોજના ખો, દેવાનમિન્દ, દેવા મનુસ્સા અસુરા નાગા ગન્ધબ્બા યે ચઞ્ઞે સન્તિ પુથુકાયા, તે – ‘અવેરા અદણ્ડા અસપત્તા અબ્યાપજ્જા વિહરેમુ અવેરિનો’તિ ઇતિ ચ નેસં હોતિ, અથ ચ પન સવેરા સદણ્ડા સસપત્તા સબ્યાપજ્જા વિહરન્તિ સવેરિનો’’તિ. ઇત્થં ભગવા સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ પઞ્હં પુટ્ઠો બ્યાકાસિ. અત્તમનો સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિ અનુમોદિ – ‘‘એવમેતં, ભગવા, એવમેતં, સુગત. તિણ્ણા મેત્થ કઙ્ખા વિગતા કથંકથા ભગવતો પઞ્હવેય્યાકરણં સુત્વા’’તિ.

૩૫૮. ઇતિહ સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ભગવન્તં ઉત્તરિં [ઉત્તરિં (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] પઞ્હં અપુચ્છિ –

‘‘ઇસ્સામચ્છરિયં પન, મારિસ, કિંનિદાનં કિંસમુદયં કિંજાતિકં કિંપભવં; કિસ્મિં સતિ ઇસ્સામચ્છરિયં હોતિ; કિસ્મિં અસતિ ઇસ્સામચ્છરિયં ન હોતી’’તિ? ‘‘ઇસ્સામચ્છરિયં ખો, દેવાનમિન્દ, પિયાપ્પિયનિદાનં પિયાપ્પિયસમુદયં પિયાપ્પિયજાતિકં પિયાપ્પિયપભવં; પિયાપ્પિયે સતિ ઇસ્સામચ્છરિયં હોતિ, પિયાપ્પિયે અસતિ ઇસ્સામચ્છરિયં ન હોતી’’તિ.

‘‘પિયાપ્પિયં ખો પન, મારિસ, કિંનિદાનં કિંસમુદયં કિંજાતિકં કિંપભવં; કિસ્મિં સતિ પિયાપ્પિયં હોતિ; કિસ્મિં અસતિ પિયાપ્પિયં ન હોતી’’તિ? ‘‘પિયાપ્પિયં ખો, દેવાનમિન્દ, છન્દનિદાનં છન્દસમુદયં છન્દજાતિકં છન્દપભવં; છન્દે સતિ પિયાપ્પિયં હોતિ; છન્દે અસતિ પિયાપ્પિયં ન હોતી’’તિ.

‘‘છન્દો ખો પન, મારિસ, કિંનિદાનો કિંસમુદયો કિંજાતિકો કિંપભવો; કિસ્મિં સતિ છન્દો હોતિ; કિસ્મિં અસતિ છન્દો ન હોતી’’તિ? ‘‘છન્દો ખો, દેવાનમિન્દ, વિતક્કનિદાનો વિતક્કસમુદયો વિતક્કજાતિકો વિતક્કપભવો; વિતક્કે સતિ છન્દો હોતિ; વિતક્કે અસતિ છન્દો ન હોતી’’તિ.

‘‘વિતક્કો ખો પન, મારિસ, કિંનિદાનો કિંસમુદયો કિંજાતિકો કિંપભવો; કિસ્મિં સતિ વિતક્કો હોતિ; કિસ્મિં અસતિ વિતક્કો ન હોતી’’તિ? ‘‘વિતક્કો ખો, દેવાનમિન્દ, પપઞ્ચસઞ્ઞાસઙ્ખાનિદાનો પપઞ્ચસઞ્ઞાસઙ્ખાસમુદયો પપઞ્ચસઞ્ઞાસઙ્ખાજાતિકો પપઞ્ચસઞ્ઞાસઙ્ખાપભવો; પપઞ્ચસઞ્ઞાસઙ્ખાય સતિ વિતક્કો હોતિ; પપઞ્ચસઞ્ઞાસઙ્ખાય અસતિ વિતક્કો ન હોતી’’તિ.

‘‘કથં પટિપન્નો પન, મારિસ, ભિક્ખુ પપઞ્ચસઞ્ઞાસઙ્ખાનિરોધસારુપ્પગામિનિં પટિપદં પટિપન્નો હોતી’’તિ?

વેદનાકમ્મટ્ઠાનં

૩૫૯. ‘‘સોમનસ્સંપાહં [પહં (સી॰ પી॰), ચાહં (સ્યા॰ કં॰)], દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ. દોમનસ્સંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ. ઉપેક્ખંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ.

३६०. ‘‘સોમનસ્સંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પીતિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? તત્થ યં જઞ્ઞા સોમનસ્સં ‘ઇમં ખો મે સોમનસ્સં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તી’તિ, એવરૂપં સોમનસ્સં ન સેવિતબ્બં. તત્થ યં જઞ્ઞા સોમનસ્સં ‘ઇમં ખો મે સોમનસ્સં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તી’તિ, એવરૂપં સોમનસ્સં સેવિતબ્બં. તત્થ યં ચે સવિતક્કં સવિચારં, યં ચે અવિતક્કં અવિચારં, યે અવિતક્કે અવિચારે, તે [સે (સી॰ પી॰)] પણીતતરે. સોમનસ્સંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પીતિ. ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

३६१. ‘‘દોમનસ્સંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ સેવિતબ્બમ્પિ , અસેવિતબ્બમ્પીતિ. ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? તત્થ યં જઞ્ઞા દોમનસ્સં ‘ઇમં ખો મે દોમનસ્સં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તી’તિ, એવરૂપં દોમનસ્સં ન સેવિતબ્બં. તત્થ યં જઞ્ઞા દોમનસ્સં ‘ઇમં ખો મે દોમનસ્સં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તી’તિ, એવરૂપં દોમનસ્સં સેવિતબ્બં. તત્થ યં ચે સવિતક્કં સવિચારં, યં ચે અવિતક્કં અવિચારં, યે અવિતક્કે અવિચારે, તે પણીતતરે. દોમનસ્સંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી’તિ ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

३६२. ‘‘ઉપેક્ખંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પીતિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? તત્થ યં જઞ્ઞા ઉપેક્ખં ‘ઇમં ખો મે ઉપેક્ખં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તી’તિ, એવરૂપા ઉપેક્ખા ન સેવિતબ્બા. તત્થ યં જઞ્ઞા ઉપેક્ખં ‘ઇમં ખો મે ઉપેક્ખં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તી’તિ, એવરૂપા ઉપેક્ખા સેવિતબ્બા. તત્થ યં ચે સવિતક્કં સવિચારં, યં ચે અવિતક્કં અવિચારં, યે અવિતક્કે અવિચારે, તે પણીતતરે. ઉપેક્ખંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પીતિ ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

३६३. ‘‘એવં પટિપન્નો ખો, દેવાનમિન્દ, ભિક્ખુ પપઞ્ચસઞ્ઞાસઙ્ખાનિરોધસારુપ્પગામિનિં પટિપદં પટિપન્નો હોતી’’તિ. ઇત્થં ભગવા સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ પઞ્હં પુટ્ઠો બ્યાકાસિ. અત્તમનો સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિ અનુમોદિ – ‘‘એવમેતં, ભગવા, એવમેતં, સુગત, તિણ્ણા મેત્થ કઙ્ખા વિગતા કથંકથા ભગવતો પઞ્હવેય્યાકરણં સુત્વા’’તિ.

પાતિમોક્ખસંવરો

३६४. ઇતિહ સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ભગવન્તં ઉત્તરિં પઞ્હં અપુચ્છિ –

‘‘કથં પટિપન્નો પન, મારિસ, ભિક્ખુ પાતિમોક્ખસંવરાય પટિપન્નો હોતી’’તિ? ‘‘કાયસમાચારંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ. વચીસમાચારંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ. પરિયેસનંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બ’’મ્પિ.

‘‘કાયસમાચારંપાહં , દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ સેવિતબ્બમ્પિ અસેવિતબ્બમ્પીતિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? તત્થ યં જઞ્ઞા કાયસમાચારં ‘ઇમં ખો મે કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તી’તિ, એવરૂપો કાયસમાચારો ન સેવિતબ્બો. તત્થ યં જઞ્ઞા કાયસમાચારં ‘ઇમં ખો મે કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તી’તિ, એવરૂપો કાયસમાચારો સેવિતબ્બો. કાયસમાચારંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પીતિ ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

‘‘વચીસમાચારંપાહં , દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી’તિ. ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? તત્થ યં જઞ્ઞા વચીસમાચારં ‘ઇમં ખો મે વચીસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તી’તિ, એવરૂપો વચીસમાચારો ન સેવિતબ્બો. તત્થ યં જઞ્ઞા વચીસમાચારં ‘ઇમં ખો મે વચીસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તી’તિ, એવરૂપો વચીસમાચારો સેવિતબ્બો. વચીસમાચારંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પીતિ ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

‘‘પરિયેસનંપાહં , દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પીતિ ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં, કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? તત્થ યં જઞ્ઞા પરિયેસનં ‘ઇમં ખો મે પરિયેસનં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તી’તિ, એવરૂપા પરિયેસના ન સેવિતબ્બા. તત્થ યં જઞ્ઞા પરિયેસનં ‘ઇમં ખો મે પરિયેસનં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તી’તિ, એવરૂપા પરિયેસના સેવિતબ્બા. પરિયેસનંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પીતિ ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

‘‘એવં પટિપન્નો ખો, દેવાનમિન્દ, ભિક્ખુ પાતિમોક્ખસંવરાય પટિપન્નો હોતી’’તિ. ઇત્થં ભગવા સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ પઞ્હં પુટ્ઠો બ્યાકાસિ. અત્તમનો સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિ અનુમોદિ – ‘‘એવમેતં, ભગવા, એવમેતં, સુગત. તિણ્ણા મેત્થ કઙ્ખા વિગતા કથંકથા ભગવતો પઞ્હવેય્યાકરણં સુત્વા’’તિ.

ઇન્દ્રિયસંવરો

૩૬૫. ઇતિહ સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ભગવન્તં ઉત્તરિં પઞ્હં અપુચ્છિ –

‘‘કથં પટિપન્નો પન, મારિસ, ભિક્ખુ ઇન્દ્રિયસંવરાય પટિપન્નો હોતી’’તિ? ‘‘ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ. સોતવિઞ્ઞેય્યં સદ્દંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ. ઘાનવિઞ્ઞેય્યં ગન્ધંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ. જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યં રસંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ. કાયવિઞ્ઞેય્યં ફોટ્ઠબ્બંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ. મનોવિઞ્ઞેય્યં ધમ્મંપાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી’’તિ.

એવં વુત્તે, સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવન્તં એતદવોચ –

‘‘ઇમસ્સ ખો અહં, ભન્તે, ભગવતા સઙ્ખિત્તેન ભાસિતસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનામિ. યથારૂપં, ભન્તે, ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, એવરૂપં ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપં ન સેવિતબ્બં . યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, એવરૂપં ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપં સેવિતબ્બં. યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, સોતવિઞ્ઞેય્યં સદ્દં સેવતો...પે॰... ઘાનવિઞ્ઞેય્યં ગન્ધં સેવતો... જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યં રસં સેવતો... કાયવિઞ્ઞેય્યં ફોટ્ઠબ્બં સેવતો... મનોવિઞ્ઞેય્યં ધમ્મં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, એવરૂપો મનોવિઞ્ઞેય્યો ધમ્મો ન સેવિતબ્બો. યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, મનોવિઞ્ઞેય્યં ધમ્મં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, એવરૂપો મનોવિઞ્ઞેય્યો ધમ્મો સેવિતબ્બો.

‘‘ઇમસ્સ ખો મે, ભન્તે, ભગવતા સઙ્ખિત્તેન ભાસિતસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનતો તિણ્ણા મેત્થ કઙ્ખા વિગતા કથંકથા ભગવતો પઞ્હવેય્યાકરણં સુત્વા’’તિ.

૩૬૬. ઇતિહ સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ભગવન્તં ઉત્તરિં પઞ્હં અપુચ્છિ –

‘‘સબ્બેવ નુ ખો, મારિસ, સમણબ્રાહ્મણા એકન્તવાદા એકન્તસીલા એકન્તછન્દા એકન્તઅજ્ઝોસાના’’તિ? ‘‘ન ખો, દેવાનમિન્દ, સબ્બે સમણબ્રાહ્મણા એકન્તવાદા એકન્તસીલા એકન્તછન્દા એકન્તઅજ્ઝોસાના’’તિ.

‘‘કસ્મા પન, મારિસ, ન સબ્બે સમણબ્રાહ્મણા એકન્તવાદા એકન્તસીલા એકન્તછન્દા એકન્તઅજ્ઝોસાના’’તિ? ‘‘અનેકધાતુ નાનાધાતુ ખો, દેવાનમિન્દ, લોકો. તસ્મિં અનેકધાતુનાનાધાતુસ્મિં લોકે યં યદેવ સત્તા ધાતું અભિનિવિસન્તિ, તં તદેવ થામસા પરામાસા અભિનિવિસ્સ વોહરન્તિ – ‘ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’ન્તિ. તસ્મા ન સબ્બે સમણબ્રાહ્મણા એકન્તવાદા એકન્તસીલા એકન્તછન્દા એકન્તઅજ્ઝોસાના’’તિ.

‘‘સબ્બેવ નુ ખો, મારિસ, સમણબ્રાહ્મણા અચ્ચન્તનિટ્ઠા અચ્ચન્તયોગક્ખેમી અચ્ચન્તબ્રહ્મચારી અચ્ચન્તપરિયોસાના’’તિ? ‘‘ન ખો, દેવાનમિન્દ, સબ્બે સમણબ્રાહ્મણા અચ્ચન્તનિટ્ઠા અચ્ચન્તયોગક્ખેમી અચ્ચન્તબ્રહ્મચારી અચ્ચન્તપરિયોસાના’’તિ.

‘‘કસ્મા પન, મારિસ, ન સબ્બે સમણબ્રાહ્મણા અચ્ચન્તનિટ્ઠા અચ્ચન્તયોગક્ખેમી અચ્ચન્તબ્રહ્મચારી અચ્ચન્તપરિયોસાના’’તિ? ‘‘યે ખો, દેવાનમિન્દ, ભિક્ખૂ તણ્હાસઙ્ખયવિમુત્તા તે અચ્ચન્તનિટ્ઠા અચ્ચન્તયોગક્ખેમી અચ્ચન્તબ્રહ્મચારી અચ્ચન્તપરિયોસાના. તસ્મા ન સબ્બે સમણબ્રાહ્મણા અચ્ચન્તનિટ્ઠા અચ્ચન્તયોગક્ખેમી અચ્ચન્તબ્રહ્મચારી અચ્ચન્તપરિયોસાના’’તિ.

ઇત્થં ભગવા સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ પઞ્હં પુટ્ઠો બ્યાકાસિ. અત્તમનો સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિ અનુમોદિ – ‘‘એવમેતં, ભગવા, એવમેતં, સુગત. તિણ્ણા મેત્થ કઙ્ખા વિગતા કથંકથા ભગવતો પઞ્હવેય્યાકરણં સુત્વા’’તિ.

૩૬૭. ઇતિહ સક્કો દેવાનમિન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ભગવન્તં એતદવોચ –

‘‘એજા, ભન્તે, રોગો, એજા ગણ્ડો, એજા સલ્લં, એજા ઇમં પુરિસં પરિકડ્ઢતિ તસ્સ તસ્સેવ ભવસ્સ અભિનિબ્બત્તિયા. તસ્મા અયં પુરિસો ઉચ્ચાવચમાપજ્જતિ . યેસાહં, ભન્તે, પઞ્હાનં ઇતો બહિદ્ધા અઞ્ઞેસુ સમણબ્રાહ્મણેસુ ઓકાસકમ્મમ્પિ નાલત્થં, તે મે ભગવતા બ્યાકતા. દીઘરત્તાનુસયિતઞ્ચ પન [દીઘરત્તાનુપસ્સતા, યઞ્ચ પન (સ્યા॰), દીઘરત્તાનુસયિનો, યઞ્ચ પન (સી॰ પી॰)] મે વિચિકિચ્છાકથંકથાસલ્લં, તઞ્ચ ભગવતા અબ્બુળ્હ’’ન્તિ.

‘‘અભિજાનાસિ નો ત્વં, દેવાનમિન્દ, ઇમે પઞ્હે અઞ્ઞે સમણબ્રાહ્મણે પુચ્છિતા’’તિ? ‘‘અભિજાનામહં, ભન્તે, ઇમે પઞ્હે અઞ્ઞે સમણબ્રાહ્મણે પુચ્છિતા’’તિ. ‘‘યથા કથં પન તે, દેવાનમિન્દ, બ્યાકંસુ? સચે તે અગરુ ભાસસ્સૂ’’તિ. ‘‘ન ખો મે, ભન્તે, ગરુ યત્થસ્સ ભગવા નિસિન્નો ભગવન્તરૂપો વા’’તિ. ‘‘તેન હિ, દેવાનમિન્દ, ભાસસ્સૂ’’તિ. ‘‘યેસ્વાહં [યેસાહં (સી॰ સ્યા॰ પી॰)], ભન્તે , મઞ્ઞામિ સમણબ્રાહ્મણા આરઞ્ઞિકા પન્તસેનાસનાતિ, ત્યાહં ઉપસઙ્કમિત્વા ઇમે પઞ્હે પુચ્છામિ, તે મયા પુટ્ઠા ન સમ્પાયન્તિ, અસમ્પાયન્તા મમંયેવ પટિપુચ્છન્તિ – ‘કો નામો આયસ્મા’તિ? તેસાહં પુટ્ઠો બ્યાકરોમિ – ‘અહં ખો, મારિસ, સક્કો દેવાનમિન્દો’તિ. તે મમંયેવ ઉત્તરિ પટિપુચ્છન્તિ – ‘કિં પનાયસ્મા, દેવાનમિન્દ [દેવાનમિન્દો (સી॰ પી॰)], કમ્મં કત્વા ઇમં ઠાનં પત્તો’તિ? તેસાહં યથાસુતં યથાપરિયત્તં ધમ્મં દેસેમિ. તે તાવતકેનેવ અત્તમના હોન્તિ – ‘સક્કો ચ નો દેવાનમિન્દો દિટ્ઠો, યઞ્ચ નો અપુચ્છિમ્હા, તઞ્ચ નો બ્યાકાસી’તિ. તે અઞ્ઞદત્થુ મમંયેવ સાવકા સમ્પજ્જન્તિ, ન ચાહં તેસં. અહં ખો પન, ભન્તે, ભગવતો સાવકો સોતાપન્નો અવિનિપાતધમ્મો નિયતો સમ્બોધિપરાયણો’’તિ .

સોમનસ્સપટિલાભકથા

૩૬૮. ‘‘અભિજાનાસિ નો ત્વં, દેવાનમિન્દ, ઇતો પુબ્બે એવરૂપં વેદપટિલાભં સોમનસ્સપટિલાભ’’ન્તિ? ‘‘અભિજાનામહં , ભન્તે, ઇતો પુબ્બે એવરૂપં વેદપટિલાભં સોમનસ્સપટિલાભ’’ન્તિ. ‘‘યથા કથં પન ત્વં, દેવાનમિન્દ, અભિજાનાસિ ઇતો પુબ્બે એવરૂપં વેદપટિલાભં સોમનસ્સપટિલાભ’’ન્તિ?

‘‘ભૂતપુબ્બં, ભન્તે, દેવાસુરસઙ્ગામો સમુપબ્યૂળ્હો [સમૂપબ્બુળ્હો (સી॰ પી॰)] અહોસિ. તસ્મિં ખો પન, ભન્તે, સઙ્ગામે દેવા જિનિંસુ, અસુરા પરાજયિંસુ [પરાજિંસુ (સી॰ પી॰)]. તસ્સ મય્હં, ભન્તે, તં સઙ્ગામં અભિવિજિનિત્વા વિજિતસઙ્ગામસ્સ એતદહોસિ – ‘યા ચેવ દાનિ દિબ્બા ઓજા યા ચ અસુરા ઓજા, ઉભયમેતં [ઉભયમેત્થ (સ્યા॰)] દેવા પરિભુઞ્જિસ્સન્તી’તિ. સો ખો પન મે, ભન્તે, વેદપટિલાભો સોમનસ્સપટિલાભો સદણ્ડાવચરો સસત્થાવચરો ન નિબ્બિદાય ન વિરાગાય ન નિરોધાય ન ઉપસમાય ન અભિઞ્ઞાય ન સમ્બોધાય ન નિબ્બાનાય સંવત્તતિ. યો ખો પન મે અયં, ભન્તે, ભગવતો ધમ્મં સુત્વા વેદપટિલાભો સોમનસ્સપટિલાભો, સો અદણ્ડાવચરો અસત્થાવચરો એકન્તનિબ્બિદાય વિરાગાય નિરોધાય ઉપસમાય અભિઞ્ઞાય સમ્બોધાય નિબ્બાનાય સંવત્તતી’’તિ.

૩૬૯. ‘‘કિં પન ત્વં, દેવાનમિન્દ, અત્થવસં સમ્પસ્સમાનો એવરૂપં વેદપટિલાભં સોમનસ્સપટિલાભં પવેદેસી’’તિ? ‘‘છ ખો અહં, ભન્તે, અત્થવસે સમ્પસ્સમાનો એવરૂપં વેદપટિલાભં સોમનસ્સપટિલાભં પવેદેમિ.

‘‘ઇધેવ તિટ્ઠમાનસ્સ, દેવભૂતસ્સ મે સતો;
પુનરાયુ ચ મે લદ્ધો, એવં જાનાહિ મારિસ.

‘‘ઇમં ખો અહં, ભન્તે, પઠમં અત્થવસં સમ્પસ્સમાનો એવરૂપં વેદપટિલાભં સોમનસ્સપટિલાભં પવેદેમિ.

‘‘ચુતાહં દિવિયા કાયા, આયું હિત્વા અમાનુસં;
અમૂળ્હો ગબ્ભમેસ્સામિ, યત્થ મે રમતી મનો.

‘‘ઇમં ખો અહં, ભન્તે, દુતિયં અત્થવસં સમ્પસ્સમાનો એવરૂપં વેદપટિલાભં સોમનસ્સપટિલાભં પવેદેમિ.

‘‘સ્વાહં અમૂળ્હપઞ્ઞસ્સ [અમૂળ્હપઞ્હસ્સ (?)], વિહરં સાસને રતો;
ઞાયેન વિહરિસ્સામિ, સમ્પજાનો પટિસ્સતો.

‘‘ઇમં ખો અહં, ભન્તે, તતિયં અત્થવસં સમ્પસ્સમાનો એવરૂપં વેદપટિલાભં સોમનસ્સપટિલાભં પવેદેમિ.

‘‘ઞાયેન મે ચરતો ચ, સમ્બોધિ ચે ભવિસ્સતિ;
અઞ્ઞાતા વિહરિસ્સામિ, સ્વેવ અન્તો ભવિસ્સતિ.

‘‘ઇમં ખો અહં, ભન્તે, ચતુત્થં અત્થવસં સમ્પસ્સમાનો એવરૂપં વેદપટિલાભં સોમનસ્સપટિલાભં પવેદેમિ.

‘‘ચુતાહં માનુસા કાયા, આયું હિત્વાન માનુસં;
પુન દેવો ભવિસ્સામિ, દેવલોકમ્હિ ઉત્તમો.

‘‘ઇમં ખો અહં, ભન્તે, પઞ્ચમં અત્થવસં સમ્પસ્સમાનો એવરૂપં વેદપટિલાભં સોમનસ્સપટિલાભં પવેદેમિ.

‘‘તે [યે (?)] પણીતતરા દેવા, અકનિટ્ઠા યસસ્સિનો;
અન્તિમે વત્તમાનમ્હિ, સો નિવાસો ભવિસ્સતિ.

‘‘ઇમં ખો અહં, ભન્તે, છટ્ઠં અત્થવસં સમ્પસ્સમાનો એવરૂપં વેદપટિલાભં સોમનસ્સપટિલાભં પવેદેમિ.

‘‘ઇમે ખો અહં, ભન્તે, છ અત્થવસે સમ્પસ્સમાનો એવરૂપં વેદપટિલાભં સોમનસ્સપટિલાભં પવેદેમિ.

૩૭૦.‘‘અપરિયોસિતસઙ્કપ્પો , વિચિકિચ્છો કથંકથી.

વિચરિં દીઘમદ્ધાનં, અન્વેસન્તો તથાગતં.

‘‘યસ્સુ મઞ્ઞામિ સમણે, પવિવિત્તવિહારિનો;
સમ્બુદ્ધા ઇતિ મઞ્ઞાનો, ગચ્છામિ તે ઉપાસિતું.

‘‘‘કથં આરાધના હોતિ, કથં હોતિ વિરાધના’;
ઇતિ પુટ્ઠા ન સમ્પાયન્તિ [સમ્ભોન્તિ (સ્યા॰)], મગ્ગે પટિપદાસુ ચ.

‘‘ત્યસ્સુ યદા મં જાનન્તિ, સક્કો દેવાનમાગતો;
ત્યસ્સુ મમેવ પુચ્છન્તિ, ‘કિં કત્વા પાપુણી ઇદં’.

‘‘તેસં યથાસુતં ધમ્મં, દેસયામિ જને સુતં [જનેસુત (ક॰ સી॰)];
તેન અત્તમના હોન્તિ, ‘દિટ્ઠો નો વાસવોતિ ચ’.

‘‘યદા ચ બુદ્ધમદ્દક્ખિં, વિચિકિચ્છાવિતારણં;
સોમ્હિ વીતભયો અજ્જ, સમ્બુદ્ધં પયિરુપાસિય [પયિરુપાસયિં (સ્યા॰ ક॰)].

‘‘તણ્હાસલ્લસ્સ હન્તારં, બુદ્ધં અપ્પટિપુગ્ગલં;
અહં વન્દે મહાવીરં, બુદ્ધમાદિચ્ચબન્ધુનં.

‘‘યં કરોમસિ બ્રહ્મુનો, સમં દેવેહિ મારિસ;
તદજ્જ તુય્હં કસ્સામ [દસ્સામ (સ્યા॰ ક॰)], હન્દ સામં કરોમ તે.

‘‘ત્વમેવ અસિ [તુવમેવસિ (પી॰)] સમ્બુદ્ધો, તુવં સત્થા અનુત્તરો;
સદેવકસ્મિં લોકસ્મિં, નત્થિ તે પટિપુગ્ગલો’’તિ.

૩૭૧. અથ ખો સક્કો દેવાનમિન્દો પઞ્ચસિખં ગન્ધબ્બપુત્તં આમન્તેસિ – ‘‘બહૂપકારો ખો મેસિ ત્વં, તાત પઞ્ચસિખ, યં ત્વં ભગવન્તં પઠમં પસાદેસિ. તયા, તાત, પઠમં પસાદિતં પચ્છા મયં તં ભગવન્તં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિમ્હા અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં. પેત્તિકે વા ઠાને ઠપયિસ્સામિ , ગન્ધબ્બરાજા ભવિસ્સસિ, ભદ્દઞ્ચ તે સૂરિયવચ્છસં દમ્મિ, સા હિ તે અભિપત્થિતા’’તિ.

અથ ખો સક્કો દેવાનમિન્દો પાણિના પથવિં પરામસિત્વા તિક્ખત્તું ઉદાનં ઉદાનેસિ – ‘‘નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સા’’તિ.

ઇમસ્મિઞ્ચ પન વેય્યાકરણસ્મિં ભઞ્ઞમાને સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ વિરજં વીતમલં ધમ્મચક્ખું ઉદપાદિ – ‘‘યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં, સબ્બં તં નિરોધધમ્મ’’ન્તિ. અઞ્ઞેસઞ્ચ અસીતિયા દેવતાસહસ્સાનં , ઇતિ યે સક્કેન દેવાનમિન્દેન અજ્ઝિટ્ઠપઞ્હા પુટ્ઠા , તે ભગવતા બ્યાકતા. તસ્મા ઇમસ્સ વેય્યાકરણસ્સ સક્કપઞ્હાત્વેવ અધિવચનન્તિ.

સક્કપઞ્હસુત્તં નિટ્ઠિતં અટ્ઠમં.

૯. મહાસતિપટ્ઠાનસુત્તં

૩૭૨. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા કુરૂસુ વિહરતિ કમ્માસધમ્મં નામ કુરૂનં નિગમો. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદ્દન્તે’’તિ [ભદન્તેતિ (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

ઉદ્દેસો

૩૭૩. ‘‘એકાયનો અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો સત્તાનં વિસુદ્ધિયા, સોકપરિદેવાનં સમતિક્કમાય દુક્ખદોમનસ્સાનં અત્થઙ્ગમાય ઞાયસ્સ અધિગમાય નિબ્બાનસ્સ સચ્છિકિરિયાય, યદિદં ચત્તારો સતિપટ્ઠાના.

‘‘કતમે ચત્તારો? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં, વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા, વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં, ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં, ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં.

ઉદ્દેસો નિટ્ઠિતો.

કાયાનુપસ્સના આનાપાનપબ્બં

૩૭૪. ‘‘કથઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અરઞ્ઞગતો વા રુક્ખમૂલગતો વા સુઞ્ઞાગારગતો વા નિસીદતિ પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ઉજું કાયં પણિધાય પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા. સો સતોવ અસ્સસતિ, સતોવ પસ્સસતિ. દીઘં વા અસ્સસન્તો ‘દીઘં અસ્સસામી’તિ પજાનાતિ, દીઘં વા પસ્સસન્તો ‘દીઘં પસ્સસામી’તિ પજાનાતિ. રસ્સં વા અસ્સસન્તો ‘રસ્સં અસ્સસામી’તિ પજાનાતિ, રસ્સં વા પસ્સસન્તો ‘રસ્સં પસ્સસામી’તિ પજાનાતિ. ‘સબ્બકાયપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ , ‘સબ્બકાયપટિસંવેદી પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ. ‘પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ.

‘‘સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, દક્ખો ભમકારો વા ભમકારન્તેવાસી વા દીઘં વા અઞ્છન્તો ‘દીઘં અઞ્છામી’તિ પજાનાતિ, રસ્સં વા અઞ્છન્તો ‘રસ્સં અઞ્છામી’તિ પજાનાતિ એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ દીઘં વા અસ્સસન્તો ‘દીઘં અસ્સસામી’તિ પજાનાતિ, દીઘં વા પસ્સસન્તો ‘દીઘં પસ્સસામી’તિ પજાનાતિ, રસ્સં વા અસ્સસન્તો ‘રસ્સં અસ્સસામી’તિ પજાનાતિ, રસ્સં વા પસ્સસન્તો ‘રસ્સં પસ્સસામી’તિ પજાનાતિ. ‘સબ્બકાયપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘સબ્બકાયપટિસંવેદી પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ. ઇતિ અજ્ઝત્તં વા કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ, બહિદ્ધા વા કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ, અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ. સમુદયધમ્માનુપસ્સી વા કાયસ્મિં વિહરતિ, વયધમ્માનુપસ્સી વા કાયસ્મિં વિહરતિ, સમુદયવયધમ્માનુપસ્સી વા કાયસ્મિં વિહરતિ. ‘અત્થિ કાયો’તિ વા પનસ્સ સતિ પચ્ચુપટ્ઠિતા હોતિ યાવદેવ ઞાણમત્તાય પટિસ્સતિમત્તાય

અનિસ્સિતો ચ વિહરતિ, ન ચ કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતિ. એવમ્પિ ખો [એવમ્પિ (સી॰ સ્યા॰ પી॰)], ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ.

આનાપાનપબ્બં નિટ્ઠિતં.

કાયાનુપસ્સના ઇરિયાપથપબ્બં

૩૭૫. ''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ગચ્છન્તો વા 'ગચ્છામી'તિ પજાનાતિ, ઠિતો વા 'ઠિતોમ્હી'તિ પજાનાતિ, નિસિન્નો વા 'નિસિન્નોમ્હી'તિ પજાનાતિ, સયાનો વા 'સયાનોમ્હી'તિ પજાનાતિ, યથા યથા વા પનસ્સ કાયો પણિહિતો હોતિ, તથા તથા નં પજાનાતિ. ઇતિ અજ્ઝત્તં વા કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ, બહિદ્ધા વા કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ, અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ. સમુદયધમ્માનુપસ્સી વા કાયસ્મિં વિહરતિ, વયધમ્માનુપસ્સી વા કાયસ્મિં વિહરતિ, સમુદયવયધમ્માનુપસ્સી વા કાયસ્મિં વિહરતિ. 'અત્થિ કાયો'તિ વા પનસ્સ સતિ પચ્ચુપટ્ઠિતા હોતિ યાવદેવ ઞાણમત્તાય પટિસ્સતિમત્તાય અનિસ્સિતો ચ વિહરતિ, ન ચ કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતિ. એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ.

ઇરિયાપથપબ્બં નિટ્ઠિતં.

કાયાનુપસ્સના સમ્પજાનપબ્બં

૩૭૬. ''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અભિક્કન્તે પટિક્કન્તે સમ્પજાનકારી હોતિ, આલોકિતે વિલોકિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, સમિઞ્જિતે પસારિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, સઙ્ઘાટિપત્તચીવરધારણે સમ્પજાનકારી હોતિ, અસિતે પીતે ખાયિતે સાયિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, ઉચ્ચારપસ્સાવકમ્મે સમ્પજાનકારી હોતિ, ગતે ઠિતે નિસિન્ને સુત્તે જાગરિતે ભાસિતે તુણ્હીભાવે સમ્પજાનકારી હોતિ. ઇતિ અજ્ઝત્તં વા…પે॰… એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ.

સમ્પજાનપબ્બં નિટ્ઠિતં.

કાયાનુપસ્સના પટિકૂલમનસિકારપબ્બં

૩૭૭. ''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇમમેવ કાયં ઉદ્ધં પાદતલા અધો કેસમત્થકા તચપરિયન્તં પૂરં નાનપ્પકારસ્સ અસુચિનો પચ્ચવેક્ખતિ – 'અત્થિ ઇમસ્મિં કાયે કેસા લોમા નખા દન્તા તચો, મંસં ન્હારુ અટ્ઠિ અટ્ઠિમિઞ્જં વક્કં, હદયં યકનં કિલોમકં પિહકં પપ્ફાસં, અન્તં અન્તગુણં ઉદરિયં કરીસં [કરીસં મત્થલુઙ્ગં (ક॰)], પિત્તં સેમ્હં પુબ્બો લોહિતં સેદો મેદો, અસ્સુ વસા ખેળો સિઙ્ઘાણિકા લસિકા મુત્ત'ન્તિ.

''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, ઉભતોમુખા પુતોળિ [મૂતોળી (સ્યા॰), મુતોલિ (પી॰)] પૂરા નાનાવિહિતસ્સ ધઞ્ઞસ્સ, સેય્યથિદં સાલીનં વીહીનં મુગ્ગાનં માસાનં તિલાનં તણ્ડુલાનં. તમેનં ચક્ખુમા પુરિસો મુઞ્ચિત્વા પચ્ચવેક્ખેય્ય – 'ઇમે સાલી, ઇમે વીહી ઇમે મુગ્ગા ઇમે માસા ઇમે તિલા ઇમે તણ્ડુલા'તિ. એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇમમેવ કાયં ઉદ્ધં પાદતલા અધો કેસમત્થકા તચપરિયન્તં પૂરં નાનપ્પકારસ્સ અસુચિનો પચ્ચવેક્ખતિ – 'અત્થિ ઇમસ્મિં કાયે કેસા લોમા…પે॰… મુત્ત'ન્તિ.

ઇતિ અજ્ઝત્તં વા…પે॰… એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ.

પટિક્કૂલમનસિકારપબ્બં નિટ્ઠિતં.

કાયાનુપસ્સના ધાતુમનસિકારપબ્બં

૩૭૮. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇમમેવ કાયં યથાઠિતં યથાપણિહિતં ધાતુસો પચ્ચવેક્ખતિ – ‘અત્થિ ઇમસ્મિં કાયે પથવીધાતુ આપોધાતુ તેજોધાતુ વાયોધાતૂ’તિ.

‘‘સેય્યથાપિ , ભિક્ખવે, દક્ખો ગોઘાતકો વા ગોઘાતકન્તેવાસી વા ગાવિં વધિત્વા ચતુમહાપથે બિલસો વિભજિત્વા નિસિન્નો અસ્સ, એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇમમેવ કાયં યથાઠિતં યથાપણિહિતં ધાતુસો પચ્ચવેક્ખતિ – ‘અત્થિ ઇમસ્મિં કાયે પથવીધાતુ આપોધાતુ તેજોધાતુ વાયોધાતૂ’તિ.

‘‘ઇતિ અજ્ઝત્તં વા કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ…પે॰… એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ.

ધાતુમનસિકારપબ્બં નિટ્ઠિતં.

કાયાનુપસ્સના નવસિવથિકપબ્બં

૩૭૯. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સેય્યથાપિ પસ્સેય્ય સરીરં સિવથિકાય છડ્ડિતં એકાહમતં વા દ્વીહમતં વા તીહમતં વા ઉદ્ધુમાતકં વિનીલકં વિપુબ્બકજાતં. સો ઇમમેવ કાયં ઉપસંહરતિ – ‘અયમ્પિ ખો કાયો એવંધમ્મો એવંભાવી એવંઅનતીતો’તિ.

‘‘ઇતિ અજ્ઝત્તં વા …પે॰… એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સેય્યથાપિ પસ્સેય્ય સરીરં સિવથિકાય છડ્ડિતં કાકેહિ વા ખજ્જમાનં કુલલેહિ વા ખજ્જમાનં ગિજ્ઝેહિ વા ખજ્જમાનં કઙ્કેહિ વા ખજ્જમાનં સુનખેહિ વા ખજ્જમાનં બ્યગ્ઘેહિ વા ખજ્જમાનં દીપીહિ વા ખજ્જમાનં સિઙ્ગાલેહિ વા [ગિજ્ઝેહિ વા ખજ્જમાનં, સુવાનેહિ વા ખજ્જમાનં, સિગાલેહિ વા ખજ્જમાનં, (સ્યા॰ પી॰)] ખજ્જમાનં વિવિધેહિ વા પાણકજાતેહિ ખજ્જમાનં. સો ઇમમેવ કાયં ઉપસંહરતિ – ‘અયમ્પિ ખો કાયો એવંધમ્મો એવંભાવી એવંઅનતીતો’તિ.

‘‘ઇતિ અજ્ઝત્તં વા…પે॰… એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સેય્યથાપિ પસ્સેય્ય સરીરં સિવથિકાય છડ્ડિતં અટ્ઠિકસઙ્ખલિકં સમંસલોહિતં ન્હારુસમ્બન્ધં…પે॰… અટ્ઠિકસઙ્ખલિકં નિમંસલોહિતમક્ખિતં ન્હારુસમ્બન્ધં…પે॰… અટ્ઠિકસઙ્ખલિકં અપગતમંસલોહિતં ન્હારુસમ્બન્ધં…પે॰… અટ્ઠિકાનિ અપગતસમ્બન્ધાનિ [અપગતન્હારુસમ્બન્ધાનિ (સ્યા॰)] દિસા વિદિસા વિક્ખિત્તાનિ, અઞ્ઞેન હત્થટ્ઠિકં અઞ્ઞેન પાદટ્ઠિકં અઞ્ઞેન ગોપ્ફકટ્ઠિકં [‘‘અઞ્ઞેન ગોપ્ફકટ્ઠિક’’ન્તિ ઇદં સી॰ સ્યા॰ પી॰ પોત્થકેસુ નત્થિ] અઞ્ઞેન જઙ્ઘટ્ઠિકં અઞ્ઞેન ઊરુટ્ઠિકં અઞ્ઞેન કટિટ્ઠિકં [અઞ્ઞેન કટટ્ઠિકં અઞ્ઞેન પિટ્ઠટ્ઠિકં અઞ્ઞેન કણ્ડકટ્ઠિકં અઞ્ઞેન ફાસુકટ્ઠિકં અઞ્ઞેન ઉરટ્ઠિકં અઞ્ઞેન અંસટ્ઠિકં અઞ્ઞેન બાહુટ્ઠિકં (સ્યા॰)] અઞ્ઞેન

ફાસુકટ્ઠિકં અઞ્ઞેન પિટ્ઠિટ્ઠિકં અઞ્ઞેન ખન્ધટ્ઠિકં [અઞ્ઞેન કટટ્ઠિકં અઞ્ઞેન પિટ્ઠટ્ઠિકં અઞ્ઞેન કણ્ડકટ્ઠિકં અઞ્ઞેન ફાસુકટ્ઠિકં અઞ્ઞેન ઉરટ્ઠિકં અઞ્ઞેન અંસટ્ઠિકં અઞ્ઞેન બાહુટ્ઠિકં (સ્યા॰)] અઞ્ઞેન ગીવટ્ઠિકં અઞ્ઞેન હનુકટ્ઠિકં અઞ્ઞેન દન્તટ્ઠિકં અઞ્ઞેન સીસકટાહં. સો ઇમમેવ કાયં ઉપસંહરતિ – 'અયમ્પિ ખો કાયો એવંધમ્મો એવંભાવી એવંઅનતીતો'તિ.

"ઇતિ અજ્ઝત્તં વા ...પે॰... વિહરતિ.

"પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સેય્યથાપિ પસ્સેય્ય સરીરં સિવથિકાય છડ્ડિતં અટ્ઠિકાનિ સેતાનિ સઙ્ખવણ્ણપટિભાગાનિ...પે॰... અટ્ઠિકાનિ પુઞ્જકિતાનિ તેરોવસ્સિકાનિ ...પે॰... અટ્ઠિકાનિ પૂતીનિ ચુણ્ણકજાતાનિ. સો ઇમમેવ કાયં ઉપસંહરતિ – 'અયમ્પિ ખો કાયો એવંધમ્મો એવંભાવી એવંઅનતીતો'તિ. ઇતિ અજ્ઝત્તં વા કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ, બહિદ્ધા વા કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ, અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ. સમુદયધમ્માનુપસ્સી વા કાયસ્મિં વિહરતિ, વયધમ્માનુપસ્સી વા કાયસ્મિં વિહરતિ, સમુદયવયધમ્માનુપસ્સી વા કાયસ્મિં વિહરતિ. 'અત્થિ કાયો'તિ વા પનસ્સ સતિ પચ્ચુપટ્ઠિતા હોતિ યાવદેવ ઞાણમત્તાય પટિસ્સતિમત્તાય અનિસ્સિતો ચ વિહરતિ, ન ચ કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતિ. એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ.

નવસિવથિકપબ્બં નિટ્ઠિતં.

ચુદ્દસ કાયાનુપસ્સના નિટ્ઠિતા.

વેદનાનુપસ્સના

૩૮૦. "કથઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી વિહરતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સુખં વા વેદનં વેદયમાનો 'સુખં વેદનં વેદયામી'તિ પજાનાતિ . દુક્ખં વા વેદનં વેદયમાનો 'દુક્ખં વેદનં વેદયામી'તિ પજાનાતિ. અદુક્ખમસુખં વા વેદનં વેદયમાનો 'અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદયામી'તિ પજાનાતિ. સામિસં વા સુખં વેદનં વેદયમાનો 'સામિસં સુખં વેદનં વેદયામી'તિ પજાનાતિ, નિરામિસં વા સુખં વેદનં વેદયમાનો 'નિરામિસં સુખં વેદનં વેદયામી'તિ પજાનાતિ. સામિસં વા દુક્ખં વેદનં વેદયમાનો 'સામિસં દુક્ખં વેદનં વેદયામી'તિ પજાનાતિ, નિરામિસં વા દુક્ખં વેદનં વેદયમાનો 'નિરામિસં દુક્ખં વેદનં વેદયામી'તિ પજાનાતિ. સામિસં વા અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદયમાનો 'સામિસં અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદયામી'તિ પજાનાતિ, નિરામિસં વા અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદયમાનો 'નિરામિસં અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદયામી'તિ પજાનાતિ. ઇતિ અજ્ઝત્તં વા વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી વિહરતિ, બહિદ્ધા વા વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી વિહરતિ, અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી વિહરતિ. સમુદયધમ્માનુપસ્સી વા વેદનાસુ વિહરતિ, વયધમ્માનુપસ્સી વા વેદનાસુ વિહરતિ, સમુદયવયધમ્માનુપસ્સી વા વેદનાસુ વિહરતિ. 'અત્થિ વેદના'તિ વા પનસ્સ સતિ પચ્ચુપટ્ઠિતા હોતિ યાવદેવ ઞાણમત્તાય પટિસ્સતિમત્તાય અનિસ્સિતો ચ વિહરતિ, ન ચ કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતિ. એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી વિહરતિ.

વેદનાનુપસ્સના નિટ્ઠિતા.

ચિત્તાનુપસ્સના

૩૮૧. ‘‘કથઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી વિહરતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સરાગં વા ચિત્તં ‘સરાગં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, વીતરાગં વા ચિત્તં ‘વીતરાગં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ. સદોસં વા ચિત્તં ‘સદોસં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, વીતદોસં વા ચિત્તં ‘વીતદોસં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ. સમોહં વા ચિત્તં ‘સમોહં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, વીતમોહં વા ચિત્તં ‘વીતમોહં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ. સઙ્ખિત્તં વા ચિત્તં ‘સઙ્ખિત્તં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, વિક્ખિત્તં વા ચિત્તં ‘વિક્ખિત્તં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ. મહગ્ગતં વા ચિત્તં ‘મહગ્ગતં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, અમહગ્ગતં વા ચિત્તં ‘અમહગ્ગતં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ. સઉત્તરં વા ચિત્તં ‘સઉત્તરં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, અનુત્તરં વા ચિત્તં ‘અનુત્તરં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ. સમાહિતં વા ચિત્તં ‘સમાહિતં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, અસમાહિતં વા ચિત્તં ‘અસમાહિતં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ. વિમુત્તં વા ચિત્તં ‘વિમુત્તં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ. અવિમુત્તં વા ચિત્તં ‘અવિમુત્તં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ. ઇતિ અજ્ઝત્તં વા ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી વિહરતિ, બહિદ્ધા વા ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી વિહરતિ, અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી વિહરતિ. સમુદયધમ્માનુપસ્સી વા ચિત્તસ્મિં વિહરતિ, વયધમ્માનુપસ્સી વા ચિત્તસ્મિં વિહરતિ, સમુદયવયધમ્માનુપસ્સી વા ચિત્તસ્મિં વિહરતિ, ‘અત્થિ ચિત્ત’ન્તિ વા પનસ્સ સતિ પચ્ચુપટ્ઠિતા હોતિ યાવદેવ ઞાણમત્તાય પટિસ્સતિમત્તાય અનિસ્સિતો ચ વિહરતિ, ન ચ કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતિ . એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી વિહરતિ.

ચિત્તાનુપસ્સના નિટ્ઠિતા.

ધમ્માનુપસ્સના નીવરણપબ્બં

૩૮૨. ‘‘કથઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ પઞ્ચસુ નીવરણેસુ. કથઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ પઞ્ચસુ નીવરણેસુ?

‘‘ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સન્તં વા અજ્ઝત્તં કામચ્છન્દં ‘અત્થિ મે અજ્ઝત્તં કામચ્છન્દો’તિ પજાનાતિ, અસન્તં વા અજ્ઝત્તં કામચ્છન્દં ‘નત્થિ મે અજ્ઝત્તં કામચ્છન્દો’તિ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ કામચ્છન્દસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ કામચ્છન્દસ્સ પહાનં હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ પહીનસ્સ કામચ્છન્દસ્સ આયતિં અનુપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘સન્તં વા અજ્ઝત્તં બ્યાપાદં ‘અત્થિ મે અજ્ઝત્તં બ્યાપાદો’તિ પજાનાતિ, અસન્તં વા અજ્ઝત્તં બ્યાપાદં ‘નત્થિ મે અજ્ઝત્તં બ્યાપાદો’તિ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ બ્યાપાદસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ બ્યાપાદસ્સ પહાનં હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ પહીનસ્સ બ્યાપાદસ્સ આયતિં અનુપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘સન્તં વા અજ્ઝત્તં થિનમિદ્ધં ‘અત્થિ મે અજ્ઝત્તં થિનમિદ્ધ’ન્તિ પજાનાતિ, અસન્તં વા અજ્ઝત્તં થિનમિદ્ધં ‘નત્થિ મે અજ્ઝત્તં થિનમિદ્ધ’ન્તિ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ થિનમિદ્ધસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ થિનમિદ્ધસ્સ પહાનં હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ પહીનસ્સ થિનમિદ્ધસ્સ આયતિં અનુપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘સન્તં વા અજ્ઝત્તં ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં ‘અત્થિ મે અજ્ઝત્તં ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચ’ન્તિ પજાનાતિ, અસન્તં વા અજ્ઝત્તં ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં ‘નત્થિ મે અજ્ઝત્તં ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચ’ન્તિ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચસ્સ પહાનં હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ પહીનસ્સ ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચસ્સ આયતિં અનુપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘સન્તં વા અજ્ઝત્તં વિચિકિચ્છં ‘અત્થિ મે અજ્ઝત્તં વિચિકિચ્છા’તિ પજાનાતિ, અસન્તં વા અજ્ઝત્તં વિચિકિચ્છં ‘નત્થિ મે અજ્ઝત્તં વિચિકિચ્છા’તિ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નાય વિચિકિચ્છાય ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નાય વિચિકિચ્છાય પહાનં હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ પહીનાય વિચિકિચ્છાય આયતિં અનુપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘ઇતિ અજ્ઝત્તં વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ, બહિદ્ધા વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ, અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ સમુદયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ, વયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ, સમુદયવયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ ‘અત્થિ ધમ્મા’તિ વા પનસ્સ સતિ પચ્ચુપટ્ઠિતા હોતિ યાવદેવ ઞાણમત્તાય પટિસ્સતિમત્તાય અનિસ્સિતો ચ વિહરતિ, ન ચ કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતિ. એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ પઞ્ચસુ નીવરણેસુ.

નીવરણપબ્બં નિટ્ઠિતં.

ધમ્માનુપસ્સના ખન્ધપબ્બં

૩૮૩. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ પઞ્ચસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ. કથઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ પઞ્ચસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ – ‘ઇતિ રૂપં, ઇતિ રૂપસ્સ સમુદયો, ઇતિ રૂપસ્સ અત્થઙ્ગમો; ઇતિ વેદના, ઇતિ વેદનાય સમુદયો, ઇતિ વેદનાય અત્થઙ્ગમો; ઇતિ સઞ્ઞા, ઇતિ સઞ્ઞાય સમુદયો, ઇતિ સઞ્ઞાય અત્થઙ્ગમો; ઇતિ સઙ્ખારા, ઇતિ સઙ્ખારાનં સમુદયો, ઇતિ સઙ્ખારાનં અત્થઙ્ગમો, ઇતિ વિઞ્ઞાણં, ઇતિ વિઞ્ઞાણસ્સ સમુદયો, ઇતિ વિઞ્ઞાણસ્સ અત્થઙ્ગમો’તિ, ઇતિ અજ્ઝત્તં વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ, બહિદ્ધા વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ, અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ. સમુદયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ, વયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ, સમુદયવયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ. ‘અત્થિ ધમ્મા’તિ વા પનસ્સ સતિ પચ્ચુપટ્ઠિતા હોતિ યાવદેવ ઞાણમત્તાય પટિસ્સતિમત્તાય, અનિસ્સિતો ચ વિહરતિ, ન ચ કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતિ . એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ પઞ્ચસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ.

ખન્ધપબ્બં નિટ્ઠિતં.

ધમ્માનુપસ્સના આયતનપબ્બં

૩૮૪. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ છસુ અજ્ઝત્તિકબાહિરેસુ આયતનેસુ. કથઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ છસુ અજ્ઝત્તિકબાહિરેસુ આયતનેસુ?

‘‘ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ચક્ખુઞ્ચ પજાનાતિ, રૂપે ચ પજાનાતિ, યઞ્ચ તદુભયં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સંયોજનં તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ સંયોજનસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ સંયોજનસ્સ પહાનં હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ પહીનસ્સ સંયોજનસ્સ આયતિં અનુપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘સોતઞ્ચ પજાનાતિ, સદ્દે ચ પજાનાતિ, યઞ્ચ તદુભયં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સંયોજનં તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ સંયોજનસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ સંયોજનસ્સ પહાનં હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ પહીનસ્સ સંયોજનસ્સ આયતિં અનુપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘ઘાનઞ્ચ પજાનાતિ, ગન્ધે ચ પજાનાતિ, યઞ્ચ તદુભયં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સંયોજનં તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ સંયોજનસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ સંયોજનસ્સ પહાનં હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ પહીનસ્સ સંયોજનસ્સ આયતિં અનુપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘જિવ્હઞ્ચ પજાનાતિ, રસે ચ પજાનાતિ, યઞ્ચ તદુભયં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સંયોજનં તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ સંયોજનસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ , યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ સંયોજનસ્સ પહાનં હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ પહીનસ્સ સંયોજનસ્સ આયતિં અનુપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘કાયઞ્ચ પજાનાતિ, ફોટ્ઠબ્બે ચ પજાનાતિ, યઞ્ચ તદુભયં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સંયોજનં તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ સંયોજનસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ સંયોજનસ્સ પહાનં હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ પહીનસ્સ સંયોજનસ્સ આયતિં અનુપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘મનઞ્ચ પજાનાતિ, ધમ્મે ચ પજાનાતિ, યઞ્ચ તદુભયં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સંયોજનં તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ સંયોજનસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ સંયોજનસ્સ પહાનં હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ પહીનસ્સ સંયોજનસ્સ આયતિં અનુપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘ઇતિ અજ્ઝત્તં વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ, બહિદ્ધા વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ, અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ. સમુદયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ, વયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ, સમુદયવયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ. ‘અત્થિ ધમ્મા’તિ વા પનસ્સ સતિ પચ્ચુપટ્ઠિતા હોતિ યાવદેવ ઞાણમત્તાય પટિસ્સતિમત્તાય, અનિસ્સિતો ચ વિહરતિ, ન ચ કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતિ. એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ છસુ અજ્ઝત્તિકબાહિરેસુ આયતનેસુ.

આયતનપબ્બં નિટ્ઠિતં.

ધમ્માનુપસ્સના બોજ્ઝઙ્ગપબ્બં

૩૮૫. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ સત્તસુ બોજ્ઝઙ્ગેસુ. કથઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ સત્તસુ બોજ્ઝઙ્ગેસુ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સન્તં વા અજ્ઝત્તં સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘અત્થિ મે અજ્ઝત્તં સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ, અસન્તં વા અજ્ઝત્તં સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘નત્થિ મે અજ્ઝત્તં સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય પારિપૂરી હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘સન્તં વા અજ્ઝત્તં ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘અત્થિ મે અજ્ઝત્તં ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ, અસન્તં વા અજ્ઝત્તં ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘નત્થિ મે અજ્ઝત્તં ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય પારિપૂરી હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘સન્તં વા અજ્ઝત્તં વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘અત્થિ મે અજ્ઝત્તં વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ, અસન્તં વા અજ્ઝત્તં વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘નત્થિ મે અજ્ઝત્તં વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય પારિપૂરી હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘સન્તં વા અજ્ઝત્તં પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘અત્થિ મે અજ્ઝત્તં પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ, અસન્તં વા અજ્ઝત્તં પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘નત્થિ મે અજ્ઝત્તં પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય પારિપૂરી હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘સન્તં વા અજ્ઝત્તં પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘અત્થિ મે અજ્ઝત્તં પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ, અસન્તં વા અજ્ઝત્તં પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘નત્થિ મે અજ્ઝત્તં પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય પારિપૂરી હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘સન્તં વા અજ્ઝત્તં સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘અત્થિ મે અજ્ઝત્તં સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ, અસન્તં વા અજ્ઝત્તં સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘નત્થિ મે અજ્ઝત્તં સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય પારિપૂરી હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘સન્તં વા અજ્ઝત્તં ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘અત્થિ મે અજ્ઝત્તં ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ , અસન્તં વા અજ્ઝત્તં ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ‘નત્થિ મે અજ્ઝત્તં ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગો’તિ પજાનાતિ, યથા ચ અનુપ્પન્નસ્સ ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદો હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ, યથા ચ ઉપ્પન્નસ્સ ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય પારિપૂરી હોતિ તઞ્ચ પજાનાતિ.

‘‘ઇતિ અજ્ઝત્તં વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ, બહિદ્ધા વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ, અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ. સમુદયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ, વયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ, સમુદયવયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ ‘અત્થિ ધમ્મા’તિ વા પનસ્સ સતિ પચ્ચુપટ્ઠિતા હોતિ યાવદેવ ઞાણમત્તાય પટિસ્સતિમત્તાય અનિસ્સિતો ચ વિહરતિ, ન ચ કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતિ. એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ સત્તસુ બોજ્ઝઙ્ગેસુ.

બોજ્ઝઙ્ગપબ્બં નિટ્ઠિતં. [બોજ્ઝઙ્ગપબ્બં નિટ્ઠિતં, પઠમભાણવારં (સ્યા॰)]

ધમ્માનુપસ્સના સચ્ચપબ્બં

૩૮૬. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ ચતૂસુ અરિયસચ્ચેસુ. કથઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ ચતૂસુ અરિયસચ્ચેસુ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ‘ઇદં દુક્ખ’ન્તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ‘અયં દુક્ખસમુદયો’તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ‘અયં દુક્ખનિરોધો’તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ‘અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા’તિ યથાભૂતં પજાનાતિ.

પઠમભાણવારો નિટ્ઠિતો.

દુક્ખસચ્ચનિદ્દેસો

૩૮૭. ‘‘કતમઞ્ચ , ભિક્ખવે, દુક્ખં અરિયસચ્ચં? જાતિપિ દુક્ખા, જરાપિ દુક્ખા, મરણમ્પિ દુક્ખં, સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસાપિ દુક્ખા, અપ્પિયેહિ સમ્પયોગોપિ દુક્ખો, પિયેહિ વિપ્પયોગોપિ દુક્ખો [અપ્પિયેહિ...પે॰... વિપ્પયોગો દુક્ખોતિપાઠો ચેવ તંનિદ્દેસો ચ કત્થચિ ન દિસ્સતિ, અટ્ઠકથાયંપિ તંસંવણ્ણના નત્થિ], યમ્પિચ્છં ન લભતિ તમ્પિ દુક્ખં, **સઙ્ખિત્તેન પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા** [પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધાપિ (ક॰)] **દુક્ખા.**

૩૮૮. ‘‘કતમા ચ, ભિક્ખવે, જાતિ? યા તેસં તેસં સત્તાનં તમ્હિ તમ્હિ સત્તનિકાયે જાતિ સઞ્જાતિ ઓક્કન્તિ અભિનિબ્બત્તિ ખન્ધાનં પાતુભાવો આયતનાનં પટિલાભો, અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, જાતિ.

૩૮૯. ‘‘કતમા ચ, ભિક્ખવે, જરા? યા તેસં તેસં સત્તાનં તમ્હિ તમ્હિ સત્તનિકાયે જરા જીરણતા ખણ્ડિચ્ચં પાલિચ્ચં વલિત્તચતા આયુનો સંહાનિ ઇન્દ્રિયાનં પરિપાકો, અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, જરા.

૩૯૦. ‘‘કતમઞ્ચ, ભિક્ખવે, મરણં? યં [અટ્ઠકથા ઓલોકેતબ્બા] તેસં તેસં સત્તાનં તમ્હા તમ્હા સત્તનિકાયા ચુતિ ચવનતા ભેદો અન્તરધાનં મચ્ચુ મરણં કાલકિરિયા ખન્ધાનં ભેદો કળેવરસ્સ નિક્ખેપો જીવિતિન્દ્રિયસ્સુપચ્છેદો, ઇદં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, મરણં.

૩૯૧. ‘‘કતમો ચ, ભિક્ખવે, સોકો? યો ખો, ભિક્ખવે, અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન બ્યસનેન સમન્નાગતસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન દુક્ખધમ્મેન ફુટ્ઠસ્સ સોકો સોચના સોચિતત્તં અન્તોસોકો અન્તોપરિસોકો, અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, સોકો.

૩૯૨. ‘‘કતમો ચ, ભિક્ખવે, પરિદેવો? યો ખો, ભિક્ખવે, અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન બ્યસનેન સમન્નાગતસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન દુક્ખધમ્મેન ફુટ્ઠસ્સ આદેવો પરિદેવો આદેવના પરિદેવના આદેવિતત્તં પરિદેવિતત્તં, અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે પરિદેવો.

૩૯૩. ‘‘કતમઞ્ચ , ભિક્ખવે, દુક્ખં? યં ખો, ભિક્ખવે, કાયિકં દુક્ખં કાયિકં અસાતં કાયસમ્ફસ્સજં દુક્ખં અસાતં વેદયિતં, ઇદં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, દુક્ખં.

૩૯૪. ‘‘કતમઞ્ચ , ભિક્ખવે, દોમનસ્સં? યં ખો, ભિક્ખવે, ચેતસિકં દુક્ખં ચેતસિકં અસાતં મનોસમ્ફસ્સજં દુક્ખં અસાતં વેદયિતં, ઇદં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, દોમનસ્સં.

૩૯૫. ‘‘કતમો ચ, ભિક્ખવે, ઉપાયાસો? યો ખો, ભિક્ખવે, અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન બ્યસનેન સમન્નાગતસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન દુક્ખધમ્મેન ફુટ્ઠસ્સ આયાસો ઉપાયાસો આયાસિતત્તં ઉપાયાસિતત્તં, અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, ઉપાયાસો.

૩૯૬. ‘‘કતમો ચ, ભિક્ખવે, અપ્પિયેહિ સમ્પયોગો દુક્ખો? ઇધ યસ્સ તે હોન્તિ અનિટ્ઠા અકન્તા અમનાપા રૂપા સદ્દા ગન્ધા રસા ફોટ્ઠબ્બા ધમ્મા, યે વા પનસ્સ તે હોન્તિ અનત્થકામા અહિતકામા અફાસુકકામા અયોગક્ખેમકામા, યા તેહિ સદ્ધિં સઙ્ગતિ સમાગમો સમોધાનં મિસ્સીભાવો, અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, અપ્પિયેહિ સમ્પયોગો દુક્ખો.

૩૯૭. ‘‘કતમો ચ, ભિક્ખવે, પિયેહિ વિપ્પયોગો દુક્ખો? ઇધ યસ્સ તે હોન્તિ ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા રૂપા સદ્દા ગન્ધા રસા ફોટ્ઠબ્બા ધમ્મા, યે વા પનસ્સ તે હોન્તિ અત્થકામા હિતકામા ફાસુકકામા યોગક્ખેમકામા માતા વા પિતા વા ભાતા વા ભગિની વા મિત્તા વા અમચ્ચા વા ઞાતિસાલોહિતા વા, યા તેહિ સદ્ધિં અસઙ્ગતિ અસમાગમો અસમોધાનં અમિસ્સીભાવો, અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, પિયેહિ વિપ્પયોગો દુક્ખો.

૩૯૮. ‘‘કતમઞ્ચ , ભિક્ખવે, યમ્પિચ્છં ન લભતિ તમ્પિ દુક્ખં? જાતિધમ્માનં, ભિક્ખવે, સત્તાનં એવં ઇચ્છા ઉપ્પજ્જતિ – ‘અહો વત મયં ન જાતિધમ્મા અસ્સામ, ન ચ વત નો જાતિ આગચ્છેય્યા’તિ. ન ખો પનેતં ઇચ્છાય પત્તબ્બં, ઇદમ્પિ યમ્પિચ્છં ન લભતિ તમ્પિ દુક્ખં. જરાધમ્માનં, ભિક્ખવે, સત્તાનં એવં ઇચ્છા ઉપ્પજ્જતિ – ‘અહો વત મયં ન જરાધમ્મા અસ્સામ, ન ચ વત નો જરા આગચ્છેય્યા’તિ. ન ખો પનેતં ઇચ્છાય પત્તબ્બં, ઇદમ્પિ યમ્પિચ્છં ન લભતિ તમ્પિ દુક્ખં. બ્યાધિધમ્માનં, ભિક્ખવે, સત્તાનં એવં ઇચ્છા ઉપ્પજ્જતિ ‘અહો વત મયં ન બ્યાધિધમ્મા અસ્સામ, ન ચ વત નો બ્યાધિ આગચ્છેય્યા’તિ. ન ખો પનેતં ઇચ્છાય પત્તબ્બં, ઇદમ્પિ યમ્પિચ્છં ન લભતિ તમ્પિ દુક્ખં. મરણધમ્માનં, ભિક્ખવે, સત્તાનં એવં ઇચ્છા ઉપ્પજ્જતિ ‘અહો વત મયં ન મરણધમ્મા અસ્સામ, ન ચ વત નો મરણં આગચ્છેય્યા’તિ. ન ખો પનેતં ઇચ્છાય પત્તબ્બં, ઇદમ્પિ યમ્પિચ્છં ન લભતિ તમ્પિ દુક્ખં. સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસધમ્માનં, ભિક્ખવે, સત્તાનં એવં ઇચ્છા ઉપ્પજ્જતિ ‘અહો વત મયં ન સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસધમ્મા અસ્સામ, ન ચ વત નો સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસધમ્મા આગચ્છેય્યુ’ન્તિ. ન ખો પનેતં ઇચ્છાય પત્તબ્બં, ઇદમ્પિ યમ્પિચ્છં ન લભતિ તમ્પિ દુક્ખં.

૩૯૯. ‘‘કતમે ચ, ભિક્ખવે, સઙ્ખિત્તેન પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા દુક્ખા? સેય્યથિદં – રૂપુપાદાનક્ખન્ધો, વેદનુપાદાનક્ખન્ધો, સઞ્ઞુપાદાનક્ખન્ધો, સઙ્ખારુપાદાનક્ખન્ધો, વિઞ્ઞાણુપાદાનક્ખન્ધો. ઇમે વુચ્ચન્તિ, ભિક્ખવે, સઙ્ખિત્તેન પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા દુક્ખા. ઇદં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, દુક્ખં અરિયસચ્ચં.

સમુદયસચ્ચનિદ્દેસો

૪૦૦. ‘‘કતમઞ્ચ , ભિક્ખવે, દુક્ખસમુદયં [દુક્ખસમુદયો (સ્યા॰)] અરિયસચ્ચં? યાયં તણ્હા પોનોબ્ભવિકા [પોનોભવિકા (સી॰ પી॰)] નન્દીરાગસહગતા [નન્દિરાગસહગતા (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] તત્રતત્રાભિનન્દિની, સેય્યથિદં – કામતણ્હા ભવતણ્હા વિભવતણ્હા.

‘‘સા ખો પનેસા, ભિક્ખવે, તણ્હા કત્થ ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, કત્થ નિવિસમાના નિવિસતિ? યં લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, એત્થ નિવિસમાના નિવિસતિ.

‘‘કિઞ્ચ લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં? ચક્ખુ લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, એત્થ નિવિસમાના નિવિસતિ. સોતં લોકે...પે॰... ઘાનં લોકે... જિવ્હા લોકે... કાયો લોકે... મનો લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, એત્થ નિવિસમાના નિવિસતિ.

‘‘રૂપા લોકે... સદ્દા લોકે... ગન્ધા લોકે... રસા લોકે... ફોટ્ઠબ્બા લોકે... ધમ્મા લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, એત્થ નિવિસમાના નિવિસતિ.

‘‘ચક્ખુવિઞ્ઞાણં લોકે... સોતવિઞ્ઞાણં લોકે... ઘાનવિઞ્ઞાણં લોકે... જિવ્હાવિઞ્ઞાણં લોકે... કાયવિઞ્ઞાણં લોકે... મનોવિઞ્ઞાણં લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, એત્થ નિવિસમાના નિવિસતિ.

‘‘ચક્ખુસમ્ફસ્સો લોકે... સોતસમ્ફસ્સો લોકે... ઘાનસમ્ફસ્સો લોકે... જિવ્હાસમ્ફસ્સો લોકે... કાયસમ્ફસ્સો લોકે... મનોસમ્ફસ્સો લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, એત્થ નિવિસમાના નિવિસતિ.

‘‘ચક્ખુસમ્ફસ્સજા વેદના લોકે... સોતસમ્ફસ્સજા વેદના લોકે... ઘાનસમ્ફસ્સજા વેદના લોકે... જિવ્હાસમ્ફસ્સજા વેદના લોકે... કાયસમ્ફસ્સજા વેદના લોકે... મનોસમ્ફસ્સજા વેદના લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, એત્થ નિવિસમાના નિવિસતિ.

‘‘રૂપસઞ્ઞા લોકે... સદ્દસઞ્ઞા લોકે... ગન્ધસઞ્ઞા લોકે... રસસઞ્ઞા લોકે... ફોટ્ઠબ્બસઞ્ઞા લોકે... ધમ્મસઞ્ઞા લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, એત્થ નિવિસમાના નિવિસતિ.

‘‘રૂપસઞ્ચેતના લોકે... સદ્દસઞ્ચેતના લોકે... ગન્ધસઞ્ચેતના લોકે... રસસઞ્ચેતના લોકે... ફોટ્ઠબ્બસઞ્ચેતના લોકે... ધમ્મસઞ્ચેતના લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, એત્થ નિવિસમાના નિવિસતિ.

‘‘રૂપતણ્હા લોકે... સદ્દતણ્હા લોકે... ગન્ધતણ્હા લોકે... રસતણ્હા લોકે... ફોટ્ઠબ્બતણ્હા લોકે... ધમ્મતણ્હા લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, એત્થ નિવિસમાના નિવિસતિ.

‘‘રૂપવિતક્કો લોકે... સદ્દવિતક્કો લોકે... ગન્ધવિતક્કો લોકે... રસવિતક્કો લોકે... ફોટ્ઠબ્બવિતક્કો લોકે... ધમ્મવિતક્કો લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, એત્થ નિવિસમાના નિવિસતિ.

‘‘રૂપવિચારો લોકે... સદ્દવિચારો લોકે... ગન્ધવિચારો લોકે... રસવિચારો લોકે... ફોટ્ઠબ્બવિચારો લોકે... ધમ્મવિચારો લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, એત્થ નિવિસમાના નિવિસતિ. ઇદં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, દુક્ખસમુદયં અરિયસચ્ચં.

નિરોધસચ્ચનિદ્દેસો

૪૦૧. ‘‘કતમઞ્ચ , ભિક્ખવે, દુક્ખનિરોધં [દુક્ખનિરોધો (સ્યા॰)] અરિયસચ્ચં? યો તસ્સાયેવ તણ્હાય અસેસવિરાગનિરોધો ચાગો પટિનિસ્સગ્ગો મુત્તિ અનાલયો.

“સા ખો પનેસા, ભિક્ખવે, તણ્હા કત્થ પહીયમાના પહીયતિ, કત્થ નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતિ? યં લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા પહીયમાના પહીયતિ, એત્થ નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતિ.

“કિઞ્ચ લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં? ચક્ખુ લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા પહીયમાના પહીયતિ, એત્થ નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતિ. સોતં લોકે...પે॰... ઘાનં લોકે... જિવ્હા લોકે... કાયો લોકે... મનો લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા પહીયમાના પહીયતિ, એત્થ નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતિ.

“રૂપા લોકે... સદ્દા લોકે... ગન્ધા લોકે... રસા લોકે... ફોટ્ઠબ્બા લોકે... ધમ્મા લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા પહીયમાના પહીયતિ, એત્થ નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતિ.

“ચક્ખુવિઞ્ઞાણં લોકે... સોતવિઞ્ઞાણં લોકે... ઘાનવિઞ્ઞાણં લોકે... જિવ્હાવિઞ્ઞાણં લોકે... કાયવિઞ્ઞાણં લોકે... મનોવિઞ્ઞાણં લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા પહીયમાના પહીયતિ, એત્થ નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતિ.

“ચક્ખુસમ્ફસ્સો લોકે... સોતસમ્ફસ્સો લોકે... ઘાનસમ્ફસ્સો લોકે... જિવ્હાસમ્ફસ્સો લોકે... કાયસમ્ફસ્સો લોકે... મનોસમ્ફસ્સો લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા પહીયમાના પહીયતિ, એત્થ નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતિ.

“ચક્ખુસમ્ફસ્સજા વેદના લોકે... સોતસમ્ફસ્સજા વેદના લોકે ... ઘાનસમ્ફસ્સજા વેદના લોકે... જિવ્હાસમ્ફસ્સજા વેદના લોકે... કાયસમ્ફસ્સજા વેદના લોકે... મનોસમ્ફસ્સજા વેદના લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા પહીયમાના પહીયતિ, એત્થ નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતિ.

“રૂપસઞ્ઞા લોકે... સદ્દસઞ્ઞા લોકે... ગન્ધસઞ્ઞા લોકે... રસસઞ્ઞા લોકે... ફોટ્ઠબ્બસઞ્ઞા લોકે... ધમ્મસઞ્ઞા લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા પહીયમાના પહીયતિ, એત્થ નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતિ.

“રૂપસઞ્ચેતના લોકે... સદ્દસઞ્ચેતના લોકે... ગન્ધસઞ્ચેતના લોકે... રસસઞ્ચેતના લોકે... ફોટ્ઠબ્બસઞ્ચેતના લોકે... ધમ્મસઞ્ચેતના લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા પહીયમાના પહીયતિ, એત્થ નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતિ.

“રૂપતણ્હા લોકે... સદ્દતણ્હા લોકે... ગન્ધતણ્હા લોકે... રસતણ્હા લોકે... ફોટ્ઠબ્બતણ્હા લોકે... ધમ્મતણ્હા લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા પહીયમાના પહીયતિ, એત્થ નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતિ.

“રૂપવિતક્કો લોકે... સદ્દવિતક્કો લોકે... ગન્ધવિતક્કો લોકે... રસવિતક્કો લોકે... ફોટ્ઠબ્બવિતક્કો લોકે... ધમ્મવિતક્કો લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા પહીયમાના પહીયતિ, એત્થ નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતિ.

“રૂપવિચારો લોકે... સદ્દવિચારો લોકે... ગન્ધવિચારો લોકે... રસવિચારો લોકે... ફોટ્ઠબ્બવિચારો લોકે... ધમ્મવિચારો લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં , એત્થેસા તણ્હા પહીયમાના પહીયતિ, એત્થ નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતિ. ઇદં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, દુક્ખનિરોધં અરિયસચ્ચં.

મગ્ગસચ્ચનિદ્દેસો

૪૦૨. ‘‘કતમઞ્ચ, ભિક્ખવે, દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા અરિયસચ્ચં? અયમેવ અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ સમ્માસઙ્કપ્પો સમ્માવાચા સમ્માકમ્મન્તો સમ્માઆજીવો સમ્માવાયામો સમ્માસતિ સમ્માસમાધિ.

‘‘કતમા ચ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ? યં ખો, ભિક્ખવે, દુક્ખે ઞાણં, દુક્ખસમુદયે ઞાણં, દુક્ખનિરોધે ઞાણં, દુક્ખનિરોધગામિનિયા પટિપદાય ઞાણં, અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ.

‘‘કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માસઙ્કપ્પો? નેક્ખમ્મસઙ્કપ્પો અબ્યાપાદસઙ્કપ્પો અવિહિંસાસઙ્કપ્પો, અયં વુચ્ચતિ ભિક્ખવે, સમ્માસઙ્કપ્પો.

‘‘કતમા ચ, ભિક્ખવે, સમ્માવાચા? મુસાવાદા વેરમણી [વેરમણિ (ક॰)] પિસુણાય વાચાય વેરમણી ફરુસાય વાચાય વેરમણી સમ્ફપ્પલાપા વેરમણી, અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, સમ્માવાચા.

‘‘કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માકમ્મન્તો? પાણાતિપાતા વેરમણી અદિન્નાદાના વેરમણી કામેસુમિચ્છાચારા વેરમણી, અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, સમ્માકમ્મન્તો.

‘‘કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માઆજીવો? ઇધ, ભિક્ખવે, અરિયસાવકો મિચ્છાઆજીવં પહાય સમ્માઆજીવેન જીવિતં કપ્પેતિ, અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, સમ્માઆજીવો.

‘‘કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માવાયામો? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અનુપ્પન્નાનં પાપકાનં અકુસલાનં ધમ્માનં અનુપ્પાદાય છન્દં જનેતિ વાયમતિ વીરિયં આરભતિ ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ; ઉપ્પન્નાનં પાપકાનં અકુસલાનં ધમ્માનં પહાનાય છન્દં જનેતિ વાયમતિ વીરિયં આરભતિ ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ; અનુપ્પન્નાનં કુસલાનં ધમ્માનં ઉપ્પાદાય છન્દં જનેતિ વાયમતિ વીરિયં આરભતિ ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ; ઉપ્પન્નાનં કુસલાનં ધમ્માનં ઠિતિયા અસમ્મોસાય ભિય્યોભાવાય વેપુલ્લાય ભાવનાય પારિપૂરિયા છન્દં જનેતિ વાયમતિ વીરિયં આરભતિ ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ. અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, સમ્માવાયામો.

‘‘કતમા ચ, ભિક્ખવે, સમ્માસતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં; વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં; ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં; ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, સમ્માસતિ.

‘‘કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માસમાધિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં ચેતસો એકોદિભાવં અવિતક્કં અવિચારં સમાધિજં પીતિસુખં દુતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. પીતિયા ચ વિરાગા ઉપેક્ખકો ચ વિહરતિ, સતો ચ સમ્પજાનો, સુખઞ્ચ કાયેન પટિસંવેદેતિ, યં તં અરિયા આચિક્ખન્તિ ‘ઉપેક્ખકો સતિમા સુખવિહારી’તિ તતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સુખસ્સ ચ પહાના દુક્ખસ્સ ચ પહાના પુબ્બેવ સોમનસ્સદોમનસ્સાનં અત્થઙ્ગમા **અદુક્ખમસુખં ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિં** ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ

વિહરતિ. અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે , સમ્માસમાધિ. ઇદં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા અરિયસચ્ચં.

૪૦૩. ‘‘ઇતિ અજ્ઝત્તં વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ, બહિદ્ધા વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ, અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ. સમુદયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ, વયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ, સમુદયવયધમ્માનુપસ્સી વા ધમ્મેસુ વિહરતિ. ‘અત્થિ ધમ્મા’તિ વા પનસ્સ સતિ પચ્ચુપટ્ઠિતા હોતિ યાવદેવ ઞાણમત્તાય પટિસ્સતિમત્તાય અનિસ્સિતો ચ વિહરતિ, ન ચ કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતિ. એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ ચતૂસુ અરિયસચ્ચેસુ.

સચ્ચપબ્બં નિટ્ઠિતં.

ધમ્માનુપસ્સના નિટ્ઠિતા.

૪૦૪. ‘‘યો હિ કોચિ, ભિક્ખવે, ઇમે ચત્તારો સતિપટ્ઠાને એવં ભાવેય્ય સત્તવસ્સાનિ, તસ્સ દ્વિન્નં ફલાનં અઞ્ઞતરં ફલં પાટિકઙ્ખં દિટ્ઠેવ ધમ્મે અઞ્ઞા; સતિ વા ઉપાદિસેસે અનાગામિતા.

‘‘તિટ્ઠન્તુ, ભિક્ખવે, સત્તવસ્સાનિ. યો હિ કોચિ, ભિક્ખવે, ઇમે ચત્તારો સતિપટ્ઠાને એવં ભાવેય્ય છ વસ્સાનિ… પે॰… પઞ્ચ વસ્સાનિ… ચત્તારિ વસ્સાનિ… તીણિ વસ્સાનિ… દ્વે વસ્સાનિ… એકં વસ્સં… તિટ્ઠતુ, ભિક્ખવે, એકં વસ્સં. યો હિ કોચિ, ભિક્ખવે, ઇમે ચત્તારો સતિપટ્ઠાને એવં ભાવેય્ય સત્તમાસાનિ, તસ્સ દ્વિન્નં ફલાનં અઞ્ઞતરં ફલં પાટિકઙ્ખં દિટ્ઠેવ ધમ્મે અઞ્ઞા; સતિ વા ઉપાદિસેસે અનાગામિતા.

‘‘તિટ્ઠન્તુ , ભિક્ખવે, સત્ત માસાનિ. યો હિ કોચિ, ભિક્ખવે, ઇમે ચત્તારો સતિપટ્ઠાને એવં ભાવેય્ય છ માસાનિ…પે॰… પઞ્ચ માસાનિ… ચત્તારિ માસાનિ… તીણિ માસાનિ … દ્વે માસાનિ… એકં માસં… અડ્ઢમાસં… તિટ્ઠતુ, ભિક્ખવે, અડ્ઢમાસો. યો હિ કોચિ, ભિક્ખવે, ઇમે ચત્તારો સતિપટ્ઠાને એવં ભાવેય્ય સત્તાહં, તસ્સ દ્વિન્નં ફલાનં અઞ્ઞતરં ફલં પાટિકઙ્ખં દિટ્ઠેવ ધમ્મે અઞ્ઞા; સતિ વા ઉપાદિસેસે અનાગામિતાતિ.

૪૦૫. ‘‘એકાયનો અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો સત્તાનં વિસુદ્ધિયા સોકપરિદેવાનં સમતિક્કમાય દુક્ખદોમનસ્સાનં અત્થઙ્ગમાય ઞાયસ્સ અધિગમાય નિબ્બાનસ્સ સચ્છિકિરિયાય યદિદં ચત્તારો સતિપટ્ઠાનાતિ. ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્ત’’ન્તિ. ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

મહાસતિપટ્ઠાનસુત્તં નિટ્ઠિતં નવમં.

૧૦. પાયાસિસુત્તં

૪૦૬. એવં મે સુતં – એકં સમયં આયસ્મા કુમારકસ્સપો કોસલેસુ ચારિકં ચરમાનો મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહિ યેન સેતબ્યા નામ કોસલાનં નગરં તદવસરિ. તત્ર સુદં આયસ્મા કુમારકસ્સપો સેતબ્યાયં વિહરતિ ઉત્તરેન સેતબ્યં સિંસપાવને [સીસપાવને (સ્યા॰)]. તેન ખો પન સમયેન પાયાસિ રાજઞ્ઞો સેતબ્યં અજ્ઝાવસતિ સત્તુસ્સદં સતિણકટ્ઠોદકં સધઞ્ઞં રાજભોગ્ગં રઞ્ઞા પસેનદિના કોસલેન દિન્નં રાજદાયં બ્રહ્મદેય્યં.

પાયાસિરાજઞ્ઞવત્થુ

૪૦૭. તેન ખો પન સમયેન પાયાસિસ્સ રાજઞ્ઞસ્સ એવરૂપં પાપકં દિટ્ઠિગતં ઉપ્પન્નં હોતિ – ''ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં [સુકટક્કટાનં (સી॰ પી॰)] કમ્માનં ફલં વિપાકો''તિ. અસ્સોસું ખો સેતબ્યકા બ્રાહ્મણગહપતિકા – ''સમણો ખલુ ભો કુમારકસ્સપો સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાવકો કોસલેસુ ચારિકં ચરમાનો મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહિ સેતબ્યં અનુપ્પત્તો સેતબ્યાયં વિહરતિ ઉત્તરેન સેતબ્યં સિંસપાવને. તં ખો પન ભવન્તં કુમારકસ્સપં એવં કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતો – 'પણ્ડિતો બ્યત્તો મેધાવી બહુસ્સુતો ચિત્તકથી કલ્યાણપટિભાનો વુદ્ધો [બુદ્ધો (સ્યા॰ ક॰)] ચેવ અરહા ચ. સાધુ ખો પન તથારૂપાનં અરહતં દસ્સનં હોતી'''તિ. અથ ખો સેતબ્યકા બ્રાહ્મણગહપતિકા સેતબ્યાય નિક્ખમિત્વા સઙ્ઘસઙ્ઘી ગણીભૂતા ઉત્તરેનમુખા ગચ્છન્તિ યેન સિંસપાવનં [યેન સિંસપાવનં, તેનુપસઙ્કમન્તિ (સી॰ પી॰)].

૪૦૮. તેન ખો પન સમયેન પાયાસિ રાજઞ્ઞો ઉપરિપાસાદે દિવાસેય્યં ઉપગતો હોતિ. અદ્દસા ખો પાયાસિ રાજઞ્ઞો સેતબ્યકે બ્રાહ્મણગહપતિકે સેતબ્યાય નિક્ખમિત્વા સઙ્ઘસઙ્ઘી ગણીભૂતે ઉત્તરેનમુખે ગચ્છન્તે યેન સિંસપાવનં [યેન સિંસપાવનં, તેનુપસઙ્કમન્તે (સી॰ પી॰)], દિસ્વા ખત્તં આમન્તેસિ – ''કિં નુ ખો, ભો ખત્તે, સેતબ્યકા બ્રાહ્મણગહપતિકા સેતબ્યાય નિક્ખમિત્વા સઙ્ઘસઙ્ઘી ગણીભૂતા ઉત્તરેનમુખા ગચ્છન્તિ યેન સિંસપાવન''ન્તિ [એત્થ પન સબ્બત્થપિ એવમેવ દિસ્સતિ, નત્થિ પાઠન્તરં]?

''અત્થિ ખો, ભો, સમણો કુમારકસ્સપો, સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાવકો કોસલેસુ ચારિકં ચરમાનો મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહિ સેતબ્યં અનુપ્પત્તો સેતબ્યાયં વિહરતિ ઉત્તરેન સેતબ્યં સિંસપાવને. તં ખો પન ભવન્તં કુમારકસ્સપં એવં કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતો – 'પણ્ડિતો બ્યત્તો મેધાવી બહુસ્સુતો ચિત્તકથી કલ્યાણપટિભાનો વુદ્ધો ચેવ અરહા ચા'તિ [અરહા ચ (સ્યા॰ ક॰)]. તમેતે [તમેનં તે (સી॰ ક॰), તમેનં (પી॰)] ભવન્તં કુમારકસ્સપં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમન્તી''તિ. ''તેન હિ, ભો ખત્તે, યેન સેતબ્યકા બ્રાહ્મણગહપતિકા તેનુપસઙ્કમ; ઉપસઙ્કમિત્વા સેતબ્યકે બ્રાહ્મણગહપતિકે એવં વદેહિ – 'પાયાસિ, ભો, રાજઞ્ઞો એવમાહ – આગમેન્તુ કિર ભવન્તો, પાયાસિપિ રાજઞ્ઞો સમણં કુમારકસ્સપં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિસ્સતી'તિ. પુરા સમણો કુમારકસ્સપો સેતબ્યકે બ્રાહ્મણગહપતિકે બાલે અબ્યત્તે સઞ્ઞાપેતિ – 'ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'તિ. નત્થિ હિ, ભો ખત્તે, પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો''તિ. ''એવં ભો''તિ ખો સો ખત્તા પાયાસિસ્સ રાજઞ્ઞસ્સ પટિસ્સુત્વા યેન સેતબ્યકા બ્રાહ્મણગહપતિકા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા સેતબ્યકે બ્રાહ્મણગહપતિકે એતદવોચ –

''પાયાસિ, ભો, રાજઞ્ઞો એવમાહ, આગમેન્તુ કિર ભવન્તો, પાયાસિપિ રાજઞ્ઞો સમણં કુમારકસ્સપં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિસ્સતી''તિ.

૪૦૯. અથ ખો પાયાસિ રાજઞ્ઞો સેતબ્યકેહિ બ્રાહ્મણગહપતિકેહિ પરિવુતો યેન સિંસપાવનં યેનાયસ્મા કુમારકસ્સપો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મતા કુમારકસ્સપેન સદ્ધિં સમ્મોદિ, સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સેતબ્યકાપિ ખો બ્રાહ્મણગહપતિકા અપ્પેકચ્ચે આયસ્મન્તં કુમારકસ્સપં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ; અપ્પેકચ્ચે આયસ્મતા કુમારકસ્સપેન સદ્ધિં સમ્મોદિંસુ; સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. અપ્પેકચ્ચે યેનાયસ્મા કુમારકસ્સપો તેનઞ્જલિં પણામેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. અપ્પેકચ્ચે નામગોત્તં સાવેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. અપ્પેકચ્ચે તુણ્હીભૂતા એકમન્તં નિસીદિંસુ.

નત્થિકવાદો

૪૧૦. એકમન્તં નિસિન્નો ખો પાયાસિ રાજઞ્ઞો આયસ્મન્તં કુમારકસ્સપં એતદવોચ – ''અહઞ્હિ, ભો કસ્સપ, એવંવાદી એવંદિટ્ઠી – 'ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ. ''નાહં, રાજઞ્ઞ, એવંવાદિં એવંદિટ્ઠિં અદ્દસં વા અસ્સોસિં વા. કથઞ્હિ નામ એવં વદેય્ય – 'ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'તિ?

ચન્દિમસૂરિયઉપમા

૪૧૧. ''તેન હિ, રાજઞ્ઞ, તઞ્ઞેવેત્થ પટિપુચ્છિસ્સામિ, યથા તે ખમેય્ય, તથા નં બ્યાકરેય્યાસિ. તં કિં મઞ્ઞસિ, રાજઞ્ઞ, ઇમે ચન્દિમસૂરિયા ઇમસ્મિં વા લોકે પરસ્મિં વા, દેવા વા તે મનુસ્સા વા''તિ? ''ઇમે, ભો કસ્સપ, ચન્દિમસૂરિયા પરસ્મિં લોકે, ન ઇમસ્મિં; દેવા તે ન મનુસ્સા''તિ. ''ઇમિનાપિ ખો તે, રાજઞ્ઞ, પરિયાયેન એવં હોતુ – ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો''તિ.

૪૧૨. ''કિઞ્ચાપિ ભવં કસ્સપો એવમાહ, અથ ખો એવં મે એત્થ હોતિ – 'ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ. ''અત્થિ પન, રાજઞ્ઞ, પરિયાયો, યેન તે પરિયાયેન એવં હોતિ – 'ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ? ''અત્થિ , ભો કસ્સપ, પરિયાયો, યેન મે પરિયાયેન એવં હોતિ – 'ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ. ''યથા કથં વિય, રાજઞ્ઞા''તિ? ''ઇધ મે, ભો કસ્સપ, મિત્તામચ્ચા ઞાતિસાલોહિતા પાણાતિપાતી અદિન્નાદાયી કામેસુમિચ્છાચારી મુસાવાદી પિસુણવાચા ફરુસવાચા સમ્ફપ્પલાપી અભિજ્ઝાલૂ બ્યાપન્નચિત્તા મિચ્છાદિટ્ઠી. તે અપરેન સમયેન આબાધિકા હોન્તિ દુક્ખિતા બાળ્હગિલાના. યદાહં જાનામિ – 'ન દાનિમે ઇમમ્હા આબાધા વુટ્ઠહિસ્સન્તી'તિ ત્યાહં ઉપસઙ્કમિત્વા એવં વદામિ – 'સન્તિ ખો, ભો, એકે સમણબ્રાહ્મણા એવંવાદિનો એવંદિટ્ઠિનો – યે તે પાણાતિપાતી અદિન્નાદાયી કામેસુમિચ્છાચારી મુસાવાદી પિસુણવાચા ફરુસવાચા સમ્ફપ્પલાપી અભિજ્ઝાલૂ બ્યાપન્નચિત્તા મિચ્છાદિટ્ઠી, તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જન્તી'તિ. ભવન્તો ખો પાણાતિપાતી અદિન્નાદાયી કામેસુમિચ્છાચારી મુસાવાદી પિસુણવાચા ફરુસવાચા સમ્ફપ્પલાપી અભિજ્ઝાલૂ બ્યાપન્નચિત્તા મિચ્છાદિટ્ઠી. સચે તેસં ભવતં સમણબ્રાહ્મણાનં સચ્ચં વચનં, ભવન્તો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જિસ્સન્તિ. સચે, ભો, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં

ઉપપજ્જેય્યાથ, યેન મે આગન્ત્વા આરોચેય્યાથ – ‘ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’તિ . ભવન્તો ખો પન મે સદ્ધાયિકા પચ્ચયિકા, યં ભવન્તેહિ દિટ્ઠં, યથા સામં દિટ્ઠં એવમેતં ભવિસ્સતી’તિ. તે મે ‘સાધૂ’તિ પટિસ્સુત્વા નેવ આગન્ત્વા આરોચેન્તિ, ન પન દૂતં પહિણન્તિ. અયમ્પિ ખો, ભો કસ્સપ, પરિયાયો, યેન મે પરિયાયેન એવં હોતિ – ‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’’તિ.

ચોરઉપમા

૪૧૩. ‘‘તેન હિ, રાજઞ્ઞ, તઞ્ઞેવેત્થ પટિપુચ્છિસ્સામિ. યથા તે ખમેય્ય તથા નં બ્યાકરેય્યાસિ. તં કિં મઞ્ઞસિ, રાજઞ્ઞ, ઇધ તે પુરિસા ચોરં આગુચારિં ગહેત્વા દસ્સેય્યું – ‘અયં તે, ભન્તે, ચોરો આગુચારી; ઇમસ્સ યં ઇચ્છસિ, તં દણ્ડં પણેહી’તિ. તે ત્વં એવં વદેય્યાસિ – ‘તેન હિ, ભો, ઇમં પુરિસં દળ્હાય રજ્જુયા પચ્છાબાહં ગાળ્હબન્ધનં બન્ધિત્વા ખુરમુણ્ડં કરિત્વા [કારેત્વા (સ્યા॰ ક॰)] ખરસ્સરેન પણવેન રથિકાય રથિકં [રથિયાય રથિયં (બહૂસૂ)] સિઙ્ઘાટકેન સિઙ્ઘાટકં પરિનેત્વા દક્ખિણેન દ્વારેન નિક્ખમિત્વા દક્ખિણતો નગરસ્સ આઘાતને સીસં છિન્દથા’તિ. તે ‘સાધૂ’તિ પટિસ્સુત્વા તં પુરિસં દળ્હાય રજ્જુયા પચ્છાબાહં ગાળ્હબન્ધનં બન્ધિત્વા ખુરમુણ્ડં કરિત્વા ખરસ્સરેન પણવેન રથિકાય રથિકં સિઙ્ઘાટકેન સિઙ્ઘાટકં પરિનેત્વા દક્ખિણેન દ્વારેન નિક્ખમિત્વા દક્ખિણતો નગરસ્સ આઘાતને નિસીદાપેય્યું. લભેય્ય નુ ખો સો ચોરો ચોરઘાતેસુ – ‘આગમેન્તુ તાવ ભવન્તો ચોરઘાતા, અમુકસ્મિં મે ગામે વા નિગમે વા મિત્તામચ્ચા ઞાતિસાલોહિતા, યાવાહં તેસં ઉદ્દિસિત્વા આગચ્છામી’તિ , ઉદાહુ વિપ્પલપન્તસ્સેવ ચોરઘાતા સીસં છિન્દેય્યુ’’ન્તિ? ‘‘ન હિ સો, ભો કસ્સપ, ચોરો લભેય્ય ચોરઘાતેસુ – ‘આગમેન્તુ તાવ ભવન્તો ચોરઘાતા અમુકસ્મિં મે ગામે વા નિગમે વા મિત્તામચ્ચા ઞાતિસાલોહિતા, યાવાહં તેસં ઉદ્દિસિત્વા આગચ્છામી’તિ. અથ ખો નં વિપ્પલપન્તસ્સેવ ચોરઘાતા સીસં છિન્દેય્યુ’’ન્તિ. ‘‘સો હિ નામ, રાજઞ્ઞ, ચોરો મનુસ્સો મનુસ્સભૂતેસુ ચોરઘાતેસુ ન લભિસ્સતિ – ‘આગમેન્તુ તાવ ભવન્તો ચોરઘાતા, અમુકસ્મિં મે ગામે વા નિગમે વા મિત્તામચ્ચા ઞાતિસાલોહિતા, યાવાહં તેસં ઉદ્દિસિત્વા આગચ્છામી’તિ. કિં પન તે મિત્તામચ્ચા ઞાતિસાલોહિતા પાણાતિપાતી અદિન્નાદાયી કામેસુમિચ્છાચારી મુસાવાદી પિસુણવાચા ફરુસવાચા સમ્ફપ્પલાપી અભિજ્ઝાલૂ બ્યાપન્નચિત્તા મિચ્છાદિટ્ઠી, તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના લભિસ્સન્તિ નિરયપાલેસુ – ‘આગમેન્તુ તાવ ભવન્તો નિરયપાલા, યાવ મયં પાયાસિસ્સ રાજઞ્ઞસ્સ ગન્ત્વા આરોચેમ – ‘‘ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’’તિ? ઇમિનાપિ ખો તે, રાજઞ્ઞ, પરિયાયેન એવં હોતુ – ‘ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’’તિ.

૪૧૪. ‘‘કિઞ્ચાપિ ભવં કસ્સપો એવમાહ, અથ ખો એવં મે એત્થ હોતિ – ‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’તિ. ‘‘અત્થિ પન, રાજઞ્ઞ, પરિયાયો યેન તે પરિયાયેન એવં હોતિ – ‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’’તિ? ‘‘અત્થિ, ભો કસ્સપ, પરિયાયો, યેન મે પરિયાયેન એવં હોતિ – ‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’’તિ. ‘‘યથા કથં વિય, રાજઞ્ઞા’’તિ? ‘‘ઇધ મે, ભો કસ્સપ, મિત્તામચ્ચા ઞાતિસાલોહિતા પાણાતિપાતા પટિવિરતા અદિન્નાદાના પટિવિરતા કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતા મુસાવાદા પટિવિરતા પિસુણાય વાચાય પટિવિરતા ફરુસાય વાચાય પટિવિરતા સમ્ફપ્પલાપા પટિવિરતા અનભિજ્ઝાલૂ અબ્યાપન્નચિત્તા સમ્માદિટ્ઠી. તે અપરેન સમયેન આબાધિકા હોન્તિ દુક્ખિતા

બાળ્હગિલાના. યદાહં જાનામિ – ‘ન દાનિમે ઇમમ્હા આબાધા વુટ્ઠહિસ્સન્તી’તિ ત્યાહં ઉપસઙ્કમિત્વા એવં વદામિ – ‘સન્તિ ખો, ભો, એકે સમણબ્રાહ્મણા એવંવાદિનો એવંદિટ્ઠિનો – યે તે પાણાતિપાતા પટિવિરતા અદિન્નાદાના પટિવિરતા કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતા મુસાવાદા પટિવિરતા પિસુણાય વાચાય પટિવિરતા ફરુસાય વાચાય પટિવિરતા સમ્ફપ્પલાપા પટિવિરતા અનભિજ્ઝાલૂ અબ્યાપન્નચિત્તા સમ્માદિટ્ઠી તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જન્તીતિ . ભવન્તો ખો પાણાતિપાતા પટિવિરતા અદિન્નાદાના પટિવિરતા કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતા મુસાવાદા પટિવિરતા પિસુણાય વાચાય પટિવિરતા ફરુસાય વાચાય પટિવિરતા સમ્ફપ્પલાપા પટિવિરતા અનભિજ્ઝાલૂ અબ્યાપન્નચિત્તા સમ્માદિટ્ઠી. સચે તેસં ભવતં સમણબ્રાહ્મણાનં સચ્ચં વચનં, ભવન્તો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જિસ્સન્તિ. સચે, ભો, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જેય્યાથ, યેન મે આગન્ત્વા આરોચેય્યાથ – ‘ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’તિ. ભવન્તો ખો પન મે સદ્ધાયિકા પચ્ચયિકા, યં ભવન્તેહિ દિટ્ઠં, યથા સામં દિટ્ઠં એવમેતં ભવિસ્સતી’તિ. તે મે ‘સાધૂ’તિ પટિસ્સુત્વા નેવ આગન્ત્વા આરોચેન્તિ, ન પન દૂતં પહિણન્તિ. અયમ્પિ ખો, ભો કસ્સપ, પરિયાયો, યેન મે પરિયાયેન એવં હોતિ – ‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’’તિ.

ગૂથકૂપપુરિસઉપમા

૪૧૫. ‘‘તેન હિ, રાજઞ્ઞ, ઉપમં તે કરિસ્સામિ. ઉપમાય મિધેકચ્ચે [ઉપમાયપિધેકચ્ચે (સી॰ સ્યા॰), ઉપમાયપિઇધેકચ્ચે (પી॰)] વિઞ્ઞૂ પુરિસા ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનન્તિ. સેય્યથાપિ, રાજઞ્ઞ, પુરિસો ગૂથકૂપે સસીસકં [સસીસકો (સ્યા॰)] નિમુગ્ગો અસ્સ. અથ ત્વં પુરિસે આણાપેય્યાસિ – ‘તેન હિ, ભો, તં પુરિસં તમ્હા ગૂથકૂપા ઉદ્ધરથા’તિ. તે ‘સાધૂ’તિ પટિસ્સુત્વા તં પુરિસં તમ્હા ગૂથકૂપા ઉદ્ધરેય્યું. તે ત્વં એવં વદેય્યાસિ – ‘તેન હિ, ભો, તસ્સ પુરિસસ્સ કાયા વેળુપેસિકાહિ ગૂથં સુનિમ્મજ્જિતં નિમ્મજ્જથા’તિ. તે ‘સાધૂ’તિ પટિસ્સુત્વા તસ્સ પુરિસસ્સ કાયા વેળુપેસિકાહિ ગૂથં સુનિમ્મજ્જિતં નિમ્મજ્જેય્યું. તે ત્વં એવં વદેય્યાસિ – ‘તેન હિ, ભો, તસ્સ પુરિસસ્સ કાયં પણ્ડુમત્તિકાય તિક્ખત્તું સુબ્બટ્ટિતં ઉબ્બટ્ટેથા’તિ [સુપ્પટ્ટિતં ઉપ્પટ્ટેથાતિ (ક॰)]. તે તસ્સ પુરિસસ્સ કાયં પણ્ડુમત્તિકાય તિક્ખત્તું સુબ્બટ્ટિતં ઉબ્બટ્ટેય્યું. તે ત્વં એવં વદેય્યાસિ – ‘તેન હિ, ભો, તં પુરિસં તેલેન અબ્ભઞ્જિત્વા સુખુમેન ચુણ્ણેન તિક્ખત્તું સુપ્પધોતં કરોથા’તિ. તે તં પુરિસં તેલેન અબ્ભઞ્જિત્વા સુખુમેન ચુણ્ણેન તિક્ખત્તું સુપ્પધોતં કરેય્યું. તે ત્વં એવં વદેય્યાસિ – ‘તેન હિ, ભો, તસ્સ પુરિસસ્સ કેસમસ્સું કપ્પેથા’તિ. તે તસ્સ પુરિસસ્સ કેસમસ્સું કપ્પેય્યું. તે ત્વં એવં વદેય્યાસિ – ‘તેન હિ, ભો, તસ્સ પુરિસસ્સ મહગ્ઘઞ્ચ માલં મહગ્ઘઞ્ચ વિલેપનં મહગ્ઘાનિ ચ વત્થાનિ ઉપહરથા’તિ. તે તસ્સ પુરિસસ્સ મહગ્ઘઞ્ચ માલં મહગ્ઘઞ્ચ વિલેપનં મહગ્ઘાનિ ચ વત્થાનિ ઉપહરેય્યું. તે ત્વં એવં વદેય્યાસિ – ‘તેન હિ, ભો, તં પુરિસં પાસાદં આરોપેત્વા પઞ્ચકામગુણાનિ ઉપટ્ઠાપેથા’તિ. તે તં પુરિસં પાસાદં આરોપેત્વા પઞ્ચકામગુણાનિ ઉપટ્ઠાપેય્યું.

‘‘તં કિં મઞ્ઞસિ, રાજઞ્ઞ, અપિ નુ તસ્સ પુરિસસ્સ સુન્હાતસ્સ સુવિલિત્તસ્સ સુકપ્પિતકેસમસ્સુસ્સ આમુક્કમાલાભરણસ્સ ઓદાતવત્થવસનસ્સ ઉપરિપાસાદવરગતસ્સ પઞ્ચહિ કામગુણેહિ સમપ્પિતસ્સ સમઙ્ગીભૂતસ્સ પરિચારયમાનસ્સ પુનદેવ તસ્મિં ગૂથકૂપે નિમુજ્જિતુકામતા [નિમુજ્જિતુકામ્યતા (સ્યા॰ ક॰)] અસ્સા’’તિ? ‘‘નો હિદં, ભો કસ્સપ’’. ‘‘તં કિસ્સ હેતુ’’? ‘‘અસુચિ, ભો કસ્સપ, ગૂથકૂપો અસુચિ ચેવ અસુચિસઙ્ખાતો ચ દુગ્ગન્ધો ચ દુગ્ગન્ધસઙ્ખાતો ચ જેગુચ્છો ચ જેગુચ્છસઙ્ખાતો ચ પટિકૂલો ચ પટિકૂલસઙ્ખાતો ચા’’તિ. ‘‘એવમેવ ખો, રાજઞ્ઞ, મનુસ્સા દેવાનં અસુચી ચેવ અસુચિસઙ્ખાતા ચ, દુગ્ગન્ધા ચ દુગ્ગન્ધસઙ્ખાતા ચ, જેગુચ્છા ચ

જેગુચ્છસઙ્ખાતા ચ, પટિકૂલા ચ પટિકૂલસઙ્ખાતા ચ. યોજનસતં ખો, રાજઞ્ઞ, મનુસ્સગન્ધો દેવે ઉબ્બાધતિ. કિં પન તે મિત્તામચ્ચા ઞાતિસાલોહિતા પાણાતિપાતા પટિવિરતા અદિન્નાદાના પટિવિરતા કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતા મુસાવાદા પટિવિરતા પિસુણાય વાચાય પટિવિરતા ફરુસાય વાચાય પટિવિરતા સમ્ફપ્પલાપા પટિવિરતા અનભિજ્ઝાલૂ અબ્યાપન્નચિત્તા સમ્માદિટ્ઠી, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ના તે આગન્ત્વા આરોચેસ્સન્તિ – 'ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'તિ? ઇમિનાપિ ખો તે, રાજઞ્ઞ, પરિયાયેન એવં હોતુ – 'ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ.

૪૧૬. ''કિઞ્ચાપિ ભવં કસ્સપો એવમાહ, અથ ખો એવં મે એત્થ હોતિ – 'ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ. ''અત્થિ પન, રાજઞ્ઞ, પરિયાયો …પે॰… ''અત્થિ, ભો કસ્સપ, પરિયાયો…પે॰… ``યથા કથં વિય, રાજઞ્ઞાતિ? ''ઇધ મે, ભો કસ્સપ, મિત્તામચ્ચા ઞાતિસાલોહિતા પાણાતિપાતા પટિવિરતા અદિન્નાદાના પટિવિરતા કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતા મુસાવાદા પટિવિરતા સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના પટિવિરતા, તે અપરેન સમયેન આબાધિકા હોન્તિ દુક્ખિતા બાળ્હગિલાના. યદાહં જાનામિ – 'ન દાનિમે ઇમમ્હા આબાધા વુટ્ઠહિસ્સન્તી'તિ ત્યાહં ઉપસઙ્કમિત્વા એવં વદામિ – 'સન્તિ ખો, ભો, એકે સમણબ્રાહ્મણા એવંવાદિનો એવંદિટ્ઠિનો – યે તે પાણાતિપાતા પટિવિરતા અદિન્નાદાના પટિવિરતા કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતા મુસાવાદા પટિવિરતા સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના પટિવિરતા, તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જન્તિ દેવાનં તાવતિંસાનં સહબ્યતન્તિ. ભવન્તો ખો પાણાતિપાતા પટિવિરતા અદિન્નાદાના પટિવિરતા કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતા મુસાવાદા પટિવિરતા સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના પટિવિરતા. સચે તેસં ભવતં સમણબ્રાહ્મણાનં સચ્ચં વચનં, ભવન્તો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જિસ્સન્તિ, દેવાનં તાવતિંસાનં સહબ્યતં. સચે, ભો, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જેય્યાથ દેવાનં તાવતિંસાનં સહબ્યતં, યેન મે આગન્ત્વા આરોચેય્યાથ – `ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકોતિ. ભવન્તો ખો પન મે સદ્ધાયિકા પચ્ચયિકા, યં ભવન્તેહિ દિટ્ઠં, યથા સામં દિટ્ઠં એવમેતં ભવિસ્સતીતિ. તે મે 'સાધૂ'તિ પટિસ્સુત્વા નેવ આગન્ત્વા આરોચેન્તિ, ન પન દૂતં પહિણન્તિ. અયમ્પિ ખો, ભો કસ્સપ, પરિયાયો, યેન મે પરિયાયેન એવં હોતિ – 'ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ.

તાવતિંસદેવઉપમા

૪૧૭. ''તેન હિ, રાજઞ્ઞ, તઞ્ઞેવેત્થ પટિપુચ્છિસ્સામિ; યથા તે ખમેય્ય, તથા નં બ્યાકરેય્યાસિ. યં ખો પન, રાજઞ્ઞ, માનુસ્સકં વસ્સસતં, દેવાનં તાવતિંસાનં એસો એકો રત્તિન્દિવો [રત્તિદિવો (ક॰)], તાય રત્તિયા તિંસરત્તિયો માસો, તેન માસેન દ્વાદસમાસિયો સંવચ્છરો, તેન સંવચ્છરેન દિબ્બં વસ્સસહસ્સં દેવાનં તાવતિંસાનં આયુપ્પમાણં. યે તે મિત્તામચ્ચા ઞાતિસાલોહિતા પાણાતિપાતા પટિવિરતા અદિન્નાદાના પટિવિરતા કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતા મુસાવાદા પટિવિરતા સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના પટિવિરતા, તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ના દેવાનં તાવતિંસાનં સહબ્યતં. સચે પન તેસં એવં ભવિસ્સતિ – 'યાવ મયં દ્વે વા તીણિ વા રત્તિન્દિવા દિબ્બેહિ પઞ્ચહિ કામગુણેહિ સમપ્પિતા સમઙ્ગીભૂતા પરિચારેમ, અથ મયં પાયાસિસ્સ રાજઞ્ઞસ્સ ગન્ત્વા આરોચેય્યામ – ''ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો''તિ. અપિ નુ તે આગન્ત્વા આરોચેય્યું – 'ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા

ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ? ''નો હિદં, ભો કસ્સપ. અપિ હિ મયં, ભો કસ્સપ, ચિરં કાલઙ્કતાપિ ભવેય્યામ. કો પનેતં ભોતો કસ્સપસ્સ આરોચેતિ – 'અત્થિ દેવા તાવતિંસા'તિ વા 'એવંદીઘાયુકા દેવા તાવતિંસા'તિ વા. ન મયં ભોતો કસ્સપસ્સ સદ્દહામ – 'અત્થિ દેવા તાવતિંસા'તિ વા 'એવંદીઘાયુકા દેવા તાવતિંસા'તિ વા''તિ.

જચ્ચન્ધઉપમા

૪૧૮. ''સેય્યથાપિ, રાજઞ્ઞ, જચ્ચન્ધો પુરિસો ન પસ્સેય્ય કણ્હ – સુક્કાનિ રૂપાનિ , ન પસ્સેય્ય નીલકાનિ રૂપાનિ, ન પસ્સેય્ય પીતકાનિ [મઞ્જેટ્ઠકાનિ (સ્યા॰)] રૂપાનિ, ન પસ્સેય્ય લોહિતકાનિ રૂપાનિ, ન પસ્સેય્ય મઞ્જિટ્ઠકાનિ રૂપાનિ, ન પસ્સેય્ય સમવિસમં, ન પસ્સેય્ય તારકાનિ રૂપાનિ, ન પસ્સેય્ય ચન્દિમસૂરિયે. સો એવં વદેય્ય – 'નત્થિ કણ્હસુક્કાનિ રૂપાનિ, નત્થિ કણ્હસુક્કાનં રૂપાનં દસ્સાવી. નત્થિ નીલકાનિ રૂપાનિ, નત્થિ નીલકાનં રૂપાનં દસ્સાવી. નત્થિ પીતકાનિ રૂપાનિ, નત્થિ પીતકાનં રૂપાનં દસ્સાવી. નત્થિ લોહિતકાનિ રૂપાનિ, નત્થિ લોહિતકાનં રૂપાનં દસ્સાવી. નત્થિ મઞ્જિટ્ઠકાનિ રૂપાનિ, નત્થિ મઞ્જિટ્ઠકાનં રૂપાનં દસ્સાવી. નત્થિ સમવિસમં, નત્થિ સમવિસમસ્સ દસ્સાવી. નત્થિ તારકાનિ રૂપાનિ, નત્થિ તારકાનં રૂપાનં દસ્સાવી. નત્થિ ચન્દિમસૂરિયા, નત્થિ ચન્દિમસૂરિયાનં દસ્સાવી. અહમેતં ન જાનામિ, અહમેતં ન પસ્સામિ, તસ્મા તં નત્થી'તિ. સમ્મા નુ ખો સો, રાજઞ્ઞ, વદમાનો વદેય્યા''તિ? ''નો હિદં, ભો કસ્સપ. અત્થિ કણ્હસુક્કાનિ રૂપાનિ, અત્થિ કણ્હસુક્કાનં રૂપાનં દસ્સાવી. અત્થિ નીલકાનિ રૂપાનિ, અત્થિ નીલકાનં રૂપાનં દસ્સાવી...પે॰... અત્થિ સમવિસમં, અત્થિ સમવિસમસ્સ દસ્સાવી. અત્થિ તારકાનિ રૂપાનિ, અત્થિ તારકાનં રૂપાનં દસ્સાવી. અત્થિ ચન્દિમસૂરિયા, અત્થિ ચન્દિમસૂરિયાનં દસ્સાવી. 'અહમેતં ન જાનામિ, અહમેતં ન પસ્સામિ, તસ્મા તં નત્થી'તિ. ન હિ સો, ભો કસ્સપ, સમ્મા વદમાનો વદેય્યા''તિ. ''એવમેવ ખો ત્વં, રાજઞ્ઞ, જચ્ચન્ધૂપમો મઞ્ઞે પટિભાસિ યં મં ત્વં એવં વદેસિ''.

''કો પનેતં ભોતો કસ્સપસ્સ આરોચેતિ – 'અત્થિ દેવા તાવતિંસા''તિ વા, 'એવંદીઘાયુકા દેવા તાવતિંસા'તિ વા? ન મયં ભોતો કસ્સપસ્સ સદ્દહામ – 'અત્થિ દેવા તાવતિંસા'તિ વા 'એવંદીઘાયુકા દેવા તાવતિંસા'તિ વા''તિ. ''ન ખો, રાજઞ્ઞ, એવં પરો લોકો દટ્ઠબ્બો, યથા ત્વં મઞ્ઞસિ ઇમિના મંસચક્ખુના. યે ખો તે રાજઞ્ઞ સમણબ્રાહ્મણા અરઞ્ઞવનપત્થાનિ પન્તાનિ સેનાસનાનિ પટિસેવન્તિ , તે તત્થ અપ્પમત્તા આતાપિનો પહિતત્તા વિહરન્તા દિબ્બચક્ખું વિસોધેન્તિ. તે દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન ઇમં ચેવ લોકં પસ્સન્તિ પરઞ્ચ સત્તે ચ ઓપપાતિકે. એવઞ્ચ ખો, રાજઞ્ઞ, પરો લોકો દટ્ઠબ્બો; નત્વેવ યથા ત્વં મઞ્ઞસિ ઇમિના મંસચક્ખુના. ઇમિનાપિ ખો તે, રાજઞ્ઞ, પરિયાયેન એવં હોતુ – 'ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ.

૪૧૯. ''કિઞ્ચાપિ ભવં કસ્સપો એવમાહ, અથ ખો એવં મે એત્થ હોતિ – 'ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો''તિ . ''અત્થિ પન, રાજઞ્ઞ, પરિયાયો...પે॰... અત્થિ, ભો કસ્સપ, પરિયાયો...પે॰... યથા કથં વિય, રાજઞ્ઞા''તિ? ''ઇધાહં, ભો કસ્સપ, પસ્સામિ સમણબ્રાહ્મણે સીલવન્તે કલ્યાણધમ્મે જીવિતુકામે અમરિતુકામે સુખકામે દુક્ખપટિક્કૂલે. તસ્સ મય્હં, ભો કસ્સપ, એવં હોતિ – સચે ખો ઇમે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સીલવન્તો કલ્યાણધમ્મા એવં જાનેય્યું – 'ઇતો નો મતાનં સેય્યો ભવિસ્સતી'તિ. ઇદાનિમે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સીલવન્તો કલ્યાણધમ્મા વિસં વા ખાદેય્યું, સત્થં વા આહરેય્યું, ઉબ્બન્ધિત્વા વા કાલઙ્કરેય્યું, પપાતે વા પપતેય્યું. યસ્મા ચ ખો ઇમે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સીલવન્તો

કલ્યાણધમ્મા ન એવં જાનન્તિ – 'ઇતો નો મતાનં સેય્યો ભવિસ્સતી'તિ, તસ્મા ઇમે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સીલવન્તો કલ્યાણધમ્મા જીવિતુકામા અમરિતુકામા સુખકામા દુક્ખપટિકૂલા અત્તાનં ન મારેન્તિ [( ) નત્થિ (સ્યા॰ પી॰)]. અયમ્પિ ખો, ભો કસ્સપ, પરિયાયો, યેન મે પરિયાયેન એવં હોતિ – 'ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ.

ગબ્ભિનીઉપમા

૪૨૦. ''તેન હિ, રાજઞ્ઞ, ઉપમં તે કરિસ્સામિ. ઉપમાય મિધેકચ્ચે વિઞ્ઞૂ પુરિસા ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનન્તિ. ભૂતપુબ્બં, રાજઞ્ઞ, અઞ્ઞતરસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ દ્વે પજાપતિયો અહેસું. એકિસ્સા પુત્તો અહોસિ દસવસ્સુદ્દેસિકો વા દ્વાદસવસ્સુદ્દેસિકો વા, એકા ગબ્ભિની ઉપવિજઞ્ઞા. અથ ખો સો બ્રાહ્મણો કાલમકાસિ. અથ ખો સો માણવકો માતુસપત્તિં [માતુસપતિં (સ્યા॰)] એતદવોચ – 'યમિદં, ભોતિ, ધનં વા ધઞ્ઞં વા રજતં વા જાતરૂપં વા, સબ્બં તં મય્હં ; નત્થિ તુય્હેત્થ કિઞ્ચિ. પિતુ મે [પિતુ મે સન્તકો (સ્યા॰)] ભોતિ, દાયજ્જં નિય્યાદેહી'તિ [નીય્યાતેહીતિ (સી॰ પી॰)]. એવં વુત્તે સા બ્રાહ્મણી તં માણવકં એતદવોચ – 'આગમેહિ તાવ, તાત, યાવ વિજાયામિ. સચે કુમારકો ભવિસ્સતિ, તસ્સપિ એકદેસો ભવિસ્સતિ; સચે કુમારિકા ભવિસ્સતિ, સાપિ તે ઓપભોગ્ગા [ઉપભોગ્ગા (સ્યા॰)] ભવિસ્સતી'તિ. દુતિયમ્પિ ખો સો માણવકો માતુસપત્તિં એતદવોચ – 'યમિદં, ભોતિ, ધનં વા ધઞ્ઞં વા રજતં વા જાતરૂપં વા, સબ્બં તં મય્હં; નત્થિ તુય્હેત્થ કિઞ્ચિ. પિતુ મે, ભોતિ, દાયજ્જં નિય્યાદેહી'તિ. દુતિયમ્પિ ખો સા બ્રાહ્મણી તં માણવકં એતદવોચ – 'આગમેહિ તાવ, તાત, યાવ વિજાયામિ. સચે કુમારકો ભવિસ્સતિ, તસ્સપિ એકદેસો ભવિસ્સતિ; સચે કુમારિકા ભવિસ્સતિ સાપિ તે ઓપભોગ્ગા [ઉપભોગ્ગા (સ્યા॰)] ભવિસ્સતી'તિ. તતિયમ્પિ ખો સો માણવકો માતુસપત્તિં એતદવોચ – 'યમિદં, ભોતિ, ધનં વા ધઞ્ઞં વા રજતં વા જાતરૂપં વા , સબ્બં તં મય્હં; નત્થિ તુય્હેત્થ કિઞ્ચિ. પિતુ મે, ભોતિ, દાયજ્જં નિય્યાદેહી'તિ.

''અથ ખો સા બ્રાહ્મણી સત્થં ગહેત્વા ઓવરકં પવિસિત્વા ઉદરં ઓપાદેસિ [ઉપ્પાતેસિ (સ્યા॰)] – 'યાવ વિજાયામિ યદિ વા કુમારકો યદિ વા કુમારિકા'તિ. સા અત્તાનં ચેવ જીવિતઞ્ચ ગબ્ભઞ્ચ સાપતેય્યઞ્ચ વિનાસેસિ. યથા તં બાલા અબ્યત્તા અનયબ્યસનં આપન્ના અયોનિસો દાયજ્જં ગવેસન્તી, એવમેવ ખો ત્વં, રાજઞ્ઞ, બાલો અબ્યત્તો અનયબ્યસનં આપજ્જિસ્સસિ અયોનિસો પરલોકં ગવેસન્તો ; સેય્યથાપિ સા બ્રાહ્મણી બાલા અબ્યત્તા અનયબ્યસનં આપન્ના અયોનિસો દાયજ્જં ગવેસન્તી. ન ખો, રાજઞ્ઞ, સમણબ્રાહ્મણા સીલવન્તો કલ્યાણધમ્મા અપક્કં પરિપાચેન્તિ; અપિ ચ પરિપાકં આગમેન્તિ. પણ્ડિતાનં અત્થો હિ, રાજઞ્ઞ, સમણબ્રાહ્મણાનં સીલવન્તાનં કલ્યાણધમ્માનં જીવિતેન. યથા યથા ખો, રાજઞ્ઞ, સમણબ્રાહ્મણા સીલવન્તો કલ્યાણધમ્મા ચિરં દીઘમદ્ધાનં તિટ્ઠન્તિ, તથા તથા બહું પુઞ્ઞં પસવન્તિ, બહુજનહિતાય ચ પટિપજ્જન્તિ બહુજનસુખાય લોકાનુકમ્પાય અત્થાય હિતાય સુખાય દેવમનુસ્સાનં. ઇમિનાપિ ખો તે, રાજઞ્ઞ, પરિયાયેન એવં હોતુ – 'ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ.

૪૨૧. ''કિઞ્ચાપિ ભવં કસ્સપો એવમાહ, અથ ખો એવં મે એત્થ હોતિ – 'ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ. ''અત્થિ પન, રાજઞ્ઞ, પરિયાયો...પે॰... અત્થિ, ભો કસ્સપ, પરિયાયો...પે॰... યથા કથં વિય, રાજઞ્ઞા''તિ? ''ઇધ મે, ભો કસ્સપ, પુરિસા ચોરં આગુચારિં ગહેત્વા દસ્સેન્તિ – 'અયં તે, ભન્તે, ચોરો આગુચારી; ઇમસ્સ યં ઇચ્છસિ, તં દણ્ડં પણેહી'તિ. ત્યાહં એવં વદામિ – 'તેન હિ, ભો, ઇમં પુરિસં જીવન્તંયેવ કુમ્ભિયા પક્ખિપિત્વા મુખં પિદહિત્વા અલ્લેન ચમ્મેન ઓનન્ધિત્વા અલ્લાય

મત્તિકાય બહલાવલેપનં [બહલવિલેપનં (સ્યા॰ ક॰)] કરિત્વા ઉદ્ધનં આરોપેત્વા અગ્ગિં દેથા’તિ. તે મે ‘સાધૂ’તિ પટિસ્સુત્વા તં પુરિસં જીવન્તંયેવ કુમ્ભિયા પક્ખિપિત્વા મુખં પિદહિત્વા અલ્લેન ચમ્મેન ઓનન્ધિત્વા અલ્લાય મત્તિકાય બહલાવલેપનં કરિત્વા ઉદ્ધનં આરોપેત્વા અગ્ગિં દેન્તિ. યદા મયં જાનામ ‘કાલઙ્કતો સો પુરિસો’તિ, અથ નં કુમ્ભિં ઓરોપેત્વા ઉબ્ભિન્દિત્વા મુખં વિવરિત્વા સણિકં નિલ્લોકેમ [વિલોકેમ (સ્યા॰)] – ‘અપ્પેવ નામસ્સ જીવં નિક્ખમન્તં પસ્સેય્યામા’તિ. નેવસ્સ મયં જીવં નિક્ખમન્તં પસ્સામ. અયમ્પિ ખો, ભો કસ્સપ, પરિયાયો, યેન મે પરિયાયેન એવં હોતિ – ‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’’તિ.

સુપિનકઉપમા

૪૨૨. ‘‘તેન હિ, રાજઞ્ઞ, તઞ્ઞેવેત્થ પટિપુચ્છિસ્સામિ, યથા તે ખમેય્ય, તથા નં બ્યાકરેય્યાસિ. અભિજાનાસિ નો ત્વં, રાજઞ્ઞ, દિવા સેય્યં ઉપગતો સુપિનકં પસ્સિતા આરામરામણેય્યકં વનરામણેય્યકં ભૂમિરામણેય્યકં પોક્ખરણીરામણેય્યક’’ન્તિ? ‘‘અભિજાનામહં, ભો કસ્સપ, દિવાસેય્યં ઉપગતો સુપિનકં પસ્સિતા આરામરામણેય્યકં વનરામણેય્યકં ભૂમિરામણેય્યકં પોક્ખરણીરામણેય્યક’’ન્તિ. ‘‘રક્ખન્તિ તં તમ્હિ સમયે ખુજ્જાપિ વામનકાપિ વેલાસિકાપિ [ચેલાવિકાપિ (સ્યા॰), કેળાયિકાપિ (સી॰)] કોમારિકાપી’’તિ? ‘‘એવં, ભો કસ્સપ, રક્ખન્તિ મં તમ્હિ સમયે ખુજ્જાપિ વામનકાપિ વેલાસિકાપિ [ચેલાવિકાપિ (સ્યા॰), કેળાયિકાપિ (સી॰)] કોમારિકાપી’’તિ. ‘‘અપિ નુ તા તુય્હં જીવં પસ્સન્તિ પવિસન્તં વા નિક્ખમન્તં વા’’તિ? ‘‘નો હિદં, ભો કસ્સપ’’. ‘‘તા હિ નામ, રાજઞ્ઞ, તુય્હં જીવન્તસ્સ જીવન્તિયો જીવં ન પસ્સિસ્સન્તિ પવિસન્તં વા નિક્ખમન્તં વા. કિં પન ત્વં કાલઙ્કતસ્સ જીવં પસ્સિસ્સસિ પવિસન્તં વા નિક્ખમન્તં વા. ઇમિનાપિ ખો તે, રાજઞ્ઞ, પરિયાયેન એવં હોતુ – ‘‘ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’’તિ.

૪૨૩. ‘‘કિઞ્ચાપિ ભવં કસ્સપો એવમાહ, અથ ખો એવં મે એત્થ હોતિ – ‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’’તિ. ‘‘અત્થિ પન, રાજઞ્ઞ, પરિયાયો…પે॰… ‘‘અત્થિ, ભો કસ્સપ, પરિયાયો…પે॰… યથા કથં વિય રાજઞ્ઞા’’તિ? ‘‘ઇધ મે, ભો કસ્સપ, પુરિસા ચોરં આગુચારિં ગહેત્વા દસ્સેન્તિ – ‘અયં તે, ભન્તે, ચોરો આગુચારી; ઇમસ્સ યં ઇચ્છસિ, તં દણ્ડં પણેહી’તિ. ત્યાહં એવં વદામિ – ‘તેન હિ, ભો, ઇમં પુરિસં જીવન્તંયેવ તુલાય તુલેત્વા જિયાય અનસ્સાસકં મારેત્વા પુનદેવ તુલાય તુલેથા’તિ. તે મે ‘સાધૂ’તિ પટિસ્સુત્વા તં પુરિસં જીવન્તંયેવ તુલાય તુલેત્વા જિયાય અનસ્સાસકં મારેત્વા પુનદેવ તુલાય તુલેન્તિ. યદા સો જીવતિ, તદા લહુતરો ચ હોતિ મુદુતરો ચ કમ્મઞ્ઞતરો ચ. યદા પન સો કાલઙ્કતો હોતિ તદા ગરુતરો ચ હોતિ પત્થિન્નતરો ચ અકમ્મઞ્ઞતરો ચ. અયમ્પિ ખો, ભો કસ્સપ, પરિયાયો, યેન મે પરિયાયેન એવં હોતિ – ‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’’તિ.

સન્તત્તઅયોગુળઉપમા

૪૨૪. ‘‘તેન હિ, રાજઞ્ઞ, ઉપમં તે કરિસ્સામિ. ઉપમાય મિધેકચ્ચે વિઞ્ઞૂ પુરિસા ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનન્તિ. સેય્યથાપિ, રાજઞ્ઞ, પુરિસો દિવસં સન્તત્તં અયોગુળં આદિત્તં સમ્પજ્જલિતં સજોતિભૂતં તુલાય તુલેય્ય. તમેનં અપરેન સમયેન સીતં નિબ્બુતં તુલાય તુલેય્ય. કદા નુ ખો સો અયોગુળો લહુતરો વા હોતિ મુદુતરો વા કમ્મઞ્ઞતરો વા, યદા વા આદિત્તો સમ્પજ્જલિતો સજોતિભૂતો, યદા વા સીતો નિબ્બુતો’’તિ? ‘‘યદા

સો, ભો કસ્સપ, અયોગુળો તેજોસહગતો ચ હોતિ વાયોસહગતો ચ આદિત્તો સમ્પજ્જલિતો સજોતિભૂતો, તદા લહુતરો ચ હોતિ મુદુતરો ચ કમ્મઞ્ઞતરો ચ. યદા પન સો અયોગુળો નેવ તેજોસહગતો હોતિ ન વાયોસહગતો સીતો નિબ્બુતો, તદા ગરુતરો ચ હોતિ પત્થિન્નતરો ચ અકમ્મઞ્ઞતરો ચા''તિ. ''એવમેવ ખો, રાજઞ્ઞ, યદાયં કાયો આયુસહગતો ચ હોતિ ઉસ્માસહગતો ચ વિઞ્ઞાણસહગતો ચ, તદા લહુતરો ચ હોતિ મુદુતરો ચ કમ્મઞ્ઞતરો ચ. યદા પનાયં કાયો નેવ આયુસહગતો હોતિ ન ઉસ્માસહગતો ન વિઞ્ઞાણસહગતો તદા ગરુતરો ચ હોતિ પત્થિન્નતરો ચ અકમ્મઞ્ઞતરો ચ. ઇમિનાપિ ખો તે, રાજઞ્ઞ, પરિયાયેન એવં હોતુ – 'ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ.

૪૨૫. ''કિઞ્ચાપિ ભવં કસ્સપો એવમાહ, અથ ખો એવં મે એત્થ હોતિ – 'ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ. ''અત્થિ પન, રાજઞ્ઞ, પરિયાયો...પે॰... અત્થિ, ભો કસ્સપ, પરિયાયો...પે॰... યથા કથં વિય રાજઞ્ઞા''તિ? ''ઇધ મે, ભો કસ્સપ, પુરિસા ચોરં આગુચારિં ગહેત્વા દસ્સેન્તિ – 'અયં તે, ભન્તે, ચોરો આગુચારી; ઇમસ્સ યં ઇચ્છસિ , તં દણ્ડં પણેહી'તિ. ત્યાહં એવં વદામિ – 'તેન હિ, ભો, ઇમં પુરિસં અનુપહચ્ચ છવિઞ્ચ ચમ્મઞ્ચ મંસઞ્ચ ન્હારુઞ્ચ અટ્ઠિઞ્ચ અટ્ઠિમિઞ્જઞ્ચ જીવિતા વોરોપેથ, અપ્પેવ નામસ્સ જીવં નિક્ખમન્તં પસ્સેય્યામા'તિ. તે મે 'સાધૂ'તિ પટિસ્સુત્વા તં પુરિસં અનુપહચ્ચ છવિઞ્ચ...પે॰... જીવિતા વોરોપેન્તિ. યદા સો આમતો હોતિ, ત્યાહં એવં વદામિ – 'તેન હિ, ભો, ઇમં પુરિસં ઉત્તાનં નિપાતેથ, અપ્પેવ નામસ્સ જીવં નિક્ખમન્તં પસ્સેય્યામા'તિ. તે તં પુરિસં ઉત્તાનં નિપાતેન્તિ. નેવસ્સ મયં જીવં નિક્ખમન્તં પસ્સામ. ત્યાહં એવં વદામિ – 'તેન હિ, ભો, ઇમં પુરિસં અવકુજ્જં નિપાતેથ... પસ્સેન નિપાતેથ... દુતિયેન પસ્સેન નિપાતેથ... ઉદ્ધં ઠપેથ... ઓમુદ્ધકં ઠપેથ... પાણિના આકોટેથ... લેડ્ડુના આકોટેથ... દણ્ડેન આકોટેથ... સત્થેન આકોટેથ... ઓધુનાથ સન્ધુનાથ નિદ્ધુનાથ, અપ્પેવ નામસ્સ જીવં નિક્ખમન્તં પસ્સેય્યામા'તિ. તે તં પુરિસં ઓધુનન્તિ સન્ધુનન્તિ નિદ્ધુનન્તિ. નેવસ્સ મયં જીવં નિક્ખમન્તં પસ્સામ. તસ્સ તદેવ ચક્ખુ હોતિ તે રૂપા, તઞ્ચાયતનં નપ્પટિસંવેદેતિ. તદેવ સોતં હોતિ તે સદ્દા, તઞ્ચાયતનં નપ્પટિસંવેદેતિ. તદેવ ઘાનં હોતિ તે ગન્ધા, તઞ્ચાયતનં નપ્પટિસંવેદેતિ . સાવ જિવ્હા હોતિ તે રસા, તઞ્ચાયતનં નપ્પટિસંવેદેતિ. સ્વેવ કાયો હોતિ તે ફોટ્ઠબ્બા, તઞ્ચાયતનં નપ્પટિસંવેદેતિ. અયમ્પિ ખો, ભો કસ્સપ, પરિયાયો, યેન મે પરિયાયેન એવં હોતિ – 'ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો'''તિ.

સઙ્ખધમઉપમા

૪૨૬. ''તેન હિ, રાજઞ્ઞ, ઉપમં તે કરિસ્સામિ. ઉપમાય મિધેકચ્ચે વિઞ્ઞૂ પુરિસા ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનન્તિ. ભૂતપુબ્બં, રાજઞ્ઞ, અઞ્ઞતરો સઙ્ખધમો સઙ્ખં આદાય પચ્ચન્તિમં જનપદં અગમાસિ. સો યેન અઞ્ઞતરો ગામો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા મજ્ઝે ગામસ્સ ઠિતો તિક્ખત્તું સઙ્ખં ઉપલાપેત્વા સઙ્ખં ભૂમિયં નિક્ખિપિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. અથ ખો, રાજઞ્ઞ, તેસં પચ્ચન્તજનપદાનં [પચ્ચન્તજાનં (સી॰)] મનુસ્સાનં એતદહોસિ – 'અમ્ભો કસ્સ નુ ખો [એતદહોસિ ''કિસ્સ દુખો (પી॰)] એસો સદ્દો એવંરજનીયો એવંકમનીયો એવંમદનીયો એવંબન્ધનીયો એવંમુચ્છનીયો'તિ. સન્નિપતિત્વા તં સઙ્ખધમં એતદવોચું – 'અમ્ભો, કસ્સ નુ ખો એસો સદ્દો એવંરજનીયો એવંકમનીયો એવંમદનીયો એવંબન્ધનીયો એવંમુચ્છનીયો'તિ. 'એસો ખો, ભો, સઙ્ખો નામ યસ્સેસો સદ્દો એવંરજનીયો એવંકમનીયો એવંમદનીયો એવંબન્ધનીયો એવંમુચ્છનીયો'તિ. તે તં સઙ્ખં ઉત્તાનં નિપાતેસું – 'વદેહિ, ભો સઙ્ખ, વદેહિ, ભો સઙ્ખા'તિ. નેવ સો સઙ્ખો સદ્દમકાસિ. તે તં સઙ્ખં અવકુજ્જં નિપાતેસું, પસ્સેન નિપાતેસું, દુતિયેન પસ્સેન નિપાતેસું, ઉદ્ધં ઠપેસું, ઓમુદ્ધકં ઠપેસું, પાણિના આકોટેસું, લેડ્ડુના આકોટેસું, દણ્ડેન

આકોટેસું, સત્થેન આકોટેસું, ઓધુનિંસુ સન્ધુનિંસુ નિદ્ધુનિંસુ – ‘વદેહિ, ભો સઙ્ખ, વદેહિ, ભો સઙ્ખા’તિ. નેવ સો સઙ્ખો સદ્દમકાસિ.

‘‘અથ ખો, રાજઞ્ઞ, તસ્સ સઙ્ખધમસ્સ એતદહોસિ – ‘યાવ બાલા ઇમે પચ્ચન્તજનપદામનુસ્સા, કથઞ્હિ નામ અયોનિસો સઙ્ખસદ્દં ગવેસિસ્સન્તી’તિ. તેસં પેક્ખમાનાનં સઙ્ખં ગહેત્વા તિક્ખત્તું સઙ્ખં ઉપલાપેત્વા સઙ્ખં આદાય પક્કામિ. અથ ખો, રાજઞ્ઞ, તેસં પચ્ચન્તજનપદાનં મનુસ્સાનં એતદહોસિ – ‘યદા કિર, ભો, અયં સઙ્ખો નામ પુરિસસહગતો ચ હોતિ વાયામસહગતો [વાયોસહગતો (સ્યા॰)] ચ વાયુસહગતો ચ, તદાયં સઙ્ખો સદ્દં કરોતિ, યદા પનાયં સઙ્ખો નેવ પુરિસસહગતો હોતિ ન વાયામસહગતો ન વાયુસહગતો, નાયં સઙ્ખો સદ્દં કરોતી’તિ . એવમેવ ખો, રાજઞ્ઞ, યદાયં કાયો આયુસહગતો ચ હોતિ ઉસ્માસહગતો ચ વિઞ્ઞાણસહગતો ચ, તદા અભિક્કમતિપિ પટિક્કમતિપિ તિટ્ઠતિપિ નિસીદતિપિ સેય્યમ્પિ કપ્પેતિ, ચક્ખુનાપિ રૂપં પસ્સતિ, સોતેનપિ સદ્દં સુણાતિ, ઘાનેનપિ ગન્ધં ઘાયતિ, જિવ્હાયપિ રસં સાયતિ, કાયેનપિ ફોટ્ઠબ્બં ફુસતિ, મનસાપિ ધમ્મં વિજાનાતિ. યદા પનાયં કાયો નેવ આયુસહગતો હોતિ, ન ઉસ્માસહગતો, ન વિઞ્ઞાણસહગતો, તદા નેવ અભિક્કમતિ ન પટિક્કમતિ ન તિટ્ઠતિ ન નિસીદતિ ન સેય્યં કપ્પેતિ, ચક્ખુનાપિ રૂપં ન પસ્સતિ, સોતેનપિ સદ્દં ન સુણાતિ, ઘાનેનપિ ગન્ધં ન ઘાયતિ, જિવ્હાયપિ રસં ન સાયતિ, કાયેનપિ ફોટ્ઠબ્બં ન ફુસતિ, મનસાપિ ધમ્મં ન વિજાનાતિ. ઇમિનાપિ ખો તે, રાજઞ્ઞ, પરિયાયેન એવં હોતુ – ‘ઇતિપિ અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’તિ [વિપાકોતિ, પઠમભાણવારં (સ્યા॰)].

૪૨૭. ‘‘કિઞ્ચાપિ ભવં કસ્સપો એવમાહ, અથ ખો એવં મે એત્થ હોતિ – ‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’’તિ. ‘‘અત્થિ પન, રાજઞ્ઞ, પરિયાયો…પે॰… અત્થિ, ભો કસ્સપ, પરિયાયો…પે॰… યથા કથં વિય રાજઞ્ઞા’’તિ? ‘‘ઇધ મે, ભો કસ્સપ, પુરિસા ચોરં આગુચારિં ગહેત્વા દસ્સેન્તિ – ‘અયં તે, ભન્તે, ચોરો આગુચારી, ઇમસ્સ યં ઇચ્છસિ, તં દણ્ડં પણેહી’તિ. ત્યાહં એવં વદામિ – ‘તેન હિ, ભો, ઇમસ્સ પુરિસસ્સ છવિં છિન્દથ , અપ્પેવ નામસ્સ જીવં પસ્સેય્યામા’તિ. તે તસ્સ પુરિસસ્સ છવિં છિન્દન્તિ. નેવસ્સ મયં જીવં પસ્સામ. ત્યાહં એવં વદામિ – ‘તેન હિ, ભો, ઇમસ્સ પુરિસસ્સ ચમ્મં છિન્દથ, મંસં છિન્દથ, ન્હારું છિન્દથ, અટ્ઠિં છિન્દથ, અટ્ઠિમિઞ્જં છિન્દથ, અપ્પેવ નામસ્સ જીવં પસ્સેય્યામા’તિ. તે તસ્સ પુરિસસ્સ અટ્ઠિમિઞ્જં છિન્દન્તિ, નેવસ્સ મયં જીવં પસ્સેય્યામ. અયમ્પિ ખો, ભો કસ્સપ, પરિયાયો, યેન મે પરિયાયેન એવં હોતિ – ‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’’તિ.

અગ્ગિકજટિલઉપમા

૪૨૮. ‘‘તેન હિ, રાજઞ્ઞ, ઉપમં તે કરિસ્સામિ. ઉપમાય મિધેકચ્ચે વિઞ્ઞૂ પુરિસા ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનન્તિ. ભૂતપુબ્બં, રાજઞ્ઞ, અઞ્ઞતરો અગ્ગિકો જટિલો અરઞ્ઞાયતને પણ્ણકુટિયા સમ્મતિ [વસતિ (સી॰ પી॰)]. અથ ખો, રાજઞ્ઞ, અઞ્ઞતરો જનપદે સત્થો [સત્થો જનપદપદેસા (સી॰), જનપદો સત્થવાસો (સ્યા॰), જનપદપદેસો (પી॰)] વુટ્ઠાસિ. અથ ખો સો સત્થો [સત્થવાસો (સ્યા॰)] તસ્સ અગ્ગિકસ્સ જટિલસ્સ અસ્સમસ્સ સામન્તા એકરત્તિં વસિત્વા પક્કામિ. અથ ખો, રાજઞ્ઞ, તસ્સ અગ્ગિકસ્સ જટિલસ્સ એતદહોસિ – ‘યંનૂનાહં યેન સો સત્થવાસો તેનુપસઙ્કમેય્યં, અપ્પેવ નામેત્થ કિઞ્ચિ ઉપકરણં અધિગચ્છેય્ય’ન્તિ. અથ ખો સો અગ્ગિકો જટિલો કાલસ્સેવ વુટ્ઠાય યેન સો સત્થવાસો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા અદ્દસ તસ્મિં સત્થવાસે દહરં કુમારં મન્દં ઉત્તાનસેય્યકં છડ્ડિતં. દિસ્વાનસ્સ એતદહોસિ – ‘ન ખો મે તં પતિરૂપં યં મે પેક્ખમાનસ્સ મનુસ્સભૂતો કાલઙ્કરેય્ય;

યંનૂનાહં ઇમં દારકં અસ્સમં નેત્વા આપાદેય્યં પોસેય્યં વડ્ઢેય્ય’ન્તિ. અથ ખો સો અગ્ગિકો જટિલો તં દારકં અસ્સમં નેત્વા આપાદેસિ પોસેસિ વડ્ઢેસિ. યદા સો દારકો દસવસ્સુદ્દેસિકો વા હોતિ [અહોસિ (?)] દ્વાદસવસ્સુદ્દેસિકો વા, અથ ખો તસ્સ અગ્ગિકસ્સ જટિલસ્સ જનપદે કિઞ્ચિદેવ કરણીયં ઉપ્પજ્જિ. અથ ખો સો અગ્ગિકો જટિલો તં દારકં એતદવોચ – ‘ઇચ્છામહં, તાત, જનપદં [નગરં (ક॰)] ગન્તું; અગ્ગિં, તાત, પરિચરેય્યાસિ. મા ચ તે અગ્ગિ નિબ્બાયિ. સચે ચ તે અગ્ગિ નિબ્બાયેય્ય, અયં વાસી ઇમાનિ કટ્ઠાનિ ઇદં અરણિસહિતં, અગ્ગિં નિબ્બત્તેત્વા અગ્ગિં પરિચરેય્યાસી’તિ. અથ ખો સો અગ્ગિકો જટિલો તં દારકં એવં અનુસાસિત્વા જનપદં અગમાસિ. તસ્સ ખિડ્ડાપસુતસ્સ અગ્ગિ નિબ્બાયિ.

“અથ ખો તસ્સ દારકસ્સ એતદહોસિ – ‘પિતા ખો મં એવં અવચ – “અગ્ગિં, તાત, પરિચરેય્યાસિ. મા ચ તે અગ્ગિ નિબ્બાયિ. સચે ચ તે અગ્ગિ નિબ્બાયેય્ય, અયં વાસી ઇમાનિ કટ્ઠાનિ ઇદં અરણિસહિતં, અગ્ગિં નિબ્બત્તેત્વા અગ્ગિં પરિચરેય્યાસી”તિ. યંનૂનાહં અગ્ગિં નિબ્બત્તેત્વા અગ્ગિં પરિચરેય્ય’ન્તિ. અથ ખો સો દારકો અરણિસહિતં વાસિયા તચ્છિ – ‘અપ્પેવ નામ અગ્ગિં અધિગચ્છેય્ય’ન્તિ. નેવ સો અગ્ગિં અધિગચ્છિ. અરણિસહિતં દ્વિધા ફાલેસિ, તિધા ફાલેસિ, ચતુધા ફાલેસિ, પઞ્ચધા ફાલેસિ, દસધા ફાલેસિ, સતધા [વીસતિધા (સ્યા॰)] ફાલેસિ, સકલિકં સકલિકં અકાસિ, સકલિકં સકલિકં કરિત્વા ઉદુક્ખલે કોટ્ટેસિ, ઉદુક્ખલે કોટ્ટેત્વા મહાવાતે ઓપુનિ [ઓફુનિ (સ્યા॰ ક॰)] – ‘અપ્પેવ નામ અગ્ગિં અધિગચ્છેય્ય’ન્તિ. નેવ સો અગ્ગિં અધિગચ્છિ.

“અથ ખો સો અગ્ગિકો જટિલો જનપદે તં કરણીયં તીરેત્વા યેન સકો અસ્સમો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા તં દારકં એતદવોચ – ‘કચ્ચિ તે, તાત, અગ્ગિ ન નિબ્બુતો’તિ? ‘ઇધ મે, તાત, ખિડ્ડાપસુતસ્સ અગ્ગિ નિબ્બાયિ. તસ્સ મે એતદહોસિ – “પિતા ખો મં એવં અવચ અગ્ગિં, તાત, પરિચરેય્યાસિ. મા ચ તે, તાત, અગ્ગિ નિબ્બાયિ. સચે ચ તે અગ્ગિ નિબ્બાયેય્ય, અયં વાસી ઇમાનિ કટ્ઠાનિ ઇદં અરણિસહિતં, અગ્ગિં નિબ્બત્તેત્વા અગ્ગિં પરિચરેય્યાસીતિ. યંનૂનાહં અગ્ગિં નિબ્બત્તેત્વા અગ્ગિં પરિચરેય્ય”ન્તિ. અથ ખ્વાહં, તાત, અરણિસહિતં વાસિયા તચ્છિં – “અપ્પેવ નામ અગ્ગિં અધિગચ્છેય્ય”ન્તિ. નેવાહં અગ્ગિં અધિગચ્છિં. અરણિસહિતં દ્વિધા ફાલેસિં, તિધા ફાલેસિં, ચતુધા ફાલેસિં, પઞ્ચધા ફાલેસિં, દસધા ફાલેસિં , સતધા ફાલેસિં, સકલિકં સકલિકં અકાસિં, સકલિકં સકલિકં કરિત્વા ઉદુક્ખલે કોટ્ટેસિં, ઉદુક્ખલે કોટ્ટેત્વા મહાવાતે ઓપુનિં – “અપ્પેવ નામ અગ્ગિં અધિગચ્છેય્ય”ન્તિ. નેવાહં અગ્ગિં અધિગચ્છિ’”ન્તિ. અથ ખો તસ્સ અગ્ગિકસ્સ જટિલસ્સ એતદહોસિ – ‘યાવ બાલો અયં દારકો અબ્યત્તો, કથઞ્હિ નામ અયોનિસો અગ્ગિં ગવેસિસ્સતી’તિ. તસ્સ પેક્ખમાનસ્સ અરણિસહિતં ગહેત્વા અગ્ગિં નિબ્બત્તેત્વા તં દારકં એતદવોચ – ‘એવં ખો, તાત, અગ્ગિ નિબ્બત્તેતબ્બો. ન ત્વેવ યથા ત્વં બાલો અબ્યત્તો અયોનિસો અગ્ગિં ગવેસી’તિ. એવમેવ ખો ત્વં, રાજઞ્ઞ, બાલો અબ્યત્તો અયોનિસો પરલોકં ગવેસિસ્સસિ. પટિનિસ્સજ્જેતં, રાજઞ્ઞ, પાપકં દિટ્ઠિગતં, પટિનિસ્સજ્જેતં, રાજઞ્ઞ, પાપકં દિટ્ઠિગતં, મા તે અહોસિ દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાયા”તિ.

૪૨૯. “કિઞ્ચાપિ ભવં કસ્સપો એવમાહ, અથ ખો નેવાહં સક્કોમિ ઇદં પાપકં દિટ્ઠિગતં પટિનિસ્સજ્જિતું. રાજાપિ મં પસેનદિ કોસલો જાનાતિ તિરોરાજાનોપિ – ‘પાયાસિ રાજઞ્ઞો એવંવાદી એવંદિટ્ઠી – “ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો”તિ. સચાહં, ભો કસ્સપ, ઇદં પાપકં દિટ્ઠિગતં પટિનિસ્સજ્જિસ્સામિ, ભવિસ્સન્તિ મે વત્તારો – ‘યાવ બાલો પાયાસિ રાજઞ્ઞો અબ્યત્તો દુગ્ગહિતગાહી’તિ. કોપેનપિ નં હરિસ્સામિ, મક્ખેનપિ નં હરિસ્સામિ, પલાસેનપિ નં હરિસ્સામી”તિ.

દ્વે સત્થવાહઉપમા

૪૩૦. ‘‘તેન હિ, રાજઞ્ઞ, ઉપમં તે કરિસ્સામિ. ઉપમાય મિધેકચ્ચે વિઞ્ઞૂ પુરિસા ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનન્તિ. ભૂતપુબ્બં, રાજઞ્ઞ, મહાસકટસત્થો સકટસહસ્સં પુરત્થિમા જનપદા પચ્છિમં જનપદં અગમાસિ. સો યેન યેન ગચ્છિ, ખિપ્પંયેવ પરિયાદિયતિ તિણકટ્ઠોદકં હરિતકપણ્ણં. તસ્મિં ખો પન સત્થે દ્વે સત્થવાહા અહેસું એકો પઞ્ચન્નં સકટસતાનં, એકો પઞ્ચન્નં સકટસતાનં. અથ ખો તેસં સત્થવાહાનં એતદહોસિ – ‘અયં ખો મહાસકટસત્થો સકટસહસ્સં; તે મયં યેન યેન ગચ્છામ, ખિપ્પમેવ પરિયાદિયતિ તિણકટ્ઠોદકં હરિતકપણ્ણં. યંનૂન મયં ઇમં સત્થં દ્વિધા વિભજેય્યામ – એકતો પઞ્ચ સકટસતાનિ એકતો પઞ્ચ સકટસતાની’તિ. તે તં સત્થં દ્વિધા વિભજિંસુ [વિભજેસું (ક॰)] એકતો પઞ્ચ સકટસતાનિ, એકતો પઞ્ચ સકટસતાનિ. એકો સત્થવાહો બહું તિણઞ્ચ કટ્ઠઞ્ચ ઉદકઞ્ચ આરોપેત્વા સત્થં પયાપેસિ [પાયાપેસિ (સી॰ પી॰)]. દ્વીહતીહપયાતો ખો પન સો સત્થો અદ્દસ પુરિસં કાળં લોહિતક્ખં [લોહિતક્ખિં (સ્યા॰)] સન્નદ્ધકલાપં [આસન્નદ્ધકલાપં (સ્યા॰)] કુમુદમાલિં અલ્લવત્થં અલ્લકેસં કદ્દમમક્ખિતેહિ ચક્કેહિ ભદ્રેન રથેન પટિપથં આગચ્છન્તં’, દિસ્વા એતદવોચ – ‘કુતો, ભો, આગચ્છસી’તિ? ‘અમુકમ્હા જનપદા’તિ. ‘કુહિં ગમિસ્સસી’તિ? ‘અમુકં નામ જનપદ’ન્તિ. ‘કચ્ચિ, ભો, પુરતો કન્તારે મહામેઘો અભિપ્પવુટ્ઠો’તિ? ‘એવં, ભો, પુરતો કન્તારે મહામેઘો અભિપ્પવુટ્ઠો, આસિત્તોદકાનિ વટુમાનિ, બહુ તિણઞ્ચ કટ્ઠઞ્ચ ઉદકઞ્ચ. છડ્ડેથ, ભો, પુરાણાનિ તિણાનિ કટ્ઠાનિ ઉદકાનિ, લહુભારેહિ સકટેહિ સીઘં સીઘં ગચ્છથ, મા યોગ્ગાનિ કિલમિત્થા’તિ.

‘‘અથ ખો સો સત્થવાહો સત્થિકે આમન્તેસિ – ‘અયં, ભો, પુરિસો એવમાહ – ‘‘પુરતો કન્તારે મહામેઘો અભિપ્પવુટ્ઠો, આસિત્તોદકાનિ વટુમાનિ, બહુ તિણઞ્ચ કટ્ઠઞ્ચ ઉદકઞ્ચ. છડ્ડેથ, ભો, પુરાણાનિ તિણાનિ કટ્ઠાનિ ઉદકાનિ, લહુભારેહિ સકટેહિ સીઘં સીઘં ગચ્છથ, મા યોગ્ગાનિ કિલમિત્થા’’તિ. છડ્ડેથ, ભો, પુરાણાનિ તિણાનિ કટ્ઠાનિ ઉદકાનિ, લહુભારેહિ સકટેહિ સત્થં પયાપેથા’તિ. ‘એવં, ભો’તિ ખો તે સત્થિકા તસ્સ સત્થવાહસ્સ પટિસ્સુત્વા છડ્ડેત્વા પુરાણાનિ તિણાનિ કટ્ઠાનિ ઉદકાનિ લહુભારેહિ સકટેહિ સત્થં પયાપેસું. તે પઠમેપિ સત્થવાસે ન અદ્દસંસુ તિણં વા કટ્ઠં વા ઉદકં વા. દુતિયેપિ સત્થવાસે... તતિયેપિ સત્થવાસે... ચતુત્થેપિ સત્થવાસે... પઞ્ચમેપિ સત્થવાસે... છટ્ઠેપિ સત્થવાસે... સત્તમેપિ સત્થવાસે ન અદ્દસંસુ તિણં વા કટ્ઠં વા ઉદકં વા. સબ્બેવ અનયબ્યસનં આપજ્જિંસુ. યે ચ તસ્મિં સત્થે અહેસું મનુસ્સા વા પસૂ વા, સબ્બે સો યક્ખો અમનુસ્સો ભક્ખેસિ. અટ્ઠિકાનેવ સેસાનિ.

‘‘યદા અઞ્ઞાસિ દુતિયો સત્થવાહો – ‘બહુનિક્ખન્તો ખો, ભો, દાનિ સો સત્થો’તિ બહું તિણઞ્ચ કટ્ઠઞ્ચ ઉદકઞ્ચ આરોપેત્વા સત્થં પયાપેસિ. દ્વીહતીહપયાતો ખો પન સો સત્થો અદ્દસ પુરિસં કાળં લોહિતક્ખં સન્નદ્ધકલાપં કુમુદમાલિં અલ્લવત્થં અલ્લકેસં કદ્દમમક્ખિતેહિ ચક્કેહિ ભદ્રેન રથેન પટિપથં આગચ્છન્તં, દિસ્વા એતદવોચ – ‘કુતો, ભો, આગચ્છસી’તિ? ‘અમુકમ્હા જનપદા’તિ. ‘કુહિં ગમિસ્સસી’તિ? ‘અમુકં નામ જનપદ’ન્તિ. ‘કચ્ચિ, ભો, પુરતો કન્તારે મહામેઘો અભિપ્પવુટ્ઠો’તિ? ‘એવં, ભો, પુરતો કન્તારે મહામેઘો અભિપ્પવુટ્ઠો. આસિત્તોદકાનિ વટુમાનિ, બહુ તિણઞ્ચ કટ્ઠઞ્ચ ઉદકઞ્ચ. છડ્ડેથ , ભો, પુરાણાનિ તિણાનિ કટ્ઠાનિ ઉદકાનિ, લહુભારેહિ સકટેહિ સીઘં સીઘં ગચ્છથ, મા યોગ્ગાનિ કિલમિત્થા’તિ.

‘‘અથ ખો સો સત્થવાહો સત્થિકે આમન્તેસિ – ‘અયં, ભો, ‘‘પુરિસો એવમાહ – પુરતો કન્તારે મહામેઘો અભિપ્પવુટ્ઠો, આસિત્તોદકાનિ વટુમાનિ, બહુ તિણઞ્ચ કટ્ઠઞ્ચ ઉદકઞ્ચ. છડ્ડેથ, ભો, પુરાણાનિ તિણાનિ કટ્ઠાનિ ઉદકાનિ,

લહુભારેહિ સકટેહિ સીઘં સીઘં ગચ્છથ; મા યોગ્ગાનિ કિલમિત્થા’’તિ. અયં ભો પુરિસો નેવ અમ્હાકં મિત્તો, ન ઞાતિસાલોહિતો, કથં મયં ઇમસ્સ સદ્ધાય ગમિસ્સામ. ન વો છડ્ડેતબ્બાનિ પુરાણાનિ તિણાનિ કટ્ઠાનિ ઉદકાનિ, યથાભતેન ભણ્ડેન સત્થં પયાપેથ. ન નો પુરાણં છડ્ડેસ્સામા’તિ. ‘એવં, ભો’તિ ખો તે સત્થિકા તસ્સ સત્થવાહસ્સ પટિસ્સુત્વા યથાભતેન ભણ્ડેન સત્થં પયાપેસું. તે પઠમેપિ સત્થવાસે ન અદ્દસંસુ તિણં વા કટ્ઠં વા ઉદકં વા. દુતિયેપિ સત્થવાસે... તતિયેપિ સત્થવાસે... ચતુત્થેપિ સત્થવાસે... પઞ્ચમેપિ સત્થવાસે... છટ્ઠેપિ સત્થવાસે... સત્તમેપિ સત્થવાસે ન અદ્દસંસુ તિણં વા કટ્ઠં વા ઉદકં વા. તઞ્ચ સત્થં અદ્દસંસુ અનયબ્યસનં આપન્નં. યે ચ તસ્મિં સત્થેપિ અહેસું મનુસ્સા વા પસૂ વા, તેસઞ્ચ અટ્ઠિકાનેવ અદ્દસંસુ તેન યક્ખેન અમનુસ્સેન ભક્ખિતાનં.

‘‘અથ ખો સો સત્થવાહો સત્થિકે આમન્તેસિ – ‘અયં ખો, ભો, સત્થો અનયબ્યસનં આપન્નો, યથા તં તેન બાલેન સત્થવાહેન પરિણાયકેન. તેન હિ, ભો, યાનમ્હાકં સત્થે અપ્પસારાનિ પણિયાનિ, તાનિ છડ્ડેત્વા, યાનિ ઇમસ્મિં સત્થે મહાસારાનિ પણિયાનિ, તાનિ આદિયથા’તિ. ‘એવં, ભો’તિ ખો તે સત્થિકા તસ્સ સત્થવાહસ્સ પટિસ્સુત્વા યાનિ સકસ્મિં સત્થે અપ્પસારાનિ પણિયાનિ, તાનિ છડ્ડેત્વા યાનિ તસ્મિં સત્થે મહાસારાનિ પણિયાનિ, તાનિ આદિયિત્વા સોત્થિના તં કન્તારં નિત્થરિંસુ, યથા તં પણ્ડિતેન સત્થવાહેન પરિણાયકેન. એવમેવ ખો ત્વં, રાજઞ્ઞ, બાલો અબ્યત્તો અનયબ્યસનં આપજ્જિસ્સસિ અયોનિસો પરલોકં ગવેસન્તો સેય્યથાપિ સો પુરિમો સત્થવાહો. યેપિ તવ [તે (ક॰)] સોતબ્બં સદ્ધાતબ્બં [સદ્દહાતબ્બં (પી॰ ક॰)] મઞ્ઞિસ્સન્તિ, તેપિ અનયબ્યસનં આપજ્જિસ્સન્તિ, સેય્યથાપિ તે સત્થિકા. પટિનિસ્સજ્જેતં, રાજઞ્ઞ , પાપકં દિટ્ઠિગતં; પટિનિસ્સજ્જેતં, રાજઞ્ઞ, પાપકં દિટ્ઠિગતં. મા તે અહોસિ દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાયા’’તિ.

૪૩૧. ‘‘કિઞ્ચાપિ ભવં કસ્સપો એવમાહ, અથ ખો નેવાહં સક્કોમિ ઇદં પાપકં દિટ્ઠિગતં પટિનિસ્સજ્જિતું. રાજાપિ મં પસેનદિ કોસલો જાનાતિ તિરોરાજાનોપિ – ‘પાયાસિ રાજઞ્ઞો એવંવાદી એવંદિટ્ઠી – ‘‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો...પે॰... વિપાકો’’’તિ. સચાહં, ભો કસ્સપ, ઇદં પાપકં દિટ્ઠિગતં પટિનિસ્સજ્જિસ્સામિ, ભવિસ્સન્તિ મે વત્તારો – ‘યાવ બાલો પાયાસિ રાજઞ્ઞો, અબ્યત્તો દુગ્ગહિતગાહી’તિ. કોપેનપિ નં હરિસ્સામિ, મક્ખેનપિ નં હરિસ્સામિ, પલાસેનપિ નં હરિસ્સામી’’તિ.

ગૂથભારિકઉપમા

૪૩૨. ‘‘તેન હિ, રાજઞ્ઞ, ઉપમં તે કરિસ્સામિ. ઉપમાય મિધેકચ્ચે વિઞ્ઞૂ પુરિસા ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનન્તિ. ભૂતપુબ્બં, રાજઞ્ઞ, અઞ્ઞતરો સૂકરપોસકો પુરિસો સકમ્હા ગામા અઞ્ઞં ગામં અગમાસિ. તત્થ અદ્દસ પહૂતં સુક્ખગૂથં છડ્ડિતં. દિસ્વાનસ્સ એતદહોસિ – ‘અયં ખો પહુતો સુક્ખગૂથો છડ્ડિતો, મમ ચ સૂકરભત્તં [સૂકરાનં ભક્ખો (સ્યા॰)]; યંનૂનાહં ઇતો સુક્ખગૂથં હરેય્ય’ન્તિ. સો ઉત્તરાસઙ્ગં પત્થરિત્વા પહૂતં સુક્ખગૂથં આકિરિત્વા ભણ્ડિકં બન્ધિત્વા સીસે ઉબ્બાહેત્વા [ઉચ્ચારોપેત્વા (ક॰ સી॰ ક॰)] અગમાસિ. તસ્સ અન્તરામગ્ગે મહાઅકાલમેઘો પાવસ્સિ. સો ઉગ્ઘરન્તં પગ્ઘરન્તં યાવ અગ્ગનખા ગૂથેન મક્ખિતો ગૂથભારં આદાય અગમાસિ. તમેનં મનુસ્સા દિસ્વા એવમાહંસુ – ‘કચ્ચિ નો ત્વં, ભણે, ઉમ્મત્તો, કચ્ચિ વિચેતો, કથઞ્હિ નામ ઉગ્ઘરન્તં પગ્ઘરન્તં યાવ અગ્ગનખા ગૂથેન મક્ખિતો ગૂથભારં હરિસ્સસી’તિ. ‘તુમ્હે ખ્વેત્થ, ભણે, ઉમ્મત્તા, તુમ્હે વિચેતા, તથા હિ પન મે સૂકરભત્ત’ન્તિ. એવમેવ ખો ત્વં, રાજઞ્ઞ, ગૂથભારિકૂપમો [ગૂથહારિકૂપમો (સી॰ પી॰)] મઞ્ઞે પટિભાસિ. પટિનિસ્સજ્જેતં, રાજઞ્ઞ, પાપકં દિટ્ઠિગતં. પટિનિસ્સજ્જેતં, રાજઞ્ઞ, પાપકં દિટ્ઠિગતં. મા તે અહોસિ દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાયા’’તિ.

૪૩૩. ‘‘કિઞ્ચાપિ ભવં કસ્સપો એવમાહ, અથ ખો નેવાહં સક્કોમિ ઇદં પાપકં દિટ્ઠિગતં પટિનિસ્સજ્જિતું. રાજાપિ મં પસેનદિ કોસલો જાનાતિ તિરોરાજાનોપિ – ‘પાયાસિ રાજઞ્ઞો એવંવાદી એવંદિટ્ઠી – ‘‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો…પે॰… વિપાકો’’તિ. સચાહં, ભો કસ્સપ, ઇદં પાપકં દિટ્ઠિગતં પટિનિસ્સજ્જિસ્સામિ, ભવિસ્સન્તિ મે વત્તારો – ‘યાવ બાલો પાયાસિ રાજઞ્ઞો અબ્યત્તો દુગ્ગહિતગાહી’તિ. કોપેનપિ નં હરિસ્સામિ, મક્ખેનપિ નં હરિસ્સામિ, પલાસેનપિ નં હરિસ્સામી’’તિ.

અક્ખધુત્તકઉપમા

૪૩૪. ‘‘તેન હિ, રાજઞ્ઞ, ઉપમં તે કરિસ્સામિ, ઉપમાય મિધેકચ્ચે વિઞ્ઞૂ પુરિસા ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનન્તિ. ભૂતપુબ્બં, રાજઞ્ઞ, દ્વે અક્ખધુત્તા અક્ખેહિ દિબ્બિંસુ. એકો અક્ખધુત્તો આગતાગતં કલિં ગિલતિ. અદ્દસા ખો દુતિયો અક્ખધુત્તો તં અક્ખધુત્તં આગતાગતં કલિં ગિલન્તં, દિસ્વા તં અક્ખધુત્તં એતદવોચ – ‘ત્વં ખો, સમ્મ, એકન્તિકેન જિનાસિ, દેહિ મે, સમ્મ, અક્ખે પજોહિસ્સામી’તિ. ‘એવં સમ્મા’તિ ખો સો અક્ખધુત્તો તસ્સ અક્ખધુત્તસ્સ અક્ખે પાદાસિ. અથ ખો સો અક્ખધુત્તો અક્ખે વિસેન પરિભાવેત્વા તં અક્ખધુત્તં એતદવોચ – ‘એહિ ખો, સમ્મ, અક્ખેહિ દિબ્બિસ્સામા’તિ. ‘એવં સમ્મા’તિ ખો સો અક્ખધુત્તો તસ્સ અક્ખધુત્તસ્સ પચ્ચસ્સોસિ. દુતિયમ્પિ ખો તે અક્ખધુત્તા અક્ખેહિ દિબ્બિંસુ. દુતિયમ્પિ ખો સો અક્ખધુત્તો આગતાગતં કલિં ગિલતિ. અદ્દસા ખો દુતિયો અક્ખધુત્તો તં અક્ખધુત્તં દુતિયમ્પિ આગતાગતં કલિં ગિલન્તં, દિસ્વા તં અક્ખધુત્તં એતદવોચ –

‘‘લિત્તં પરમેન તેજસા, ગિલમક્ખં પુરિસો ન બુજ્ઝતિ;
ગિલ રે ગિલ પાપધુત્તક [ગિલિ રે પાપધુત્તક (ક॰)], પચ્છા તે કટુકં ભવિસ્સતીતિ.

‘‘એવમેવ ખો ત્વં, રાજઞ્ઞ, અક્ખધુત્તકૂપમો મઞ્ઞે પટિભાસિ. પટિનિસ્સજ્જેતં, રાજઞ્ઞ, પાપકં દિટ્ઠિગતં; પટિનિસ્સજ્જેતં, રાજઞ્ઞ, પાપકં દિટ્ઠિગતં. મા તે અહોસિ દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાયા’’તિ.

૪૩૫. ‘‘કિઞ્ચાપિ ભવં કસ્સપો એવમાહ, અથ ખો નેવાહં સક્કોમિ ઇદં પાપકં દિટ્ઠિગતં પટિનિસ્સજ્જિતું. રાજાપિ મં પસેનદિ કોસલો જાનાતિ તિરોરાજાનોપિ – ‘પાયાસિ રાજઞ્ઞો એવંવાદી એવંદિટ્ઠી – ‘‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો…પે॰… વિપાકો’’તિ. સચાહં, ભો કસ્સપ, ઇદં પાપકં દિટ્ઠિગતં પટિનિસ્સજ્જિસ્સામિ, ભવિસ્સન્તિ મે વત્તારો – ‘યાવ બાલો પાયાસિ રાજઞ્ઞો અબ્યત્તો દુગ્ગહિતગાહી’તિ. કોપેનપિ નં હરિસ્સામિ, મક્ખેનપિ નં હરિસ્સામિ, પલાસેનપિ નં હરિસ્સામી’’તિ.

સાણભારિકઉપમા

૪૩૬. ‘‘તેન હિ, રાજઞ્ઞ, ઉપમં તે કરિસ્સામિ, ઉપમાય મિધેકચ્ચે વિઞ્ઞૂ પુરિસા ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનન્તિ. ભૂતપુબ્બં, રાજઞ્ઞ, અઞ્ઞતરો જનપદો વુટ્ઠાસિ. અથ ખો સહાયકો સહાયકં આમન્તેસિ – ‘આયામ, સમ્મ, યેન સો જનપદો તેનુપસઙ્કમિસ્સામ, અપ્પેવ નામેત્થ કિઞ્ચિ ધનં અધિગચ્છેય્યામા’તિ. ‘એવં સમ્મા’તિ ખો સહાયકો સહાયકસ્સ પચ્ચસ્સોસિ. તે યેન સો જનપદો, યેન અઞ્ઞતરં ગામપદં [ગામપજ્જં (સ્યા॰), ગામપત્તં (સી॰)] તેનુપસઙ્કમિંસુ , તત્થ અદ્દસંસુ પહૂતં સાણં છડ્ડિતં, દિસ્વા સહાયકો સહાયકં આમન્તેસિ – ‘ઇદં ખો, સમ્મ, પહૂતં સાણં છડ્ડિતં, તેન હિ, સમ્મ, ત્વઞ્ચ સાણભારં બન્ધ, અહઞ્ચ સાણભારં બન્ધિસ્સામિ, ઉભો સાણભારં આદાય ગમિસ્સામા’તિ. ‘એવં સમ્મા’તિ ખો સહાયકો સહાયકસ્સ પટિસ્સુત્વા સાણભારં બન્ધિત્વા તે ઉભો સાણભારં

આદાય યેન અઞ્ઞતરં ગામપટ્ટં તેનુપસઙ્કમિંસુ. તત્થ અદ્દસંસુ પહૂતં સાણસુત્તં છડ્ડિતં, દિસ્વા સહાયકો સહાયકં આમન્તેસિ – ‘યસ્સ ખો, સમ્મ, અત્થાય ઇચ્છેય્યામ સાણં, ઇદં પહૂતં સાણસુત્તં છડ્ડિતં. તેન હિ, સમ્મ, ત્વઞ્ચ સાણભારં છડ્ડેહિ, અહઞ્ચ સાણભારં છડ્ડેસ્સામિ, ઉભો સાણસુત્તભારં આદાય ગમિસ્સામા’તિ. ‘અયં ખો મે, સમ્મ, સાણભારો દૂરાભતો ચ સુસન્નદ્ધો ચ, અલં મે ત્વં પજાનાહી’તિ. અથ ખો સો સહાયકો સાણભારં છડ્ડેત્વા સાણસુત્તભારં આદિયિ.

“તે યેન અઞ્ઞતરં ગામપટ્ટં તેનુપસઙ્કમિંસુ. તત્થ અદ્દસંસુ પહૂતા સાણિયો છડ્ડિતા, દિસ્વા સહાયકો સહાયકં આમન્તેસિ – ‘યસ્સ ખો , સમ્મ, અત્થાય ઇચ્છેય્યામ સાણં વા સાણસુત્તં વા, ઇમા પહૂતા સાણિયો છડ્ડિતા. તેન હિ, સમ્મ, ત્વઞ્ચ સાણભારં છડ્ડેહિ, અહઞ્ચ સાણસુત્તભારં છડ્ડેસ્સામિ, ઉભો સાણિભારં આદાય ગમિસ્સામા’તિ . ‘અયં ખો મે, સમ્મ, સાણભારો દૂરાભતો ચ સુસન્નદ્ધો ચ, અલં મે, ત્વં પજાનાહી’તિ. અથ ખો સો સહાયકો સાણસુત્તભારં છડ્ડેત્વા સાણિભારં આદિયિ.

“તે યેન અઞ્ઞતરં ગામપટ્ટં તેનુપસઙ્કમિંસુ. તત્થ અદ્દસંસુ પહૂતં ખોમં છડ્ડિતં, દિસ્વા...પે॰... પહૂતં ખોમસુત્તં છડ્ડિતં, દિસ્વા... પહૂતં ખોમદુસ્સં છડ્ડિતં, દિસ્વા... પહૂતં કપ્પાસં છડ્ડિતં, દિસ્વા... પહૂતં કપ્પાસિકસુત્તં છડ્ડિતં, દિસ્વા... પહૂતં કપ્પાસિકદુસ્સં છડ્ડિતં, દિસ્વા... પહૂતં અયં [અયસં (સ્યા॰)] છડ્ડિતં, દિસ્વા... પહૂતં લોહં છડ્ડિતં, દિસ્વા... પહૂતં તિપું છડ્ડિતં, દિસ્વા... પહૂતં સીસં છડ્ડિતં, દિસ્વા... પહૂતં સજ્ઝં [સજ્ઝું (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] છડ્ડિતં, દિસ્વા... પહૂતં સુવણ્ણં છડ્ડિતં, દિસ્વા સહાયકો સહાયકં આમન્તેસિ – ‘યસ્સ ખો, સમ્મ, અત્થાય ઇચ્છેય્યામ સાણં વા સાણસુત્તં વા સાણિયો વા ખોમં વા ખોમસુત્તં વા ખોમદુસ્સં વા કપ્પાસં વા કપ્પાસિકસુત્તં વા કપ્પાસિકદુસ્સં વા અયં વા લોહં વા તિપું વા સીસં વા સજ્ઝં વા, ઇદં પહૂતં સુવણ્ણં છડ્ડિતં. તેન હિ, સમ્મ, ત્વઞ્ચ સાણભારં છડ્ડેહિ, અહઞ્ચ સજ્ઝભારં [સજ્ઝુભારં (સી॰ સ્યા॰ પી॰)] છડ્ડેસ્સામિ, ઉભો સુવણ્ણભારં આદાય ગમિસ્સામા’તિ. ‘અયં ખો મે, સમ્મ, સાણભારો દૂરાભતો ચ સુસન્નદ્ધો ચ, અલં મે ત્વં પજાનાહી’તિ. અથ ખો સો સહાયકો સજ્ઝભારં છડ્ડેત્વા સુવણ્ણભારં આદિયિ.

“તે યેન સકો ગામો તેનુપસઙ્કમિંસુ. તત્થ યો સો સહાયકો સાણભારં આદાય અગમાસિ, તસ્સ નેવ માતાપિતરો અભિનન્દિંસુ, ન પુત્તદારા અભિનન્દિંસુ, ન મિત્તામચ્ચા અભિનન્દિંસુ, ન ચ તતોનિદાનં સુખં સોમનસ્સં અધિગચ્છિ. યો પન સો સહાયકો સુવણ્ણભારં આદાય અગમાસિ, તસ્સ માતાપિતરોપિ અભિનન્દિંસુ, પુત્તદારાપિ અભિનન્દિંસુ, મિત્તામચ્ચાપિ અભિનન્દિંસુ, તતોનિદાનઞ્ચ સુખં સોમનસ્સં અધિગચ્છિ. “એવમેવ ખો ત્વં, રાજઞ્ઞ, સાણભારિકૂપમો મઞ્ઞે પટિભાસિ. પટિનિસ્સજ્જેતં, રાજઞ્ઞ, પાપકં દિટ્ઠિગતં; પટિનિસ્સજ્જેતં, રાજઞ્ઞ, પાપકં દિટ્ઠિગતં. મા તે અહોસિ દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાયા”તિ.

સરણગમનં

૪૩૭. “પુરિમેનેવ અહં ઓપમ્મેન ભોતો કસ્સપસ્સ અત્તમનો અભિરદ્ધો. અપિ ચાહં ઇમાનિ વિચિત્રાનિ પઞ્હાપટિભાનાનિ સોતુકામો એવાહં ભવન્તં કસ્સપં પચ્ચનીકં કાતબ્બં અમઞ્ઞિસ્સં. અભિક્કન્તં, ભો કસ્સપ, અભિક્કન્તં, ભો કસ્સપ. સેય્યથાપિ, ભો કસ્સપ, નિક્કુજ્જિતં વા ઉક્કુજ્જેય્ય, પટિચ્છન્નં વા વિવરેય્ય, મૂળ્હસ્સ વા મગ્ગં આચિક્ખેય્ય, અન્ધકારે વા તેલપજ્જોતં ધારેય્ય ‘ચક્ખુમન્તો રૂપાનિ દક્ખન્તી’તિ એવમેવં ભોતા કસ્સપેન

અનેકપરિયાયેન ધમ્મો પકાસિતો. એસાહં, ભો કસ્સપ, તં ભવન્તં ગોતમં સરણં ગચ્છામિ, ધમ્મઞ્ચ, ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ. ઉપાસકં મં ભવં કસ્સપો ધારેતુ અજ્જતગ્ગે પાણુપેતં સરણં ગતં.

''ઇચ્છામિ ચાહં, ભો કસ્સપ, મહાયઞ્ઞં યજિતું, અનુસાસતુ મં ભવં કસ્સપો, યં મમસ્સ દીઘરત્તં હિતાય સુખાયા''તિ.

યઞ્ઞકથા

૪૩૮. ''યથારૂપે ખો, રાજઞ્ઞ, યઞ્ઞે ગાવો વા હઞ્ઞન્તિ અજેળકા વા હઞ્ઞન્તિ, કુક્કુટસૂકરા વા હઞ્ઞન્તિ, વિવિધા વા પાણા સંઘાતં આપજ્જન્તિ, પટિગ્ગાહકા ચ હોન્તિ મિચ્છાદિટ્ઠી મિચ્છાસઙ્કપ્પા મિચ્છાવાચા મિચ્છાકમ્મન્તા મિચ્છાઆજીવા મિચ્છાવાયામા મિચ્છાસતી મિચ્છાસમાધી, એવરૂપો ખો, રાજઞ્ઞ, યઞ્ઞો ન મહપ્ફલો હોતિ ન મહાનિસંસો ન મહાજુતિકો ન મહાવિપ્ફારો. સેય્યથાપિ, રાજઞ્ઞ, કસ્સકો બીજનઙ્ગલં આદાય વનં પવિસેય્ય. સો તત્થ દુક્ખેત્તે દુબ્ભૂમે અવિહતખાણુકણ્ટકે બીજાનિ પતિટ્ઠાપેય્ય ખણ્ડાનિ પૂતીનિ વાતાતપહતાનિ અસારદાનિ અસુખસયિતાનિ. દેવો ચ ન કાલેન કાલં સમ્માધારં અનુપ્પવેચ્છેય્ય. અપિ નુ તાનિ બીજાનિ વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં [વિરુળ્હિં (મોગ્ગલાને)] વેપુલ્લં આપજ્જેય્યું, કસ્સકો વા વિપુલં ફલં અધિગચ્છેય્યા''તિ? ''નો હિદં [ન એવં (સ્યા॰ ક॰)] ભો કસ્સપ''. ''એવમેવ ખો, રાજઞ્ઞ, યથારૂપે યઞ્ઞે ગાવો વા હઞ્ઞન્તિ, અજેળકા વા હઞ્ઞન્તિ, કુક્કુટસૂકરા વા હઞ્ઞન્તિ, વિવિધા વા પાણા સંઘાતં આપજ્જન્તિ, પટિગ્ગાહકા ચ હોન્તિ મિચ્છાદિટ્ઠી મિચ્છાસઙ્કપ્પા મિચ્છાવાચા મિચ્છાકમ્મન્તા મિચ્છાઆજીવા મિચ્છાવાયામા મિચ્છાસતી મિચ્છાસમાધી, એવરૂપો ખો , રાજઞ્ઞ, યઞ્ઞો ન મહપ્ફલો હોતિ ન મહાનિસંસો ન મહાજુતિકો ન મહાવિપ્ફારો.

''યથારૂપે ચ ખો, રાજઞ્ઞ, યઞ્ઞે નેવ ગાવો હઞ્ઞન્તિ, ન અજેળકા હઞ્ઞન્તિ, ન કુક્કુટસૂકરા હઞ્ઞન્તિ, ન વિવિધા વા પાણા સંઘાતં આપજ્જન્તિ, પટિગ્ગાહકા ચ હોન્તિ સમ્માદિટ્ઠી સમ્માસઙ્કપ્પા સમ્માવાચા સમ્માકમ્મન્તા સમ્માઆજીવા સમ્માવાયામા સમ્માસતી સમ્માસમાધી, એવરૂપો ખો, રાજઞ્ઞ, યઞ્ઞો મહપ્ફલો હોતિ મહાનિસંસો મહાજુતિકો મહાવિપ્ફારો. સેય્યથાપિ, રાજઞ્ઞ, કસ્સકો બીજનઙ્ગલં આદાય વનં પવિસેય્ય. સો તત્થ સુખેત્તે સુભૂમે સુવિહતખાણુકણ્ટકે બીજાનિ પતિટ્ઠપેય્ય અખણ્ડાનિ અપૂતીનિ અવાતાતપહતાનિ સારદાનિ સુખસયિતાનિ. દેવો ચ કાલેન કાલં સમ્માધારં અનુપ્પવેચ્છેય્ય. અપિ નુ તાનિ બીજાનિ વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં આપજ્જેય્યું, કસ્સકો વા વિપુલં ફલં અધિગચ્છેય્યા''તિ? ''એવં, ભો કસ્સપ''. ''એવમેવ ખો, રાજઞ્ઞ, યથારૂપે યઞ્ઞે નેવ ગાવો હઞ્ઞન્તિ, ન અજેળકા હઞ્ઞન્તિ, ન કુક્કુટસૂકરા હઞ્ઞન્તિ, ન વિવિધા વા પાણા સંઘાતં આપજ્જન્તિ, પટિગ્ગાહકા ચ હોન્તિ સમ્માદિટ્ઠી સમ્માસઙ્કપ્પા સમ્માવાચા સમ્માકમ્મન્તા સમ્માઆજીવા સમ્માવાયામા સમ્માસતી સમ્માસમાધી, એવરૂપો ખો, રાજઞ્ઞ, યઞ્ઞો મહપ્ફલો હોતિ મહાનિસંસો મહાજુતિકો મહાવિપ્ફારો''તિ.

ઉત્તરમાણવવત્થુ

૪૩૯. અથ ખો પાયાસિ રાજઞ્ઞો દાનં પટ્ઠપેસિ સમણબ્રાહ્મણકપણદ્ધિકવણિબ્બકયાચકાનં . તસ્મિં ખો પન દાને એવરૂપં ભોજનં દીયતિ કણાજકં બિલઙ્ગદુતિયં, ધોરકાનિ [થોરકાનિ (સી॰ પી॰), ચોરકાનિ (સ્યા॰)] ચ વત્થાનિ ગુળવાલકાનિ [ગુળગાળકાનિ (ક॰)]. તસ્મિં ખો પન દાને ઉત્તરો નામ માણવો વાવટો [બ્યાવટો (સી॰ પી॰)] અહોસિ. સો દાનં દત્વા એવં અનુદ્દિસતિ – ''ઇમિનાહં દાનેન પાયાસિં રાજઞ્ઞમેવ ઇમસ્મિં લોકે

સમાગચ્છિં, મા પરસ્મિ’’ન્તિ. અસ્સોસિ ખો પાયાસિ રાજઞ્ઞો – ‘‘ઉત્તરો કિર માણવો દાનં દત્વા એવં અનુદ્દિસતિ – ‘ઇમિનાહં દાનેન પાયાસિં રાજઞ્ઞમેવ ઇમસ્મિં લોકે સમાગચ્છિં, મા પરસ્મિ’’’ન્તિ. અથ ખો પાયાસિ રાજઞ્ઞો ઉત્તરં માણવં આમન્તાપેત્વા એતદવોચ – ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં, તાત ઉત્તર, દાનં દત્વા એવં અનુદ્દિસસિ – ‘ઇમિનાહં દાનેન પાયાસિં રાજઞ્ઞમેવ ઇમસ્મિં લોકે સમાગચ્છિં, મા પરસ્મિ’’’ન્તિ? ‘‘એવં, ભો’’. ‘‘કિસ્સ પન ત્વં, તાત ઉત્તર, દાનં દત્વા એવં અનુદ્દિસસિ – ‘ઇમિનાહં દાનેન પાયાસિં રાજઞ્ઞમેવ ઇમસ્મિં લોકે સમાગચ્છિં, મા પરસ્મિ’ન્તિ? નનુ મયં, તાત ઉત્તર, પુઞ્ઞત્થિકા દાનસ્સેવ ફલં પાટિકઙ્ખિનો’’તિ? ‘‘ભોતો ખો દાને એવરૂપં ભોજનં દીયતિ કણાજકં બિલઙ્ગદુતિયં, યં ભવં પાદાપિ [પાદાસિ (ક॰)] ન ઇચ્છેય્ય સમ્ફુસિતું [છુપિતું (પી॰ ક॰)], કુતો ભુઞ્જિતું, ધોરકાનિ ચ વત્થાનિ ગુળવાલકાનિ, યાનિ ભવં પાદાપિ [અચિત્તિકતં (ક॰)] ન ઇચ્છેય્ય સમ્ફુસિતું, કુતો પરિદહિતું. ભવં ખો પનમ્હાકં પિયો મનાપો, કથં મયં મનાપં અમનાપેન સંયોજેમા’’તિ? ‘‘તેન હિ ત્વં, તાત ઉત્તર, યાદિસાહં ભોજનં ભુઞ્જામિ, તાદિસં ભોજનં પટ્ઠપેહિ. યાદિસાનિ ચાહં વત્થાનિ પરિદહામિ, તાદિસાનિ ચ વત્થાનિ પટ્ઠપેહી’’તિ. ‘‘એવં, ભો’’તિ ખો ઉત્તરો માણવો પાયાસિસ્સ રાજઞ્ઞસ્સ પટિસ્સુત્વા યાદિસં ભોજનં પાયાસિ રાજઞ્ઞો ભુઞ્જતિ, તાદિસં ભોજનં પટ્ઠપેસિ. યાદિસાનિ ચ વત્થાનિ પાયાસિ રાજઞ્ઞો પરિદહતિ, તાદિસાનિ ચ વત્થાનિ પટ્ઠપેસિ.

૪૪૦. અથ ખો પાયાસિ રાજઞ્ઞો અસક્કચ્ચં દાનં દત્વા અસહત્થા દાનં દત્વા અચિત્તીકતં દાનં દત્વા અપવિદ્ધં દાનં દત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા ચાતુમહારાજિકાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જિ સુઞ્ઞં સેરીસકં વિમાનં. યો પન તસ્સ દાને વાવટો અહોસિ ઉત્તરો નામ માણવો. સો સક્કચ્ચં દાનં દત્વા સહત્થા દાનં દત્વા ચિત્તીકતં દાનં દત્વા અનપવિદ્ધં દાનં દત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જિ દેવાનં તાવતિંસાનં સહબ્યતં.

પાયાસિદેવપુત્તો

૪૪૧. તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા ગવમ્પતિ અભિક્ખણં સુઞ્ઞં સેરીસકં વિમાનં દિવાવિહારં ગચ્છતિ. અથ ખો પાયાસિ દેવપુત્તો યેનાયસ્મા ગવમ્પતિ તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં ગવમ્પતિં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતં ખો પાયાસિં દેવપુત્તં આયસ્મા ગવમ્પતિ એતદવોચ – ‘‘કોસિ ત્વં, આવુસો’’તિ? ‘‘અહં, ભન્તે, પાયાસિ રાજઞ્ઞો’’તિ. ‘‘નનુ ત્વં, આવુસો, એવંદિટ્ઠિકો અહોસિ – ‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’’’તિ? ‘‘સચ્ચાહં, ભન્તે, એવંદિટ્ઠિકો અહોસિં – ‘ઇતિપિ નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો’તિ. અપિ ચાહં અય્યેન કુમારકસ્સપેન એતસ્મા પાપકા દિટ્ઠિગતા વિવેચિતો’’તિ. ‘‘યો પન તે, આવુસો, દાને વાવટો અહોસિ ઉત્તરો નામ માણવો, સો કુહિં ઉપપન્નો’’તિ? ‘‘યો મે, ભન્તે, દાને વાવટો અહોસિ ઉત્તરો નામ માણવો, સો સક્કચ્ચં દાનં દત્વા સહત્થા દાનં દત્વા ચિત્તીકતં દાનં દત્વા અનપવિદ્ધં દાનં દત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્નો દેવાનં તાવતિંસાનં સહબ્યતં. અહં પન, ભન્તે, અસક્કચ્ચં દાનં દત્વા અસહત્થા દાનં દત્વા અચિત્તીકતં દાનં દત્વા અપવિદ્ધં દાનં દત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા ચાતુમહારાજિકાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપન્નો સુઞ્ઞં સેરીસકં વિમાનં. તેન હિ, ભન્તે ગવમ્પતિ, મનુસ્સલોકં ગન્ત્વા એવમારોચેહિ – ‘સક્કચ્ચં દાનં દેથ, સહત્થા દાનં દેથ, ચિત્તીકતં દાનં દેથ, અનપવિદ્ધં દાનં દેથ. પાયાસિ રાજઞ્ઞો અસક્કચ્ચં દાનં દત્વા અસહત્થા દાનં દત્વા અચિત્તીકતં દાનં દત્વા અપવિદ્ધં દાનં દત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા ચાતુમહારાજિકાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપન્નો સુઞ્ઞં સેરીસકં વિમાનં. યો પન તસ્સ દાને વાવટો અહોસિ ઉત્તરો નામ માણવો, સો

સક્કચ્ચં દાનં દત્વા સહત્થા દાનં દત્વા ચિત્તીકતં દાનં દત્વા અનપવિદ્ધં દાનં દત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્નો દેવાનં તાવતિંસાનં સહબ્યત'''ન્તિ.

અથ ખો આયસ્મા ગવમ્પતિ મનુસ્સલોકં આગન્ત્વા એવમારોચેસિ – ''સક્કચ્ચં દાનં દેથ, સહત્થા દાનં દેથ, ચિત્તીકતં દાનં દેથ, અનપવિદ્ધં દાનં દેથ. પાયાસિ રાજઞ્ઞો અસક્કચ્ચં દાનં દત્વા અસહત્થા દાનં દત્વા અચિત્તીકતં દાનં દત્વા અપવિદ્ધં દાનં દત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા ચાતુમહારાજિકાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપન્નો સુઞ્ઞં સેરીસકં વિમાનં. યો પન તસ્સ દાને વાવટો અહોસિ ઉત્તરો નામ માણવો, સો સક્કચ્ચં દાનં દત્વા સહત્થા દાનં દત્વા ચિત્તીકતં દાનં દત્વા અનપવિદ્ધં દાનં દત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્નો દેવાનં તાવતિંસાનં સહબ્યત''ન્તિ.

પાયાસિસુત્તં નિટ્ઠિતં દસમં.

મહાવગ્ગો નિટ્ઠિતો.

તસ્સુદ્દાનં –

મહાપદાન નિદાનં, નિબ્બાનઞ્ચ સુદસ્સનં;
જનવસભ ગોવિન્દં, સમયં સક્કપઞ્હકં;
મહાસતિપટ્ઠાનઞ્ચ, પાયાસિ દસમં ભવે [સતિપટ્ઠાનપાયાસિ, મહાવગ્ગસ્સ સઙ્ગહો (સી॰ પી॰) સતિપટ્ઠાનપાયાસિ, મહાવગ્ગોતિ વુચ્ચતીતિ (સ્યા॰)].

મહાવગ્ગપાળિ નિટ્ઠિતા.